

Väkivallan vähentäminen Suomessa

Väkivallan vähentäminen Suomessa

*Kansallisen väkivallan vähentämishjelman
2007-2008 toimeenpanon seurantaraportti*

ISSN 1458-7149

ISBN 978-952-466-795-1 (nid.)

ISBN 978-952-466-796-8 (PDF)

Oikeusministeriö

Helsinki 2009

KUVAILULEHTI

OIKEUSMINISTERIÖ

Julkaisun päivämäärä
20.3.2009

Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri)		Julkaisun laji Raportti	
Rikoksentorjuntaneuvoston väkivaltajaosto Puheenjohtaja Marita Ruohonen Sihteeri Minna Piispa		Toimeksiantaja Oikeusministeriö	
Rikoksentorjuntaneuvosto Puheenjohtaja Timo Kvist Pääsihteeri Jukka-Pekka Takala		Toimielimen asettamispäivä Väkivaltajaoston toimikausi alkoi 15.5.2007	
Julkaisun nimi Väkivallan vähentäminen Suomessa			
Julkaisun osat			
Tiivistelmä			
<p>Valtioneuvosto hyväksyi 14.12.2006 periaatepäätöksen kansallisen väkivallan vähentämishohjelmasta vuosille 2007—2008. Ohjelma sisälsi laajan joukon toimenpidesuosituksia, joilla pyrittiin vaikuttamaan sekä väkivaltaisuu- den että väkivaltatapahtumien ja niiden vaikutusten vähentämisen.</p> <p>Kansallisen väkivallan vähentämishohjelman tavoitteena oli saada aikaan väkivaltaa kokeneiden määrän johdonmu- kainen lasku kaikissa väestöryhmissä ja kaikilla väkivallan osa-alueilla. Tavoitteena oli puolittaa väkivaltaiset kuo- lemat pysyvästi, naisten väkivaltakuolemat jo lähivuosien kuluessa, sekä vähentää erityisesti sairaalahoitoa vaativaa väkivaltaa ja sellaista väkivaltaa, joka toistuessaan tai kerrannaisvaikutuksiltaan on seurauksiltaan vakavaa. Henkiri- kosten määrä kääntyi nousuun vuosina 2007 ja 2008. Sama kehitys näkyy sairaalahoitoon väkivallan vuoksi joutu- neiden määrissä. Erityisesti pahoinpitelyn tai muun väkivallan vuoksi sairaalaan kirjattujen miespotilaiden määrä on lisääntynyt sairaanhoitoilmoitusjärjestelmän mukaan vuonna 2007. Henkirikosten ja vakavan väkivallan määrään ovat vaikuttaneet mm. Jokelan ja Kauhajoen oppilasjoukkomurhat. Lisäksi on muistettava, että ohjelmassa esitetty- jen toimenpiteiden vaikutukset ovat nähtävissä vasta tulevaisuudessa, sikäli kuin toimenpiteitä ylipäättään on toteu- tettu tai tullaan tulevina vuosina toteuttamaan.</p> <p>Paikallistasolla on tehty paljon toimia erityisesti lähisuhte- ja perheväkivallan uhrin tunnistamiseksi ja väkivaltaan puuttumiseksi sekä parannettu menetelmiä lähisuhteissa tai perheissä väkivallan uhriksi joutuneen auttamiseksi sekä parannettu palveluketjun toimivuutta. Kehitys on ollut positiivista, mutta paikkakunnittain on vielä suuria eroja pal- veluiden saatavuudessa. Rikoksentorjuntaneuvosto painottaa, että väkivallan vähentäminen on pitkäjänteistä työtä. Kaksivuotisen ohjelmakauden (2007-2008) aikana useiden toimien toteutus on vasta käynnistynyt eikä tuloksia ole vielä nähtävissä. Joitakin toimia ei ole vielä aloitettukaan. Toimia väkivallan vähentämiseksi tulee jatkaa myös siksi, että erityisesti vakavan väkivallan ja henkirikosten kehityksen suuntaa ei ole kaikesta huolimatta saatu kääntymään laskuun. Väkivaltajaosto on tehnyt väkivallan vähentämishohjelman toteutuksen pohjalta listan suosituksista, joita tulisi noudattaa väkivallan vähentämiseksi.</p>			
Avainsanat: (asiasanat)			
Väkivalta, väkivallan vähentäminen, henkirikokset, naisiin kohdistuva väkivalta, lapsiin ja nuoriin kohdistunut väki- valta, työväkivalta, alkoholiehtoinen väkivalta, rasistinen väkivalta, uusintarikollisuus, paikallinen turvallisuussuun- nittelu			
Muut tiedot tiedot (Oskari- ja HARE-numero, muu viitenumero) OM 1/62/2005			
Sarjan nimi ja numero Oikeusministeriön lausuntoja ja selvityksiä 2009:3		ISSN 1458-7149	ISBN 978-952-466-795-1 (nid.) 978-952-466-796-8 (PDF)
Kokonaissivumäärä 128	Kieli suomi	Hinta	Luottamuksellisuus julkinen
Jakaja Oikeusministeriö		Kustantaja Oikeusministeriö	

PRESENTATIONSBLAD

JUSTITIEMINISTERIET

Utgivningsdatum
20.3.2009

Författare (uppgifter om organet: organets namn, ordförande, sekreterare)		Typ av publikation Rapport	
Våldssektionen vid rådet för brottsförebyggande Ordförande Marita Ruohonen Sekreterare Minna Piispa Rådet för brottsförebyggande Ordförande Timo Kvist Generalsekreterare Jukka-Pekka Takala		Uppdragsgivare Justitieministeriet	
		Datum då organet tillsattes Våldssektionens mandatperiod inleddes 15.5.2007	
Publikation (även den finska titeln) Minskande av våldet i Finland (Väkivallan vähentäminen Suomessa)			
Publikationens delar			
Referat			
<p>Statsrådet godkände 14.12.2006 ett principbeslut om ett nationellt program för minskande av våldet åren 2007-2008. Programmet innehöll ett brett spektrum av åtgärdsrekommendationer som syftade till att minska såväl våldet som våldshändelserna och verkningarna av dessa.</p> <p>Målet för det nationella programmet för minskande av våld var att inom alla befolkningsgrupper och på alla delområden för våld åstadkomma en konsekvent minskning av dem som utsattas för våld. Målet var att permanent minska våldsrelaterade dödsfall, kvinnors våldsrelaterade dödsfall redan under de närmaste åren samt att minska särskilt våldet som kräver sjukhusvård och sådant våld som då det upprepas och vars multiplikatoreffekter har allvarliga följder. Antalet brott mot liv började stiga åren 2007 och 2008. Samma utveckling syns bland dem som måste få sjukhusvård på grund av våld. Särskilt antalet manliga patienter som inskrivits på sjukhus på grund av misshandel eller annat våld har enligt anmälningssystemet för sjukvården ökat år 2007. På antalet brott mot liv har inverkat bland annat massmorden på elever i Jokela och Kauhajoki. Dessutom ska man komma ihåg att verkningarna av de åtgärder som har föreslagits i programmet syns först i framtiden till den del åtgärderna överhuvudtaget genomförts eller kommer att genomföras under de närmaste åren.</p> <p>På det lokala planet har det gjorts mycket särskilt för att identifiera offer för våld i nära relationer och familjevåld och för att ingripa mot våld. Man har också förbättrat metoderna för att hjälpa sådana som blivit offer för våld i nära relationer eller inom familjer samt förbättrat servicekedjans funktion. Utvecklingen har varit positiv, men det finns dock stora skillnader mellan orterna när det gäller tillgång till service. Rådet för brottsförebyggande betonar att en minskning av våldet är ett långsiktigt arbete. Under den tvååriga programperioden (2007-2008) har genomförandet av flera åtgärder först inlett och resultaten syns tillsvidare inte. Vissa åtgärder har inte ännu ens inlett. Åtgärderna för att minska våldet bör fortsättas också för att särskilt utvecklingen av riktningen för det allvarliga våldet och brotten mot liv trots allt inte ännu har svängt mot en nedåt gående trend. Våldssektionen har gjort upp en lista över rekommendationer utifrån genomförande av programmet för minskande av våld. Rekommendationerna bör iakttas för att våldet ska minska.</p>			
Nyckelord Våld, minskande av våld, brott mot liv, våld som riktar sig mot kvinnor, våld som riktar sig mot barn och unga, våld i arbetet, alkoholrelaterat våld, rasistiskt våld, återfall i brott, lokal trygghetsplanering			
Övriga uppgifter (Oskari- och HARE-numren, andra referensnumren) JM 1/62/2005			
Seriens namn och nummer Justitieministeriet, Utlåtanden och utredningar 2009:3		ISSN 1458-7149	ISBN 978-952-466-795-1 (häft.) 978-952-466-796-8 (PDF)
Sidoantal 128	Språk	Pris	Sekretessgrad offentlig
Distribution Justitieministeriet		Förlag Justitieministeriet	

Esipuhe

Rikksentorjuntaneuvosto teki vuonna 2003 aloitteen kansallisen väkivallan vähentämisohjelman laatimisesta. Taustalla oli ennen kaikkea huoli vakavan väkivallan laajuudesta. Koko maailman mittaisessa vertailussa Suomi ei ole erityisen väkivaltainen maa. Siitä huolimatta Suomen henkirikosluvut olivat ja ovat korkeat. Väestöön suhteutettuna Suomessa kuolee väkivaltaan yli kaksi kertaa enemmän ihmisiä kuin Länsi-Euroopassa keskimäärin. Uskoimme ja uskomme, että tämä ero voidaan kaventaa ja poistaa, kunhan otetaan käyttöön toimia, joiden tiedetään vähentävän väkivaltaa ja lieventävän sen seurauksia.

Väkivallan vähentäminen oli esillä vuonna 2003 muodostetun Vanhasen ensimmäisen hallituksen ohjelmassa, ja ajatus kansallisesta väkivallan vähentämisohjelmasta sisällytettiin myös hallituksen sisäisen turvallisuuden ohjelman valmisteluihin. Rikksentorjuntaneuvosto valmisteli ehdotuksen kansalliseksi väkivallan vähentämisohjelmaksi. Ehdotus julkaistiin vuoden 2005 alussa ja lähetettiin lausuntokierrokselle. Osaa ohjelman suosituksista alettiin edistää jo tässä vaiheessa, sillä ehdotus sai pääosin myönteisen vastaanoton.

Valtionneuvosto teki vuoden 2006 lopussa periaatepäätöksen kansallisesta väkivallan vähentämisohjelmasta. Hallituksen päätös sisälsi keskeiset ehdotuksessa esitetyt kunnianhimoiset tavoitteet ja suuren joukon toimia, joiden toteuttamisen uskotaan vähentävän väkivaltaa. Ohjelma oli virallisesti voimassa vuoden 2008 loppuun. Tämä ei tarkoita, että olisi oletettu Suomen tulevan kahdessa vuodessa väkivallattomaksi. Jo monien suositeltujen toimien toimeenpano vie väistämättä vuosia.

Ohjelman toteuttamista koordinoimaan perustettiin rikksentorjuntaneuvostoon vuoden 2007 alussa väkivaltajaosto. Jaosto on yhteydenotoillaan jouduttanut useiden suositusten mukaisten toimien käynnistämistä. Vuoden 2007 lopulla ja 2008 alussa jaosto osallistui aktiivisesti sisäasiainministeriön koordinoimaan Vanhasen II hallituksen sisäisen turvallisuuden ohjelman laadintaan. Siinä jaoston jäsenet – laajennetuina kokoonpanoin – vastasivat Arjen turvallisuutta koskevan osan valmisteluista.

Käsillä olevaan raporttiin väkivaltajaosto on koonnut katsauksen siihen, mitä väkivallan vähentämisohjelman mukaisten toimien toteuttamisesta tiedetään. Valtava määrä asioita on toteutettu, mutta kaikkia suosituksia ei ole käynnistetty ja käynnistettyjenkin toteuttamisen aste ja alueellinen kattavuus vaihtelevat kovasti. Ehkä vähiten on tietoa siitä, miten kattavasti hyvin erilaiset suositukset, jotka koskevat ruohonjuuritason toimintaa, ovat tosiasiaa ulottuneet perustasolle saakka.

Raporttiin on kerätty tietoa myös siitä, miten väkivalta on eri mittareiden valossa kehittynyt ohjelman laatimisen ja periaatepäätöksen hyväksymisen jälkeen. Kansallisen väkivallan vähentämisohjelman tavoitteena on saada aikaan väkivaltaa kokeneiden määrän johdonmukainen lasku kaikissa väestöryhmissä ja kaikilla väkivallan osa-alueilla. Väkivaltaiset kuolemat halutaan vähintään puolittaa. Naisten osalta tätä tavoitellaan jo lähivuosien kuluessa, koska arvioidaan naisten riskitilanteita pystyttävän tehokkaammin tunnistamaan ja niihin puuttamaan. Tavoitteena on vähentää erityisesti muutakin vaka-

vaa väkivaltaa, kuten sairaalahoitoa vaativaa sekä muuta sellaista väkivaltaa, jolla on vakavat seuraukset esimerkiksi toistumisen tai kerrannaisvaikutuksien vuoksi.

Tavoitteiden toteutumiselle ei nimetty määräaikoja. Valtaosa suosituksista on sellaisia, että toteutettuinakin ne vaikuttavat väkivaltaan vasta vuosien mittaan. Silti on huolestuttavaa, että useamman vuoden laskun jälkeen henkirikosten määrä kääntyi nousuun vuosina 2007 ja 2008 – eikä tämä selity pelkästään Jokelan ja Kauhajoen joukkomurhilla. Sama kehitys näkyy sairaalahoitoon väkivallan vuoksi joutuneiden määrissä. Koko väestön väkivaltakokemusten kehityksestä ohjelman aikana ei ole vielä tietoa, sillä edellinen tätä mittaava uhrikysely tehtiin vuonna 2006 ja seuraavan aineisto kerätään myöhemmin vuonna 2009.

Väkivaltajaosto on esittänyt väkivallan vähentämishjelman toteutuksen pohjalta listan suosituksista, joita tulisi noudattaa väkivallan vähentämiseksi. Tällaisia ovat muun muassa ehdotukset lähestymiskiellon tehostetuksi valvonnaksi, väkivallan uhriksi joutumisen riskien systemaattinen arviointi ja sen perusteella toimiminen. Yksi toimien tavoite on, että hätäkeskukset toimisivat tarkoituksenmukaisemmin väkivaltatilanteissa.

Rikoksentorjuntaneuvosto käsitteli ja hyväksyi väkivaltajaoston raportin ja suositukset kokouksessaan 11.3.2009. Neuvosto haluaa kiittää väkivaltajaostoa hyvin hoidetusta suuritöisestä tehtävästä, sen puheenjohtajaa, Marita Ruohosta, joka on Suomen mielen-terveysseuran toiminnanjohtaja, sen sihteerii, rikoksentorjuntaneuvoston erikoissuunnittelija Minna Piispaa, joka vastasi varsinaisesta kirjoitustyöstä, ja kaikkia jaoston jäseniä, jotka ovat: Tapani Aaltela, hallitussihteerii, STM (jäsen 1.1.2009 alkaen); Kauko Aromaa, johtaja, Heuni; Martti Lehti, tutkija, OPTL; Immo Parviainen, ylitarkastaja, OPM; Sirkka Rousu, projektipäällikkö, Suomen kuntaliitto; Kari Tolvanen, rikosylikomisario, Helsingin poliisi; Helena Ewalds, kehittämispäällikkö, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos; Juha Jokinen, vs. lastensuojelun erityisasiantuntija, Suomen kuntaliitto, (1.1.2009-); Tapio Kuure, tutkija, Nuorisotutkimusverkosto (1.1.2009-), Mikko Lampikoski, poliisitarkastaja, SM/poliisiosasto; Leena-Kaisa Åberg, pakolais- ja maahanmuuttotyön päällikkö, SPR (1.1.2009-), Tarja Mankkinen, päällikkö, SM (31.12.2008 saakka), Päivi Kantanen, vanhempi hallitussihteerii, TM/TEM (-31.12.2008). Raportin kirjoittaja haluaa lisäksi kiittää erityisesti jäseniä Kauko Aromaa ja Martti Lehti tekstin aktiivisesta kommentoinnista ja muokkaamisesta.

Timo Kvist, Naantalın kaupunginjohtaja, rikoksentorjuntaneuvoston puheenjohtaja
Jukka-Pekka Takala, rikoksentorjuntaneuvoston pääsihteerii

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	13
1.1. Tausta	13
1.2. Ohjelman valmistelu	13
1.3. Ohjelman hyväksyminen valtioneuvostossa	14
1.4. Väkivallan vähentämisen ohjelman koordinointi	15
2. VÄKIVALLAN VÄHENTÄMISEN TAVOITTEET JA NIIDEN TOTEUTUMISEN ARVIOINTIA	15
2.1. Tavoite 1: Väkiäkökokeneiden määrän johdonmukainen lasku kaikissa väestöryhmissä ja kaikilla väkivallan osa-alueilla	18
2.2. Tavoite 2: Väkiäkövaltakuoolemien puolittaminen	20
2.3. Tavoite 3: Sairaalahoittoa vaativan sekä toistuvan ja kerrannaisvaikutuksiltaan vakavan väkivallan vähentäminen	23
3. OHJELMASSA ESITETTYJEN TOIMIEN TOTEUTUMISEN TARKASTELU	25
3.1. Yleiset toimet väkivallan vähentämiseksi	25
3.2. Kohdennetut toimet väkivallan eri osa-alueiden vähentämiseksi	35
3.2.1. Alkoholiehtoisen väkivallan vähentäminen	35
3.2.2. Lasten ja nuorten tekemän ja heihin kohdistuvan väkivallan vähentäminen	40
3.2.3. Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentäminen	47
3.2.4. Työväkivallan vähentäminen	58
3.2.5. Erityisiä toimia vakavimman väkivallan vähentämiseksi ja sen seurausten lieventämiseksi	61
3.2.6. Muita erityistoimenpiteitä	67
3.2.7. Muutokset rikosoikeudelliseen järjestelmään tai muuhun lainsäädäntöön	71
3.2.8. Seuranta- ja tilastointijärjestelmän kehittäminen	73
3.2.9. Tutkimusohjelman kehittäminen ja ohjelman pilotointi Järvenpäässä	75
4. TIIVISTELMÄ	77
5. SUOSITUKSET	85
LÄHTEET	90
Liite 1. Ohjelman valmistelutyöryhmät ja niiden kokoonpano	94
Liite 2. Valtioneuvoston periaatepäätös kansalliseksi väkivallan vähentämishjelmaksi	96
Liite 3. Alkoholiehtoisen väkivallan vähentäminen / Alkoholiohjelma 2008–2011	112
Liite 4. Kysely lääninhallitusten poliisiosastoille 2008	113

1. Johdanto

Valtioneuvosto hyväksyi 14.12.2006 periaatepäätöksen kansallisen väkivallan vähentämisohjelmasta vuosille 2007—2008. Kansallisessa väkivallan vähentämisohjelmassa on lueteltu laaja joukko konkreettisia toimenpidesuosituksia, joiden avulla pyritään vähentämään muun muassa alkoholiehtoista väkivaltaa, lasten ja nuorten tekemää ja heihin kohdistuvaa väkivaltaa, naisiin kohdistuvaa väkivaltaa ja työssä koettua väkivaltaa. Lisäksi esitetään erityisiä toimia vakavimman väkivallan vähentämiseksi ja sen seurausten lieventämiseksi.

1.1. Tausta

Ensimmäinen ehdotus kansallisen väkivallan vähentämisen ohjelmasta tehtiin jo vuonna 2003. Rikoksentorjuntaneuvosto esitti kansallisen rikoksentorjuntaohjelman toteutuksen seurantaraportissaan (Toteutuvatko turvallisuustalkoot? Oikeusministeriö. Lausuntoja ja selvityksiä 2003:1), että valmisteltaisiin väkivallan keskeiset osa-alueet kattava erityisohjelma, ”kansallinen väkivallan vähentämisohjelma”. Taustana oli jo aikoinaan rikoksentorjuntaohjelmaan kohdistunut arvostelu siitä, että se ei riittävästi kohdistunut merkittävimpään rikollisuusongelmaamme, vakavaan väkivaltaan.

Väkivallan vähentäminen sisältyi pääministeri Anneli Jäätteenmäen hallitusohjelmaan, josta se periytyi Matti Vanhasen ensimmäiselle hallitukselle. Hallitusohjelman mukaan ”väkivallan vähentämiseksi laaditaan väkivallan kaikki keskeiset osa-alueet kattava kansallinen väkivallan vähentämisohjelma”. Lisäksi hallitusohjelmassa mainitaan muuallakin pyrkimykset väkivaltarikollisuuden, työpaikkaväkivallan sekä naisiin kohdistuvan ja perheväkivallan ehkäisemiseen. Hallitusohjelmaa konkretisoitiin siten, että väkivallan vähentäminen liitettiin osaksi sisäisen turvallisuuden ohjelman valmistelua. (Hallituksen strategia-asiakirja 2003. Hallituksen poikkihallinnolliset politiikkaohjelmat ja politiikat. Hyväksytty hallituksen iltakoulussa 17.9.2003.) Väkivallan vähentämisohjelman valmistelutehtävä annettiin rikoksentorjuntaneuvostolle.

Sisäisen turvallisuuden ohjelma hyväksyttiin valtioneuvoston periaatepäätöksenä 23.9.2004. Ohjelmassa mainittiin rikoksentorjuntaneuvostossa valmisteilla ollut väkivallan vähentämisohjelma ja esimerkkejä toimista, jotka tähän ohjelmaan tulevat sisällymään. Päätettäessä sisäisen turvallisuuden ohjelman valmistelusta rikoksentorjuntaneuvostolle annettiin tehtäväksi saada työnsä valmiiksi vuoden 2004 loppuun mennessä.

1.2. Ohjelman valmistelu

Väkivallan vähentämisohjelmaa valmisteltiin rikoksentorjuntaneuvoston kokouksessaan 30.1.2004 hyväksymän suunnitelman mukaisesti. Tässä suunnitelmassa esitettiin ohjelman valmistelun keskeiset periaatteet ja työryhmärakenne, jolla valmistelutyö tehtäisiin. Suunnitelmaa ja työn etenemistä on käsitelty myös oikeusministeriön johtoryhmässä.

Ohjelman valmisteluun asetettiin kuusi työryhmää, jotka käsittelivät henkirikosten vähentämistä, alkoholin ja väkivallan suhteita, naisiin kohdistuvaa väkivaltaa, väkivaltaa työtehtävissä, lapsiin ja nuoriin kohdistuvaa ja heidän tekemäänsä väkivaltaa sekä väkivaltaa, kulttuuria ja mediaa (Liite 1.).

Ohjelman valmistelussa ei pidetty tarpeellisena perustaa erityistä työryhmää, jonka tehtävänä olisi ollut mielenterveyden ongelmiin liittyvän uusiutuvan väkivallan ehkäisyn selvittäminen, koska sosiaali- ja terveysministeriö asetti 24.8.2004 työryhmän arvioimaan niin sanottuja kriminaalipotilaita koskevien säännösten asianmukaisuutta ja psyykkisesti sairaiden väkivaltarikollisten tuetun ja velvoitteellisen avohoidon edellytyksiä.

Työryhmien raportit julkaistiin erikseen ja ne ovat löydettävissä rikosentorjuntaneuvoston nettisivuilta (www.rikosentorjunta.fi/julkaisut/neuvoston_julkaisut). Ohjelmaluonnos julkistettiin 26.1.2005

1.3. Ohjelman hyväksyminen valtioneuvostossa

Ohjelmaluonnos käytettiin laajalla lausuntokierroksella. Lausuntokierrokselta haettiin erityisesti palautetta siihen, missä laajuudessa runsaasti erilaisia ja valmiusasteeltaan eritasoisia suosituksia käsittävää toimenpidekokonaisuutta ruvetaan konkretisoimaan.

Rikosentorjuntaneuvosto lähetti lausuntopyynnön kaiken kaikkiaan 150 taholle ja lausuntoja ohjelmaluonnoksesta saatiin yhteensä 80. Ohjelmaan ja sen suosituksiin kohdistuvat kommentit olivat pääasiassa myönteisiä, ja lausunnoissa todettiin, että ohjelmassa oli monipuolisesti paneuduttu suomalaisen väkivaltailmiön ydinalueisiin. Lausunnonantajien oli vaikea priorisoida ohjelman suosituksia ja asettaa niitä tärkeysjärjestykseen, vaikka rikosentorjuntaneuvosto oli sitä pyytänyt. Joidenkin lausujien mielestä ohjelmaluonnoksessa esitetyt suositukset olivat paikoin jääneet liian yleisiksi, ja tämä olisi vältetty lausujien mielestä osittain sillä, että toimija- ja vastuutahot olisi määritelty jo ohjelmaluonnoksessa jokaisen suosituksen kohdalla. Lausunnoissa nostettiin esille huoli siitä, että ohjelman tavoitteita mitattaisiin liian yksinkertaisilla määrällisillä mittareilla ja tavoitteet sidottaisiin vain yhteen vaalikauteen ja liian lyhytjänteiseen politiikkaan.

Yksittäisissä lausunnoissa nähtiin puutteeksi, että ohjelmasta puuttui tiettyjä osa-alueita, kuten henkinen ja työyhteisön sisäinen väkivalta, vankiloiden sisäinen väkivalta, järjestäytyneen rikollisuuden käsittely nykyistä laajemmin, naiskauppa, ihmiskauppa, prostituutio, ihmissalakuljetus, seksuaalinen häirintä sekä monikulttuuristumiseen liittyviä teemoja, kuten silpomiset ja kunniamurhat. Vaikka monet lausunnonantajat pitivät ansiokkaana sitä, että alkoholin yhteyttä väkivaltaan ja sen ehkäisemiseen oli tuotu ohjelmassa monipuolisesti esiin, olisi tarkasteluun kaivattu vielä erityisesti lasten näkökulman painottamista eli miten lapset ovat uhreina alkoholinkäytön yhteydessä, kun he joutuvat todistamaan juomistilanteita ja niihin mahdollisesti liittyvää väkivaltaa. Lapsen näkökulma nousi esille myös siinä mielessä, että osa lausujista kaipasi suosituksia siitä, kuinka estetään se, että lapset joutuvat väkivallan välineeksi tai suoraan väkivallan kohteeksi. Vaikka lausujat yleisesti pitivät hyvänä alkoholin roolin esille tuomista väkivallan ja sen vähentämisen yhteydessä, painotettiin lausunnoissa sitä, että ohjelmaan olisi

pitänyt kirjata selkeämmin se seikka, että perheväkivallassa alkoholi ei välttämättä ole mukana.

Useissa lausunnoissa sivuttiin naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämistä. Monissa lausunnoissa katsottiin, että ohjelmaluonnoksessa esitetyt keskeiset ehkäisystrategiat, vuorovaikutusmalli ja tilannetorjunnan periaatteet, eivät sovellu naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämiseen. Useiden mielestä myöskään naisiin kohdistuvaan väkivaltaan liittyviä epätasa-arvoisia valtasuhteita ei ole ohjelmassa nostettu esille riittävän voimakkaasti. Kritiikkiä kohdistui myös siihen, että ohjelmassa keskityttiin ”erityisesti väkivallan vakavien seurausten vähentämiseen”. (Kansallinen ohjelma väkivallan vähentämiseksi 2005. Yhteenveto löytyy osoitteesta: www.rikoksantorjunta.fi/julkaisut/neuvoston_julkaisut)

Yhteenveto lausunnoista valmistui 4.11.2005. Valtioneuvoston käsittelyyn ja hyväksyttäväksi ohjelma saatiin vasta vuotta myöhemmin, 14.12.2006.

1.4. Väkivallan vähentämisen ohjelman koordinointi

Rikoksantorjuntaneuvosto asetti 15.5.2007 väkivaltajaoston koordinoimaan ja seuraamaan väkivallan vähentämisen ohjelman toteutusta. Jaosto koostui rikoksantorjuntaneuvoston jäsenistä. Jaostoa täydennettiin ohjelman toteutuksen kannalta keskeisten ministeriöiden ja muiden tahojen edustajilla. Kaikkiaan jaostossa toimi 11 henkilöä.

Jaosto valmisteli ehdotuksen kansallisen väkivallan vähentämishojelman toimeenpanon painopisteiksi vuodelle 2007 ja suosituksen hallinnonalojen yhteisiksi toimintamalleiksi. Painopistealueeksi valittiin lapsiin ja nuoriin kohdistuvan väkivallan vähentäminen. Seurannan käynnistämiseksi väkivaltajaosto teki keväällä 2007 kyselyn, missä kartoitettiin kunkin toimenpiteen osalta, mitä toimenpiteen toteuttamiseksi oli tehty, mitä aiottiin tehdä sekä kuka vastasi toteuttamisesta. Kyselyn tulokset raportoitiin oikeusministeriön julkaisusarjassa (Lapsiin ja nuoriin kohdistuvan väkivallan vähentäminen – yhteenveto kyselyn tuloksista. Oikeusministeriön lausuntoja ja selvityksiä 2007:9). Väkivaltajaosto järjesti yhdessä lapsiasiainneuvottelukunnan kanssa 10.5.2007 seminaarin ”Yhteisistä ohjelmista yhteisiin toimiin”.

Lisäksi väkivaltajaosto osallistui Sisäisen turvallisuuden ohjelma 2008-2011:n valmisteluun väkivallan osalta (Arjen turvallisuus -työryhmä).

2. Väkivallan vähentämisen tavoitteet ja niiden toteutumisen arviointia

Ohjelman tavoitteena oli vähentää väkivaltaa kaikilla sen keskeisillä osa-alueilla – kotioloissa, työtehtävissä, koulussa, vapaa-aikana taikka muissa elinympäristöissä – riippumatta uhrin iästä, sukupuolesta, asuinpaikasta tai etnisestä taustasta, rikoksen tekijöistä taikka väkivallan käytön menetelmistä tai motiiveista. Tavoitteena oli saada aikaan johdonmukainen laskusuunta väkivaltaa kokeneiden väestöosuuksissa kaikilla väkivallan

osa-alueilla ja väkivaltaisuutta ennustavissa riskitekijöissä. Tässä luvussa arvioidaan, miten ohjelmassa esitetyt tavoitteet ovat toteutuneet.

Ohjelmassa keskityttiin erityisesti väkivallan **vakavien seurausten** vähentämiseen. Päähuomio oli kuolemaan johtavassa väkivallassa, sairaalahoitoa vaativassa väkivallassa ja sellaisessa väkivallassa, joka toistuessaan tai kerrannaisvaikutuksiltaan on seurauksiltaan vakavaa. Ehdotukset koskivat lievempääkin väkivaltaa, jos sellaisen ehkäisemisellä voitiin vähentää myös vakavaa väkivaltaa.

Ohjelma sisälsi toimia, joilla pyrittiin saavuttamaan tuloksia sekä lyhyellä että pitkällä aikavälillä. Ehdotetut toimet kattoivat sekä **väkivaltaisuuden** että **väkivaltatapahtumien** ja niiden vaikutusten vähentämisen. Onnistuakseen ohjelma edellytti useiden toimijoiden, niin valtion viranomaisten kuin kuntien, kirkon, kansalaisjärjestöjen ja elinkeinoelämän, **yhteistyötä**. Ohjelmaa toteutettiin yhdessä muiden valtioneuvoston ohjelmien kanssa ja sillä oli kytköksiä muun muassa seuraaviin:

- Sisäisen turvallisuuden ohjelma 2004–2007 ja 2008–2011,
- Sosiaali- ja terveysministeriön toimintaohjelma lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisemiseksi 2004–2007,
- Alkoholiohjelma vuosille 2004–2007 ja 2008–2011,
- Hallituksen tasa-arvo-ohjelma 2004–2007 ja 2008–2011,
- Poliisin toimenpiteet väkivallan estämisessä ja vähentämisessä 2006
- Mediaväkivalta. Lapset ja media-toimintaohjelma 2005–2007.

Ohjelmassa todettiin myös, että on tärkeää saada enemmän tietoa eri väkivallantyyppien yleisyydestä, niihin vaikuttavista tekijöistä ja ehkäisytoimen vaikutuksista sekä kehittää väkivallan seurannassa käytettäviä mittareita.

Ohjelmassa otettiin huomioon periaatteet, joista arkipäivän väkivallan ehkäisystä vastaavien Euroopan ministereiden ad hoc -konferenssissa päätettiin marraskuussa 2004. Ennen kaikkea arkipäivän väkivaltaan pyrittiin **yhtenäisen lähestymistavan** periaatteen mukaisesti ”puuttumaan kokonaisvaltaisella ja koordinoitulla tavalla yhtenäistämällä kansallista ehkäisevää politiikkaa ja sen toimeenpanoa temaattisesti, horisontaalisesti, vertikaalisesti ja strategisesti kaikilla tasoilla”. Kun ohjelma kattoi monia väkivallan osa-alueita koskevia toimia, jotka yksinään vaikuttivat vain vähän ja mahdollisesti hyvin rajoitettuun väkivaltaongelmaan, mutta joilta kokonaisuutena odotettiin näkyviä tuloksia, oli tärkeää huolehtia ohjelman **koordinoitusta toteutuksesta**. Rikksentorjuntaneuvosto asetti väkivaltajaoston koordinoimaan ja seuraamaan väkivallan vähentämisen ohjelman toteutusta.

Ohjelma oli tarkoitettu kansallisen rikksentorjuntaohjelman (*Turvallisuustalkoot*) rinnalle. Jälkimmäisen toteutusta paikallistasolla oli tarkoitus jatkaa tehostetusti (paikallinen ja seudullinen rikksentorjunta- ja turvallisuusyhteistyö ja suunnitelmat). Osana sisäisen turvallisuuden ohjelmaa (*Arjen turvaa*) väkivallan vähentämishjelma tarkoitti,

että väkivallan vähentäminen sisällytettiin kaikkeen laajaan turvallisuuskäsitteeseen perustuvaan turvallisuussuunnitteluun.

Runsas henkirikollisuus on keskeisin suomalaista väkivaltaa Länsi-Euroopan maista tai muista Pohjoismaista erottava piirre¹. Muun väkivallan määrän osalta tilanne ei nykytietojen mukaan eroa maassamme Skandinavian maista tai muusta Länsi-Euroopasta. Osaksi Suomen korkea väkivaltakuolleisuus selittyy Suomen hyvin kehittyneestä tutkintajärjestelmästä. Muualla suurempi osa väkivaltaisista kuolemista jää tulematta ilmi. Tämä ei kuitenkaan selitä huomattavaa eroa henkirikoskuolleisuudessa Suomen ja Pohjoismaiden välillä. Esimerkiksi Ruotsiin verrattuna meillä on kaksinkertaisesti väkivaltaan kuolleita suhteessa väkilukuun. Interpolin keräämät tai kansalliset poliisin tilastoihin rikollisuuteen perustuvat henkirikostiedot ovat epäluotettavampi lähde tehtäessä maiden välisiä vertailuja rikollisuustasoista. Ne ovat kuitenkin yleensä luotettava lähde tarkasteltaessa kunkin maan rikollisuuden kehityssuuntia. (Henkirikostyöryhmän raportti 2005.)

Henkirikosten suhteellisen suuri määrä Suomessa koskee myös naisten todennäköisyyttä kuolla väkivaltaan. Noin 30 prosenttia henkirikosten uhreista on naisia, vajaat 20 prosenttia parisuhdetappojen uhreina surmattuja naisia. Henkirikosten runsaus koskee lisäksi myös naisten tekemiä henkirikoksia. Suhteessa naisväestöön niitä on kaksinkertaisesti Ruotsiin verrattuna. (Lehti 2002; 2004.)

Kansainvälisten rikosuhritutkimusten mukaan Suomessa ei käytetä juurikaan enempää väkivaltaa kuin läntisissä teollisuusmaissa keskimäärin (Kansallinen ohjelma väkivallan vähentämiseksi 2005, 2-3). Kansainvälisen rikosuhritutkimuksen tiedot osoittavat, että niin väkivallan uhriksi joutuneiden osuuksilla väestöstä mitaten kuin koettuja väkivaltatapauksia väestöön suhteutettuna tarkastellen Suomessa oli 1990-luvulla väkivaltaa samassa määrin kuin teollisuusmaissa keskimäärin. Eräiden kansainvälisistä uhritutkimuksista tehtyjen analyysien perusteella näyttäisi kuitenkin siltä, että Suomessa olisi keskimääräistä enemmän fyysistä väkivaltaa (uhritutkimuksissa väkivallaksi katsotaan myös pelkkä väkivallalla uhkailu). Kansainvälisten uhritutkimusten mukaan myös seksuaalista väkivaltaa koettaisiin Suomessa enemmän kuin teollisuusmaissa keskimäärin. Toisaalta ryöstörikokset ovat maassamme keskimääräistä harvinaisempia.

Tavoitteiden toteutumista arvioitaessa on syytä muistaa, että väkivallan vähentäminen pysyvästi ei tapahdu hetkessä, vaan vaatii pitkäjänteistä työtä. Kansallisessa väkivallan vähentämisen ohjelmassa esitettiin joukko toimia, joilla väkivaltaa pystyttäisiin pitkällä aikajänteellä vähentämään. Käytännössä ohjelma kesti kaksi vuotta (2007–2008) periaatepäätöksen hyväksymisestä, vaikka monia toimia vietiin eteenpäin jo sitä ennen muiden valtioneuvoston ohjelmien puitteissa (ks. s. 7). Monet ohjelmassa mainitut toimet ovat vasta käynnistyneet ja niiden toteutus vie oman aikansa (ks. tarkemmin luku 3).

¹ Luotettavimmin väkivaltaa voidaan kansainvälisesti vertailla kuolemansyytietojen perusteella. Niiden mukaan Suomessa kuoli vuosina 2003–2007 vuosittain tahalliseen väkivaltaan keskimäärin 2,1 henkeä 100 000 asukasta kohden. Euroopan unionin alueella kuolleisuus oli keskimäärin 1,2 surmattua 100 000 asukasta kohden.

Toteutettujenkin toimien vaikutus vakavan väkivallan ja henkirikosten kääntämiseksi laskuun näkyy vasta tulevaisuudessa.

2.1. Tavoite 1: Väkivaltaa kokeneiden määrän johdonmukainen lasku kaikissa väestöryhmissä ja kaikilla väkivallan osa-alueilla

Ohjelman ensimmäisenä tavoitteena oli saada aikaan johdonmukainen laskusuunta väkivaltaa viimeisen vuoden aikana kokeneiden osuudessa väestössä, olkoon kysymys perheväkivallasta, katuväkivallasta, pienryhmäväkivallasta tai työpaikka- tai muusta väkivallasta ja erityisesti saada vähentymään ne tapaukset, joissa fyysistä väkivaltaa oli käytetty (esimerkiksi uhria vähintään lyöty) eikä vain uhkailtu. Tämän tavoitteen saavuttamista voi mitata luotettavimmin uhritutkimuksilla. Tällä hetkellä tuorein käytettävissä oleva yleinen kansallinen uhritutkimus on kerätty vuonna 2006 (ja mittaa väkivaltakokemuksia haastattelua edeltävien 12 kuukauden aikana), joten väkivaltaohjelman toteuttamisen jälkeisestä tilanteesta siitä ei saada tietoa. Seuraava kysely on tarkoitus toteuttaa vuonna 2009. On kuitenkin kiinnostavaa tarkastella vuoden 2006 ja sitä aikaisempien uhrikyselyiden tuloksia.

Vuonna 2003 tehdyn kansallisen uhritutkimuksen mukaan kaikista noin 627 000 ilmoitetusta väkivaltatapauksesta (sisältäen myös uhkailut) 159 000:ssa eli neljänneksessä oli kysymys vähintään lyömisestä ja vajaassa viidenneksessä (18 %, 115 000 tapausta, puolet naisiin ja puolet miehiin kohdistuvia) oli aiheutunut jokin vamma.

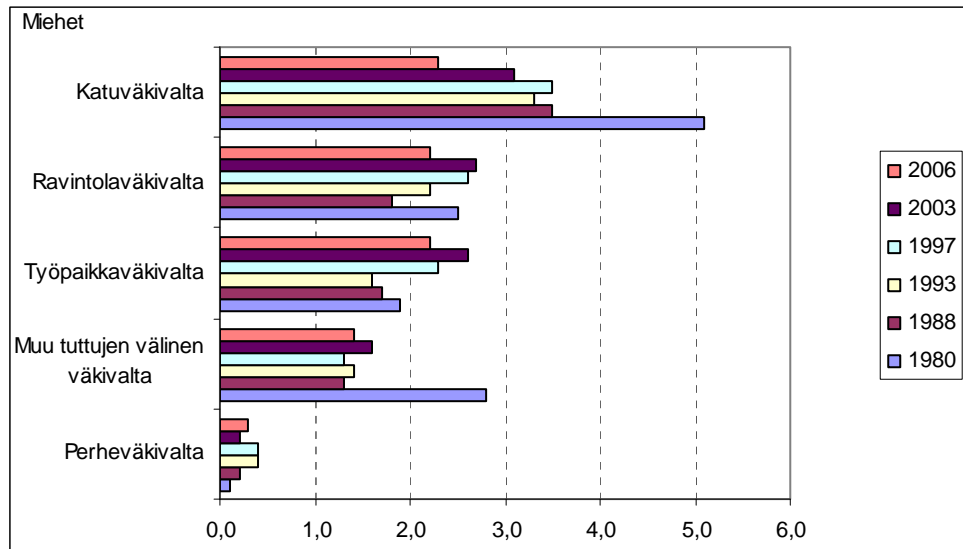
Kansalliset uhritutkimukset osoittavat, että väkivaltaa kokeneiden osuus 15–74-vuotiaista on laskenut vuodesta 2003 vuoteen 2006. Lasku on tapahtunut erityisesti uhkailua kokeneiden määrässä ja hieman myös fyysisen vamman aiheuttaneen väkivallan kokijoissa.

Taulukko 1. Väkivallan tai uhkailujen kohteeksi edellisen vuoden aikana joutuneita (%) 15–74-vuotiaista. (Lähde: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos).

	1997	2003	2006
Fyysisen vamman aiheuttanut väkivalta	1,7	2,3	1,9
Vammaa aiheuttamaton väkivalta	3,9	3,4	3,4
Vain uhkailu	4,1	5,0	4,1
Yhteensä	9,7	10,7	9,4

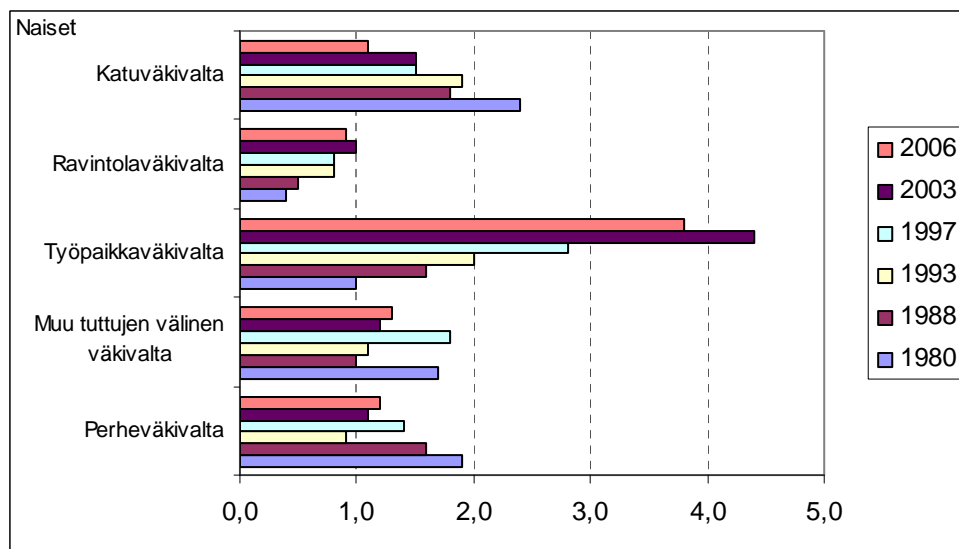
Miesten kokema katuväkivalta on vähentynyt selvästi vuodesta 1980. Lasku on jatkunut myös 2000-luvulla (kuvio 1). Myös ravintola- ja työväkivallassa on tapahtunut laskua 2000-luvulla. Muuta tuttujen välistä väkivaltaa kokeneiden määrä laski 1980-luvulla ja on pysynyt sen jälkeen suhteellisen vakaana. Perheväkivaltaa kokeneiden pieni osuus on pysynyt suhteellisen vakaana koko seurantajakson.

Kuvio 1. Miesten kokema väkivalta väkivallan tyypin mukaan vuosina 1980–2006, %.
(Lähde: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos).

Naisten kokemassa väkivallassa on ollut kahdensuuntaista kehitystä (kuvio 2). Pitkällä aikavälillä katuväkivallan, perheväkivallan ja muun tuttujen välisen väkivallan kokijoiden määrät ovat laskeneet, 2000-luvulla katu- ja ravintolaväkivaltaa kokeneiden määrät ovat edelleen laskeneet ja perhe- ja muu tuttujen välinen väkivalta ovat pysyneet samalla tasolla. Naisiin kohdistuva työpaikkaväkivalta yleistyi 1980-luvulta 2000-luvulle, minkä jälkeen taso on hieman laskenut.

Kuvio 2. Naisten kokema väkivalta väkivallan tyypin mukaan vuosina 1980–2006, %.
(Lähde: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos).

2.2. Tavoite 2: Väkivaltakuolemien puolittaminen

Ensimmäisessä sisäisen turvallisuuden ohjelmassa asetettiin tavoitteeksi vähentää henkirikosten määrä alle sataan rikokseen vuodessa vuoteen 2007 mennessä ja siitä eteenpäin pysyvästi. Valtioneuvoston periaatepäätöksessä kansalliseksi väkivallan vähentämisohjelmaksi asetettiin tavoitteeksi puolittaa väkivaltaiset kuolemat nykyisestä ja naisten väkivaltakuolemat jo lähivuosien kuluessa. Tavoitteiden toteutumiselle ei asetettu tarkkaa aikarajaa.

Henkirikoksia seurataan Suomessa kolmen tilastojärjestelmän avulla: kuolemansyytilastot, poliisin tietoon tullut rikollisuus ja henkirikollisuuden seurantajärjestelmä (vuodesta 2002). Nämä tuottavat hieman toisistaan poikkeavia lukuja henkirikoksissa kuolleiden määristä. Kuolemansyytilasto laaditaan lääkärin antamista kuolinsyytodistuksista. Kuolinsyytodistus noudattaa Maailman terveysjärjestön vahvistamaa kuolinsyytodistuksen kaavaa. Kuolemansyytilastoja käytetään lähteenä kansainvälisessä vertailussa. Tilasto laaditaan peruskuolemansyyn mukaan lääkärin lausunnon pohjalta. Kuolemansyytilasto on väestöpohjainen ja kattaa Suomessa pysyvästi asuvat henkilöt. Tilaston ulkopuolelle jää tahallisuudeltaan epäselvä väkivalta, sillä lääkärin tehtävänä ei ole epäselvissä tapauksissa arvioida teon tahallisuutta, sekä oleskelulupaa omaamattomiin ulkomaalaisiin (lähinnä turisteihin) Suomessa kohdistuneet väkivaltaiset kuolemat. Tilastoihin sisältyvät sen sijaan ulkomailla väkivaltaisesti kuolleet suomalaiset. Yllä mainituista syistä johtuen kuolemansyytilasto näyttää henkirikosten vuotuisen määrän noin 10 prosenttia liian alhaisena. (Lehti 2008.)

Tilastokeskuksen keräämän poliisin tietoon tullutta rikollisuutta koskevan poliisitilaston ongelmana puolestaan on, että tilastossa on kunkin vuoden jälkipuoliskolta useampia henkirikoksina tutkittavia kuolemantapauksia, joissa esitutkinta on tilaston koostamishetkellä vielä kesken ja jotka myöhemmin todetaan tapaturmiksi tai itsemurhiksi. Tällaisia haamurikoksia on poliisin tietoon tullut rikollisuus -tilastoon kirjatusta rikoksista vuosittain 10-15 prosenttia.

Kolmas henkirikosten seurantajärjestelmä on henkirikollisuuden seurantajärjestelmä, jonka Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, Poliisiammattikorkeakoulu ja sisäasiainministeriön poliisiosasto käynnistivät vuonna 2002. Järjestelmään kirjataan perustiedot poliisin tietoon tulevien henkirikosten (murha, tappo, surma, lapsensurma) ja tahallisen pahoinpitelyrikoksen yhteydessä tehtyjen kuolemantuottamusrikosten osapuolista sekä teonpiirteistä. Henkirikoksen yrityksistä tai muista väkivaltarikoksista ei kerätä tietoja tässä yhteydessä. Tiedot kerätään rikosten esitutkinnasta vastaavilta henkilöiltä määrämuotoisella sähköisellä lomakkeella esitutkinnan päätyttyä tai kun rikoksen ilmi tulosta on kulunut yksi vuosi. (Lehti 2008).

Kuvaamme raportissa henkirikosten kehitystä kaikkien edellä mainittujen lähteiden avulla.

Kysymyksen ollessa pysyvästä tasonmuutoksesta kumpikin ohjelmassa asetettu tavoite oli verraten kunnianhimoinen. Sen toteutuminen olisi tarkoittanut kuitenkin edelleenkin noin kahta surmattua 100 000 asukasta kohden vuodessa, mikä on esimerkiksi muihin

Pohjoismaihin nähden kaksinkertainen määrä henkirikoksia asukasta kohden. WHO:n tilastojen mukaan Euroopan unionin alueella henkirikollisuuden keskitaso on tällä hetkellä 1,2 surmattua 100 000 asukasta kohden vuodessa (vuosien 2002–2006 keskiarvo), Suomen rikollisuustaso on kaksinkertainen ja kuudenneksi korkein unionin jäsenmaista.

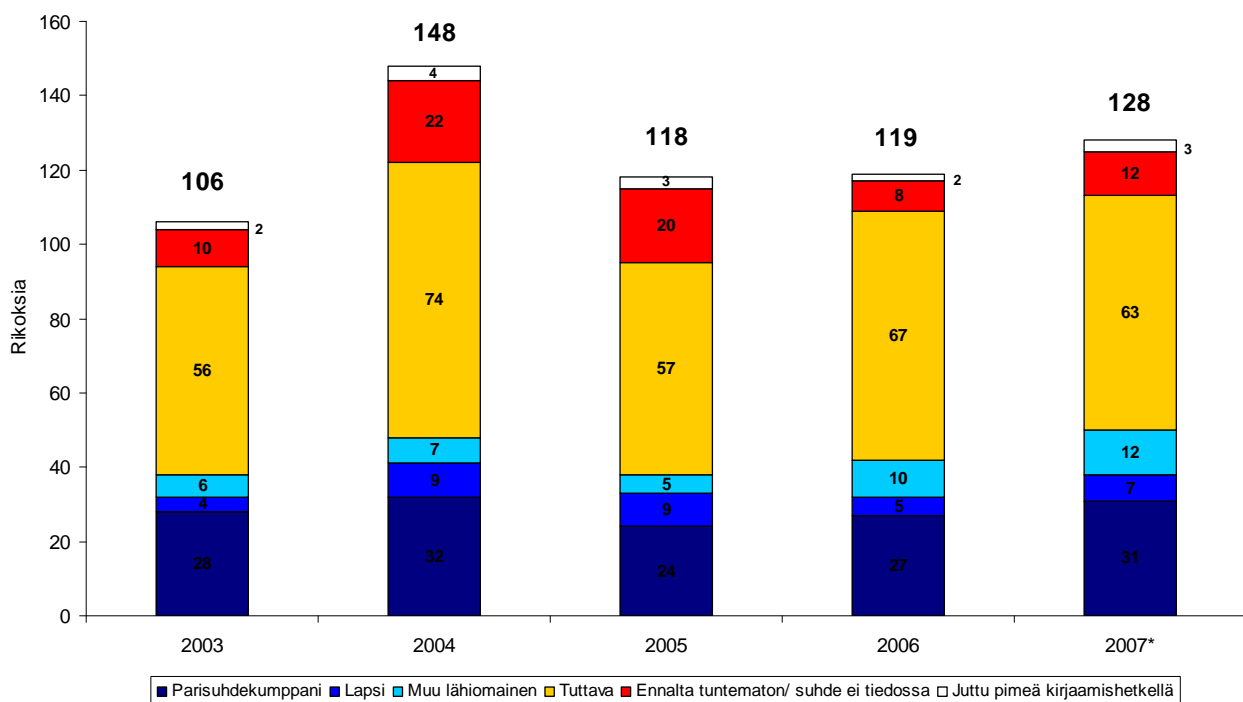
Henkirikollisuuden taso on Suomessa ollut verrattain vakaa 1970-luvun puolivälistä alkaen. Kuluvalle vuosikymmenellä henkirikosten määrä on laskenut selvästi. Vuonna 2007 rikosten määrä kääntyi kuitenkin uudelleen kasvuun joka on jatkunut myös vuonna 2008. Poliisin ennakkotietojen mukaan kuolemaan johtaneita henkirikoksia kirjattiin poliisitilastoon viime vuonna 159, mikä oli kuusi enemmän kuin vuotta aikaisemmin. Vuonna 2007 henkirikosten määrää kasvattivat pääasiassa aiemmasta rikollisuudesta selvästi poikenneet uudet tekotyypit: Jokelan koulukeskuksessa tehty joukkomurha ja eri puolilla maata ilmi tulleet kehitysvammaisten hoitolaitoksissa tehdyt insuliinimurhat. Samantyyppinen oppilaitosjoukkomurha tapahtui vuonna 2008 Kauhajoella, missä surmattiin 10 ihmistä. Lisäksi viime vuoden aikana tapahtui useita perhesurmia.

Vuosina 1999–2003 kuoli kuolemansyytilaston mukaan tahallisen väkivallan uhrina keskimäärin 134 henkeä vuodessa. Poliisitilaston mukaan tahallisen väkivallan uhreina oli mainittuina vuosina keskimäärin 166. Vuosina 2004–2008 tahallisen väkivallan uhrina surmattiin poliisitilaston mukaan keskimäärin 151 ihmistä vuodessa. Kuolemansyytilaston mukaan vuosina 2004–2007 surmattuja oli vuosittain keskimäärin 115, henkirikollisuuden seurantajärjestelmän mukaan keskimäärin 128. Käytetäänpä mittarina poliisitilastoa tai kuolemansyytilastoa, henkirikosten määrä on viime vuosina selvästi laskenut verrattuna vuotta 2004 edeltäneeseen viiden vuoden jaksoon (henkirikollisuuden seurantajärjestelmä on ollut toiminnassa vasta vuoden 2002 kesäkuusta, joten siitä ei vuotta 2004 edeltävältä ajalta ole saatavissa viiden vuoden keskiarvoon perustuvaa vertailuarvoa). Poliisitilaston mukaan rikosten määrä oli 2004–2008 yhdeksän prosenttia alhaisempi kuin 1999–2003, kuolemansyytilaston mukaan 14 prosenttia alhaisempi vuosina 2004–2007 kuin 1999–2003. **Kansallisessa väkivallan vähentämishjelmassa asetettu tavoite rikosmäärän puolittamisesta on siten jäänyt toistaiseksi saavuttamatta.** Lisäksi rikosten määrä on kääntynyt uudestaan kasvuun.

Syitä epäonnistumiseen on varmasti monia. Vuonna 2004 toteutettu alkoholiveron, erityisesti väkevien juomien veron, tuntuva laskeminen on lisännyt jo ennestään korkeaa alkoholin kulutusta. Lisäksi tutkimustulosten mukaan veronlaskun jälkeen kulutus on kasvanut erityisesti ryhmissä, joissa päihdeongelmat ja alkoholin käytön linkki väkivaltarikollisuuteen jo ennestään olivat pahimmat ja kiinteimmät. Rikollisuuden lisääntymiseen vuosina 2007–2008 ovat vaikuttaneet myös uudet, aiemmin Suomessa tuntemattomat rikostyypit, oppilaitosjoukkomurhat ja laitoksissa hoitohenkilöstön tekemät potilaisiin kohdistuneet henkirikokset. Näitä (ja muitakaan uusia rikostyyppiejä) ei väkivallan vähentämisen ohjelmassa erikseen huomioitu. Ohjelmassa huomioitu järjestäytyneen rikollisuuden toiminnasta aiheutuva väkivaltarikollisuus ei sen sijaan ole saanut meillä kovinkaan suurta merkitystä ainakaan toistaiseksi. Järjestäytyneen rikollisuuden toimintaan liittyviä henkirikoksia on viime vuosina tehty vuosittain vain muutamia. Ne on lisäksi pääsääntöisesti kyetty selvittämään ja syylliset saattamaan vastuuseen. Lisäksi, kuten aikaisemmin todettiin, kaikkia ohjelmassa mainittuja toimia erityisesti henkiri-

kosten vähentämiseksi ei ole vielä toteutettu eivätkä niiden vaikutukset näy heti henkirikosten laskuna.

Kuvio 3. Henkirikokset vuosina 2003–2007 uhrin ja tekijän välisen suhteen mukaan. (Lähde: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos).

Ohjelmassa haluttiin korostaa erityisesti naisten väkivaltaisten kuolemien nopeaa vähentämistä. Tätä pidettiin realistisena, koska arveltiin, että näissä tapauksissa riskitilanteiden tunnistaminen ja ehkäisytöiden oikea kohdentaminen olisi helpommin ja nopeammin toteutettavissa kuin miehiin kohdistuvan henkirikollisuuden kohdalla².

Naisten väkivaltakuolemat ovat hieman laskeneet aikaisemmasta viisivuotiskaudesta. Ohjelmaa edeltäneinä viitenä vuotena (1999–2003) väkivaltaan kuoli kuolemansyytilaston mukaan vuosittain keskimäärin 39 naista, 1,4 kuollutta 100 000 naista kohden. Vuosina 2004–2007 naisuhreja oli vuosittain keskimäärin 33. Naisen surmaaja oli useimmiten puoliso, entinen puoliso tai seurustelukumppani. Parisuhteessa tapahtuvien tappojen osuus naisten väkivaltakuolemista on pysynyt vakaana. **Vaikka naisiin kohdistuneiden henkirikosten määrä on vähentynyt 15 prosenttia vuosina 2004–2007 vuotta 2004 edeltäneestä viisivuotiskaudesta, Kansallisen väkivallan vähentämishjelman tavoitteen puolittaa naisten henkirikokset lähivuosien aikana ei voi katsoa toteutuneen.** Tässäkin tulee muistaa, että ohjelman hyväksymisestä on kulunut vasta kaksi vuotta.

² Euroopan unionin alueen keskiarvo on tällä hetkellä 0,79 tahalliseen väkivaltaan kuollutta naista vuodessa 100 000 naista kohden, Suomessa kuolleisuus on 1,22 ja 11. korkein unionin jäsenmaista (Viimeisen viiden vuoden väestöpainotettu keskikuolleisuus WHO).

Taulukko 2. Väkivallan seurauksena kuolleet naiset tekijän mukaan
(Lähde: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos).

Uhri oli tekijä	2003	2004	2005	2006	2007
Parisuhdekumppani	22	25	20	21	26
Lapsi	1	2	4	2	3
Muu lähiomainen	2	2	3	4	8
Tuttava	6	2	7	9	7
Ennalta tuntematon/ ei tietoa	0	1	1	0	3
Yhteensä	31	32	35	36	47

2.3. Tavoite 3: Sairaalahoitoa vaativan sekä toistuvan ja kerrannaisvaikutuksiltaan vakavan väkivallan vähentäminen

Muun vakavan väkivallan vähentämistavoitteeksi ohjelmassa asetettiin sairaalahoitoa vaativan väkivallan vähentäminen. Ohjelmassa oli ehdotuksia siitä, miten seurantajärjestelmää olisi kehitettävä. Sairaalahoitoa vaativasta väkivallasta saadaan tietoa sairaaloiden (ei kuitenkaan poliklinikkojen) HILMO-järjestelmästä (hoitoilmoitusjärjestelmä). Eräitä tyypillisesti väkivallasta johtuvia vammautumisia koskevia tietoja on terveydenhoidon tilastoissa. Uhrikyselyistä saadaan tietoa sairaanhoitoa vaatineen väkivallan yleisyydestä. HILMO-järjestelmästä saatavat tiedot eivät ole täysin luotettavia, sillä lääkärit eivät aina merkitse ulkoisen syyn luokkaa tai sitä koskevat tiedot ovat epävarmoja. Lisäksi HILMO ei kata polikliinista hoitoa ja suurin osa väkivallan aiheuttamista, hoitoa vaativista vammoista hoidetaan nykyään avohoidossa. Myös uhrikyselyistä saatavaan tietoon on syytä suhtautua varauksella hoitoa vaativia vammoja saaneiden pienen osuuden ja siitä johtuvan mittauksen epätarkkuuden vuoksi.

Vuoden 2003 kansallisen uhritutkimuksen mukaan vähintään ensiapua tarvittiin 25 600 väkivaltatapauksessa, ja 3 240 henkeä (2 800 miestä ja 440 naista) joutui jäämään väkivallan vuoksi sairaalaan. Uhritutkimukset eivät käsitä lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa ja saavuttavat huonosti syrjäytyneimmän väestön, joten sairaanhoitoa vaativaa väkivaltaa on tuntuvasti enemmän kuin nämä luvut osoittavat.

Ensiapua tarvinneiden määrä oli uhritutkimuksen mukaan laskenut vuonna 2006, jolloin 25 035 väkivaltatapauksessa tarvittiin ensiapua. Väkivallan vuoksi sairaalaan joutui 3 760, mikä taas oli hieman enemmän kuin vuonna 2003. Tämä arvio, samoin kuin vastaava tieto vuodelta 2003, perustuvat hyvin pieneen haastateltujen määrään ja ne ovat väestötasolle korotettuina niin epätarkkoja, että sukupuolen mukaan eriteltyjä lukuja ei voi luotettavasti laskea (vuonna 2003 sairaalaan 5 miestä ja 1 nainen; vuonna 2006 sairaalaan 5 miestä ja 2 naista).

Sairalaan pahoinpitelyn tai muun väkivallan vuoksi kirjattujen potilaiden määrä on hieman lisääntynyt HILMO -järjestelmän mukaan vuonna 2007, erityisesti miesten osalta. Hoitopäivien määrät sen sijaan ovat laskeneet vuoden 2005 huipusta. Miesten kohdalla väkivallasta johtuneet päättäneet hoitajaksot ovat vähän kasvaneet vuonna 2007,

mikä tarkoittanee sitä, että hoitajaksot ovat lyhyempiä kuin aikaisemmin, koska hoitopäivien määrä ei ole kasvanut. Naisilla sekä hoitajaksoiden että hoitopäivien määrä on laskenut. Näihin tuloksiin on kuitenkin syytä suhtautua varauksella, sillä ne voivat johtua myös rekisteröintikäytännön muutoksesta.

Taulukko 3. Väkivallan vuoksi sairaalahoitoa tarvinneiden potilaiden lukumäärä, hoitopäivien lukumäärä ja päättyneet hoitajaksot sukupuolen mukaan vuosina 2003–2007 (Lähde: HILMO -järjestelmä).

	2003	2004	2005	2006	2007
Potilaita					
Miehet	1280	1361	1362	1311	1448
Naiset	344	382	368	352	361
Yhteensä	1624	1743	1730	1663	1809
Hoitopäiviä vuoden aikana					
Miehet	7654	8455	8657	8064	7628
Naiset	1714	2019	2338	1988	1899
Yhteensä	9368	10474	10995	10052	9527
Päättyneet hoitajaksot					
Miehet	1451	1516	1551	1513	1653
Naiset	404	442	400	407	403
Yhteensä	1855	1958	1951	1920	2056

Lisäksi väkivallan vähentämisen ohjelmassa oli tavoitteena vähentää sellaista väkivaltaa, joka toistuessaan tai kerrannaisvaikutuksiltaan on seurauksiltaan vakavaa. Tälle ei ohjelmassa asetettu numeerisia tavoitteita, eikä meillä toistaiseksi ole luotettavia lähteitä asian mittaamiseen. Kansallisessa uhritutkimuksessa on seurattu toistuvasti väkivallan kohteeksi joutuneiden määrää vuodesta 1980. Tulosten mukaan kasautuminen on vähentynyt, mikä tarkoittaa sitä, että väkivalta jakautuu väestössä tasaisemmin. Syynä tasaisempaan jakautumiseen on uhkakokemusten ja työpaikkaväkivallan lisääntyminen. Erityisesti naisten uhritutkimukset ovat jakautuneet entistä useammalle henkilölle. (Sirén ym. 2007, 7).

Runsaasti väkivaltaa (10 kertaa tai useammin) kokeneiden osuus on ollut varsin vakaa vuosien 1980 ja 2006 välillä. Kaikkina vuosina noin yksi sadasta suomalaisesta on kokenut vähintään kymmenen väkivaltakertaa vuoden aikana. Henkilömääränä tämä vastasi esimerkiksi vuonna 2006 noin 41 000 ihmistä. (Sirén ym. 2007, 6).

Ohjelmassa esitettyjen tavoitteiden osalta voidaan todeta, että väkivaltaa kokeneiden määrässä tapahtui positiivista kehitystä vuoteen 2006 saakka niin väkivaltaa kokeneiden väestön osuuksissa, henkirikosten määrässä kuin sairaalahoitoon väkivallan vuoksi joutuneiden määrässäkin. Henkirikosten määrä kääntyi nousuun vuosina 2007 ja 2008. Sama kehitys näkyy sairaalahoitoon väkivallan vuoksi joutuneiden määrässä. Kansallisen uhritutkimuksen aineisto kerätään seuraavan kerran vuonna 2009, joten emme vielä tiedä, heijastuuko vakavan väkivallan lisääntyminen myös väestökyselyssä mitattuun väkivallan kokijoiden määrään.

3. Ohjelmassa esitettyjen toimien toteutumisen tarkastelu

Periaatepäätöksen (liite 2) hyväksymisen yhteydessä vahvistettiin toimet väkivallan vähentämiseksi ja hyväksyttiin kullekin toimelle vastuutaho. Toimien toteutumista seurattiin lähettämällä vastuuministeriöille, lääninhallituksille sekä eräille muille vastuutahoille seurantalomake toimenpiteiden etenemisestä lokakuussa 2007. Tietoja pyydettiin myös rikosentorjuntaneuvoston jäseniltä.

Marraskuussa 2008 vastuutahoille lähetettiin aikaisemman seurantakyselyn tiedot täydennettäviksi. Lisäksi väkivaltajaosto on kokouksissaan seurannut toimien toteutusta ja täydentänyt tietoja. Joillekin vastuutahoille on lisäksi lähetetty erikseen tietojen täydentämistä koskevia pyyntöjä. Yleisesti ottaen vastuutahot vastasivat seurantaan hyvin muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta. Toteutuksen seurantaan vaikeuttaa myös se, että ohjelmassa esitetyistä toimista osa on vastuutahon/ministeriön normaalitoimintaa, mistä ei ole pidetty kirjaa. Osa toimista on taas niin laajoja, ettei niiden toteutusta pystytä arvioimaan. On myös mahdollista, ettei seurannassa ole saatu tietoa kaikkien toimien toteutuksesta, esimerkiksi järjestöissä tehdystä työstä. Valtioneuvoston periaatepäätöksellä ei voida velvoittaa järjestöjä toimintaan, joten seuranta ei ulotettu niihin.

Väkivaltajaosto lähetti kesäkuussa 2008 erillisen kyselyn läänien poliisijohdolle pyytäen selvitystä tappouhkauksiin reagoimisesta ja asevalvonnasta.

Kunkin alaluvun lopussa on väkivaltajaoston esittämät suositukset jatkotoimista. Liitteenä 2 olevassa periaatepäätöksestä näkyvät tarkat suositukset toimista.

3.1. Yleiset toimet väkivallan vähentämiseksi

Kansallisessa väkivallan vähentämishjelmassa on lueteltu laaja joukko konkreettisia toimenpidesuosituksia, joiden avulla pyritään vähentämään mm. alkoholiehtoista väkivaltaa, lasten ja nuorten tekemää ja heihin kohdistuvaa väkivaltaa, naisiin kohdistuvaa väkivaltaa ja työssä koettua väkivaltaa. Lisäksi esitetään erityisiä toimia vakavimman väkivallan vähentämiseksi ja sen seurausten lieventämiseksi. Näiden lisäksi ohjelmassa on esitetty joukko yleisiä toimia, joilla voidaan vaikuttaa väkivallan vähentämiseen yleisesti. Yleiset toimet kohdistuivat syrjäytymisen ehkäisemiseen, syrjäytyneiden integroimiseen ja hyvinvointipalveluihin, mielenterveyspalveluiden parantamiseen ja kulttuurin muutokseen väkivaltaa välttäväksi. Näiden lisäksi ohjelmassa esitettiin toimia, joilla edistetään väkivallan huomioon ottamista osana paikallista turvallisuussuunnitelua.

Syrjäytymisen ehkäiseminen, syrjäytyneiden integroiminen ja hyvinvointipalvelut

Syrjäytymisen ehkäisyssä haluttiin tehostaa toimia, jotka kohdistuvat erityisessä syrjäytymisvaarassa oleviin, kuten lapsiin ja nuoriin (erityisesti maahanmuuttajanuoriin). **Toimilla haluttiin välittää tietoa syrjäytymisestä ja siihen liittyvistä tekijöistä lasten kanssa toimiville aikuisille sekä tukea lasten ja nuorten elämänhallintaa ja**

kuntouttamista tarpeen mukaan. Nuorten syrjäytymisen ehkäisy sisältyi jo Sisäisen turvallisuuden ohjelmaan 2004–2007. Sisäisen turvallisuuden ohjelmassa 2008–2011 esitetään toimenpiteitä nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi mm. varhaisen puuttumisen varmistamisen ja laajentamisen avulla, yhteisöllisyyttä tukemalla ja nuorten työpa-jatoimintaa kehittämällä sekä luomalla edellytykset kansalaisjärjestöjen toiminnalle nuorten syrjäytymisen ehkäisemisessä. Sisäisen turvallisuuden ohjelman toteutus on kesken.

Myös opetusministeriön alaisessa Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikka-ohjelmassa on yhtenä tavoitteena **syrjäytymisen ehkäiseminen**. Tavoitteena on lisätä nuorten elämähallintataitoja sekä motivoida heitä koulutukseen ja työelämään. Tavoitteena on, että nuorisotyö, koulu, työhallinto sekä sosiaali- ja terveystoimi toimivat yhdessä syrjäytymisen ehkäisemisessä. Tavoitteena on kehittää keinoja, joilla autetaan erityisesti sellaisia nuoria, jotka uhkaavat syrjäytyä jo peruskoulun aikana. Toimenpiteet kohdennetaan vaikeassa elämäntilanteessa oleviin nuoriin, kuten kehitetään, laajennetaan ja vakiinnutetaan työpajatoimintaa ja etsivää nuorisotyötä valtakunnallisesti, kehitetään uusia malleja työpaikoilla tapahtuvaan oppimiseen, tuetaan peruskoulun lopettavien oppilaiden siirtymistä toiselle asteelle ja selvitetään ja tuetaan nuorten omaa talou-denhallintaa sekä lasten ja nuorten asemaa velkaongelmista kärsivissä perheissä.

Paikallisen tason toimista mainittakoon, että Etelä-Suomen lääninhallitus on laatinut perhepoliittisen ohjelman vuosille 2007–2015. Lääninhallituksella oli myös Nuorten osallisuus -ohjelma vuosina 2004–2007. Kummassakin ohjelmassa kiinnitettiin ja kiinnitetään huomiota lasten ja nuorten elämähallinnan parantamiseen ja syrjäytymisen ehkäisemiseen. Lääninhallituksen mukaan ohjelmien toimenpide-ehdotukset ovat toteutuneet hyvin. Vuosina 2008–2009 työtä jatkaa sosiaali- ja terveysosaston ja sivistysosaston asiantuntijoista koostuva Lasten ja nuorten hyvinvointi, osallisuus ja oppilashuolto-ryhmä. Ryhmä osallistuu valtakunnallisten ohjelmien toimeenpanoon järjestämällä informaatio-ohjausta ja koulutusta opetus-, sosiaali-, terveys- ja nuorisotoimen työntekijöille. Etelä-Suomen lääninhallitus on tukenut myös nuorten työpajatoimintaa. Etelä-Suomessa on 32 työpajaa, joihin osallistuu noin 3 200 18–29-vuotiasta nuorta. Toiminta on havaittu lääninhallituksessa hyvin merkitykselliseksi syrjäytymisen ehkäisyssä.

Maahanmuuttajataustaisten nuorten yhteiskuntaan kiinnittymiseen ja elämän hallinnan tukemiseen tähtäviä toimenpiteitä on toteutettu opetusministeriössä osana hallituksen lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmaa. Opetusministeriö on lisännyt tukeaan maahanmuuttajanuorten järjestötoiminnalle. Ministeriö on muun muassa lisännyt toimintaa, jonka tavoitteena on vertaistuen avulla puuttua maahanmuuttajanuorten häiriökäyttäytymiseen sekä etsiä koulutukseen ja työelämään johtavia polkuja syrjäytymisvaarassa oleville maahanmuuttajanuorille. Toiminnan toivotaan lisäävän maahanmuuttajanuorten kotoutumisen edellytyksiä ja ehkäisevän väkivaltaista käyttäytymistä.

Opetusministeriön vuoden 2009 talousarvioesitykseen sisältyy ehdotus, jonka mukaan maahanmuuttajille tarkoitetun perusopetukseen valmistavan opetuksen tuntimäärä kaksinkertaistettaisiin. Opetus laajenisi nykyisen puolen vuoden oppimäärän sijasta yhden lukuvuoden oppimäärää vastaavaksi. Valmistavan opetuksen tuntimäärän kaksinkertaistamisen tarkoituksena on helpottaa maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten kotoutumista ja turvata heidän yhdenvertaiset mahdollisuutensa osallistua perusopetukseen.

Puoli vuotta perusopetukseen valmistavaa opetusta ei yleensä ole oppilaalle riittävän pitkä aika hankkia perusvalmiuksia eikä tarvittavaa kielitaitoa yleisopetuksen ryhmään siirtymiseksi. Valmistavan opetuksen kaksinkertaistamisen lisäkustannukset ovat 9,6 miljoonaa euroa vuodessa.

Työ- ja elinkeinoministeriö vastaa maahanmuuttajataustaisten nuorten kotouttamisesta normaaleilla työvoimapalveluilla. Lisäksi työ- ja elinkeinoministeriö osallistuu syrjäytymisen ehkäisyyn yli 17-vuotiaiden nuorten osalta yhteiskuntatakuun piiriin kuuluvilla toimilla.

Muutamissa lääneissä (Länsi- ja Itä-Suomen läänit) työpajatoiminta sisältää kotouttamispalveluja maahanmuuttajataustaisille nuorille ja niissä on oppisopimusjärjestelmää kehitettäessä huomioitu erityisesti maahanmuuttajataustaiset, opinnoissaan erilaisia tukipalveluja tarvitsevat nuoret.

Hyvinvointipalveluiden kehittämisen osalta ohjelmassa esitettiin, että huolehditaan, että **sosiaalisesti heikoimmat väestöryhmät pääsevät osallisiksi hyvinvointipalveluista, joita kehitetään edelleen.** Oulun lääninhallitus on järjestänyt koulutusta alueellaan (mm. Kajaani) romanasioista, mm. kunniaväkivallasta ja romaneista terveydenhuollon asiakkaana. Oulun läänissä on ammattiopisto Luovin Ovet Auki -projektin puitteissa laadittu oppaita, joiden avulla on pyritty edistämään romanien työllistämistä (Opas romanien kanssa työskenteleville sosiaalialan ammattilaisille; Palkkaisitko romanin? Opas romanien kouluttajille, koulutuksen järjestäjille ja työvoimaviranomaisille). Lisäksi Oulun lääninhallituksessa on valmisteilla vammaispoliittinen ohjelma, missä otettiin huomioon elinolosuhteiden parantamisen.

Henkirikollisuuden vähentämiseksi esitettiin toimia **vaikeasti työllistettäville, alkoholisoituneille tai muuten sosiaalisesti moniongelmaisille järjestetyn toiminnan kehittämiseksi.** Tämän toimenpiteen toteuttamisen seuranta vaatisi laajempaa selvitystä, sillä toimien toteutuksen vastuutahoina ovat kunnat yhteistyössä kolmannen sektorin kanssa.

Mielenterveys

Henkirikosten taustalla on usein tekijän mielenterveysongelma (ks. lisää Kansallinen ohjelma väkivallan vähentämiseksi 2005). Kansallisessa väkivallan vähentämisen ohjelmassa esitettiin toimenpiteitä, joiden avulla **pyritään vaikuttamaan erityisesti nuorten mielenterveysongelmien aikaisempaa varhempaan tunnistamiseen, keskittymishäiriöisten ja aggressiivisesti käyttäytyvien lasten koulunkäynnin ja heidän vanhempiensa tukemiseen sekä nuorisopsykiatrian palveluiden parantamiseen ja kehittämiseen.**

Keskittymishäiriöisten ja aggressiivisten lasten ja heidän vanhempiensa tukeminen sisältyy valtakunnallisten opetussuunnitelmien perusteisiin oppilashuoltoon, erityisopetuksesta sekä kodin ja koulun välistä yhteistyötä käsitteleviin osioihin. Edellä mainittujen lasten koulunkäynnin ja heidän vanhempiensa tukemisessa korostuu sairaalaopetuksen riittävä resursointi sekä hoitotakuun toteutuminen. Opetusministeriön erityisopetuksen strategiaa valmistelleen työryhmän esityksen mukaisesti erityisopetuksen painopistettä

siirretään varhaiseen tukeen ja ennalta ehkäisevään toimintaan. Perusopetuksen laadun parantamiseen on varattu hallituskauden aikana yhteensä 80 miljoonaa euroa. Vuonna 2009 painopisteinä on erityisopetuksen ja oppilaan ohjauksen kehittäminen.

Opetusministeriössä selvitysmies laatii arviota erityiskoulujen ja sairaalakoulujen nykyisestä toiminnasta. Hänet on määrätty tekemään esitys siitä, miten niiden järjestämää opetusta ja palvelutoimintaa voidaan parantaa ja tehostaa huomioon ottaen toimintaympäristössä tapahtuneet muutokset. Selvitys tulee luovuttaa opetusministeriölle 30.5.2009 mennessä.

Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalla on useita hankkeita, joissa edistetään **keskittymishäiriöiden ja aggressiivisten lasten ja heidän vanhempiensa tukemista sekä mielenterveyden kriisipalveluiden kehittämistä ja tunnetuksi tekemistä**. Kansallisen mielenterveys- ja päihdesuunnitelman (Mieli 2009) mukaan lasten ja nuorten mielenterveys- ja päihdepalvelujen tulee painottua perus- ja lähipalveluihin sekä avohoitoon, jota tuetaan erikoispalveluilla. Siten on mahdollista lisätä lasten ja nuorten hyvinvointia enemmän kuin järjestettäessä palvelut häiriökeskeisesti. Lasten psykiatrisessa sairaalahoidossa vanhemmat ja muut tärkeät aikuiset tulee ottaa osaksi konkreettista hoidon toteutumista. Avohoitoa kehittämällä ja monipuolistamalla lasten- ja nuorisopsykiatrisen ympärivuorokautisen osastohoidon tarve vähenee. Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston (Valvira, entinen Sosiaali- ja terveydenhuollon tuotevalvontakeskus STTV) tehtävänä on tehostaa nuorten mielenterveyspalveluihin ja nuorisopsykiatriaan liittyvää hoitotakuuvalvontaa. Suunnitelmaan sisältyy myös mielenterveyden kriisipalveluiden kehittäminen ja tunnetuksi tekeminen. Kansallinen remontti-hanke lasten ja nuorten psykososiaalisten palveluiden uudistamiseksi käynnistyi vuonna 2008, ja Kaste-ohjelman rahoittamat alueelliset Remontti-hankkeet alkavat vuonna 2009. Näissä kehitetään ja lisätään nuorisopsykiatrian palveluita ja parannetaan koulun mahdollisuuksia tunnistaa niiden tarvetta.

Tehostettua mielenterveyspalveluihin ohjautumista edistetään myös Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen Aikalisä/TimeOUT-hankkeessa, jossa varusmiespalvelun suorittamisesta karsiutuneille tai varusmies- tai siviilipalvelun keskeyttävillä nuorilla järjestetään psykososiaalisena tukena tehostettu kunnan palveluohjaus. Tähän ryhmään kuuluu myös nuoria miehiä, joilla on muuhun väestöön verrattuna kohonnut riski väkivaltakäyttäytymiseen. Hankkeen interventiotulokset ovat hyviä, nuorten miesten vointi on parantunut normaalipalveluita saaneeseen verrokkiryhmään verrattuna.

Kansaneläkelaitos on mukana Jokelan ja Kauhajoen ampumisten jälkiseurauksia koskevissa tutkimushankkeissa, joissa tutkitaan väkivallan seurauksena ilmaantuvaa oireilua mukaan lukien aggressiiviset ajatukset ja käyttäytyminen. Mielenterveyden häiriöiden epidemiologiaa koskevissa tutkimuksissa tutkitaan häiriöiden ja väkivaltaisen käyttäytymisen välisiä yhteyksiä. Nuorisotutkimusverkosto tekee kokoavaa analyysiä Jokelan koulusurmiin liittyvistä tutkimuksista ja selvityksistä opetusministeriön rahoittamana.

Alueellisista toimista on esimerkkinä Etelä-Suomen lääninhallituksen kehittämä koulu-psykologien ja koulukuraattorien työn dokumentointi- ja tilastointijärjestelmä, Aura. Koulupsykologi- ja koulukuraattoripalvelujen toimivuutta tuetaan konsultaatiolla ja informaatio-ohjauksella. Koulutuksessa keskitytään ennaltaehkäisevien, terveyttä ja

hyvinvointia edistävien työmuotojen tunnistamiseen, kehittämiseen ja käyttöönottoon. Kunnat vastaavat siitä, että ehkäisevälle työlle peruspalveluissa, myös päivähoidossa ja koulussa varataan aikaa. Lisäksi Etelä-Suomen läänissä kehitetään nuorisopsykiatrista konsultaatiokäytäntöä lasten ja nuorten matalan kynnyksen palveluna yhteistyössä peruspalvelujen kanssa. Hyvän käytännön esimerkkinä ovat Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin toteuttama JERI- projektin (Jorvi Early Psychosis Recognition and Intervention 2006–2008) kokemukset. Läänin koulutuksella tuetaan koulussa työskentelevien kykyä tunnistaa ja kohdata erityistä tukea tarvitsevia lapsia ja nuoria ja heidän perheitään.

Suomen Mielensterveysseuralla on järjestötasolla tärkeä rooli **mielenterveyden kriisipalveluiden kehittämisessä ja tunnetuksi tekemisessä**. Seuralla ja sen jäsenjärjestöillä on 16 kriisikeskusta eri paikkakunnilla Suomessa sekä Helsingissä SOS-keskus, joka on toiminut 37 vuotta. SOS-keskuksen yhteydessä toimii ympärivuorokautinen päivystys, SOS-auto, joka akuuteissa kriisitilanteissa lähtee tapahtumapaikalle. Kriisikeskuspalveluita tarjotaan sekä väkivallan tekijöille että uhreille, ja myös Rikosuhripäivystyksen palvelut ovat käytettävissä. Palveluita pyritään jatkuvasti kehittämään asiakaslähtöisyyden periaatteella vastaamaan ajankohtaista tarvetta. Kehittämiseen käytetään systemaattista tilastointia ja asiakaspalautteiden seuranta. Suomen Mielensterveysseura tiedottaa palveluista kaikille yhteistyökumppaneille, jotka välittävät tietoa edelleen asiakkaille. Lisäksi palveluista tiedotetaan satunnaisesti julkisissa tiedotusvälineissä. Mielensterveysseuran viestintäyksikkö vastaa tiedottamisesta. Palveluista on painettuja esitteitä ja SOS-keskuksella on omat internetsivut. Tiedottamisessa on kuitenkin paikkakuntaeroja.

Etelä-Suomen läänissä tuetaan koulutuksella mielensterveystyössä työskentelevien kykyä kohdata ja hoitaa kriisissä olevia ihmisiä ja yhteisöjä. Mielensterveyspalvelujen järjestäjät huolehtivat näiden työntekijöiden tarvitsemasta työnohjauksesta.

Sosiaali- ja terveysministeriössä on käynnistynyt terveydenhuoltolainsäädännön kokonaisuudistus, jonka puitteissa on ollut tarkoitus ratkaista myös **kriminaalipotilaiden velvoitteellisen avohoidon järjestäminen** (kuten **tuetun avohoidon järjestäminen väkivaltarikoksiin syyllistyneille mielensterveyspotilaille**). Toistaiseksi valmistelun asteella on kuitenkin ollut myös se todennäköinen vaihtoehto, että kaikki sosiaali- ja terveydenhuollon tahdosta riippumattomia toimia käsittelevät säädökset koottaisiin yhteen, erilliseen puitelakiin. Tämä kuitenkin todennäköisesti viivästyttäisi velvoitteellisen avohoidon järjestämistä jonkin verran.

Kulttuurin muutos

Ohjelmaa laadittaessa pidettiin tärkeänä sellaisen kulttuurin edistämistä, missä **vahvistetaan yleistä välittämisen ilmapiiriä yhteiskunnassa, edistetään väkivallattomia ongelmanratkaisutapoja sekä lisätään lapsimyönteisyyttä**.

Opetusministeriö on toteuttanut mediaväkivaltaa käsittelevän ohjelman *Mediaväkivalta. Lapset ja media –toimintaohjelman 2005-2007*. Opetusministeriö on toteuttanut Lapset ja media -hankkeessa useita projekteja, kuten Selvitys Internetin suodatin- ja estojärjes-

telmistä, Varhaiskasvatuksen (alle 8-vuotiaat) mediakasvatushanke, Mediamuffinssi, Kirjastojen mediakasvatushanke (Superkirtsi!), Mediakasvatusportaali, Selvitys mediasisältöjen vaikutuksista lapsiin ja nuoriin sekä Saamelaislapset ja media –hanke. Lisäksi kuvaohjelmalakiin tehtiin 1.1.2007 muutos jälkivalvonnan edistämisestä. Opetusministeriö on asettanut 29.1.2008 työryhmän uudistamaan **kuvaohjelmien tarkastamisesta annettua lakia ottaen huomioon alaikäisten suojelun tarpeen sekä teknologian ja markkinoiden kehityksen.**

Lisäksi opetusministeriön Kansainvälisyyskasvatus 2010 -ohjelman keskeisinä teemoina ovat olleet suvaitsevaisuus, oikeudenmukaisuus, ihmisoikeuksien kunnioittaminen sekä monikulttuurisuuden ymmärtäminen osana kansalaisten ja maailmankansalaisten etiikkaa. Ohjelmaa on toteutettu mm. mediakasvatuspainotuksin. Opetushallitus on käynnistänyt Maailman kansalainen ja media-hankkeen, jonka keskeinen tavoite on edistää oppilaan kasvamista globaaliin väkivallattomaan vastuuseen ja jossa syvennetään lasten ja nuorten mediataitoja, yhteiskuntaan osallistumisen ja vaikuttamisen valmiuksia sekä mediakriittisyyttä.

Mediaväkivaltahankkeen osana esitettiin, että **selvitetään mahdollisuutta vapauttaa kasvatuksellisesti positiivinen peli- ja kuvamateriaali arvonlisäverosta tai suosia sitä muilla tavoin.** Valtiovarainministeriön mukaan EU:n arvonlisäverodirektiivi ei salli pelien ja kuvamateriaalin vapauttamista arvonlisäverosta. Lisäksi ministeriössä kiinnitettiin huomiota siihen, että ”kasvatuksellisesti korkeatasoisen” peli- ja kuvamateriaalin määrittely verolaissa yksiselitteisesti ja objektiivisesti tavalla, joka ei syrjisi korvaavia kilpailevia tuotteita, on erittäin vaikeaa. Suuri ongelma verokohtelun eriyttämisessä olisi yksimielisen luokittelun muodostaminen peli- ja kuvamateriaalin jakamiseen ”kasvatuksellisesti korkeatasoiseen” ja muuhun materiaaliin, eikä kyseistä toimenpidettä näin ollen voida valtiovarainministeriön mielestä toteuttaa.

Toimenpiteissä esitettiin, että **internetistä saatavan, raaistavan materiaalin joutuminen lasten käsiin estetään tukemalla helppokäyttöisten ja tehokkaiden suodatinohjelmien saatavuutta ja käyttöä.** Liikenne- ja viestintäministeriön vuonna 2006 valmisteleva erikoislaki lapsipornografian levittämisen estotoimista tuli voimaan 2007. Ministeriö seuraa lapsipornografian levittämisen estämiseksi annetun lain vaikutuksia ja varautuu lain kehittämistarpeisiin.

Ministeriö osallistuu aktiivisesti vuosittaisen Viestintäviraston vastuulla olevan tietoturvapäivän suunnitteluun ja toteutukseen. Tietoturvapäivän tarkoituksena on lisätä kansalaisten tietoisuutta ajankohtaisista tietoturvavauhista ja erilaisista käytännön tavoista suojautua uhilta. Vuonna 2007 tietoturvapäivän kohderyhmänä olivat lapset ja nuoret. Helmikuussa 2008 nimettiin Lasten ja nuorten mediafoorumi edistämään lapsille turvallisemman mediaympäristön kehitystä. Foorumin toimikausi kestää hallituskauden loppuun. Foorumi on ollut mukana tietoturvapäivän yhteydessä vanhemmille jaettavan opetusmateriaalin tuottamisessa sekä teettänyt lasten ja nuorten mediaympäristön nykytilaa koskevan tutkimuksen.

Liikenne- ja viestintäministeriö on pyrkinyt edistämään media-alan toimijoiden parempaa itsesääntelyä. Ministeriö on esittänyt tarkistavansa oman lainsäädäntönsä vastaavuu-

den nykyisen mediaympäristön tarpeiden kanssa sekä pyrkinyt edistämään oman alansa itsesääätelytoimenpiteitä, joiden perustana on mm. televisio-ohjelmistojen itsesäätelyn ulottaminen myös maksutelevisioon.

Ministeriö toteutti Television lastenohjelmatarjonta syksyllä 2006 -tutkimuksen. Viestintävirasto teetti Lapsille haitallisia ohjelmia koskevan seurantatutkimuksen vuonna 2007. Tutkimus selvitti lapsille haitallisten televisio-ohjelmien lähetysaikojen ja varoituskäytäntöjen tunnettuutta, hyödyntämistä sekä suhtautumista niihin. Jatkona edellä mainituille selvityksille Viestintävirasto on teettänyt selvityksen lasten mediakäytön rajoittamisesta perheissä. Ministeriö on aktiivisesti osallistunut niin eri hallinnonalojen välisiin keskusteluihin kuin myös oman alansa tiivistetympään tiedonvaihtoon. Paljon huomiota on kiinnitetty verkossa tapahtuvaan nuorisotyöhön sekä palvelun tarjoajien reagointimahdollisuuksiin epäilyttävän aineiston ilmoittamisprosesseissa. Yhteistyötä on myös tiivistetty eri tutkimustahojen kanssa ja ministeriön aloitteesta on käynnistetty mm. tutkimus pelien vaikutuksista nuoriin. Ministeriön edustaja on osallistunut Jokelan tapahtumaa tutkivan työryhmän työhön.

Etelä-Suomen lääninhallitus on pyrkinyt nostamaan päiväkodeissa ja kouluissa työskentelevien työntekijöiden tietoisuutta mediakulttuurin vaikutuksesta lapsiin ja nuoriin järjestämällä koulutustilaisuuksia.

Väkivallan vähentämiseen tähtäävä kasvatus on opetusministeriön vastauksen mukaan jo sisältönä löydettävissä valtakunnallisista opetussuunnitelmien perusteista (esim. oppilashuolto, terveystieto). Uudistetut paikalliset opetussuunnitelmat on otettu asteittain käyttöön kaikilla koulutusasteilla, viimeisimpänä perusopetuksen kaikilla vuosiluokilla syksyllä 2006. Opetushallituksen kotoutumiskoulutuksen opetussuunnitelmasuositus julkaistiin vuonna 2007, ja sen sisällöissä on kohta ”arjen taidot”, joihin voidaan sisällyttää turvallisuuteen liittyvä kokonaisuus.

Lisäksi Sisäisen turvallisuuden ohjelma 2008–2011 sisältää ehdotuksen, jonka mukaan parannetaan lasten valmiuksia suojata itseään sähköisissä vuorovaikutteisissa viestimisissä tapahtuvalla seksuaaliselta hyväksikäytöltä ja sen valmistelulta turvataitokasvatuksen avulla. Turvataitokasvatusta sisällytetään opettajien ja lastentarhanopettajien peruskoulutukseen, peruskoulun opetussuunnitelmaan ja varhaiskasvatussuunnitelmaan. Turvataitokasvatuksessa otetaan huomioon sähköiset vuorovaikutteiset viestimet sekä tuotetaan valtakunnallisesti materiaalia turvataitokasvatukseen eri alojen ammattilaisille, vanhemmille, huoltajille ja muille kasvattajille.

Puolustusvoimissa **väkivallan vähentämiseen tähtäävä kasvat**us on osa yleistä kansalaiskasvatusta. Havaittuun väkivaltaan puututaan aina. Jos se kohdistuu toiseen sotilaseen, seuraamus on mahdollista määrätä myös kurinpitomenettelyssä sotilaskurinpitolain (331/1983) mukaan. Kriisinhallintatehtävissä palvelevien ja palvelukseen menevien koulutuksessa käsitellään myös toiminta-alueen kulttuurin erityispiirteitä ja korostetaan sitä, että palvelustehtävissä alueen asukkaisiin ja heidän tapoihinsa tulee suhtautua asianmukaisella kunnioituksella. Puolustusvoimissa toiminut työryhmä on laatinut joukko-osastoille ohjeen simputuksen ja kiusaamisen ehkäisemisestä. Ohjeen sisältö ja periaatteet otetaan huomioon väkivallan vähentämiseen tähtäävässä koulutuksessa.

Yhtenä toimenpiteenä kulttuurimuutoksen osalta oli, että **alkoholikulttuuria pyritään muuttamaan vähemmän humalahakuiseksi, erityisesti ”tolkutonta” humaltumista syrjiväksi, ja edistetään sosiaalista kontrollia ja keskinäisvastuuta alkoholin käyttötilanteissa.** Toimenpidettä on toteutettu Sosiaali- ja terveysministeriön alkoholiohjelmassa 2004–2007. Yhteiskunnassa on olemassa lain taseisia käyttäytymisnormeja, jotka liittyvät alkoholin käyttämiseen ja humaltumiseen. Esimerkiksi alkoholijuoman nauttiminen julkisessa liikennevälineessä tai päihtyneelle asiakkaalle tarjoilu ravintolassa on ollut kymmenet vuodet lain mukaan kiellettyä, mutta kieltojen noudattaminen ja valvonta ovat jääneet puolitiehen. Helsingin liikennevälineissä toteutettiin tehovalvonta, jolla vahvistettiin asiakkaiden turvallisuutta puuttamalla alkoholin nauttimiseen. Sosiaali- ja terveysministeriö on samoin sopinut alkoholin anniskelun valvonnan tehostamisesta Sosiaali- ja terveydenhuollon tuotevalvontaviraston (Valvira) ja lääninhallitusten tulossopimuksissa vuosille 2008–2011. Tulostavoitteen saavuttamisen indikaattorina toteutetaan koko maassa ”ostokokeita”, joilla mitataan erilaisten anniskelupaikkojen päihtyneille anniskelun kontrollia. Etelä-Suomen läänin alkoholipoliittinen neuvottelukunta on kiinnittänyt toiminnassaan huomiota alkoholikulttuurin muuttamiseen.

Väkivalta osaksi paikallista turvallisuussuunnittelua

Lääninhallitukset ovat toiminnallaan pyrkineet edistämään **väkivallan vähentämisen sisällyttämistä osaksi paikallista turvallisuussuunnittelua.** Useissa lääneissä (Oulu, Etelä-, Itä- ja Länsi-Suomi) painopisteenä on ollut erityisesti lähisuhde- ja perheväkivallan sisällyttäminen turvallisuussuunnitteluun sosiaali- ja terveysministeriön lähisuhde- ja perheväkivallan vähentämisen hankkeen yhteydessä. Väkivallan vähentäminen on kirjattu sisäasiainministeriön ja läänin tulossopimukseen erityiseksi painopistealueeksi ja keskeisiin toimenpiteisiin. Vastaavia kirjauksia tehdään myös läänin ja poliisilaitosten tulossopimuksiin. Esimerkiksi Etelä-Suomen läänin tekemässä seurannassa v. 2005 läänin 20 kihlakunnasta 13:n turvallisuussuunnitelmassa oli väkivaltateema mukana.

Sisäisen turvallisuuden ohjelmassa (23.9.2004) vahvistettiin linjaukset paikallisen turvallisuussuunnittelun edelleen kehittämiseksi. Suunnitelmien tarkistustyö/laadinta käynnistyi 2006 vuoden lopussa. Sisäasiainministeriön julkaisu (SM 19/2006) linjaa väkivallan vähentämisen yhdeksi turvallisuussuunnitelman kohdaksi. Sisäisen turvallisuuden ohjelmassa vuosille 2008–2015 on panostettu turvallisuussuunnittelun tehostamiseen. Siihen on kirjattu neljä turvallisuussuunnittelua käsittelevää toimenpidettä, joiden mukaan mm. turvallisuussuunnittelulla puututaan erityisesti väkivaltatapauksiin ja tapaturmiin.

Rikoksentorjuntaneuvoston sihteeristö on laatinut tarkistuslistan siitä, miten väkivalta tulisi ottaa huomioon paikallisessa turvallisuussuunnittelussa. Tarkistuslista julkistettiin tammikuussa 2009. Tavoitteena on, että neljänneksessä paikallisista turvallisuussuunnitelmista ja erityisesti suurten kaupunkien suunnitelmissa, otetaan huomioon väkivallan vähentäminen tarkistuslistan edellyttämällä tavalla.

Paikallisesti ja/tai alueellisesti pyritään tiivistämään yhteistyötä väkivallan ehkäisyn toimijoiden kesken. Tämä periaate sisältyy Poliisin toimenpiteet väkivallan ennalta estämisessä ja vähentämisessä -julkaisuun 10/2005. Väkivallan vähentäminen valittiin erityiseksi poliisitoiminnan painopistealueeksi vuonna 2006. Poliisin ylijohdo asetti ajal-

le 18.4.–30.9.2005 työryhmän laatimaan ehdotuksen toimintalinjoiksi, joilla väkivaltaa voidaan vähentää. Toimeksiannon mukaan keskeisimmät toimintalinjat valmistuivat kesäkuussa 2005, ja ne otettiin huomioon poliisin toiminta- ja taloussuunnitelmassa 2005–2009. Toimintalinjat otettiin mukaan myös vuotta 2006 koskeviin tulosohjausasiakirjoihin. Työryhmän tarkastelu ja suositukset painottuvat poliisin perustoiminnan laadun kehittämiseen. Työryhmä korosti suosituksissaan erityisesti kenttäpartioiden toimintaa ja tutkintaa, joissa tavoitellaan laadukasta perustyötä sekä kattavaa ja tarkoituksenmukaista keinovalikoimien käyttöä. Pyrkimyksenä oli entistä parempi väkivaltarikosten ehkäisy, tunnistaminen, piilorikollisuuteen puuttuminen sekä esitutinnan turvaaminen ja väkivaltarikoskierteen katkaisu. Yhteistyön kehittäminen muiden viranomaisten ja tukipalveluja tarjoavien järjestöjen kanssa oli myös tärkeää. Työryhmän suositusten toimeenpanoa seurataan tulossopimusten seurannan yhteydessä. Väkivallan vähentämistoimien suunnittelun tueksi alue- ja paikallistasolla kehitetään mittareita, joilla voidaan selvittää ja verrata rikos- ja hälytystilastoja käytettyyn työaikaan ja toimenpiteisiin. Olemassa olevaa oheis- ja oppimateriaalia käytetään työssä hyödyksi.

Lääneissä on tiivistetty eri toimijoiden yhteistyötä väkivallan vähentämiseksi. Yhteistyön tiivistymistä on tapahtunut erityisesti lähisuhteissa ja perheissä tapahtuvan väkivallan ehkäisy -hankkeen puitteissa ja kunnittain/seutukunnittain on perustettu moniammatillisia työryhmiä. Yhteistyön tiivistymisen myötä myös yhteisistä menettelytavoista sopiminen on lisääntynyt. Esimerkiksi Oulun läänissä kahdessa kolmasosasta läänin kunnista on valmistunut toimintaohjeet lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisemiseksi vuonna 2008.

Rikoksantorjuntaneuvoston sihteeristö toteutti yhdessä Oulun läänin poliisiosaston kanssa pilotin, jossa **poliisin RIKI-järjestelmästä tulostettiin väkivallan keskittymät**. Tulokset on raportoitu Haaste- lehdessä (4/2008). Rikoksantorjuntaneuvosto pyrkii edistämään väkivallan keskittymien analysoinnin kehittämistä maanlaajuisesti siten, että **kihlakunnat yhdessä kuntien viranomaisten ja kyseisellä alueella olevien kiinteistöjen ja liikkeiden sekä aluetta käyttävien ihmisten kanssa selvittävät mahdollisuudet vähentää väkivaltaa näissä keskittymissä**. Asiaa viedään eteenpäin mm. rikoksantorjuntaneuvoston järjestämässä seminaarissa paikkatietojärjestelmän käytöstä rikollisuuden ehkäisyssä vuonna 2009. Poliisille on kehitetty poliisin operatiivinen analyysijärjestelmä (PONA), joka mahdollistaa erilaisten väkivallan keskittymien analyysityön ja tulostuksen. Järjestelmä tuli käyttöön 1.1.2008 ja on käytössä lähes koko maassa. Tilastokeskus julkaisee kuntakohtaista tilastoa väkivallasta. Kihlakuntien poliisilaitokset seuraavat alueensa tilannetta ja ryhtyvät tarvittaviin toimenpiteisiin. Tietoa voidaan hyödyntää turvallisuussuunnittelussa. Seurannan mukaan ainakin Etelä- ja Itä-Suomen lääneissä väkivallan keskittymien analysointia on hyödynnetty paikallisessa turvallisuussuunnittelussa ja tulosohjauksessa.

Ympäristöministeriön vastuulla on valmistella suositukset **wäkivallan vähentämisen huomioon ottamiseksi rakennetun ympäristön suunnittelussa**. Ministeriössä valmistui elokuussa 2008 yhteishankkeena Turvallinen asuinalue -julkaisu (TKK/YTK julkaisu B93), joka on tulossa myös verkkosivuille ja koulutustilaisuuksien aineistoksi sekä laajennettuun jakeluun. Sisäisen turvallisuuden ohjelmassa vuosille 2008–2011 on tätä tukeva toimenpide, jonka mukaan kootaan olemassa oleva kotimainen ja ulkomainen tutkimustieto ja arvioidaan tiedon sovellettavuutta suomalaiseen rakennetun ympäristön

suunnitteluun. Kerätystä tiedosta laaditaan turvallisuuskysymyksiä yhdyskuntasuunnittelussa käsittelevä manuaali. Manuaali on tarkoitettu sekä yhdyskunta- ja rakennussuunnittelijoille että muille asiantuntijoille, opiskelijoille ja päättäjille. Manuaalin pohjalta laaditaan verkkosivusto ja kehitetään alan koulutusta ja tiedotusta. Hanke toteutetaan ympäristö-, oikeus-, sisäasiain- ja sosiaali- ja terveysministeriön sekä Suomen kuntaliiton yhteistyönä. Manuaali on valmis 2009 ja verkkosivusto 2010, koulutus- ja tiedotussuunnitelma laaditaan ja toteutetaan 2011–2012. Sisäisen turvallisuuden toimeenpanosuunnitelmaan on myöhemmin kirjattu, että hanke organisoidaan yhteistyötahojen kanssa projektiksi.

Suosituks

Nuorten syrjäytymiseen puuttuminen on tärkeä edellytys väkivallan vähentämiseksi. Lasten ja nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseen ja varhaiseen puuttumiseen sekä nuorisopsykiatrian palveluiden kehittämiseen ja keskittymishäiriöisten ja aggressiivisesti käyttäytyvien lasten ja heidän vanhempiansa auttamiseen tähtääviä toimia on sisällytetty moneen käynnissä olevaan ohjelmaan tai kehittämishankkeeseen (kuten lasten, nuorten ja perheiden politiikkaohjelma, sisäisen turvallisuuden ohjelma, opetusministeriön käynnissä oleva selvitystyö, Mieli 2009, Kaste-ohjelma). Jokelan ja Kauhajoen kouluampumisten jälkeen on käynnistetty lukuisia työryhmiä, joissa pohditaan nuorten mielenterveyspalveluiden parantamista ja hoitoon ohjauksen tehostamista. Lisäksi sisäasiainministeriö julkaisi kotouttamisselonteon vuonna 2008, missä on otettu kantaa maahanmuuttajanuorten syrjäytymiseen. Toimet ovat tärkeitä väkivallan vähentämisen kannalta, mutta tässä vaiheessa ei ole tarkoituksenmukaista ehdottaa uusia toimia.

- Seurataan ja edistetään nykyisten toimien toteutumista.

Väkivaltarikoksiin syyllistyneiden mielenterveyspotilaiden tuetun avohoidon järjestäminen on tärkeää erityisesti henkirikosten ehkäisyn kannalta. Sosiaali- ja terveysministeriössä on käynnistynyt terveydenhuoltolainsäädännön kokonaisuudistus, jonka puitteissa asiaa hoidetaan. Toimi on tärkeä, eikä se ole vielä toteutunut.

- Varmistetaan, että väkivaltarikoksiin syyllistyneiden mielenterveyspotilaiden tuetun avohoidon järjestäminen toteutuu sosiaali- ja terveysministeriössä valmistettavan terveydenhuoltolainsäädännön uudistuksen yhteydessä.
- Rikoksantorjuntaneuvosto edistää tiedottamalla ja kouluttamalla tarkistuslistan käyttöönottoa väkivaltarikollisuuden huomioimisesta paikallisessa turvallisuussuunnittelussa, sekä seuraa tarkistuslistan hyödyntämistä turvallisuussuunnittelussa.
- Rikoksantorjuntaneuvosto järjestää seminaarin paikkatietojärjestelmän käytöstä rikollisuuden ehkäisyssä vuonna 2009. Näin edistetään väkivallan alueellisten keskittymien selvittämistä ja niistä saatavan tiedon hyödyntämistä turvallisuussuunnittelussa.

3.2. Kohdennetut toimet väkivallan eri osa-alueiden vähentämiseksi

3.2.1. Alkoholiehtoisen väkivallan vähentäminen

Kaikesta väkivallasta noin kaksi kolmasosaa on alkoholiehtoista. Alkoholiehtoiseen väkivaltaan voidaan vaikuttaa ensinnäkin **alkoholijuomiin ja niiden käyttöön ja kulu- tukseen kohdistuvilla toimenpiteillä, kuten alkoholijuomien verotuksella sekä väkivallan yleiseen ehkäisyyn** liittyvillä toimilla (Kansallinen ohjelma väkivallan vähentämiseksi 2005, 21). Yhteiskuntatieteellinen ja lääketieteellinen alkoholitutkimus on tunnistanut alkoholijuomien kokonaiskulutuksen tason ja alkoholihaittojen tason välisen yhteyden. Kokonaiskulutuksen kasvun on todettu lisäävän yleisesti alkoholihaittoja ja esimerkiksi humalajuomista. Vastaavasti kokonaiskulutuksen vähentyminen johtaa alkoholihaittojen vähentymiseen.

Alkoholin kokonaiskulutuksen vähentämiseen tähtäävien toimien ohella toisen kokonaisuuden väkivallan vähentämiseksi muodostavat toimet, joilla vaikutetaan alkoholin nauttimistilanteisiin. Alkoholijuomien lisääntyvä kulutus uhkaa lisätä humalajuomisenkin määrää. Humalajuomisen yleistymisen lisää todennäköisesti väkivaltaa. **Alkoholikulttuurin tulisi muuttua humalajuomista syrjiväksi, jos väkivaltaa halutaan vähentää.** (Kansallinen väkivallan vähentämisen ohjelma 2005, 22.)

Alkoholin kokonaiskulutuksen vähentäminen

Hallitus esitti **alkoholiverojen korottamista** 1.1.2008 alkaen (HE 60/2007 vp). Mietojen alkoholijuomien veroa korotettiin 10 prosenttia ja väkevien 15 prosenttia. Alkoholin hintaa korotettiin edelleen vuoden 2009 alusta 10 prosenttia. Veronkorotusten tavoitteena oli alkoholin kokonaiskulutuksen ja sitä kautta alkoholihaittojen, myös väkivaltahaittojen, vähentäminen. Veronkorotukset on pyritty mitoittamaan siten, että alkoholin matkustajatuonti ei kasvaisi hallitsemattomasti kotimaisen hinnannousun seurauksena. Sisäisen turvallisuuden ohjelmassa 2008–2011 ehdotetaan edelleen alkoholiveroa nostettavaksi siten, että tavoitteena on laskea alkoholin kokonaiskulutus vuoden 2003 tasolle tai sen alle.

Valtiovarainministeriö asetti 1.11.2007 **alkoholiverotuksen kehittämistä** selvittävän työryhmän. Työryhmän tehtävänä on seurata alkoholin kulutusta, matkustajatuontia ja haittoja sekä arvioida mahdollisten veronkorotusten tarve. Työryhmän toimikausi kestää 30.4.2010 saakka, joten työryhmä valmistelee tarvittaessa esitykset veronkorotuksista koko hallituskauden 2007–2011 talousarvioesityksiä silmälläpitäen.

Suomen EU puheenjohtajuuskauden prioriteetteina oli saada aikaan päätös EU:ssa sovellettavien alkoholin minimiverojen korotuksesta. Yhteisymmärryksen saavuttaminen asiasta osoittautui mahdottomaksi, eikä asiassa todennäköisesti tulla lähiaikoina edistymään. Suomen tavoitteena on edelleen toimia yhteisössä alkoholin minimiverojen korottamiseksi hallitusohjelman mukaisesti.

Kansallisessa väkivallan vähentämisen ohjelmassa ehdotettiin toimia **valmisteilla olevaan EU:n alkoholistrategiaan vaikuttamisesta siten, että siinä määritellään selväs-**

ti kansanterveyden edistämisen ja alkoholihaittojen vähentämisen asema yhteisön politiikoissa ja varmistetaan aktiivisen alkoholiveropolitiikan toimintamahdollisuudet EU:n tasolla. EU:n alkoholistrategia koostuu seuraavista asiakirjoista: Komission tiedonanto EU:n alkoholistrategiasta annettiin 24.10.2007, Neuvosto hyväksyi päätöslauselman EU:n alkoholistrategiasta 30.11.2007, Euroopan parlamentin päätöslauselma EU:n alkoholistrategiasta 5.9.2007. Suomen valmistelemassa neuvoston päätöslauselmassa neuvosto katsoo, että kaikkien alkoholiin liittyvien politiikkojen ensisijainen tavoite on alkoholihaittojen vähentäminen. Komission tehtävänä puolestaan on huolehtia siitä, että tämä otetaan huomioon kaikissa politiikoissa (esim. liikenteessä, mainonnassa, verotuksessa, kuluttajansuojassa ja sisämarkkinakysymyksissä). Komissiota on myös ohjattu käyttämään terveysvaikutusten arviointia sellaisten yhteisön toimien valmistelussa, joissa terveysnäkökulma on olemassa. Neuvosto edellyttää komission raportoivan toimistaan vuonna 2009. Varsinaiset alkoholiverotukseen liittyvät yhteisön päätökset edellyttävät yksimielisyyttä eikä tällä hetkellä ole odotettavissa, että alkoholi-juomien minimiverotasoja nostettaisiin seuraavien 10 vuoden aikana kansanterveyden kannalta merkittävästi.

Lääninhallitukset kertovat vastauksissaan, että **viranomaisten yhteistyö on tiivistynyt alkoholilupakäytännössä ja sen noudattamisen valvonnassa alkoholiehtoisen väkivallan ja sen riskien vähentämiseksi, ja yhteisöjen turvallisuuden parantamiseksi yhteistyö alkoholilupatapauksissa on tiivistynyt ja valvonta tehostunut** (Itä-, Etelä- ja Länsi-Suomi sekä Lapin lääni). Lapin lääninhallitus on erityisesti kiinnittänyt huomiota jatkoaikaa hakeneiden ravintoloiden kohdalla ravintolassa tai sen välittömässä läheisyydessä tapahtuneeseen väkivaltaan. Etelä-Suomen lääninhallituksessa tehdään häiriöseurantaa yhdessä poliisin kanssa. Toiminta on alkoholihallinnon valtakunnallisen suunnitelman (Valtsu) mukaista. Länsi-Suomen lääninhallituksen alkoholihallinto ja poliisi ovat mahdollisuuksien mukaan järjestäneet yhteisvalvontaiskuja alkoholiehtoisen väkivallan kannalta kriittisinä ajankohtina, erityisesti oppilaitosten aloitus- ja päätösajankohtina sekä pikkujouluaikaan. Länsi-Suomen läänissä viranomaisyhteistyötä on tiivistetty Valviran neuvotteluryhmissä alan järjestöjen, lupaviranomaisten ja poliisihallinnon kesken. Lisäksi lupaviranomaisten ja poliisin väliseen tietojenvaihtoon on luotu sähköinen lausunto- ja tarkastusilmoitusmenettely. Tuotevalvontakeskuksen tietojärjestelmä mahdollistaa entistä paremmin mainittujen tahojen valvontayhteistyötä. Sosiaali- ja terveysministeriön mukaan päihtyneille anniskelun valvontaa koskevat ministeriön tulostavoitteet kirjattiin vuosien 2008–2011 tulossopimuksiin.

Humalajuomisen vähentäminen alkoholin nauttimistilanteisiin ja -ympäristöihin vaikuttamalla

Lääninhallitukset ovat pyrkineet **edistämään anniskelupaikkojen omavalvontaa ja tointen kattavuutta ja vaikuttavuutta.** Toiminnassa pyritään siihen, että **anniskeluluvan haltijat huolehtivat asiakkaiden viihtyisyydestä ja turvallisuudesta sekä ehkäisevät humalahakuista juomista ja väkivaltatilanteita kokonaisvaltaisesti yhteistyössä henkilökunnan, viranomaisten ja lähiyhteisöjen kanssa** (Itä-, Etelä- ja Länsi-Suomi). Tätä on edistetty muun muassa Etelä-Suomen läänissä ohjaamalla toimipaikkoja laatimaan omavalvontasuunnitelmat, järjestämällä maksutonta koulutusta alkoholiluvan haltijoille sekä osallistumalla omavalvontahankkeiden suunnitteluun. Länsi-

Suomen läänissä jokaisen luvanhaltijan kanssa on keskusteltu tarkastuskäynneillä erikseen järjestyshäiriöistä ja muista ravintolan turvallisuuteen vaikuttavista tekijöistä. Kuntakohtaisissa ehkäisevän päihdetyön tilaisuuksissa on nostettu esille yhteistä vastuuta. Tilaisuuksissa on ollut mukana paljon eri toimijoita muun muassa kunnasta, poliisista ja elinkeinoelämästä. Niissä on nostettu esille anniskelu- ja vähittäismyyntipaikkojen turvallisuutta mm. ravintoloissa tai niiden välittömässä läheisyydessä tapahtuneiden järjestyshäiriöiden tai pahoinpitelyjen osalta sekä vähittäismyyntipaikkojen turvallisuutta silloin kun päihtyneelle asiakkaalle on kieltäydytty myymästä alkoholia. Poliisi on omalta osaltaan tehnyt yhteistyötä anniskelu- tai vähittäisluvanhaltijoiden kanssa. Etelä-Suomen lääninhallitus oli mukana alkoholiehtoisen väkivallan vähentämiseen tähtäävässä alatyöryhmässä, jonka tehtävänä oli saada kaikki anniskelupaikat Järvenpäässä noudattamaan alkoholilakia ja vastuullisen tarjoilun periaatteita (lisää Järvenpään pilotista luvussa 3.2.9.). Järvenpäässä kokeillaan esitettyjen toimenpiteiden toteutusta paikallistasolla ja pyritään vähentämään väkivaltaisuutta, väkivaltatapahtumia ja seurausten vakavuutta. Etelä-Suomen lääninhallitus osallistuu Hämeenlinnan seudulla PAKKA-hankkeen (paikallinen alkoholipolitiikka-hanke) toteuttamiseen.

Lääninhallitukset ovat Varsinais-Suomessa, Satakunnassa ja Keski-Suomessa **pyrkineet puuttumaan yleisötilaisuuksissa tapahtuvaan anniskeluun** toteuttamalla eri tapahtumien (mm. Ruis-Rock, Down By The Laituri, Pori Jazz, Jyväskylän kesä) yhteydessä normaalia luvanhakuprosessia tarkempaa ohjausta.

Valvirassa **omavalvonnan merkitystä on korostettu lupaviranomaisille sekä alan järjestöille ja luvanhaltijoille** annetussa koulutuksessa. Alan järjestöjen kanssa on laadittu kattavat omavalvontaoppaat ja alkoholihallinnon valtakunnallisessa toimintasuunnitelmassa aValtsussa yhtenä keskeisenä teemana on omavalvonta ja sen tehostaminen. Alan järjestöjen kanssa on laadittu omavalvontaoppaat, mutta uusia käytäntöjä ei ole vielä kehitetty. Anniskeluluvanhaltijoiden viranomaisvalvonnan yleiset linjaukset on kirjattu päivitettävään Alkoholihallinnon valtakunnalliseen toimintasuunnitelmaan. Anniskeluluvanhaltijoita ohjataan lisäksi Valviran julkaisemalla ja päivitettävällä Alkoholiasiat ravintolassa -oppaalla. Alkoholihallinnon yhteistyö poliisin kanssa on tiivistä sähköisesti pyydettyjen lausuntojen, poliisin tekemien sähköisten tarkastusilmoitusten sekä yhteisten tarkastusten ja palaverien muodossa. **Vähittäismyynnin valvontaa ja luvanhaltijoita ohjataan** omalla Valviran julkaisemalla ja päivitettävällä vähittäismyynnin oppaalla. Kehitystyötä jatketaan Sosiaali- ja terveysministeriön Alkoholiohjelman 2008–2011 yhteydessä.

Poliisi on valvontateemojen yhteydessä tehnyt yhteistyötä eri viranomaisten kanssa ja käynyt tarvittaessa keskustelua ravintoloiden pitäjien kanssa. Joillakin paikkakunnilla on järjestetty vahtimestareille koulutusta.

Ohjelmassa lueteltiin joukko poliisin toimintaan kohdistuvia toimenpiteitä, joissa esitettiin, että poliisi puuttuu johdonmukaisesti ja paikallisten tarpeiden mukaisesti tehdyn riskianalyysin perusteella kaikilla julkisilla paikoilla sellaiseen alkoholijuomien nauttimiseen, joka jatkuessaan voi tyypillisesti muodostaa väkivallan riskitilanteita, poliisi- ja sosiaaliviranomaiset ehkäisevät yhteistyössä yksityisillä paikoilla tapahtuvan humalajuomisen ongelmien syntymistä, ja kansalaisten ilmoittamiskynnystä alkoholiehtoista

väkivaltaepäilystä pyritään laskemaan esimerkiksi sopimalla paikallisesti siitä, milloin poliisi kutsutaan paikalle. Sisäasiainministeriön poliisiosaston mukaan nämä kuuluvat poliisiin tehtäviin ja poliisin käytössä oleva poliisin operatiivinen analyysijärjestelmä (PONA) tulee tukemaan tätä työtä. Poliisi tekee yhteistyötä sosiaaliviranomaisten kanssa. Yhteistyöstä sovitaan paikallisesti. Esimerkiksi Itä-Suomen läänissä erityisesti väkivaltatilannetta seuraavilla kotihälytyksillä huolehditaan siitä, että asianosaisille annetaan ohjaus, jonka perusteella on mahdollisuus päästä apua tarjoavien yhteisöjen palveluiden piiriin.

Toimenpidesuosituksissa **pyrittiin nostamaan nuorten alkoholinkäytön kokeilu- ja aloitusikää, vähentämään humalakäyttöä ja korostamaan vastuullisuutta alkoholin käytössä esimerkiksi myynnin ja anniskelun ikärajojen valvonnalla, koulujen terveyskasvatuksella ja vanhemmille suunnatulla valistuksella.** Nämä tavoitteet on kirjattu sosiaali- ja terveysministeriön **Alkoholiohjelmaan 2008–2011** sisältyvään paikalliseen alkoholipolitiikka-hankkeeseen (PAKKA) ja niitä viedään sitä kautta eteenpäin (liite 2).

Nuorten alkoholinkäytön ehkäisy on vaikuttavuustavoitteena myös Valviran Alkoholihallinnon valtakunnallisessa toimintasuunnitelmassa, tulossopimuksissa sekä lupaviranomaisten toimintasuunnitelmissa. Alaikäisille anniskelun ja heille myynnin valvontaa ja siihen liittyviä sanktioita on terävöitetty. Nuorten alkoholinkäytön ehkäisy on sekä lupa- että valvontahallinnon ja mainonnan painopisteenä. Alkoholiohjelma 2008–2011:n yhteydessä sovitaan alan järjestöjen (esim. Päivittäistavara-ry) kanssa omavalvonnan kehittämisestä tässä suhteessa. Samoin alkoholiohjelmissa kehitetään vanhempiin kohdistuvaa viestintää.

Alkoholiohjelma 2004–2007:n merkittävimpiä panostuskohteita **olivat riskikäyttöä, riskin arviointia ja omaehtoisia alkoholinkäytön rajoittamisen keinoja koskevan tiedotuksen tehostaminen sekä alkoholinkäytön riskien arvioinnin vakiinnuttaminen osaksi terveydentilan arviointia kaikissa terveydenhuollon asiakaskontakteissa ja riskiryhmiin kohdennetun neuvonnan ja varhaisen puuttumisen toimintamallien käyttöönotto niin perusterveydenhuollossa kuin erikoissairaanhoidossa.** Ohjelma levitti kuntien ja järjestöjen välityksellä miljoonia kappaleita omaehtoisen alkoholinkäytön hallinnan aineistoja. Valtakunnallinen mini-interventiohanke ja Työterveyslaitos ovat vakiinnuttaneet perus- ja työterveyshuollossa mini-interventio toimintaa sekä koulutuksen että materiaalityön keinoin. Etelä-Suomen lääni on myöntänyt valtionavustukset päihdepalvelujen kehittämiseen ja alkoholiohjelman toteuttamiseen.

Eduskunta myönsi vuoden 2007 talousarviossa 3,5 miljoonan euron erillisen määrärahan **päihdepalveluiden kehittämiseen.** Rahoituksen jakamista ja käyttöä ohjataan Valtioneuvoston asetuksen päihdepalvelujen kehittämiseen vuosina 2007–2009 maksettavan valtionavustuksen myöntämisperusteista (719/2007) mukaisesti. Kehittämistyön tavoitteena on päihdepalvelujärjestelmän seudullinen kehittyminen osana kunta- ja palvelurakennemuutosta, yhteistyörakenteiden kehittyminen päihde- ja mielenterveyspalveluiden ja lastensuojelun välillä sekä palveluiden tarpeen ja saatavuuden välisen epäsuhtan korjaaminen. Lisäksi erityisenä painopisteenä on päihde- ja/tai mielenterveysongelmaisten naisten hoidon kehittäminen. Määräraha käytetään vuosina 2007–2009.

Vankiloissa vangeilla on mahdollisuus osallistua rangaistuksen täytäntöönpanon yhteydessä **toimintaohjelmiin** (cognitive skills, OMA), joiden avulla pyritään puuttamaan väkivaltaiseen käyttäytymiseen. Väki- ja seksiväkivaltakäyttäytymistä voidaan käsitellä myös yksilötyön keinoin.

Sosiaali- ja terveysministeriö järjesti seminaarin ”Alkoholi ja lähisuhdeväkivalta” yhteistyössä alkoholiohjelman ja lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisytoimintaohjelman kanssa sekä julkaisi aiheesta oppaan ”Koko perhe kierteessä. Lähisuhdeväkivalta ja alkoholi” (STM selvityksiä 2007:27). Oppaassa esitellään Helsingin A-klinikan kriisiperheyön toimintamalli. Julkaisussa kiinnitetään huomiota kokonaisvaltaiseen kriisiperheyön kehittämiseen ja väkivaltaongelman tunnistamiseen omana ongelmanaan päihdeongelman lisäksi. Näin pyritään edistämään **väkivaltaisten alkoholiongelmaisten hoitoon hakeutumista tiedotuksen ja suostuttelun menetelmin**.

Suosituksukset

Alkoholiveroa on nostettu hallituksen toimesta. Myös toiseen sisäisen turvallisuuden ohjelmaan on sisällytetty alkoholinkulutuksen hillitsemiseen ja käyttäjien valistukseen tähtääviä toimenpiteitä.

- Toimenpiteitä (verotuksellisia ja muita) alkoholinkulutuksen kääntämiseksi selvään laskuun tulee jatkaa.

Sosiaali- ja terveysministeriön Alkoholiohjelma 2008–2011 jatkaa toimenpiteiden toteutusta nuorten alkoholinkäytön aloitustien nostamiseksi sekä valistustyötä alkoholin haitoista paikallisella tasolla.

- Toteutetaan Alkoholiohjelmassa 2008–2011 esitetyt toimenpiteet ja seurataan niiden vaikutuksia.
- Kehitetään päihdeongelmaisten vankien hoito-ohjelmia osana rangaistuksen täytäntöönpanoa sekä sen jälkeen. Huolehditaan jo olemassa olevien ohjelmien riittävästä rahoituksesta ja siitä, että vankiloilla on käytettävissään riittävät henkilöresurssit niiden toteuttamiseksi.
- Väki- ja seksiväkivaltaa käyttävien päihdeongelmaisten hoitoonohjausta edistetään, jotta päihdepalveluissa osattaisiin paremmin tunnistaa väkivaltaongelma, kysyä siitä ja puuttua siihen. Huolehditaan siitä, että hoitopalveluita, joihin päihdeongelmaiset voidaan ohjata, on saatavissa riittävästi ja hoitoon pääsee välittömästi, että palveluiden rahoitus on kunnossa ja että niissä annetaan tehokasta ja laadukasta hoitoa.

3.2.2. Lasten ja nuorten tekemän ja heihin kohdistuvan väkivallan vähentäminen

Lapsiin ja nuoriin kohdistuvan väkivallan ehkäisemiseksi tarvitaan toimenpiteitä useilla yhteiskunnan toiminta-alueilla. Erityisen tärkeää on vanhemmuuden ja kasvattamisen tukeminen. Yhteiskuntamme aikuisväestön keskeisiksi ongelmiksi ovat muodostuneet avioerojen runsaus, humalahakuisen alkoholin käytön hyväksyminen, vanhempien ja lasten vähäinen yhteinen ajankäyttö mm. työ- ja perhe-elämän yhteensovittamisongelmien takia sekä joidenkin vanhempien osalta haluttomuus tai kyvyttömyys ottaa vastuuta lasten kasvatuksesta.

Toinen erityisen tärkeä toimintaympäristö lasten ja nuorten osalta on koulu. Kouluksiämisellä on yhtymäkohtia muuhun aggressiiviseen käyttäytymiseen ja väkivaltaan. Lisäksi kouluympäristö tarjoaa ainutlaatuisen mahdollisuuden vaikuttaa lasten ja nuorten käyttäytymiseen. Koulut tavoittavat kaikki ikäluokat taustasta riippumatta ja koulun sosiaalinen ympäristö mahdollistaa vuorovaikutustaitojen opettelemisen. (Kansallinen väkivallan vähentämisen ohjelma 2005.) Yhtenä tärkeänä kokonaisuutena suosituksissa oli tunnistaa ja puuttua lapsiin ja nuoriin kohdistuvaan väkivaltaan sekä ohjata väkivallan uhrit palveluiden pariin.

Lastensuojelu ja vanhemmuuden ja kasvattamisen tukeminen

Ohjelmassa esitettiin toimenpiteitä, joiden avulla pyrittiin vanhemmuuden tukemiseen mm. **kehittämällä ja resursoimalla äitiys- ja lastenneuvolatoimintaa kasvatuksen tukemiseksi, varhaiseksi puuttumiseksi lasten kehitysriskeihin ja perheissä tapahtuvan väkivallan ehkäisemiseksi sekä lisäämällä tietoutta ja valistusta vanhemmuudesta ja kasvatuksesta.** Sosiaali- ja terveysministeriö vastaa politiikasta jolla perheitä tuetaan. Ministeriöltä ei ole saatu tietoa toimenpiteiden etenemisestä. Lääninhallitukset (Oulu, Etelä- ja Länsi-Suomi) ovat välittäneet tietoa ja ohjausta ehkäisevän työn ja varhaisen puuttumisen menetelmistä. Usein toiminta on tapahtunut osana sosiaali- ja terveysministeriön lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyhanketta. Esimerkiksi Oulun lääninhallitus on järjestänyt Väkipalsta pikkulapsiperheissä -koulutuksen neljällä paikkakunnalla vuonna 2006. Lisäksi Oulun lääninhallitus on laatinut viranomaisoppaan ”Oikeus ja kohtuus – viranomais-yhteistyön mahdollisuudet ja rajoitteet lähisuhdeväkivallan ilmitulossa ja ehkäisemisessä”. Etelä-Suomen läänissä on osoitettu kunnille palvelukysely 2006 sekä kartoitettu neuvolaseulan (väkipalsta) käyttöä. Länsi-Suomen lääninhallitus on korostanut perhevalmennuksen merkitystä ja myöntänyt rahoitusta vanhemmuutta tukeviin sosiaali- ja terveydenhuollon hankkeisiin

Länsi- ja Etelä-Suomen sekä Oulun lääninhallitukset kertoivat vastauksissaan, että ne ovat ohjanneet ja kouluttaneet kuntia tunnistamaan ja puuttumaan riittävän ajoissa perheväkivallasta ja suojelemaan lasta väkivallalta ja näin **tehostamaan lastensuojelutyötä vanhemmuutta tukeviksi ensimmäisten ongelmien ilmaannuttua.** Lääninhallitukset ovat kouluttaneet kuntia uuden lastensuojelulain toimeenpanossa ja ohjanneet kuntia puuttumaan väkivallasta riittävän ajoissa. Kuntia on myös tuettu ja ohjattu luomaan omat toimintamallinsa näiden tilanteiden varalle sekä perustamaan moniammatillisia

ryhmiä väkivallan ehkäisemiseen ja kriisitilanteiden koordinointiin. Esimerkiksi Oulun lääninhallitus on vuoden 2008 aikana kuntien ohjauksen ja neuvonnan yhteydessä korostanut, että moniongelmaisten perheiden tilanteisiin tulee puuttua ja mahdolliset tukitoimet kartoittaa. Väkivallan ehkäisyä ja ehkäisevää päihdetyötä pyrittiin viemään kuntiin vuoden 2008 aikana ja työtä tullaan jatkamaan vuoden 2009 aikana.

Lääneissä (Itä-, Länsi-Suomen ja Oulun) on kehitetty järjestelmiä, joilla **lastensuojelu- ja sosiaaliviranomaiset saavat tiedon poliisin tietoon tulleesta lasten vanhempien väkivallasta kohdistuipa se lapseen, toiseen vanhemmista taikka perheen ulkopuoliseen henkilöön ja kannustettu viranomaisia tekemään lastensuojeluilmoituksia mm. oppaiden ja yhteisten toimintaohjeiden avulla.** Oulun läänissä lastensuojeluilmoitukset ovat lisääntyneet ja väkivaltatilanteisiin on puututtu aikaisempaa varhaisemmassa vaiheessa 1.1.2008 voimaan tulleen lastensuojelulain myötä. Sosiaalipäivystysjärjestelmää on kehitetty, mutta sen kattavuudesta ei ole saatu täsmällistä tietoa sosiaali- ja terveysministeriöstä.

Väkivallan vähentäminen on poliisin painoalueena. Poliisitutkinnassa on **pyritty kiinnittämään nykyistä enemmän huomiota siihen, miten lapset kokevat vanhempien väkivallan ja mitä tukea he mahdollisesti tarvitsisivat.** Poliisilaitoksissa on 55 sosiaaliryhtymää. Poliisille on annettu ohje ”Lapsi esitutkinnassa” vuonna 2006 ja lastensuojeluilmoitusten tekemistä on kannustettu. Poliisin ja sosiaalitoimen yhteistyönä ollaan tällä hetkellä arvioimassa hyviä yhteistyökäytäntöjä Stakesin Hyvät Käytännöt -arviointimenetelmää käyttäen.

Lasten ja nuorten lähiympäristö

Ohjelmassa ehdotettiin, että **kaavoituksessa ja rakennussuunnittelussa otetaan huomioon ympäristö lasten näkökulmasta ja pidetään huoli siitä, ettei lasten arkiympäristö tarjoa eristettyjä alueita tai tiloja, joissa lasten kiusaaminen ja pahoinpitely olisi helppoa.** Toteutuksen vastuu on kunnilla. Sisäisen turvallisuuden ohjelmassa on toimenpide turvallisuusseikkojen huomioon ottamisesta rakennetun ympäristön suunnittelussa (ks. sivu 12). Myös opetusministeriön vastuulla olevaan Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointipolitiikka -ohjelmaan on sisällytetty yhtenä syrjäytymistä ehkäisevänä tavoitteena lasten ja nuorten hyvinvointia tukeva ympäristö. Tavoitteena on parantaa asuinalueiden viihtyisyyttä ja niiden lapsi- ja nuorisomyönteisyyttä. Etelä-Suomen läänissä otetaan kaikissa rakennusprojekteissa käyttöön lapsivaikutuksen arviointimenetelmä.

Päivähoito

Päivähoidon osalta esitettiin, että **edistetään 4–6-vuotiaiden lasten vanhempien mahdollisuutta taloudellisesti tuettuun lyhennettyyn työpäivään, ja päivähoiton ryhmäkoko pidetään riittävän pienenä ja edistetään päivähoitossa lasten ja perheiden erityisen tuen tarpeen varhaista havaitsemista sekä tehostetaan tuen antamista.** Työ- ja elinkeinoministeriö vastaa lainsäädännöstä vanhempien lyhennetyyn työpäivään osalta. Ministeriöstä kerrottiin, ettei asialle tällä hetkellä ole tekeillä mitään. Sosiaali- ja

terveysministeriö vastaa päivähoidon ohjeistuksesta, kunnat päivähoitopalvelujen tuottamisesta, mutta vastauksia asiasta ei seurannassa saatu.

Lisäksi ehdotettiin, että **päivähoitopaikkojen henkilöstölle valmistellaan ohjeistus käytännön toimiksi tilanteissa, joissa syntyy huoli lapsen altistumisesta väkivallalle ja lisätään lastenneuvola- ja päivähoitotoiminnan yhteistyötä ja turvataan lasten edun mukainen tiedonkulku.** Ohjeistuksia on kehitelty paikallistasolla. Oulun läänissä on järjestetty koulutusta ”Väkivalta pikkulapsiperheissä” vuonna 2006 sekä laadittu kuntien päivähoidolle yksikkökohtaisia ohjeistuksia puuttumisesta. Lisäksi Oulun läänin alueella on toteutettu varhaisen puuttumisen hankkeita, joissa on kehitetty erilaisia työmenetelmiä. Etelä-Suomen lääninhallitus on julkaissut Turvallinen lapsuus -käsikirjan.

Koulu

Oppilashuoltoa on koetettu parantaa lainsäädäntöä kehittämällä. Perusopetuksen ja lukiokoulutuksen lainsäädännössä ja uusissa opetussuunnitelmien perusteissa on määritelty aiempaa tarkemmin oppilas- ja opiskelijahuolto. Lain mukaan opetuksen järjestäjän **tulee opetussuunnitelman yhteydessä laatia suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä** sekä valvoa suunnitelman toteuttamista. Suunnitelmassa tulee kuvata oppilashuollon tavoitteet ja keskeiset periaatteet koskien toimenpiteitä ja työn- ja vastuunjakoa ongelma- ja kriisitilanteiden ehkäisemiseksi, havaitsemiseksi ja hoitamiseksi muuan muassa kiusaamis-, väkivalta- ja häirintätapauksissa. Kodin ja koulun yhteistyön periaatteet on määritelty kaikilla koulutusasteilla osana opetussuunnitelmaa. Perusopetuslaissa sanotaan, että opetuksessa tulee toimia yhteistyössä kotien kanssa. Opetussuunnitelmiin on sisällytetty paikat turvallisuuteen ja väkivaltaan liittyvien asioiden käsittelyyn. Opetushallitus on valmistelemassa yleisopasta oppilashuollosta. Opetushallituksen toteuttaman selvityksen mukaan ongelmina suunnitelmien toteutumisessa on ollut, että kiusaaminen ja väkivalta ymmärretään yleensä vain oppilaiden keskinäiseksi, ei kotona tai opettajien taholta tapahtuvaksi. Suunnitelmiin on yleensä kirjattu kriisin hoitaminen ja hoitoon ohjaus, mutta ennaltaehkäisevään työhön ei ole kiinnitetty riittävästi huomiota. Myös tiedottamisessa on vielä puutteita. Opetussuunnitelmassa tulee kuvata **esiopetuksen oppilashuollon osalta lapsille tarjottava tuki ja ohjaus kehitykseen ja oppimiseen liittyvissä ja muissa vaikeuksissa.** Opetussuunnitelman uudistuksessa on otettu huomioon Kansallisen väkivallan vähentämishajelman ja Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointipolitiikkaohjelman kirjaukset.

Lääninhallitukset ovat omassa työssään pyrkineet edistämään koulukiusaamisen vähentämistä levittämällä tietoa koulukiusaamisen ehkäisyn malleista, kuten KIVA-kouluhankkeesta, järjestämällä koulutusta ja ohjausta rehtoreille ja oppilashuollon henkilöstölle koulun ja kodin yhteistyöstä sekä järjestämällä koulupsykologi- ja kuraattoripalveluita esi-, perus-, ja lisäopetuksen sekä valmistavan opetuksen oppilaille sosiaalisten ja psyykkisten vaikeuksien ehkäisemiseksi ja poistamiseksi. Työtä on tehty myös moniammatillisessa yhteistyössä osana Lähisuhteissa ja perheissä tapahtuvan väkivallan ehkäisyhanketta 2004–2007 sekä varhaisen puuttumisen hankkeissa. Poliisi on mukana

opetushallituksen, Mannerheimin lastensuojeluliiton ja Folkhälsanin koulurauhayhteistyössä.

Sosiaali- ja terveysministeriö asetti oppilas- ja opiskelijahuoltotyöryhmän ajalle 1.12.2008–31.5.2009, jonka tehtävänä oli mm. **selkiinnyttää rajoitukset, jotka koskevat oppilashuoltoa koskevien tietojen luovuttamista terveys-, sosiaali- ja opetusviranomaisten välillä**. Työryhmän mietinnöstä annettujen lausuntojen perusteella useimmat lausunnonantajista pitivät tietosuojaa sekä oppilashuollon salassapitosäännösten ja ilmoitusvelvollisuuden toimivuutta ja selkeyttä oppilashuollon käytännön toiminnan kannalta tärkeänä, mutta säännökset kaipaavat selkeyttämistä ja tarkentamista.

Hallituksen esitys eduskunnalle perusopetuslain muuttamisesta on menossa käsittelyyn helmi-maaliskuussa 2009. Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi erityisopetusta ja oppilaalle annettavaa muuta tukea koskevia säännöksiä. Tavoitteena on siirtää oppilaalle annettavan erityisen tuen painopistettä nykyistä selkeämmin varhaiseen tukeen ja ennalta ehkäisevään toimintaan sekä vahvistaa oppilaalle annettavan tuen suunnitelmallisuutta. Perusopetuslakiin ehdotetaan lisättäväksi säännökset tehostetusta tuesta, joka olisi ensisijainen tukimuoto ennen erityistä tukea. **Oppilashuoltoa ja henkilötietojen salassapitoa koskeviin säännöksiin ehdotetaan lisättäväksi säännökset, joissa säädettäisiin oppilaan asioiden käsittelystä ja salassa pidettävien tietojen luovuttamisesta moniammatillisessa oppilashuoltotyössä, opetuksen järjestäjän tietojensaantioikeudesta sekä opetuksen järjestäjän velvollisuudesta antaa tietoja tietyissä tilanteissa.**

Myös uudessa lastensuojelulaissa on selkiytetty lastensuojelun ilmoitusvelvollisuutta siten, että sosiaali- ja terveydenhuollon, koulu-, nuoriso- ja poliisitoimen sekä seurakunnan palveluksessa tai luottamustoimessa olevat henkilöt sekä muun sosiaalipalvelujen tuottajan, terveyden- tai sairaudenhoitotoimintaa harjoittavan yhteisön taikka toimintayksikön, koulutuksen järjestäjän tai turvapaikan hakijoiden vastaanottoa harjoittavan yksikön palveluksessa olevat henkilöt ja terveydenhuollon ammattihenkilöt ovat **velvollisia viipymättä ilmoittamaan salassapitovelvollisuuden estämättä, jos he tehtävässään ovat saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää lastensuojelun tarpeen selvittämistä**. Myös lastensuojeluviranomaiset ovat lastensuojelulain 27 §:n mukaan velvollisia lastensuojelutarpeen selvittämistä varten olemaan yhteydessä lapsen arkielämän kannalta merkityksellisiin tahoihin, joita voivat olla esimerkiksi lapselle läheiset henkilöt, kuten sukulaiset tai lapsen kanssa työskentelevät viranomaiset. Tällöin tarvittavia tietoja voidaan pyytää esimerkiksi lapsen tilanteen tuntevilta muilta viranomaisilta sosiaalihuollon asiakaslain mukaisesti asiakkaan suostumuksella tai niin kuin laissa erikseen säädetään.

Ilman suostumusta voidaan asiakirjasta antaa salassapitovelvollisuuden estämättä tietoja, jotka ovat välttämättömiä asiakkaan hoidon, huollon tai koulutuksen tarpeen selvittämiseksi, hoidon, huollon tai koulutuksen järjestämiseksi tai toteuttamiseksi taikka toimeentulon edellytysten turvaamiseksi.

Oulun lääninhallitus on laatinut viranomaisoppaan ”Oikeus ja kohtuus”, josta löytyy tietoa viranomaisten toimintamahdollisuuksista ja rajoitteista **oppilashuoltoa koskevien**

tietojen luovuttamisesta terveys-, sosiaali- ja opetusviranomaisen välillä. Etelä-Suomen lääninhallitus on ohjannut oppilaitoksia ja yliopistoja lisäämään opetussuunnitelmiin opetusta perheväkivallan tunnistamisesta ja siihen puuttumisesta. Myös peruskoulujen opettajille on jaettu tietoa lähisuhdeväkivallasta ja siihen puuttumisesta.

Nuorison vapaa-aika

Lasten ja varhaisnuorten **iltapäivätoiminnan järjestäminen ja harrastusmahdollisuuksien lisääminen** ovat yhtenä tavoitteena Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointipolitiikka -ohjelmassa. Ohjelman tavoitteena on edistää koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan kehittämistä ja huolehtia, etteivät palvelumaksut ole esteenä toimintaan osallistumiselle. Koululaisten iltapäivätoiminnan ja harrastusmahdollisuuksien lisääminen ja koulun tilojen käyttäminen iltapäivä- ja harrastustoiminnassa olivat Kansallisessa väkivallan vähentämishjelmassa opetushallituksen vastuulla. Tavoitteiden toteuttamisesta ei saatu seurannassa tietoa.

Opetusministeriön myöntämässä avustuksissa **nuorisotyöhön korostetaan päihteettömyyttä kaikessa nuorille järjestetyssä vapaa-aikatoiminnassa, ja kriteerinä yhteiskunnan taloudellisen tuen myöntämiselle kolmannen sektorin järjestämälle nuorten vapaa-ajanvieton toiminnan järjestämiseksi käytetään mm. päihteettömyyttä, väkivallattomuutta ja sukupolvien välistä vuorovaikutusta.** Erityisesti ministeriö on tukenut nuoriin kohdistuvia ehkäisevän päihdetyön hankkeita ja nuorten kanssa työskentelevien ehkäisevän päihdetyön osaamista. Oulun läänissä on meneillään useita ehkäisevän päihdetyön hankkeita, joissa on pyritty huomioimaan nuoret ja heidän tarpeensa.

Sosiaali- ja terveydenhuolto

Sosiaali- ja terveysministeriön Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn toimintaohjelman puitteissa on laadittu toimintamalleja **terveydenhuollolle tunnistaa vanhempien sa väkivallan kohteeksi joutuneet lapset sekä tehostaa sosiaali- ja terveydenhuollossa väkivaltaa kokeneiden lasten ja nuorten auttamista ja varhaista puuttumista. Myös toimia toistuvan uhriksi joutumisen välttämiseksi poliisin ja sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyöllä on kehitetty.** Aiheesta on järjestetty sekä valtakunnallisia että alueellisia seminaareja. Ministeriö on ollut mukana laatimassa vanhemmille vauvan ravistamisesta ”Käsittele varoen” -esitettä, jota on jaettu maanlaajuisesti kaikkiin neuvoloihin. Kuntia on ohjattu asettamaan toimintaohjelman puitteissa moniammatillisia työryhmiä koordinoimaan lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisytyötä sekä laatimaan poikihallinnollisia toimintaohjelmia ja palveluketjuja. Nämä toimenpiteet edellyttävät yhteistyötä ja yhteisten pelisääntöjen luomista viranomaisten kesken.

Sosiaali- ja terveysministeriö asetti lasten seksuaalisen hyväksikäytön selvittämisen asiantuntijaryhmän toimikaudelle 1.4.2008–31.5.2009. Asiantuntijaryhmän tehtävänä on lisätä alle 16-vuotiaisiin kohdistuvien, seksuaalista hyväksikäyttöä koskevien rikosten selvittämiseen ja tutkintaan osallistuvien viranomaisten yhteistyötä lasten oikeuksi-

en ja aseman vahvistamiseksi, koordinoida lasten ja nuorten seksuaalisen hyväksikäytön tutkimista ja tarvittavan asiantuntemuksen käyttöä, tukea sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmää lapsiin kohdistuvien vakavien rikosten havaitsemisessa sekä tehdä ehdotukset tarvittavan lainsäädännön, ohjeistuksen ja valvonnan kehittämiseksi. Työryhmän tulee selvittää lapsiin ja nuoriin kohdistuvan väkivallan ja seksuaalisen hyväksikäytön selvittämisen edellyttämien oikeuspsykiatristen tutkimusten ohjauksen, tutkimuspalvelujen järjestämisen sekä valvonnan edellyttämät osaamis- ja voimavaratarpeet. Laki lapsen seksuaalisen hyväksikäytön selvittämisen järjestämisestä tuli voimaan 1.1.2009.

Poliisit on ohjeistettu opastamaan väkivaltarikoksen uhriksi joutuneille, miten välttyä toistuvilta väkivaltatilanteilta. Tarvittaessa asiakkaan kanssa tehdään turvasuunnitelma.

Sisäisen turvallisuuden ohjelma vuosille 2008–2011 sisältää ehdotuksen **parantaa lasten valmiuksia suojata itseään sähköisissä vuorovaikutteisissa viestimissä tapahtuvalla seksuaaliselta hyväksikäytöltä ja sen valmistelulta turvataitokasvatuksen avulla**. Turvataitokasvatus sisällytetään opettajien ja lastentarhanopettajien peruskoulutukseen, peruskoulun opetussuunnitelmaan ja varhaiskasvatussuunnitelmaan. Turvataitokasvatuksessa otetaan huomioon sähköiset vuorovaikutteiset viestimet sekä tuotetaan valtakunnallisesti materiaalia turvataitokasvatukseen eri alojen ammattilaisille, vanhemmille, huoltajille ja muille kasvattajille. Sisäisen turvallisuuden ohjelman ehdotus rajoittuu sähköisesti vuorovaikutteisiin viestimiin.

Suosituksukset

Paikallistasolla on tehty runsaasti toimia lastensuojelutyön tehostamiseksi ja eri ammattialojen edustajien kannustamiseksi tekemään lastensuojeluilmoituksia herkemmin. Myös toimia lapsiin ja nuoriin kohdistuvan väkivallan tunnistamiseksi ja siihen puuttumiseksi sekä palveluja väkivallan uhriksi joutuneiden lasten ja nuorten auttamiseksi on kehitetty. Palveluketjuja on parannettu paikallisella tasolla. Paikallistason toimet ovat toteutuneet pitkälti sosiaali- ja terveysministeriön lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyhankkeen yhteydessä, eikä niiden kattavuudesta ole tietoa. Hanke päättyi 2007 ja työn jatkuminen sen jälkeen vaihtelee paikkakunnittain.

- Paikallistason toimia väkivallalle altistuneen lapsen tai nuoren auttamiseksi tulee edelleen tukea vahvistamalla lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyyn koordinaatiota valtion tasolla.
- Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyhankkeen aloittaman työn jatkumisen turvaaminen ja hankkeessa kerättyjen hyvien käytäntöjen levittäminen tulee turvata.

Tärkeä toimenpide ennalta ehkäisevän työn kannalta on sosiaalipäivystyksen laajentaminen valtakunnalliseksi. Sosiaalipäivystysjärjestelmä ei vielä toimi valtakunnallisesti ja palvelun tasossa on suurta vaihtelua. Sosiaali- ja terveysministeriö on valmistelemasa arviointia poliisin ja sosiaalityön yhteistyöstä, mutta tätä raporttia valmisteltaessa sitä ei ole ollut vielä käytettävissä.

- Sosiaali- ja terveysministeriön arvioinnin poliisin ja sosiaalityön yhteistyöstä valmistuttua päätetään jatkotoimenpiteet.
- Selvitetään, miten lastensuojelulain muutokset ovat vaikuttaneet sosiaalitoimen poliisille lapsiin kohdistuneesta väkivallasta tekemien ilmoitusten määrään.

Opetushallitus on tehnyt paljon kehitystyötä oppilashuollon osalta ja opetussuunnitelmaan on luotu raamit, joiden puitteissa kouluissa ja oppilaitoksissa voidaan käsitellä väkivaltaa, kiusaamista sekä seksuaalista häirintää. Opetushallituksen tekemän oppilashuollon sisältöä käsittelevän selvityksen mukaan kiusaaminen ja väkivalta ymmärretään yleensä vain oppilaiden keskinäiseksi, ei kotona tai opettajien taholta tapahtuvaksi. Lisäksi puutteita on ennaltaehkäisevässä työssä ja tiedottamisessa.

Sisäisen turvallisuuden ohjelmaan on sisällytetty turvataitokasvatusta edistävä toimenpide lasten valmiuksien parantamiseksi suojata itseään erityisesti sähköisissä vuorovaiikutteisissa viestimissä tapahtuvalta seksuaaliselta hyväksikäytöltä. Ehdotus pitää sisällään materiaalin tuottamisen. Tässä yhteydessä on muistettava myös muulta väkivallalta suojaaminen, ei vain sähköisissä viestimissä tapahtuva.

- Kehitetään oppimateriaalia lapsiin ja nuoriin kohdistuvan väkivallan ja seksuaalisen häirinnän tunnistamisesta yhdessä opetushallituksen kanssa sekä arvioidaan olemassa olevaa oppimateriaalia sukupuolisensitiivisestä näkökulmasta.
- Kehitetään oppimateriaalia rasistisen kiusaamisen ehkäisemiseksi.
- Edistetään turvataitokasvatusta kouluissa ja tuotetaan materiaalia sen tueksi.

Ohjelmassa esitettiin, että opettajankoulutuksessa tarjotaan nykyistä enemmän tietoa koulukiusaamisesta ja toimista sen ehkäisemiseksi. Useissa yhteyksissä on pohdittu, miten tietoutta väkivallasta ja sen vähentämisestä saataisiin eri ammattikuntien henkilöstön peruskoulutukseen. Tehtävässä ei ole onnistuttu. Viimeksi sisäisen turvallisuuden ohjelmassa vuosille 2008–2011 esitettiin, että viranomaisten osaamista väkivaltaan liittyvissä asioissa kehitetään siten, että kaikkien koulutusasteiden perustutkintoihin (poliisi, sosiaalityö, terveydenhuolto, oikeussektori, varhaiskasvatus-, nuoriso- ja opetustoimi) sisällytetään tietoa väkivallasta ja siihen puuttumisesta, uhrin ohjaamisesta tukipalveluihin sekä viranomaisten yhteistyöstä. Lisäksi ohjelmassa esitettiin, että turvataitokasvatus sisällytetään opettajien ja lastentarhanopettajien peruskoulutukseen, peruskoulun opetussuunnitelmaan ja varhaiskasvatussuunnitelmaan.

- Huolehditaan, että sisäisen turvallisuuden ohjelmassa esitetyt toimet toteutuvat tältäkin osin sekä selvitetään, miten opettajankoulutuksessa pystyttäisiin tarjoamaan enemmän tietoa koulukiusaamisesta, sen ehkäisemisestä ja siihen puuttumisesta.

Toimet lapsiin ja nuoriin kohdistuvan väkivallan ehkäisemiseksi painottuvat pitkälti viranomaistyöhön ja kouluihin. Nuoret viettävät kuitenkin vapaa-aikaansa myös nuorisotaloissa ja nuorisotoimen organisoimassa toiminnassa.

- Kehitetään nuorisotyötä nuorisoväkivallan ehkäisemiseksi ja edistetään väkivaltaa ehkäisevää ja vähentävää kasvatustyötä.
- Kehitetään keinoja hyödyntää verkkomaailmaa nuorille suunnatussa väkivallan vähentämistyössä.

- Levitetään nuorille suunnattua materiaalia perheväkivallasta ja seksuaalisesta väkivallasta.
- Väkivaltaa kotona nähneet tai kokeneet nuoret otetaan mukaan laatimaan väkivallan vähentämiseen tähtääviä toimia.

Jokelan koulusurmien selvittämiseen asetetun tutkijalautakunnan työ valmistui helmikuussa 2009 (Jokelan koulusurmat 7.11.2007 (2009)). Tutkijalautakunta esittää koulusurmien todennäköisyyden vähentämiseksi ja niiden aiheuttamien vahinkojen pienentämiseksi 13 suositusta, joista useimmat sopivat myös laajemmin lapsiin ja nuoriin kohdistuvan väkivallan vähentämiseen. Suosituksissa esitetään toimia muun muassa oppilas- ja opiskelijahuollon kehittämisestä, nuorten mielenterveyspalveluiden hoitosuositusten täsmentämisestä, kiusaamisen ehkäisemisestä, internetin moderoinnista, poliisin nettivihjetoiminnan kehittämisestä ja henkirikosten valmistelun kriminalisoinnista.

- Varmistetaan, että Jokelan koulusurmiin asetetun tutkijalautakunnan suositukset toteutetaan.

Ohjelmassa ehdotettiin, että **kaavoituksessa ja rakennussuunnittelussa otetaan huomioon ympäristö lasten näkökulmasta ja pidetään huoli siitä, ettei lasten arkiympäristö tarjoa eristettyjä alueita tai tiloja, joissa lasten kiusaaminen ja pahoinpitely olisi helppoa**. Toteutuksen vastuu on kunnilla. Sisäisen turvallisuuden ohjelmassa esitetään turvallisuusseikkojen huomioon ottamista rakennetun ympäristön suunnittelussa (ks. 12).

- Varmistetaan, että sisäisen turvallisuuden ohjelmassa esitetyt toimenpiteet toteutetaan vuoteen 2011 mennessä ja että lasten näkökulma otetaan huomioon niitä toteutettaessa.

3.2.3. Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentäminen

Suomella on useiden kansainvälisten sopimusten perusteella velvollisuus toimia naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemiseksi, ja Suomi on toistuvasti saanut huomautuksia mm. CEDAW-komitealta, joka seuraa Yhdistyneiden kansakuntien kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskevan yleissopimuksen toteutumista, ettei ole kyennyt riittävästi puuttumaan naisiin kohdistuvaan väkivaltaan.

Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämiseksi on esitetty toimia myös sisäisen turvallisuuden ohjelmissa, sosiaali- ja terveysministeriön toimintaohjelmassa lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisemiseksi 2004–2007 sekä valtioneuvoston tasa-arvo-ohjelmissa. Kansallisen väkivallan vähentämisohjelman valmistelussa otettiin huomioon muissa ohjelmissa esitetyt toimet ja siihen sisällytettiin niitä tukevia tai niiden kanssa yhdenmukaisia toimia erityisesti väkivallan uhreille ja tekijöille tarkoitettujen palvelujen suhteen. Monet toimita vähentävät myös miehiin ja lapsiin kohdistuvaa lähisuhde- ja perheväkivaltaa. Naisiin kohdistuvasta väkivallasta suurin osa on uhrin puolison tai muiden perheenjäsenten tekemää ja tulee sen vuoksi keskimääräistä harvemmin ulkopuolisten tietoon. Ohjelmassa esitetyillä toimilla pyrittiin edistämään lähisuhdeväkivallasta kes-

kustelua ja siihen puuttumista sekä tiivistämään viranomaisten yhteistyötä väkivallan tunnistamiseksi, uhrien auttamiseksi ja väkivallan tekijöiden ohjaamiseksi avun piiriin. Ohjelmassa todettiin, että erityisesti maahanmuuttajanaiset eivät usein ole tietoisia oikeuksistaan tai avun saamisen mahdollisuuksista puutteellisen kielitaidon tai heikon yhteiskunnan tuntemuksen vuoksi.

Läänikohtaisista raporteista löytyy tarkemmat selostukset sosiaali- ja terveysministeriön lähisuhde- ja perheväkivallan hankkeen aikana lääneissä toteutetuista toimista (ks. Päätöksellä väkivaltaa vastaan. Etelä-Suomen läänin Lähisuhteissa ja perheissä tapahtuvan väkivallan ehkäisy 2004–2007 –hankkeen loppuraportti (2007); Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyhankkeen Itä-Suomen läänin loppuraportti (2007); ”Hellan ja hangen välissä” -selvitys Lapin läänin lähisuhde- ja perheväkivaltapalveluista (2005); www.laaninhallitus.fi)

Väkivallasta puhuminen ja siihen puuttuminen

Sosiaali- ja terveysministeriön lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyhankkeessa laadittiin yleisesite **väkivallan puheeksi ottamisesta ja puuttumisesta** (Meillä jokaisella on vastuu perhe- ja lähisuhdeväkivallasta; STM:n esitteitä 2006:15). Esite kertoo, mitä lähisuhdeväkivalta on ja mistä saa apua. Ministeriö on järjestänyt lisäksi seminaarin vanhuksiin kohdistuvasta väkivallasta sekä puhelinkampanjan yhteistyössä asianomaisten järjestöjen kanssa, joiden avulla on pyritty **parantamaan väkivallan tunnistamista, tiedostamista, havaitsemista ja ehkäisemistä**. Tämä yhteistyö välitti tietoa vanhuksiin kohdistuvasta väkivallasta uusille kohderyhmille.

Lääninhallitukset ovat omilla alueillaan järjestäneet alueellisia, seutukunnallisia ja kuntakohtaisia koulutuksia eri ammattialojen työntekijöille, joissa on käsitelty väkivallan tunnistamista ja siihen puuttumista eri näkökulmista. Etelä-Suomen lääninhallituksen työryhmä laati Ota väkivalta puheeksi -taskumuistikortin, jota on levitetty sosiaali- ja terveysministeriön kautta kuntiin sekä hyödynnetty muiden lääninhallitusten koulutustilaisuuksissa.

Lääninhallitukset ovat toiminnassaan pyrkineet myös **kehittämään naisten turvallisuustaitoja uhria syyllistämättä**. Esimerkiksi Länsi-Suomen lääninhallitus on opastanut ja tukenut kuntia luomaan toimintamallin ja puuttumisen välineet tasapuolisesti kaikille uhria syyllistämättä.

Väkivallan katkaisuohteimat

Lääninhallitukset ovat **tiedottaneet väkivaltaa tehneille mahdollisuuksista hakeutua tarjolla oleviin väkivallan katkaisuohteelmiin tai ohjelmiin** koulutustilaisuuksissaan, tiedotteissaan sekä kunnan palveluista kertovilla internet-sivuilla. Lääninhallitusten järjestämistä koulutustilaisuuksista sekä paikallisten asiantuntijatyöryhmien työskentelystä ja valmistuneista kuntien toimintaohjeista on ollut lehtiartikkeleita paikallislehdissä. Poliisi ohjaa väkivallan uhreja ja tekijöitä palveluihin. Erityisesti perheen sisäiseen lä-

hestymiskieltoon määrättyjen kanssa keskustellaan asiasta ja heidät ohjataan **väkivaltaisten miesten hoito-ohjelmiin**. Myös rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelussa on annettu tarjolla olevista palveluista tietoa kaikille osapuolille.

Vähemmistövaltuutettu on tehnyt yhteistyötä järjestöjen ja yhdistysten kanssa Raha-automaattiyhdistyksen rahoittamassa Miehen linja -projektissa, joka keskittyy **perheessä väkivaltaisesti käyttäytyneiden maahanmuuttajamiesten auttamiseen ja tukemiseen**. Hankkeen pohjana on Lyömätön Linja Espoossa -toiminnassa kehitetty väkivallan katkaisuojelma. Projekti alkoi maaliskuussa 2005. Vähemmistövaltuutettu on osallistunut hankkeen suunnitteluun, toiminut jäsenenä sen johtoryhmässä sekä osallistunut erilaisiin yhteistilaisuuksiin.

Rikosseuraamusvirasto on aloittanut **rangaistuksen täytäntöönpanon yhteydessä toteutettavat väkivallan katkaisuojelmat**. Etelä-Suomen aluevankila teki sopimuksen Naisten Apu Espoossa ry:n kanssa Lyömätön Linja Espoossa -väkivallan katkaisuohjelman soveltamisesta Helsingin vankilassa vuoden 2006 lopussa. Helsingin vankilaan perustettiin työryhmä, joka vastasi käytännön toimien sujumisesta vankilassa. Ohjelma toteutettiin tiiviissä yhteistyössä Helsingin vankilan työntekijöiden kanssa. Vankien motivointi ohjelmaan on tärkeää, samoin mahdollisen yksilötuen antaminen ohjelman aikana. Tähän mennessä on toteutunut kolme miesten ryhmää, joihin otettiin kuhunkin seitsemän vankia. Työryhmien vetäjät valmistelevat pilotointikurssista käsikirjaa, joka käsitellään akkreditointiryhmässä kevään 2009 aikana. Ohjelma on tarkoitus aloittaa vuoden 2009 aikana myös muissa vankiloissa.

Yhteistyö

Sosiaali- ja terveysministeriön lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyohjelman puitteissa on laadittu toimintamalleja puuttua lähisuhde- ja perheväkivaltaan. Niissä pyritään **parantamaan viranomaisten yhteistyötä väkivallan tunnistamiseksi ja sen uhrien, tekijöiden ja näkijöiden auttamiseksi, sekä kehittämään erityisesti sosiaalitoimen ja poliisin yhteistyötä pikaisen avun saamiseksi ja auttamisketjun jatkuvuuden parantamiseksi sekä sosiaalitoimen ja terveystoimen välistä yhteistyötä mm. väkivallan ja avun tarpeen tunnistamiseksi, avun ja hoidon järjestämiseksi ja hoitoon ohjaamiseksi, palveluketjun luomiseksi ja tiedottamiseksi**. Aiheesta on myös järjestetty sekä valtakunnallisia että alueellisia seminaareja. Sosiaali- ja terveysministeriö on julkaissut yhdessä kuntaliiton kanssa suositukset ”Tunnista, turvaa ja toimi”. Niistä löytyy tietoa lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn paikallisen ja alueellisen strategian laatimiseen sekä toiminnan ohjaamiseen ja johtamiseen. Lääninhallitukset ovat antaneet suosituksista tietoa kuntiin, kuntapäätäjille ja eri toimijoille. Suosituksia esitellään kunnille ja niiden toimeenpanoa kartoitetaan vuoden 2009 aikana.

Lääneissä on lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyhankkeen aikana luotu toimintaohjeita ja mallinnuksia, joissa on kiinnitetty huomiota eri viranomaisten yhteistyöhön väkivaltaan puuttumisessa sekä luotu moniammatillisia yhteistyöryhmiä. Järjestöt on huomioitu näissä työryhmissä, koulutuksissa sekä toimintaohjelmien laatimisessa. Mo-

niammatilliset työryhmät ovat jatkaneet useimmissa kunnissa työtään pysyvänä toimintamallina myös hankkeen päätyttyä 2007.

Esimerkiksi Oulun läänissä lähisuhde- ja perheväkivallan toimintaohjeet on liitetty tai ne ollaan liittämässä osaksi turvallisuussuunnitelmia. Itä-Suomen läänin kunnista lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn kunnallisia/seudullisia toimintaohjelmia oli laadittu kahdessa kunnassa kolmesta vuoden 2008 loppuun mennessä. Lähes jokaisessa kunnassa toimii väkivallan ehkäisytöön yhdyshenkilö.

Terveydenhoito

Sosiaali- ja terveysministeriön toimintaohjelmassa lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisemiseksi (2004–2007) on **kehitetty terveydenhoidossa välineitä pahoinpitelyn uhrien tunnistamiseksi**. Etelä-Suomen lääninhallituksen toimeenpanemassa toimintaohjelmassa on jatkokehitetty ns. Malmin-mallia PAKE- lomakkeeksi, jonka avulla voidaan **systematisoida fyysisten vammojen vuoksi terveystieteisiin ja sairaaloihin tulevien potilaiden haastattelua ja tutkimusta**, sekä laadittu ohjeistus lääkäreille lomakkeen käyttämiseksi. Sekä kansallisia että alueellisia koulutustilaisuuksia on järjestetty. Lomake on siirretty sähköiseen muotoon ja sitä on otettu käyttöön muiden läänien alueilla. Lääninhallitukset ovat järjestäneet alueillaan koulutusta PAKE-lomakkeen käytöstä. Koulutuksissa on pyritty tekemään tutuiksi myös muita terveydenhuoltohenkilöstölle kehitettyjä menetelmiä väkivallan ja seksuaalisen väkivallan tunnistamiseksi kuten Neuvolaseula ja RAP-kansio sekä kouluttamaan **terveydenhuollon henkilöstöä väkivallan uhrien kohtaamiseen ja ohjaamiseen palveluihin, jotka auttavat vähentämään väkivallan uusiutumisen riskiä ja väkivallan psyykkisiä vaikutuksia**. Oulun lääninhallitus on lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyhankkeen puitteissa selvittänyt Oulun läänin eri oppilaitosten koulutusten sisältöä väkivallan osalta. Koulutuskokonaisuudet ovat hyvin sirpaleisia ja niiden kehittämiseen on pyritty vaikuttamaan Oulun lääninhallituksen asettaman läänin koulutuksen ja tutkimuksen asiantuntijatyöryhmän kautta. Asiantuntijatyöryhmässä on mukana edustajat yliopistosta, Pohjois-Suomen osaamiskeskuksesta, ammattikorkeakouluista ja läänin sivistysosastolta.

Sisäisen turvallisuuden ohjelmassa vuosille 2008–2011 esitetään, että viranomaisten osaamista väkivaltaan liittyvissä asioissa kehitetään siten, että kaikkien koulutusasteiden perustutkintoihin (poliisi, sosiaalityö, terveydenhuolto, oikeussektori, varhaiskasvatus-, nuoriso- ja opetustoimi) sisällytetään tietoa väkivaltailmiöstä ja siihen puuttumisesta, uhrin edelleen ohjaamisesta tarvittaviin tukipalveluihin sekä eri viranomaisten yhteistyöstä. Täydennyskoulutusta järjestetään alueellisesti siten, että mukana ovat kaikki uhrin kanssa tekemisiin joutuvat viranomais- ja järjestötahot.

Sosiaalitoimi

Sosiaalipäivystysjärjestelmän laajentaminen valtakunnalliseksi ei vielä ole toteutunut. Sosiaalipäivystysjärjestelmän toimivuudessa on paikkakunnittain suuria eroja. Esimerkiksi Oulun läänissä sosiaalipäivystys toimii kaikkialla muualla paitsi Kainuun

maakunnassa, Lapin ja Länsi-Suomen lääneissä kattava sosiaalipalvelujärjestelmä toteutuu koko läänissä. Itä-Suomen läänin alueella taas sosiaalipäivystysjärjestelmä ei vielä toimi kattavasti.

Ohjelmassa suositettiin, että **sosiaalitoimi huolehtii, että apua tarvitsevat ohjataan asianmukaisten palvelujen piiriin ja sosiaalityöntekijä laatii väkivallan uhrin kanssa tälle selkeän palvelu-, tuki- ja turvatoimien suunnitelman.** Sosiaali- ja terveysministeriön mukaan sosiaalityöntekijöille ei ole annettu ministeriöstä käsin yleistä ohjeistusta tällaiseen, joten on vaikea arvioida, onko tällaista toimintaa paikallisesti olemassa. Toimenpide voidaan nähdä osana kunnissa sektoreittain laadittavia toimintamalleja (esim. sosiaalityön toimintamalli). Läneissä onkin toimintaohjeita laadittaessa selvitetty väkivaltaa tavalla taikka toisella kohdanneille käytettävissä olevat palvelut ainakin Oulun, Etelä-Suomen ja Länsi-Suomen lääneissä lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyhankkeessa.

Sosiaali- ja terveysministeriön mukaan ei ole tehty **selvitystä kuntien akuutin kriisin työryhmien toiminnasta naisiin kohdistuvan väkivallan seurausten lieventämiseksi ja mahdollisuuksista kehittää tätä toimintaa.** Oulun ja Länsi-Suomen lääninhallitukset ovat selvittäneet kriisityön tilannetta lääneissä sekä tukeneet ja ohjanneet kuntien toimintaa kriisityön ylläpitämiseksi ja edelleen kehittämiseksi. Esimerkiksi Etelä-Savossa toteutetaan kriisityötä hanke pohjaisena toimintana mm. Viola – väkivallasta vapaaksi ry:n toimesta.

Poliisi

Poliisi on kehittänyt **omaa koulutustaan ja toimintaansa naisiin kohdistuvan väkivallan käsittelemiseksi ja ehkäisemiseksi sekä toimintavalmiuksiaan kotihälytystilanteissa ja esitutkinnaissa. Väkivallan uhkaa kokevaa autetaan tekemään turvasuunnitelma väkivaltatilanteiden varalle.** Toimet sisältyvät julkaisuun ”Poliisin toimenpiteet väkivallan ennalta estämisessä ja vähentämisessä 10/2005”. Väkivallan vähentäminen on keskeisesti mukana poliisin perus-, jatko- ja työpaikkakoulutuksessa. Poliisilaitoksilla on panostettu asiaan ja naisiin kohdistuvat väkivaltatapaukset ohjataan aiheeseen erikoistuneelle työntekijöille. Poliisilaitoksilla toimii 55 sosiaalityöntekijää.

Uhrien erityispalvelut

Kansallisessa väkivallan vähentämisen ohjelmassa mainittiin useita uhrien erityispalveluiden kehittämiskohteita, joita parantamalla voidaan tukea väkivallan uhrin selviytymistä. Näitä olivat **kaikkina vuorokauden aikoina saatavilla olevan ja maksuttoman puhelinneuvonnan saatavuus, alueellisesti kattavat ja riittävät turvakotipalvelut sekä toiminnassa olevien turvakotien rahoitus pohjan vakiinnuttaminen, matalan kynnyksen tuki- ja käyntipaikat väkivallan uhreille sekä turvajärjestelyt lähestymiskiellon aikaisten välttämättömien tapaamisten turvallisuuden parantamiseksi.**

Lääninhallitukset ovat koordinoineet kuntien lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisemistä ja auttaneet kuntia toimintasuunnitelmien laatimisessa seudullisesti tai maakunnallisesti.

Työn yhteydessä on **kartoitettu väkivallan uhrien tarvitsemia tukipalveluita sekä pyritty edistämään seudullista yhteistyötä palveluiden järjestämiseksi**. Oulun läänissä on seudullinen, alueellinen tai maakunnallinen yhteistyö voimakkaassa kehitysvaiheessa. Paras-hanke on omalta osaltaan tiivistänyt mm. seudullista työskentelyä. Oulun seudulla, Raahen seudulla, Kainuussa yhteistyö on käynnistynyt vuonna 2008. Tukipalveluiden järjestäminen on ollut sosiaali- ja terveysministeriön lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn toimintaohjelman yksi tavoite. Tässä vaiheessa ei ole tietoa missä määrin edistystä on tapahtunut. **Tiedetään kuitenkin, ettei palveluita ole vielä kukaan kattavasti saatavilla.**

Sisäisen turvallisuuden ohjelmassa vuosille 2008–2011 esitetään **maksutonta ympäri-vuorokautista puhelinpäivystystä** kaikille väkivallan uhreille. Toimenpiteen etenemisestä ei ole vielä tietoa. Asia nostettiin esille myös Euroopan neuvoston naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämiskampanjan yhteydessä kartoitettaessa palveluiden puutteita. Järjestöjen edustajista koostuva työryhmä selvitti asiaa ja teki siitä ehdotuksen viestintävirastolle, jolle on siirretty vastuu sisäisen turvallisuuden ohjelman toimenpiteen toteutuksesta.

Alueellisesti turvakodit tarjoavat ympäri vuorokauden maksutonta puhelinpäivystystä, esimerkiksi Oulun läänissä toimii kaksi turvakotia, joihin voi ottaa ympäri vuorokauden yhteyttä. Sosiaalipäivystykset läänin eri puolilla ovat omalta osaltaan auttaneet uhreja ja antaneet neuvoja sekä informaatiota.

Turvakotipaikkojen lisäämistä ja valtakunnallistamista on esitetty molemmissa sisäisen turvallisuuden ohjelmissa. Turvakotipaikkoja esitettiin lisättäväksi 250 paikkaan nykyisten 100 sijaan (EU:n laskelmien mukaan kokonaistarve olisi 500 paikkaa). Sosiaali- ja terveysministeriö on käynnistänyt selvityksen toimenpiteen toteuttamisen pohjaksi.

Sosiaali- ja terveysministeriössä ei ole tietoa **matalan kynnyksen tuki- ja käyntipaikoista**. Järjestöt ovat ajaneet asiaa eteenpäin. Oulun läänissä toimii rikosuhripäivystyksen palvelutoimisto Oulussa, ja Kainuun maakunnassa on Kajaanissa sijaitseva palvelupiste. Oulussa toimii kriisikeskus, mikä tarjoaa palveluja koko läänin alueelle. Lapin ensi- ja turvakodissa on kriisikeskus ja Kemissä kriisikeskus. Lisäksi rikosuhripäivystyksellä on läänissä kolme aluetoimistoa. Länsi-Suomen lääninhallitus on tukenut ja kannustanut kuntia järjestämään ko. paikkoja sekä ollut käynnistämässä Turkuun maahanmuuttajanaisten matalan kynnyksen voimavarakeskusta yhdessä Monika-naisten kanssa.

Lähestymiskiellon aikaisten tapaamisten turvallisuuden turvaamisen osalta ei ole erillisiä toimenpiteitä sosiaali- ja terveysministeriössä. Läänittäin on tehty toimenpiteitä, mutta ei kattavasti. Oulun läänissä lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyhankkeen vuonna 2007 tehdystä kuntakyselystä käy ilmi, että valvotut tapaamiset pystytään järjestämään 74 prosentissa Oulun läänin kuntia. Huonoiten valvotut tapaamiset toteutuvat pienillä paikkakunnilla. Asiaan on kiinnitetty huomiota lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyhankkeen aikana, ja kunnat ovat pyrkinet korjaamaan tilannetta. Lapin läänissä

Lapin ensi- ja turvakodissa, Kemin kriisikeskuksessa sekä Rovaniemen kaupungin lastenkodeissa on mahdollisuus valvottuun tapaamiseen.

Maahanmuuttajanaisten erityistarpeet

Sisäisen turvallisuuden ohjelmassa vuosille 2008–2011 on toimia, joiden avulla **paranetaan maahanmuuttajanaisten palveluita ottamaan paremmin huomioon väkivaltaa ja sen uhkaa**. Tavoitteena on tarjota Suomeen pysyvästi tai määräaikaaisesti muuttaville maahan muuttamisen yhteydessä ja kotoutumisen eri vaiheissa kattavammin tietoa Suomen lainsäädännöstä ja palvelujärjestelmästä muun muassa laatimalla maahan saapuville omankielinen tiivis esite turvallisuuspalveluista (Turvallisesti Suomessa) ja liittämällä turvallisuuspalveluita ja lainsäädännön tarjoamia oikeuksia ja velvollisuuksia koskeva tieto tiiviimmin osaksi kotoutumissuunnitelmia, kotouttamiskoulutusta sekä suunniteltua opastusjärjestelmää. Toimien toteuttamiseksi Suomeen muuttaville ulkomaalaisille on tarkoitus luoda opastusjärjestelmä valtioneuvoston maahanmuuttopoliittisen ohjelman mukaisesti. Opastusjärjestelmän tarkoitus on tarjota kattavasti perustietoa Suomen lainsäädännöstä ja palvelujärjestelmästä. Vuoden 2009 aikana valmistellaan poikkihallinnollinen, tärkeimpien maahanmuuttajaryhmien kielille käännetty tiivis materiaalipaketti, joka sisältää myös tietoa turvallisuuspalveluista. Turvapaikanhakijat huomioidaan erityisenä kohderyhmänä.

Sisäasiainministeriö käynnisti helmikuussa 2008 informaation keräämisen thaimiehiontairytyksissä työskentelevien naisten **tilanteesta ja tukitoimien tarpeesta**. Lisäksi on kartoitettu thaimaalaisten naisten kotoutumista tukevien palveluiden tarpeita ja palveluiden alueellista saatavuutta. Sisäasiainministeriö on asettanut erityisen ohjausryhmän, jossa pyritään sitouttamaan viranomaiset ja järjestöt helpottamaan erityistoi-
menpitein Suomessa asuvien thaimaalaisten naisten elämänhallintaa ja kotoutumista. Suunniteltavia toimenpiteitä ovat muun muassa etsivä työ ja auttava puhelin. Thaimaalaisten naisten kotoutumista tullaan edistämään mm. EU:n kotouttamisrahaston ohjelmissa vuosina 2007–2013.

Lääninhallitukset ovat koonneet tietoa maahanmuuttajien kanssa työskentelevien kanssa maahanmuuttajien saamista palveluista ja ovat olleet mukana kokoamassa esitteitä palveluista. Rikosuhripäivystys on Oulun läänissä toiminnassaan huomionut erityisesti maahanmuuttajanaiset. Sosiaali- ja terveysministeriö on julkaissut oppaan ammattilaisille (Maahanmuuttajanaiset ja väkivalta. Opas auttamistyöhön. STM oppaita 2005:15).

Turvapaikanhakijoiden vastaanottojärjestelmän yhteydessä toimiva **ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä** on aloittanut toimintansa. Tätä koskeva muutos maahanmuuttajien kotoutumisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta annettuun lakiin (493/1999) tuli voimaan 1.1.2007. Auttamisjärjestelmä on sinänsä sukupuolineutraali, mutta autettujen uhrien joukossa on väkivaltaa ja sen uhkaa kokeneita maahanmuuttajanaisia. Yhteistyössä valtion kahden vastaanottokeskuksen kanssa palvelujen ja tukitoimien toteuttamisessa toimii muita viranomaisia ja kansalaisjärjestöjä. Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä perustettiin turvapaikanhakijoiden vastaanottojärjestelmän yhteyteen vuoden 2007 alussa. Ihmiskaupan uhreille voidaan järjestää palveluja ja tuki-

toimia, joihin sisältyy muun muassa oikeudellista ja muuta neuvontaa, kriisiapua, sosiaali- ja terveystalveluja, tulkkitalveluja sekä muita tukitalveluja.

Valtakunnallisesta Meillä jokaisella on vastuu – lähisuhde- ja perheväkivallasta - esitteestä löytyy tietoa **väkivaltaa kokeneiden maahanmuuttajanaistenkin maksuttomasta ja kaikkina vuorokauden aikoina saatavilla olevasta puhelinneuvonnasta ja siitä, mistä löytyy omankielistä tietoa maahanmuuttajanaisten oikeuksista ja apujärjestelmistä**. Oulun lääninhallituksen sosiaali- ja terveystalvelusasto on ollut mukana suunnittelemassa esitettä. Länsi-Suomen lääninhallitus on ollut mukana perustamassa maahanmuuttajanaisten matalan kynnyksen voimavarakeskusta yhdessä Monika-naisten kanssa ja tukenut kuntia huomioimaan maahanmuuttajanaisten kohdistuvaa väkivaltaa ja sen erityispiirteitä sekä kehottanut käyttämään tulkkitalveluita asioiden sujumiseksi.

Ulkomaalaislakiin lisättiin jo kokonaisuudistuksen yhteydessä vuonna 2004 pykälä, joka **mahdollistaa uuden oleskeluluvan myöntämisen perhesiteen päätyttyä sillä perusteella, että henkilöllä on kiinteät siteet** (esim. työnteko, opiskelu) Suomeen. Täten pelon oleskeluluvan menetyksestä tai karkotuksesta ei enää pitäisi estää väkivaltaan puuttumista. Edellisen ulkomaalaislain aikaan lainsoveltamis- ja oikeuskäytäntö oli pitkälti se, että perhesiteen päätyttyä oleskelun perusteen katsottiin poistuneen, mistä seurasi henkilön maasta poistaminen. Ulkomaalaisviraston (UVI) sisällä on ohjeistettu ottamaan perhe-elämän päättymistilanteissa huomioon olosuhteet, joissa perheside päättyi eli esim. taustalla oleva perheväkivalta. Jatkoluvat myöntää lähtökohtaisesti asuinkunnan kihlakunnan poliisilaitos, joten lupaharkinta perheväkivaltatilanteissa tehtäen pitkälti poliisissa. Kuitenkin tapauskohtaisesti tällaiset hakemukset siirretään UVI:lle ratkaistavaksi.

Raha-automaattiyhdistyksen rahoituksella on käynnistynyt **Miehen linja -projekti, joka keskittyy perheessä väkivaltaisesti käyttäytyneiden maahanmuuttajamiesten auttamiseen ja tukemiseen** (ks. Väkivallan katkaisuohtelmat). Hankkeen pohjana on Lyömätön Linja Espoossa -toiminnassa kehitetty väkivallan katkaisuohtelma.. Vähemmistövaltuutettu on osallistunut hankkeen suunnitteluun, toiminut jäsenenä sen johtoryhmässä ja osallistunut erilaisiin yhteistilaisuuksiin.

Sisäasiainministeriö päivittää yhdessä vähemmistövaltuutetun toimiston ja sosiaali- ja terveystalvelusministeriön tasa-arvovaltuutetun toimiston kanssa painettua esitettä ”Tasa-arvoisena Suomessa – tietoa maahanmuuttajanaisten ja -miehelle”. Päivitetty esite käännetään keskeisimmille maahanmuuttajakielille (13 kieliversiota) ja myös osa kieliversioista painetaan. Esite valmistuu keväällä 2009.

Turvatekniikka

Poliisilla on ollut Helsingissä ja Kuopiossa kokeilussa kännyköitä, joita annettiin pelkääville väkivaltarikosten asianomistajille. Erityisesti kohderyhmänä olivat lähestymiskiellon suojaamat henkilöt. Monet kokivat turvallisuutensa parantuneen. Matkapuhelinten lisääntyessä tarve kokeiluun **tarjota väkivallan uhkaamille naisille hälytyslaitteita** on vähentynyt, koska lähes kaikilla kansalaisilla on jo oma matkapuhelin. Oulun

länissä noin kuusi prosenttia kunnista ilmoittaa tarjoavansa mahdollisuuden turvahälyttimeen. Muista lääneistä ei ole tietoa.

Toimet erityisesti seksuaalisen väkivallan vähentämiseksi

Poliisille on annettu ohje ”Lapsi esitutkinnassa” (vuonna 2006), jossa keskeinen sija on seksuaalirikosten tutkinnalla. **Näin pyritään lisäämään seksuaalirikoksiin syyllistyvien kiinnijäämisriskiä kehittämällä poliisitutkintaa ja selvittämällä mahdollisuudet lisätä uhrien ilmoitusalttiutta sekä sitä, että ilmoitetuista rikoksista olisi käytettävissä menestyksellisen poliisitutkinnan edellyttämät perustiedot.** Aiheesta järjestetään vuosittain erillinen kurssi Poliisikoulussa.

Oulun lääninhallituksen julkaisemassa viranomaisoppaassa ”Oikeus ja kohtuus – mahdollisuudet ja rajoitteet lähisuhdeväkivallan ilmitulossa ja ehkäisemisessä” on käsitelty esitutkintaa, syyteharkintaa ja tuomioistuinkäsittelyä. Oppaan avulla pyritään lisäämään muiden viranomaisten tietoisuutta poliisitutkinnan vaiheista.

Kansallisessa väkivallan vähentämishjelmassa tärkeänä kohtana seksuaalisen väkivallan vähentämiseksi esitettiin **sellaisen valistuksen ja koulutuksen kehittäminen ja koordinointi, joka kohdistuu seksuaalirikosten mahdollisiin tekijöihin (kuten poikien kasvatusta tyttöjen sukupuolisen itsemääräämisoikeuden kunnioitukseen peruskoulussa ja ohjelmat varusmiehille) ja uhreihin (esimerkiksi turvataitojen ja riskitilanteiden tunnistuksen opetus) sekä kolmansiin henkilöihin, jotka voivat toiminnallaan vähentää väkivallan riskiä (kuten kavereista huolehtimisen neuvot peruskoululaisille).**

Puolustusvoimissa on laadittu valtakunnallinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma. Suunnitelmassa otetaan huomioon palkattu henkilöstö, asevelvolliset ja kriisinhallintatehtävissä palvelevat. Naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisy ja naisten sukupuolisen itsemääräämisoikeuden kunnioitus huomioidaan suunnitelmassa ja siinä kielletään sukupuolinen häirintä. Lisäksi puolustusvoimissa on laadittu ohje häirinnän ja epäasiallisen kohtelun hallinnasta puolustusvoimien työpaikoilla. Tietoa tasa-arvosuunnitelmasta jaetaan henkilöstökoulutuksen yhteydessä sekä puolustusvoimien intranet-verkossa olevan tiedotusmateriaalin välityksellä.

Tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistetään puolustusvoimissa tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti kaikilla tasoilla. Puolustusvoimien tulosityksiköt sekä ulkomailla palvelevat joukot on velvoitettu laatimaan paikalliset kehittämissuunnitelmat vuosittain. Suunnittelutyön yhteydessä selvitetään paikallisia tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyviä kehittämistarpeita, asetetaan niihin liittyviä tavoitteita ja seurataan niiden toteutumista. Perusteet saadaan joka toinen vuosi tehtävästä työilmapiirikyselystä, erillisistä kyselytutkimuksista ja muista työyhteisöä kuvaavista tiedoista.

Perusopetuksessa, lukioissa ja ammatillisessa koulutuksessa opetuksen järjestäjän tulee opetussuunnitelman yhteydessä laatia suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä sekä toimeenpanna suunnitelma ja valvoa sen noudattamista ja toteutumista. Paikallisissa opetussuunnitelmissa kaikille yhteisiä velvoitteita

ovat terveyden ja turvallisuuden edistäminen, toiminta terveen ja turvallisen kouluyhteisön kehittämiseksi, työn- ja vastuunjaosta sopiminen eri yhteistyökumppaneiden kanssa, menettely- ja toimintatavoista sopiminen ongelma- onnettomuus- ja kriisitilanteiden ehkäisemiseksi, havaitsemiseksi tai hoitamiseksi; näihin kuuluvat kiusaaminen, väkivalta ja häirintä. Opetushallituksen mukaan opetussuunnitelmassa on varattu aikaa seksuaalisen väkivallan ja häirinnän käsittelyyn, mutta aihetta koskevaa oppimateriaalia ei ole toistaiseksi riittävästi tarjolla.

Myös sisäisen turvallisuuden ohjelmassa vuosille 2008–2011 on turvataitokasvatusta tukeva ehdotus (ks. aikaisemmin lasten ja nuorten väkivallan vähentäminen, sosiaali- ja terveydenhuolto). Tarkoituksena on parantaa turvataitokasvatuksen avulla lasten valmiuksia suojata itseään sähköisissä vuorovaikutteisissa viestimissä tapahtuvalta seksuaaliselta hyväksikäytöltä ja sen valmistelulta.

Maahanmuuttajille ja maassa vieraileville välitetään tietoa Suomen lainsäädännöstä ja tavoista sisäasiainministeriön esitteen ”Tasa-arvoisesti Suomessa” avulla (ks. edellä maahanmuuttajanaisten erityistarpeet).

Suosituks:

Lääneissä on tehty monenlaisia toimia, joilla on edistetty lähisuhteissa tapahtuvasta väkivallasta puhumista ja siihen puuttumista sekä parannettu menetelmiä lähisuhteissa tai perheissä väkivallan uhriksi joutuneiden auttamiseksi. Toimet ovat tapahtuneet sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisy -hankkeessa. Hanke on päättynyt vuonna 2007 ja siitä, miten työ jatkuu hankkeen päättyttyä, ei ole tietoa. Hankkeessa luotujen työtapojen toteutus (kuten moniammatillinen yhteistyö) ja kehitettyjen työvälineiden (kuten PAKE-lomake) käyttöönotto vaihtelevat paikkakunnittain. Hankkeessa kehitettyjen hyvien käytäntöjen levittäminen ja työn tukeminen paikallistasolla vaatii valtakunnan tason koordinoitua. Terveyden ja hyvinvoinnin laitokseen on suunniteltu perustettavaksi lähisuhde- ja perheväkivallan koordinoitua yksikkö. Toimintaan yksikkö tarvitsee riittävät resurssit.

- Tuetaan paikallistason toimia väkivallan kohteeksi joutuneiden auttamiseksi vahvistamalla lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn koordinaatiota valtion tasolla.

Kansallisessa väkivallan vähentämishjelmassa esitettiin muutamaa sosiaalitoimen parantamisen toimenpidettä, jotka eivät ole vielä toteutuneet. Ne olisi toteutettava.

- Päihdehuollon laitostuntoutuksessa tarjotaan väkivaltaa käyttävälle henkilölle erityistukea väkivaltaisen käyttäytymisen katkaisemiseksi
- Selvitetään kuntien kriisiryhmien toiminta naisiin kohdistuvan väkivallan seurausten lieventämiseksi ja mahdollisuudet kehittää tätä toimintaa.

Toimia erityisesti naisiin kohdistuvan vakavan väkivallan ja henkirikosten ehkäisemiseksi ei ole toteutettu riittävästi. Maailmalla on kehitetty erilaisia riskin arviointimenetelmiä. Esimerkiksi Cardiffissa vähennettiin toistuvaa väkivaltaa tekemällä systemaattisia riskiarvioita moniammatillisessa riskinarviointikokouksessa (Takala 2008). Ris-

kinarviointimenetelmien avulla poliisin, terveydenhuollon, turvakotien ja sosiaalitoimen henkilökunta voivat arvioida parisuhdeväkivallan uhrin riskiä joutua uudelleen uhriksi ja suunnitella arvion pohjalta jatkotoimenpiteitä riskin poistamiseksi. Arvioinnissa kiinnitetään huomiota myös tekijän riskiin uusia väkivallanteko. Riskin arviointimenetelmiä voitaisiin hyödyntää myös poliisin ja syyttäjän arvioidessa tapauksen soveltuvuutta sovitteeluun sekä mietittäessä toimia lähestymiskiellon asettamisesta tai sen valvonnan tarpeesta.

- Kehitetään riskinarviointimenetelmiä ja edistetään niiden käyttöönottoa erityisesti lähisuhteessa väkivallankohdeeksi joutuneen suojelemiseksi.
- Parannetaan lähestymiskiellon aikaisten välttämättömien tapaamisten turvallisuutta tarjoamalla niihin turvajärjestelyjä.
- Varmistetaan, että sisäisen turvallisuuden ohjelmaan kirjatut ehdotukset turvakotien ja rikosuhripäivystyksen valtakunnallistamisesta ja kaikkina vuorokauden aikoina satavilla olevasta maksuttomasta puhelinneuvonnasta toteutetaan.

Helsingin vankilassa on aloitettu väkivallan katkaisuojelmat miehille, myös muissa vankiloissa tarvittaisiin samantyyppisiä ohjelmia. Arvioiden mukaan kaksi kolmasosaa naisvangeista on kokenut fyysistä väkivaltaa tai joutunut seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi lähisuhteissaan. Naisvankien perhesuhteet ovat usein epävakaita ja moni päihkeitä käyttävä nainen ajautuu parisuhteeseen, jossa puolisoilla on myös päihdeongelma, hänellä on rikollinen tausta ja hän on väkivaltainen. Hämeenlinnan naisvankilassa on toteutettu väkivallasta vapaaksi -ryhmiä satunnaisesti.

- Laajennetaan Helsingin vankilan mallin mukainen väkivallan katkaisuojelma miesvangeille myös maan muihin vankiloihin. Erityisesti väkivallan katkaisuojelmaa tulisi tarjota nuorille rikosentekijöille väkivallan ennaltaehkäisemiseksi. Ohjelmia tarjotaan kaikille halukkaille vangeille rikoksen laadusta riippumatta. Varmistetaan, että ryhmien vetäjillä on riittävä asiantuntemus ja kokemus ryhmien vetämisestä. Huolehditaan, että vankiloilla on riittävät taloudelliset ja henkilöresurssit ohjelmien asianmukaiseksi toteuttamiseksi.
- Suunnitellaan ja toteutetaan naisvangeille tarkoitettuja väkivallasta vapaaksi -ryhmiä.
- Tehdään selvitys siitä, millaisia väkivallan tekijöille ja uhreille sekä väkivallalle altistuneille lapsille ja nuorille suunnattuja ohjelmia Suomessa on ja laaditaan ohjeet auttamistyölle.

Toimet seksuaalisen väkivallan vähentämiseksi eivät ole olleet riittäviä. Erityisesti tarvitaan toimia valistuksen ja koulutuksen lisäämiseksi nuorille peruskouluissa.

- Jatketaan peruskoululaisille suunnatun seksuaalista väkivaltaa koskevan valistuksen ja koulutuksen kehittämistä ja koordinoimista sekä väkivallan mahdollisten tekijöiden että uhrien osalta ja kehitetään materiaalia koulutukseen.
- Varmistetaan, että sisäisen turvallisuuden ohjelmassa olevat toimet maahanmuuttajille tarjottavasta tiedosta turvallisuuspalveluista ja Suomen lainsäädännön tarjoamista oikeuksista ja velvollisuuksista toteutuvat.

Hallituksen tasa-arvo-ohjelmassa 2008–2011 esitetään laadittavaksi poikkihallinnollinen ohjelma naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämiseksi. Toimintaohjelmassa pitäisi

puuttua erityisesti naisiin kohdistuvan väkivallan tekijöihin vaikuttamalla asenteisiin ja edistämällä väkivallattomuuden kulttuuria ja sukupuolten välistä tasa-arvoa. Ohjelman pääsisällöksi ehdotetaan naisiin kohdistuvan väkivallan perustekijöiden tunnistamista ja niihin vaikuttamista, naisiin kohdistuvan väkivallan erityisasiantuntemuksen vahvistamista kaikilla sektoreilla sekä maahanmuuttajanaisten ja -tyttöjen kokemaan väkivaltaan puuttumista.

3.2.4. Työväkivallan vähentäminen

Työssä kohdattu väkivalta on kyselytutkimusten mukaan lisääntynyt tasaisesti 2000-luvulle asti. Vuoden 2002 työturvallisuuslaki velvoittaa työntäjän selvittämään ja arvioimaan työntekijää työssä uhkaavan vaaran ja ryhtymään toimiin ilmeisen väkivallan uhkan ja työntekijän terveydelle haitallisen häirinnän ehkäisemiseksi ja epäkohdan poistamiseksi. Lisäksi laki edellyttää, että työnantaja perehdyttää työntekijän näihin turvallisuuskysymyksiin. Ohjelmassa esitetyt toimet pyrkivät parantamaan työssä kohdatun väkivallan ilmituloa ja tekijöiden saattamista vastuuseen teoistaan sekä työyhteisön ja työympäristön parantamista väkivallan riskin vähentämiseksi.

Riskien hallitseminen

Sosiaali- ja terveysministeriön työsuojeluosasto on luonut **arviointijärjestelmiä (mm. Pk-rh ja TVR-Arvi) työväkivallan riskien hallitsemiseksi**. Kaupan alalla on kehitetty **Kauris-menetelmä (kaupan eri riskien, mm. väkivallan selvittämiseksi, seuraamiseksi ja hallitsemiseksi kehitetty menetelmä) toimialakohtaisesti helppokäyttöiseksi eri yritysten ja julkisten yhteisöjen työpaikkaväkivallan seurannan ja hallitsemisen työkaluksi**.

Valmiudet kohdata väkivaltaa

Työväkivallan ehkäisyn kannalta on tärkeää, että työntekijöillä on riittävä valmius kohdata uhka- ja väkivaltatilanteita. Ohjelmassa esitettiin, että **ammattillista koulutusta kehitetään aloilla, joilla väkivallan riski on olennainen**. Asia ei ole vielä edennyt, mutta toimi on sisällytetty Sisäisen turvallisuuden ohjelmaan vuosille 2008–2011, missä esitettiin lisättäväksi työväkivaltaherkkien alojen (sosiaali-, terveys-, palvelu-, opetus- ja kuljetusala) koulutukseen opetussuunnitelmissa väkivaltaa ja sen uhan hallintaa työssä käsittelevä opinto-osio perusopintoihin.

Useat tahot ovat **tuottaneet väkivallan ehkäisyn toimialakohtaista materiaalia**. Sosiaali- ja terveysministeriön työsuojeluosasto on osana työsuojeluvalvontaa antanut työpaikoille ohjeita kohdata väkivaltatilanteita. Työturvallisuuskeskus on julkaissut työväkivallan hallintaan liittyviä julkaisuja yhdessä toimialaliittojen kanssa ja työturvallisuuden hyviä käytäntöjä esitellään mm. Euroopan työturvallisuus- ja työterveysviraston verkoston Suomen sivuilla ja Työterveyslaitoksen verkkosivuilla. Työterveyslaitoksessa on toteutettu kaksi laajempaa tutkimusta, jotka ovat käsitelleet poliisi- ja vartiointityössä

kohdattua väkivaltaa (Väkivaltatilanteet ja niiden hallinta poliisipartiotyössä; Väkivaltatilanteet ja niistä selviytyminen yksityisen sektorin vartijoiden työssä) ja tull- ja rajavartijoiden kokemaa väkivaltaa (Väkivalta ja sen uhka tullitarkastajien työssä; Väkivalta ja sen uhka rajavartijoiden työssä). Työterveyslaitoksen julkaisu- ja tiedustelu on julkaissut oppaan, jossa yksityisen sektorin vartijoita koskevan tutkimuksen tulosten pohjalta annetaan esimerkkejä todellisten uhka- ja väkivaltatilanteiden analyysitavasta. Opasta toivotaan sovellettavan myös muiden ammattiryhmien koulutuksissa. Keskuskaupakamari toteutti vuonna 2008 selvityksen ”Yritysten rikosturvallisuus 2008 – riskit ja niiden hallinta”, johon vastasi 1286 yritysjohtajaa (www.kaupakamari.fi). Julkaisu sisältää myös suosituksia väkivallan riskien vähentämiseksi ja rikosten ilmitulemiseksi. Selvityksestä ilmenee yritysten arviot uhka- ja väkivaltatilanteista toimialoittain, alueittain sekä yrityskoon mukaisesti.

Sosiaali- ja terveysministeriön ja työsuojelupiirien välisissä tulossopimuksissa on määriteltävä tavoitteeksi luoda toimivat järjestelmät asiakasväkivallan uhan tunnistamiseksi ja hallitsemiseksi toimialoille, joilla asiakasväkivallan uhka on määriteltävä keskeiseksi ongelmaksi. Työsuojelupiirit ovat antaneet ohjeita uhan hallintamenettelyistä työpaikoille, joilla asiakasväkivallan uhka on keskeinen ongelma. Esimerkiksi Itä-Suomen työsuojelupiiri oli jakanut ohjeet 90 prosentille tällaisista työpaikoista vuoden 2007 loppuun mennessä. Työtehtävissä koetun väkivallan uhan tunnistaminen ja hallinta sisältyy poliisin peruskoulutukseen.

Työyhteisön sisäinen yhteistyö ja työympäristö

Toimialakohtaiset liitot ovat omassa tiedotus- ja koulutustoiminnassaan korostaneet työpaikoille, että jos työpaikoilla esiintyy väkivallan uhkaa, tulee laatia työturvallisuuslain edellyttämät ohjeistukset ko. uhan ennalta ehkäisemiseksi ja poistamiseksi. Näin on pyritty edistämään työpaikoilla **yhteisen väkivallan vastaisen tahtotilan syntymistä**.

Työsuojelupiirit ovat kohdistaneet valvontatoimia asiakasväkivallan riskialueille. Vuonna 2006 tehtiin näiden alojen työpaikoille 2800 tarkastusta. Työpaikkojen sisäistä väkivaltaa, häirintää ja epäasiallista kohtelua koskevia valvontatoimia kohdistettiin 2200 työpaikalle.

Ohjelmassa esitettiin toimenpiteitä, joilla voidaan **työympäristön suunnittelussa kiinnittää huomiota häiriötilanteiden synnyn ehkäisyyn esimerkiksi näkyvyyttä parantamalla ja tilasuunnittelulla ja vähentää mahdollisesti väkivaltaisista asiakkaita tai potilaita tarpeettomasti ärsyttäviä tekijöitä, rajoittaa päihtyneiden ja häiriöihin ilmeisen alttiiden sekä asiattomien henkilöiden pääsyä työpisteisiin ja toimitiloihin sekä parantaa vartiointia ja henkilöstön mitoittamista riskiammateissa**.

Sisäasiainministeriön Turvallisuusalan Neuvottelukunta julkaisi *Palvelutyöpisteiden turvallisuussuunnittelu -oppaan* (2007), jossa neuvotaan, millä tavoin fyysisen väkivallan käyttöä voidaan ehkäistä palvelutyöpisteen asiantuntevan suunnittelun ja turvasuojajien ratkaisujen keinoin asiakaspalvelutyössä.

Yritysten ja organisaatioiden turvallisuuskulttuurin luominen edellyttää koko työympäristön arviointia ja kehittämistä. Tätä varten työsuojeluhallinto on yhdessä työterveyslaitoksen ja muiden asiantuntijoiden kanssa kehittänyt runsaasti menetelmiä, joita kuvataan esimerkiksi sivuilla: <http://www.tyosuojelutietopankki.fi> tai <http://tyosuojelu.fi/fi>. Työturvallisuuskeskus on laatinut oppaan ”Väkivalta pois palvelutyöstä” (2008). Oppaan tarkoituksena on edistää työpaikkaväkivallan ennakoivaa hallintaa palvelutyössä, sen hallintaan liittyvien säädösten, ohjeiden ja henkilöturvallisuuden toimintatapojen soveltamista sekä kehittämistä käytännön toimintoina suomalaisilla työpaikoilla.

Koulutusta niille henkilöille, joiden päivittäisiin työtehtäviin kuuluu väkivaltaisten taikka sellaiseksi mahdollisesti kehittyvien ongelmatilanteiden ratkaisu, ei edelleenkään ole riittävästi. Sisäisen turvallisuuden ohjelmassa 2008–2011 esitetään koulutuksen kehittämistä; työväkivaltaherkkien alojen (sosiaali-, terveys-, palvelu-, opetus- ja kuljetusala) koulutuksessa opetussuunnitelmiin lisätään väkivaltaa ja sen uhan hallintaa työssä käsittelevä opinto-osio perusopintoihin sekä järjestetään täydennyskoulutusta alueellisesti siten, että mukana ovat kaikki uhrin kanssa tekemisiin joutuvat viranomais- ja järjestötahot. Työpaikkakohtaisesti järjestetään täydennyskoulutusta työväkivallan riskialoilla. Ehdotuksen mukaan lisätään sosiaali-, terveys- ja opetustoimissa henkilöturvallisuuteen ja työpaikkaväkivallan ennakointiin liittyvää työpaikkakoulutusta esimiehille ja henkilöstölle. Erityistä huomiota kiinnitetään asiakastyötä tekevien valmiuksiin kohdata työhön liittyvää väkivallan uhkaa, työn organisoimisen malleihin väkivallan ehkäisemiseksi ja sattuneiden väkivaltatilanteiden arvioinnin ja läpikäynnin tärkeyteen työyhteisössä.

Yritysten yhteistoiminta

Suomen Kauppakeskusyhdistys on laatinut Kauppakeskusten turvallisuusjohtaminen -aineiston, joka on tarkoitettu kauppakeskuksille ja niissä toimiville yrityksille. Aineiston tarkoituksena on edistää samoissa tiloissa toimivien yritysten yhteistoimintaa työpaikkaväkivallan ehkäisyssä.

Suosituks

Ohjelmassa ehdotettiin toimia kiinnijoutumisriskin tehostamiseksi. Näitä ei ole toteutettu riittävästi. Työnantajalla on tärkeä rooli työväkivallan tunnistamisessa ja väkivaltaa ehkäisevien toimien kehittämisessä.

- Lisätään työnantajien tietoisuutta työväkivallasta, jotta he tunnistaisivat riskit ja ryhtyisivät vaadittaviin toimenpiteisiin niiden ehkäisemiseksi ennalta muun muassa tiedottamalla ja levittämällä hyviä käytäntöjä.
- Pyritään siihen, että rikokset ilmoitettaisiin nykyistä systemaattisemmin poliisille. Rikosilmoitusten tekemistä edistetään parhaiten sopimalla työpaikkakohtaisista käytännöistä taikka ohjeistamalla yhdenmukaisesti esimerkiksi koko kauppareitin ilmoittamiskäytäntöä.
- Varmistetaan, että sisäisen turvallisuuden ohjelmassa tehdyt ehdotukset koulutuksesta työssä tapahtuvan väkivallan uhan tunnistamiseksi ja tilanteiden hallit-

semiseksi toteutuvat sekä ammatillisessa että täydennyskoulutuksessa aloilla, joilla väkivallan riski on olennainen.

3.2.5. Erityisiä toimia vakavimman väkivallan vähentämiseksi ja seurausten lieventämiseksi

Ohjelmassa esitettiin joukko toimia, joilla pyrittiin erityisesti vakavimman väkivallan vähentämiseen sekä seurausten lieventämiseen. Varsin usein henkirikosta on edeltänyt tappouhkaus, johon kuitenkin ei ole reagoitu. Lähestymiskiellon valvonta jää usein liiaksi sen varaan, että uhattu ilmoittaa kiellon rikkomisesta. Lähestymiskiellossa olevan ja kiellon hakeneen tapaamiset on havaittu erityisiksi henkirikosten tai muun vakavan väkivallan riskitilanteiksi. Kehittämällä lähestymiskiellon elektronista valvontaa voitaisiin ehkäistä erityisesti parisuhteissa naisiin kohdistuvaa väkivaltaa. Aseenkantolupaa rajoittavilla toimilla tai peruuttamalla lupa, erityisesti silloin kun luvan haltija on alkoholin ongelmakäyttäjä tai väkivaltaiseksi tiedetty henkilö, voitaisiin ehkäistä arvioiden mukaan vuositason kymmenkunta henkirikosta, joissa noin puolessa uhri on nainen.

Väkivallan vähentämisen ohjelmaa valmisteltaessa läpikäyty henkirikosaineisto osoitti, että henkirikoksen uhri olisi varsin usein pelastettu, jos hän olisi heti väkivaltatapahtuman jälkeen saanut nopean ja osaavan ensiavun. Yleensä avun viivästyminen johtuu siitä, että sitä hälytetään liian myöhään (esim. yöllä tapahtuneessa parisuhdetapossa vasta seuraavana aamuna).

Ohjelma sisälsi myös toimia uusintarikollisuuden vähentämiseksi, kuten väkivaltarikoksesta tuomituille tarkoitettujen ohjelmien lisäämistä sekä keinoja puuttua väkivaltaisten kotihälytystilanteiden hoitoon uusiutumisen riskin vähentämiseksi.

Tappouhkauksiin reagoiminen

Väkivaltajaosto teki kesäkuussa 2008 erillisen kyselyn läänien poliisijohdolle tappouhkauksiin reagoimisesta ja asevalvonnasta. Läänien poliisiosastojen mukaan poliisin tietoon tulevista **tappouhkauksista** tehdään yleensä rikosilmoitus ja poliisi selvittää rikoksesta epäillyn rikostaustan rekisteristä. Poliisi kertoo väkivallan kohteeksi joutuneille, miten väkivallan uusiutumisen riskiä voidaan vähentää. Tällaisia poliisin käytössä olevia keinoja ovat mm. uhkaajan kiinniotto tai tehostettu poliisipartiointi uhatun henkilön asuinympäristössä, väliaikaisen lähestymiskiellon myöntäminen tai uhatun turvakotiin ohjaaminen samoin kuin turvakodin, psykiatrin ja poliisin yhteisneuvottelu riskiarvion tekemiseksi tapauksissa, joissa uhkaukset liittyvät parisuhdeongelmiin ja lapsen huoltoon ja tapaamisoikeutta koskeviin kysymyksiin. Osassa läännejä poliisi ottaa vuosittain väliaikaisesti haltuunsa huomattavan määrän ampuma-aseita laittoman uhkauksen takia. Tapauksissa käynnistetään poikkeuksetta ampuma-aseiden lupaharkintamenettely. Varsin usein se johtaa aselupien peruuttamiseen tai vähintään varoitukseen. Vastauksissaan poliisiosastot kuitenkin painottivat, että tappouhkaustilanteet ovat yksilöllisiä ja toimenpiteet tapauskohtaisia.

Lähestymiskiellon elektroninen valvonta

Oikeusministeriössä valmistui 15.9.2008 **arviointimuistio valvontateknologian kehittämisestä lähestymiskieltoon**. Muistiossa tarkastellaan lähestymiskiellon sähköisen valvonnan tavoitteita, teknistä toteuttamistapaa ja valvonnan ongelmia. Muistion johtopäätöksissä todetaan mm. että jotta sähköisellä valvonnalla pystyttäisiin lisäämään suojattavan henkilön turvallisuutta, valvonnan avulla valvottavan liikkeistä saadun tiedon tulisi olla mahdollisimman luotettavaa ja että siihen tulisi tarvittaessa pystyä reagoimaan nopeasti. Muistiossa suhtaudutaan kriittisesti käytettävissä olevan tekniikan soveltuvuuteen lähestymiskiellon sähköiseen valvontaan sekä todettiin, ettei käytössä ole vielä riittävästi tutkimustietoa valvonnan toimivuudesta, eikä erityisesti lähestymiskiellon rikkomistapauksista, jonka perustella voitaisiin arvioida lähestymiskieltoihin kehittämistarpeita. Sähköisen valvonnan käyttöönotto edellyttäisi muistion mukaan lähestymiskieltoa koskevan sääntelyn uudelleen arvioimista. Muistion mukaan tässä vaiheessa ei ole edellytyksiä aloittaa lainvalmistelutyötä.

Asevalvonta

Ampuma-aseluvan hakijan sopivuus ampuma-aseluvanhaltijaksi selvitetään lääninpoliisijohdon vastausten mukaan aina, kun asiakas hakee lupaa. Luvan hakijan sopivuutta arvioidaan niin aikaisemman kuin nykyisenkin käyttäytymisen valossa. Sopivuuden selvittämiseksi käytetään apuna kaikkia niitä keinoja, joita lupaviranomaisella on käytössään (ampuma-aselaki 45§, lainsäädännön esityöt). Lupaviranomaisella on myös oikeus edellyttää, että luvan hakija esittää viranomaisen tarpeelliseksi katsoman selvityksen myös terveydentilastaan tai päihteiden käyttöön liittyvistä seikoista, jos on syytä epäillä luvan hakijan sopivuutta ampuma-aseluvanhaltijaksi. Jos pyydettyä selvitystä ei toimiteta, ei haettua lupaa myöskään anneta (ampuma-aselaki 45§, lainsäädännön esityöt).

Sisäisainministeriön poliisiosasto vahvisti 16.10.2007 aselupakäytäntöjen yhtenäistämishjeen. Ohjeen alkuperäisenä tarkoituksena oli yhtenäistää eri poliisilaitosten aselupakäytäntöjä, mutta ohje kiinnittää myös entistä enemmän huomiota aseiden hankkimisluvan hakijan ja hallussapitoluvan haltijan nuhteettomuuden ja soveltuvuuden tarkempaan seuraamiseen.

Ohjeistus määrittelee selkeästi, milloin esimerkiksi juopumusperusteiset kiinniotot tai erilaiset rikokset voivat johtaa jo voimassa olevan luvan peruuttamiseen tai kielteiseen päätökseen henkilön hakiessa uutta lupaa. Ohjeessa on muutenkin kiinnitetty huomiota alkoholin väärinkäytön merkitykseen, kun harkitaan henkilön soveltuvuutta ampumaaseen hallussapitioon. Ohjeen mukaan esim. useammat juopumusperusteiset kiinniotot ovat este uuden hankkimisluvan myöntämiselle ja peruste ampuma-aselupien peruuttamiseen. Läninhallitusten väkivaltajaostolle antamista vastauksista käy selville, että **ohjeistus on tiukentanut poliisin aselupakäytäntöä ja voimassa olevia lupia on peruutettu, jos sen haltija on alkoholisoitunut (juopumuspidätykset, törkeä rattijuopumus) tai syyllistynyt väkivaltarikokseen**. Toiminnan onnistumisen kannalta on kuitenkin tärkeää, että tieto siirtyy poliisitoiminnan eri vastuualueiden välillä.

Nykyistä lainsäädäntöä pitäisi kehittää edelleen siten, että poliisi voisi jo luvan haku- vaiheessa pyytää hakijasta tietoja terveydenhuollosta.

Sisäasiainministeriö asetti hankkeen (29.9.2008–28.2.2011) ampuma-aselainsäädännön, ampumaratojen laittamista ja kunnossapitoa sekä ilma- ja jousiaseita koskevan lainsäädännön uudistamiseksi. Hankkeessa tarkastellaan myös mahdollisuuksia muuttaa eri viranomaisia koskevia salassapitosäännöksiä sekä työn kuluessa esille tulevia muita muutostarpeita. Hankkeen tavoitteena on ensimmäisessä vaiheessa valmistella käsiaseiden luvansaannin edellytysten tiukentamista, luvanhakijoiden ja -haltijoiden terveydentilan valvonnan tehostamista, YK:n tuliasepöytäkirjan kansallista voimaansaattamista sekä asedirektiivin muuttamisesta annetun direktiivin edellyttämiä muutoksia ampuma-aselainsäädäntöön. Hanke toteuttaisi myös kansallisten tarpeiden mahdollisesti edellyttämät ampuma-aselainsäädännön ja vaarallisia esineitä koskevan lainsäädännön muutokset. Ensimmäisen vaiheen edellyttämät muutokset valmistellaan kiireellisinä siten, että hallituksen esitys voidaan antaa eduskunnalle kevädistuntokaudella 2009 ja lait saat- taan voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen kun eduskunta on ne hyväksynyt. Muita ehdotuksia koskevat hallituksen esitykset tulee antaa eduskunnalle viimeistään syysis- tuntokaudella 2010.

Tutkijalautakunnat henkirikoksiin ja työväkivaltakuolemat TOT-tutkintaan

Oikeusministeriö asetti 27.11.2007 työryhmän valmistelemaan lautakunnan asettamista tutkimaan Jokelassa 7.11.2007 tapahtunutta joukkomurhaa. Työryhmän tehtävänä oli määrittää kysymykset, joita on **tutkittava pyrittäessä kehittämään toimenpiteitä, joiden avulla vastaavat tapaukset voidaan ennakolta estää tai ainakin vähentää niihin liittyviä välittömiä vahinkoja**. Lisäksi oli muun muassa selvitettävä, minkälai- sia toimivaltuuksia tutkintaa varten asetettava lautakunta tarvitsee.

Työryhmä sai työnsä päätökseen, kun laki eräiden kuolemaan johtaneiden tapahtumien tutkinnasta (662/31.10.2008) tuli voimaan 4.11.2008, ja valtioneuvosto asetti lain nojal- la tutkintalautakunnan 6.11.2008. Tutkintalautakunnan puheenjohtajaksi ja jäseniksi nimitettiin samat henkilöt kuin työryhmässä. Tutkintalautakunta saa nyt lain nojalla käyttöönsä myös tarvitsemiaan salassa pidettäviä tietoja. Tutkintaselostus on valmistu- nut helmikuussa 2009.

Sisäisen turvallisuuden ohjelmassa vuosille 2008–2011 esitetään lasten väkivaltakuole- mien kuolemansyynytutkinnan kehittämistä siten, että alle 2-vuotiaina joko väkivallan tai mahdollisen tapaturman uhrina epäselvissä olosuhteissa kuolleille lapsille tehdään aina ruumiinavaus tarkan kuolinsyyn selvittämiseksi. Ruumiinavauksen lisäksi selvitetään tarpeen mukaan laajemmin lapsen kuolemaa edeltäviä tapahtumia, esimerkiksi käyntejä terveydenhoidon tai muissa vastaavissa palveluissa. Tutkinnalla pyritään tehostamaan pieniin lapsiin kohdistuvien henkirikosten ilmituloa, helpottamaan riittävän näytön ke- räämistä syyllisten saamiseksi nykyistä paremmin syytteeseen ja tuomituiksi sekä selvit- tämään, **mihin tekijöihin vaikuttamalla vastaava kuolemantapaus olisi estettävissä**.

Väkivallan aiheuttamien kuolemaan johtaneiden työpaikkatapaturmien ottamista mukaan TOT-tutkintaan on esitetty useissa yhteyksissä, lähinnä työntekijäjärjestöjen

taholta. Alkuperäisen TOT (työpaikkaonnettomuuksien tutkinta) -sopimuksen mukaan tällaisia tapauksia ei tutkita TOT-menettelyssä. Viimeksi TOT-tutkinnan laajentamista käsittelemään myös väkivaltatapaukset käsiteltiin Tapaturmavakuutuslaitosten liiton (TVL) tutkimusjohtokunnan kokouksessa 25.11.2008. Kokouksessa todettiin, että: "viranomaiset ja Onnettomuustutkintakeskus tutkivat ja raportoivat väkivaltatapauksista asiantuntevasti ja kattavasti, minkä vuoksi niiden TOT-menettelyn mukainen tutkinta ja raportointi ei ole tarpeellista. Lisäksi todettiin, että TOT-toimintaan osallistuvilla tahoilla ei ole riittävää osaamista eikä TOT-tutkimamalli nykyisellään sovellu väkivaltatapauksien tutkintaan. Näillä perusteilla päätettiin, että lähtökohtaisesti väkivaltatapauksia ei jatkossakaan oteta TOT-tutkintaan. Asian käsittelyn yhteydessä todettiin, että väkivaltatapauksista raportointi myös TOT-sarjassa on kuitenkin poikkeustapauksissa mahdollista, jos tapauksella todetaan olevan yleistä merkitystä myös työturvallisuuden kehittämiseksi. Tällöin tutkintaan ottamisesta päättää TOT-johtokunta".

Toistaiseksi **väkivallan aiheuttamia kuolemaan johtaneita työpaikkatapaturmia** ei oteta TOT-tutkintaan. Ne kirjautuvat työtapaturmatilastoihin, jos kyse on työtapaturmasta.

Pelastustoimi

Valtakunnan 22 alueellista pelastustoimintaa vastaavat pelastustoimen kiireellisen avun antamisesta. Pelastuslaitokset toteuttivat vuonna 2006 yhteensä 104 000 pelastustoimen tehtävää. Silloin kun asiasta on sopimus terveysturvaviranomaisen kanssa, pelastuslaitokset huolehtivat myös kiireellisestä sairaankuljetuksesta. Pelastusyksiköt toteuttavat koko maassa myös ns. ensivastetehtäviä, millä tarkoitetaan pelastusyksikön toteuttamaan ensihoitotehtävää silloin kun se on lähin tarkoituksenmukainen yksikkö. Tällaisia tehtäviä oli koko maassa vuonna 2006 yhteensä 28 000. Hätäkeskuslaitos vastaa avunpyynnön välittämisestä myös pelastusviranomaiselle koko maassa. Erityisenä haasteena pelastustoimelle on nähty harvaan asuttujen alueiden palvelujen turvaaminen. **Turvallisuuspalvelujen kokonaisuuden selvittämiseksi toteutettiin sisäasiainministeriössä Harvaan asuttujen alueiden turvallisuuspalvelut -hanke 2005–2006.** Hankkeen loppuraportissa on esitetty kattava selvitys pelastustoimen valtakunnallisista ja läänikohtaisista voimavaroista ja tärkeimmistä haasteista suhteessa harvaan asuttujen alueiden palvelutasoon. Raportissa esitetään toimenpidesuosituksina viranomaisyhteistyön tehostamista, vapaaehtoistoiminnan hyödyntämisen kehittämistä sekä ensihoito- ja sairaankuljetuspalvelujen kokonaisuuden selvittämistä.

Uusintarikollisuuden ja uusiutuvan uhriksi joutumisen ehkäisy

Uusi vankeuslaki tuli voimaan 1.10.2006. Lain mukaan jokaiselle vangille tulee laatia rangaistusajan suunnitelma. Suunnitelma kattaa koko vankeusajan koevapaus ja ehdonalaan vapaus mukaan lukien. Laki luo uusia mahdollisuuksia uusintarikollisuuteen puuttumiseen esimerkiksi siten, että **tehostetaan kognitiivisia taitoja kehittäviä, erityisesti väkivaltarikoksesta tuomituille tarkoitettuja ohjelmia ja tarjotaan päihdehoidon mahdollisuuksia rangaistuksen täytäntöönpanossa ja kiinnitetään huomiota vankilasta vapautuneiden elinolojen ja tarvittavien tukipalvelujen järjestämi-**

seen. Vankeja ohjataan heille tarpeellisiin ohjelmiin osana rangaistusajan suunnitelmaa. Lisäksi on laadittava vapauttamissuunnitelma, jossa tarvittaessa on palveluihin ohjausta. Kognitiivisia taitoja kehittävien ohjelmien osalta pyritään siihen, että jo olemassa olevat ohjelmat toteutuvat mahdollisimman hyvin.

Päihdepalveluiden osalta vankeinhoidossa tehostetaan niin kutsutun köyhyysrahan (3 miljoonaa euroa) käyttöä tarpeenmukaisen päihdekuntoutuksen saatavuuden turvaamiseksi ja vapautumista edistävien tukipalvelujen järjestämiseksi osana rangaistusten täytäntöönpanoa, vapauttamissuunnitelmia ja valvontasuunnitelmia sekä pannaan toimeen jälkihuoltotyöryhmän ehdotukset tuottamalla alueittain paikallisiin oloihin soveltuvia jälkihuoltosuunnitelmia ja lisäämällä kumppanuusohjelmia aluevankiloiden ja kuntien sosiaali- ja terveydenhuollon kesken. Jälkihuollon tilaa ja kehitystä koskeva seuranta-tutkimus käynnistettiin syksyllä 2007 ja se valmistuu kevään 2008 aikana. Vankeinhoiton tulostavoitteissa vuodelle 2007 oli päihdeettömien osastojen lisääminen.

Ohjelmassa esitettiin, että **poliisi kehittää väkivaltaisten kotihälytystilanteiden hoitoon uusiutumisiin perustuvat porrastetut käytännöt, joissa lieväänkin väkivaltaan puututaan perusteellisemmin, jos sitä esiintyy toistamiseen samassa perheessä.** Periaate sisältyy Poliisin toimenpiteet väkivallan ennalta estämisessä ja vähentämisessä -julkaisuun (2005). Poliisilaitoksissa on kehitetty menettelytapoja toistuvien kotihälytysten varalle. PONA-järjestelmää käytetään apuvälineenä. Erityisesti kiinnitetään huomiota turvasuunnitelmaan.

Itä-Suomen läänissä on jokaisessa poliisilaitoksessa väkivallan ennalta estämiseen ja torjumiseen tähtäävä ohjelma, jonka yhtenä peruseriaatteena on varhainen puuttuminen. Väkivaltaohjelmien toimintamalleissa poliisi ei ole yksinomainen toimija, vaan mukana ongelmien selvittämisessä ovat sosiaaliviranomaiset ja monet muut auttavat tahot. Poliisi on edustettuna lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyhankkeessa asiantuntijatyöryhmissä, ja poliisi on osallistunut kuntien tai seutukuntien tai maakunnan asiantuntijatyöryhmien työskentelyyn ja toimintaohjeiden laatimiseen.

Rikosasioiden sovittelulain (2005/1015) mukaan sovittelussa voidaan käsitellä rikoksia, joiden arvioidaan rikoksen laatu ja tekotapa, rikoksesta epäillyn ja uhrin keskinäinen suhde sekä muut seikat huomioon ottaen soveltuvan soviteltaviksi. Lain mukaan soviteltavaksi ei saa ottaa alaikäiseen kohdistunutta rikosta, jos uhrilla rikoksen laadun tai ikänsä vuoksi on erityinen suojan tarve. Muutoin säännös on sanamuodoltaan väljä. **Sovittelulakiin lisättiin lakivaliokunnan ehdotuksesta säännös, jonka mukaan vain poliisi- tai syyttäjäviranomaisilla on oikeus tehdä aloite sovitteluun ryhtymisestä, jos kyseessä on lähisuhdeväkivaltaa sisältävä rikos.** Muutoin myös asianosaiset itse tai jokin muu viranomainen voivat ohjata tapauksen sovitteluun. Lakivaliokunta kiinnitti mietinnössään (LaVM 13/2005) huomiota niihin edellytyksiin, joilla perhe- tai muussa lähisuhteessa käytettyä väkivaltaa sisältäviä rikoksia voidaan sovittaa. Lakivaliokunnan näkemyksen mukaan lähisuhdeväkivaltaa sisältäviä tapauksia ei pidä ottaa soviteltavaksi esimerkiksi silloin, kun väkivalta on kyseisessä suhteessa toistuvaa tai kun osapuolet ovat jo aiemmin osallistuneet sovitteluun lähisuhdeväkivallan vuoksi. Tapaukset eivät sovellu soviteltaviksi myöskään, jos tekijä osoittaa pitävänsä väkivallan käyttöä hyväksyttävänä keinona suhteessa ilmenevien ristiriitojen ratkaisemiseksi.

Suosituksset

Aselupien suhteen on tapahtunut myönteistä kehitystä sisäasiainministeriön lokakuussa 2007 antamien ohjeiden myötä. Lupakäytäntö on kiristynyt ja lupia on peruttu aikaisempaa useammin silloin, kun on tullut ilmi, että luvan hakijalla on alkoholiongelmia tai hän on syyllistynyt väkivaltarikoksiin. Lupia on peruttu myös tappouhkausten esitutinnan yhteydessä. Valvonnan kannalta on tärkeää, että tieto siirtyy nykyistä paremmin poliisitoiminnan eri vastuualueiden sekä myös sosiaalitoimen ja poliisitoimen välillä. Valmisteilla olevat lainmuutokset tulevat nykytietojen mukaan tiukentamaan lupakäytäntöjä ja parantamaan tiedonkulkua nykyisestä.

- Seurataan ampuma-aselainsäädännön muutosten toimeenpanoa ja vaikutuksia lupakäytäntöön.

Oikeusministeriössä valmistui arviointimuistio lähestymiskiellon elektronisen valvonnan kehittämistä. Lähestymiskiellon elektroninen valvonta on yksi keino, millä naisiin kohdistuvia henkirikoksia voidaan vähentää, ja sen kehittämistä pitäisi edelleen jatkaa.

- Asetetaan poikkihallinnollinen työryhmä lähestymiskiellon elektronisen valvonnan kehittämiseen.

Jokelan kouluampumistapauksen yhteydessä on aloitettu onnettomuustutkintalautakunnan periaatteen soveltaminen siihen, miten vastaavanlaisia henkirikoksia voitaisiin ehkäistä tulevaisuudessa. Tutkintalautakunnan työn valmistuttua voidaan päättää jatko- toimista ja siitä, miten tämän tyyppinen työskentely sopii väkivallan ennaltaehkäisyyn. Esimerkiksi Ruotsissa ideaa on sovellettu naisiin ja lapsiin kohdistuneiden henkirikosten yhteydessä.

- Tehdään erillistutkimus, joka selvittää palveluketjun mahdollisten aukkojen ja puutteiden myötävaikutuksen tapahtumasarjoissa, jotka johtivat henkirikoksiin parisuhteissa vuosina 2003-2008.
- Perustetaan kokeiluluonteisesti henkirikosten tutkintalautakunta selvittämään mm. palveluketjun aukot rikoksiin johtaneissa tapahtumasarjoissa

Uusi vankeuslaki on tehostanut vankeinhoidossa vankien uusintarikollisuuden puuttamista ja vankien tarpeiden kartoittamista. Ongelmana on, ettei väkivallankatkaisuohjelmia ja päihdeohjelmia vangeille ole riittävästi.

- Huolehditaan, että vangeille tarkoitetuilla väkivallankatkaisuohjelmilla ja päihdeohjelmilla on riittävä resursointi ja että vankiloissa on riittävästi pätevää henkilökuntaa ohjelmien asianmukaiseksi, laadukkaaksi toteuttamiseksi. Huolehditaan, että ohjelmiin pääsevät kaikki halukkaat.
- Tehostetaan vankien vapautteen valmentamista ja jälkihuoltoa sekä selkeytetään vastuu sen järjestämisestä ja huolehditaan sen riittävästä resursoinnista.

Hätäkeskuksiin tulee puheluita, joissa uhan alla olevat henkilöt, yleensä naiset, pyytävät apua väkivaltilanteissa. Hätäkeskuksen työntekijät tarvitsevat ohjeita tilanteiden hoitoon.

- Laaditaan ohjeistus hätäkeskuksen henkilökunnalle, miten toimia erilaisissa väkivaltatilanteissa ja minkälaisia ohjeita annetaan puhelimitse.

Mielipiteet sovittelun soveltuvuudesta lähisuhdeväkivaltaan vaihtelevat paljon, samoin kuin sovittelun käyttö lähisuhdeväkivaltatapauksissa.

- Tehdään tutkimus lähisuhdeväkivallan sovittelussa nykyisin sovellettavista viranomaiskäytännöistä huomioiden CEDAW:in suositukset, joiden mukaan sovittelumenettelyssä tulee kunnioittaa ja edistää naisten ihmisoikeuksia sekä huolehtia siitä, ettei sovittelu johda rikoksenteijöiden välttymiseen syytteeltä. Tulosten pohjalta selkeytetään nykyisiä ohjeistuksia.

3.2.6. Muita erityistoimenpiteitä

Järjestäytyneeseen rikollisuuteen liittyvät henkirikokset ovat Suomessa harvinaisia. Sen sijaan henkirikoksien yritysten taustalla näyttäisi olevan suhteellisen usein järjestäytyneeseen rikollisuuteen liittyvää väkivaltaa. Tärkeää on torjua rikollisuutta yleensä järjestäytyneen rikollisuuden kasvupohjana ja vaikuttaa tekijöihin, jotka organisoivat ammattimaista rikollisuutta. Tällaisia ovat esimerkiksi rikolliset erilliskulttuurit, vankiloissa tapahtuva verkostoituminen ja rikoksilla hankitut taloudelliset hyödyt. Toimet ovat periaatteessa enimmäkseen samoja kuin muunkin rikollisuuden ehkäisyssä.

Suomalaiseen väkivaltarikollisuuteen kuuluu omana osana ulkomaalaisiin ja etnisiin vähemmistöihin kohdistuva väkivalta. Rassististen rikosten ilmoitusalttius on tutkimusten mukaan pieni. Poliisityöllä ja poliisin ja syyttäjän yhteistyöllä on merkittävä rooli rassistisen väkivallan ehkäisyssä. Yksi iso kysymys on, miten rikoksenehkäisyyn, vankeinhoidon ja jälkihuollon nykyiset palvelut saataisiin toimimaan paremmin niin, että ne saavuttaisivat myös etniset vähemmistöt.

Järjestäytyneen rikollisuuden torjunta

Rikollisuuteen vaikuttaminen ja yhteiskunnan ulkopuolisten erilliskulttuurien synnyn ehkäiseminen vaikuttamalla järjestäytyneen rikollisuuden kasvupohjaan ja vaikuttamalla tekijöihin, jotka organisoivat ammattimaista rikollisuutta, kuten vankiloissa tapahtuvaan verkostoitumiseen ja rikoksilla hankittuihin taloudellisiin hyötyihin ovat osa poliisin ja vankeinhoidon normaalitoimintoja. Poliisitoiminnassa näitä toimeenpannaan lähipoliisistrategian toteutuksessa, valtioneuvoston periaatepäätöksessä alkoholi- ja huumausainepoliittisesta ohjelmasta ja talousrikosohjelmien toimenpiteiden toteutuksessa. Esimerkiksi Itä-Suomen läänissä poliisilla oleva, kentältä peräisin oleva tieto välitetään tehokkaasti rikostiedustelua ja -analyysia tekeville yksiköille ja tietoa käytetään hyväksi rikosentorjuntatoimenpiteistä päätettäessä.

Sisäisen turvallisuuden ohjelmassa vuosille 2008–2011 on esitetty toimia, joilla puututaan järjestäytyneeseen rikollisuuteen, kuten tehostetaan kansallista ja kansainvälistä viranomaisyhteistyötä järjestäytyneen rikollisuuden torjunnassa ja tehostetaan talousrikostorjuntaa. Toimenpiteet kohdistuvat järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaan yleises-

ti. Rikosprosessiin osallistuvien suojeleminen on esitetyistä toiminnoista sellainen, jolla voidaan puuttua erityisesti järjestäytyneen rikollisuuden yhteydessä esiintyvään väkivaltaan.

Rasistisen väkivallan ehkäisy

Ohjelmassa esitetyt toimet rasistisen väkivallan ehkäisyyn painottivat **rasistisia piirteitä omaavaan koulukiusaamiseen ja -väkivaltaan puuttumista, koulutuksen lisäämistä rasistisesta väkivallasta rikosentorjunnan, vankeinhoidon ja jälkihuollon palveluiden parissa työskenteleville, rasistisen väkivallan uhreille tarjottavien palveluiden kehittämistä ja uhrien kanssa työskentelevien osaamisen lisäämistä, rasismien ottamista esille mm. poliisien, vartijoiden ja vankilatyöntekijöiden työhönottohaastattelussa, vangeille tarjottavien rasistista uusintarikollisuutta vähentävien ohjelmien kehittämistä ja ääriyhmien toiminnan ehkäisyä ja rasismien vähentämiseen tähtäävän informaation kehittämistä ja jakamista.** Vastuu tointen koordinoinnista asetettiin ohjelmassa vähemmistövaltuutetulle.

Koulurauha-projekti on opetushallituksen, Mannerheimin Lastensuojeluliiton, poliisin ja Folkhälsanin yhteistyöhanke, jossa koulukiusaaminen on erityisesti esillä. Puuttumiseen on luotu erilaisia työvälineitä ja tietoa löytyy koulurauhasivuilta internetistä.

Viranomaisten kouluttamista rasistisen väkivallan erityiskysymyksissä kehitetään sisäisen turvallisuuden ohjelmassa 2008–2011. Ohjelman esityksen mukaisesti varmistetaan myös, että viranomaisilla on riittävät keinot puuttua etnisten vähemmistöjen turvallisuutta uhkaaviin tilanteisiin, joissa kulttuurista johtuvat erityispiirteet vaativat viranomaisilta erityisiä toimenpiteitä perus- ja ihmisoikeuksien turvaamiseksi. Asiasta tehtävän selvityksen perusteella arvioidaan mahdollisten toimenpiteiden, kuten toimintaohjeiden laatimisen tarve. Hankkeessa on tarkoitus laatia viranomaisille suunnattu tukimateriaali ja ohjeistus sekä määritellä mahdolliset viranomaisten erityistoimenpiteet. Valmistelussa tulee huolehtia, että materiaali sopii myös rikosentorjunnan, vankeinhoidon ja jälkihuollon parissa työskenteleville.

Vähemmistövaltuutettu on tehnyt vuonna 2007 yhteistyötä esimerkiksi kuntien kanssa kommentoimalla niiden yhdenvertaisuussuunnittelua. Poliisin kanssa tehtävässä yhteistyössä valtuutettu on puolestaan esittänyt muun muassa koulutustilaisuuksissa huolensa siitä, ettei kaikkia mahdollisesti rasistisesti motivoituneita rikoksia kirjata sellaisina poliisin RIKI-tietojärjestelmään. Tämän johdosta tekojen mahdollinen rasistinen motiivi ei myöskään tule arvioiduksi syyteharkinnassa eikä tuomioistuinkäsittelyssä.

Nettirasismiin puuttuminen on vähemmistövaltuutetun mukaan yksi syrjinnän vastaisen toiminnan tärkeimmistä haasteista. Yhdenvertaisuuslaki antaa keinot puuttua nettikirjoitteluun, jossa osana palvelun tarjontaa luodaan henkilöä tai ihmisryhmää uhkaava, vihamielinen, halventava, nöyryyttävä tai hyökkäävä ilmapiiri. Lain kieltämää häirintää on, jos palvelujen tarjonnassa hyväksytään toisia uhkaava ilmapiiri. Ongelmana kuitenkin on, millä taholla riittää resursseja pitkäjänteisesti selvittää nettirasismien kaltaista ilmiötä ja puuttua siihen. Vähemmistövaltuutetun toimisto on vaatinut oma-aloitteista toimintaa netin palvelujentarjoajilta sekä tehnyt poliisille aktiivisesti tutkintapyyntöjä

rasistista kirjoittelua sisältävistä internet-sivustoista sitä mukaa kuin toimiston tietoon on tullut törkeitä sivuja, joita palvelun tarjoaja ei ole pyynnöstä huolimatta poistanut.

Etelä-Suomen lääni on järjestänyt koulutusta rasistisesta väkivallasta.

Hallituksen maahanmuuttopoliittisessa ohjelmassa (19.10.2006) on eräänä toimenpiteenä **syrynnän ja rasismin uhreiksi joutuneiden tuki- ja neuvontapalvelujen kehittäminen**. Yhtenä toimenpiteenä on myös peruspalvelujen tuottamisesta vastaaville opetus-, sosiaali- ja terveystyöntekijöille annettu tehtävä luoda sekä paikallisella että valtakunnallisella tasolla hyvät käytännöt rasismin ja syrynnän ehkäisemiseksi sekä siihen puuttumiseksi. Vähemmistövaltuutetun toimisto on etnisen syrynnän vastaista neuvontaa kehittäessään esittänyt mallin neuvonnan järjestämisestä ja koordinoinnista paikallis-, alue- ja valtakunnan tasolla. Joulukuussa 2006 työministeriö asetti etnisen syrynnän vastaisen neuvonnan alueellista kehittämistä koskevan pilottihankkeen (ESKO – etnisen syrynnän vastaisen neuvonnan koordinointi TE-keskuksessa). ESKO-hankkeen tavoitteena oli etnisen syrynnän vastaisen neuvonnan alueellisen koordinoinnin järjestäminen osana maahanmuuttoasiain toimikunnan tehtäviä. Toisena tavoitteena oli kuntien yhdenvertaisuussuunnittelun seurannan ja arvioinnin järjestäminen alueella. Projektilla tavoiteltiin myös syryntää ja syryntätapauksia koskevan tiedon keräämisen järjestämistä ja raportointijärjestelmän luomista. Projektin lähtökohtana on ollut hyvien etnisten suhteiden edistäminen kokonaisvaltaisesti eri elämänalueilla, myös kotouttamistoimien ulkopuolella, ottaen lisäksi huomioon maahanmuuttajien ja muiden etnisten vähemmistöjen yhdenvertaisuus neuvontaan pääsyssä. Hankkeen tuloksena Kaakkois-Suomen TE-keskukseen perustettiin maahanmuuttoasiain toimikunta, jonka tehtäväksi etnisen syrynnän vastaisen neuvonnan ja muun syrynnän ja rasismin vastaisen työn koordinointi asetettiin. Lisäksi toimikunta selvittää alueen kuntien yhdenvertaisuussuunnittelun vaihetta ja sisältöä sekä pyrkii kokoamaan ja kehittämään syryntää ja rasismia koskevia tiedonkeruumalleja alueella. Toimikunta on pysyvä ja sen toimikausi on kolme vuotta kerrallaan. ESKO on ollut yhteisprojekti vähemmistövaltuutetun toimiston, työministeriön maahanmuutto- ja työlupa- sekä maahanmuuttopoliittisen osaston ja Kaakkois-Suomen TE-keskuksen kesken. Hankkeessa saatujen kokemusten perusteella voidaan arvioida kehittämistarpeita, joita etnisen syrynnän vastaisen neuvonnan koordinointiin ja tiedonkeruuseen maahanmuuttoasiain toimikunnassa liittyy. Tämän perusteella voidaan tehdä päätöksiä mahdollisuuksista levittää mallia muiden TE -keskusten alueille.

Poliisi on valmistanut henkilökunnalleen ja yleisölle esitteitä rasismistä ja syrynnästä (kuten Romani ja poliisi, Poliisi ja syryntä, Sosiaali- ja terveydenhuolto ja syryntä, Sinä ja syryntä).

Vankeinhoitolaitoksessa on laadittu yhdenvertaisuussuunnitelma, joka sisältää toimenpiteet yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Vankeinhoitolaitoksessa jokaisen vankilan tulee pyrkiä tunnistamaan ne vähemmistöihin kuuluvien vankien kohtelua koskevat tavat, jotka poikkeavat valtaväestöön kuuluvien vankien kohtelusta, vähäisiinkin rasistisiin ilmiöihin puututaan välittömästi ja voimakkaasti, yhdenvertaisuutta lisätään neuvonnalla, toimintoja lisätään niillä osastoilla, joissa olevat vangit eivät voi osallistua toimintoihin muiden vankien kanssa. Rakennushankkeiden yhteydessä toteutettava osastointi on myös yksi keino lisätä osallistumismahdollisuuksia, perus- ja kieliopetuksen osalta on perusteltua keskittää näiden aineiden opetus tiettyihin vankiloihin aluevankilassa, maa-

hanmuuttajien ja erityisesti maahanmuuttajanuorten yhteiskuntaan kiinnittymistä tuetaan, maasta karkotettavien tai käännytettävien vankien vapauttamista valmistellaan riittävin toimenpitein, aluevankiloihin nimetään vähemmistöyhdyshenkilö, yhdenvertaisuuden edistäminen otetaan yhä voimakkaammin huomioon henkilöstön perus- ja täydennyskoulutuksessa, vankeinhoidon koulutuksesta ja avoimista viroista tiedottamisessa tuodaan tarpeen mukaan esille se, että vankeinhoitoalalla tarvitaan eri kulttuurien tuntemusta ja erilaisten kielten taitoja, työnantaja tukee työyhteisön asenneilmapiirin kehittymistä yhdenvertaisuutta ja monimuotoisuutta arvostavaksi, yhdenvertaisuussuunnitelman toteuttaminen asetetaan tulostavoitteeksi, vankitietojärjestelmän (VATI) luokitusjärjestelmää kehitetään siten, että kirjauksista voidaan hakea rasismia mahdollisesti sisältäviä tapahtumia.

Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksessa arvioidaan tulevien vankilatyöntekijöiden asenteita mm. perustutkinnon hakijoiden kirjoittamien esseiden perusteella ja haastattelussa. Rikosseuraamusvirastosta käsin kenttää on rekrytoinneista ohjeistettu ohjeella virkojen ja muiden palvelussuhteiden täyttämistä. Siinä ei ole aihetta rasismi mainittu mitenkään.

Oikeusministeriön tulostavoitteisiin vuodelle 2009 on kirjattu, että ministeriö varmistaa sisäisen turvallisuuden ohjelman mukaisesti mahdollisuudet tehokkaasti puuttua rasistisiin rikoksiin ja internetissä esiintyviin rasistisiin viesteihin rikosoikeudellisin keinoin. Rasististen rikosten käsittelemistä tehostetaan lisäämällä poliisin ja syyttäjien yhteistyötä. Turvataan rasististen rikosepäilyjen etenemistä oikeusjärjestelmässä tarkastelevan laadullisen tutkimuksen jatkuvuus.

Suosituks

Vähemmistövaltuutetun toimisto on tehnyt aktiivisesti työtä rasistisia piirteitä omaavaan nettikirjoitteluun puuttumiseksi vaatimalla netin palveluntarjoajia puuttumaan kirjoitteluun sekä tekemällä poliisille tutkintapyyntöjä rasistista kirjoittelua sisältävistä internet-sivustoista.

- Jatketaan ja tuetaan vähemmistövaltuutetun toimia nettirasismiin puuttumiseksi ja seurataan asian etenemistä sisäisen turvallisuuden ohjelman tavoitteiden mukaisesti.

ESKO-hankkeen (Etnisen syrjinnän vastainen neuvonnan koordinointi TE-keskuksissa) puitteissa on Kaakkois-Suomen TE-keskukseen perustettu pysyvä toimikunta, jonka tehtävänä on etnisen syrjinnän vastaisen neuvonnan ja muun syrjinnän ja rasismien vastaisen työn koordinointi, mm. syrjintää ja rasismia koskevien tiedonkeruumallien kehittäminen ja kokoaminen.

- Levitetään ESKO-hankkeen tuloksia alue- ja paikallishallintoviranomaisille.

Vankiloissa ei edelleenkään ole vangeille rasistista uusintarikollisuutta vähentäviä ohjelmia.

- Kehitetään edelleen vangeille tarjottuja rasistista uusintarikollisuutta vähentäviä ohjelmia. Huolehditaan ohjelmien riittävästä resursoinnista.
- Varmistetaan, että sisäisen turvallisuuden ohjelmassa mainitut toimet viranomaisille suunnatun tukimateriaalin, ohjeistuksen ja mahdollisten viranomaisten erityistoimenpiteiden suhteen toteutuvat. Valmistelussa tulee huolehtia, että materiaali sopii myös rikosentorjunnan, vankeinhoidon ja jälkihuollon parissa työskenteleville.

3.2.7. Muutokset rikosoikeudelliseen järjestelmään tai muuhun lainsäädäntöön

Yleisesti ottaen väkivaltarikoksista säädetty, äskettäin uudistetut rikostunnusmerkkistöt ovat asianmukaiset ja rangaistustaso riittävä. Ohjelma sisälsi joukon ehdotuksia rikosoikeudellisen järjestelmän ja lainsäädännön kehittämiseksi. Nämä käsittelevät **seuraamusjärjestelmän kehittämistä paremmin nuorten rikoskierteen katkaisemiseksi ja sovittelemisen valtakunnallistamista**. Lisäksi tehtiin ehdotuksia lainsäädännön kehittämiseksi naiseen kohdistuvaan väkivaltaan puuttumiseksi, kuten **lievän pahoinpitelyn tunnusmerkkistön muuttamista, lähisuhteissa tapahtuvan toistuvan väkivallan ottamista huomioon rangaistusta koventavana seikkana sekä työtehtävissä tapahtuvan väkivallan tunnusmerkkistön täsmentämiseksi**. Samoin ehdotettiin selvitystä **mahdollisuudesta liittää väkivallan katkaisuun tähtäävät ohjelmat rikosseuraamusjärjestelmään**.

Sähköisen valvonnan työryhmä luovutti mietintönsä joulukuussa 2007. Työryhmä pohti sähköisesti valvottua matkustuskieltoa, joka nuorten kohdalla olisi vaihtoehto pidättämiselle tai vangitsemiselle.

Oikeusministeriön kriminaalipoliittisen osaston ja rikosseuraamusviraston yhteistyönä on valmisteltu luonnos hallituksen esitykseksi, jossa ehdotetaan säädettäväksi lait nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä sekä ehdollisen vankeuden valvonnasta. Hallituksen esitys on tarkoitettu eduskunnalle maaliskuussa 2009. Kaavailtu voimaantuloaika on 1.1.2010. Nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämistä koskevassa laissa säädettäisiin sosiaaliselvityksen ja seuraamusselvityksen laatimisesta. Sosiaaliselvityksessä kunnan sosiaaliviranomainen selvittäisi nuoren rikoksesta epäillyn sosiaalisen tilanteen. Seuraamusselvityksessä Kriminaalihuoltolaitos arvioisi, miten seuraamusvalinnalla voitaisiin edistää nuoren sosiaalista selviytymistä ja ehkäistä hänen syylistymistään uusiin rikoksiin. Selvitysten tekemisen yhteydessä pohdittaisiin myös, millä tukitoimenpiteillä nuoren elämäntilannetta voitaisiin parantaa. Näihin toimenpiteisiin ryhdyttäisiin mahdollisimman joutuisasti.

Ehdollisen vankeuden valvonnasta annettavalla lailla säädettäisiin valvontaan määrittämisestä, valvonnan tarkoituksesta ja sisällöstä, valvottavan oikeusasemasta sekä valvojan tehtävistä. Valvonnan tarkoituksena olisi tukea valvottavan sosiaalista selviytymistä ja estää häntä tekemästä uusia rikoksia. Se, että ehdollisen vankeuden oheisseuraamukseksi tuomittu valvonta ei voisi ilman tuomitun suostumusta käynnistyä ennen kuin tuomio on tullut lainvoimaiseksi, voi olla ongelmallista nuorten rikosasioiden käsitteilyyn liitetyn viivytyksettömyyden periaatteen kannalta.

Laki sovittelusta tuli voimaan 1.1.2006, siten että palveluiden tuli olla kaikkien saatavilla 1.6.2006.

Oikeusministeriössä on tehty arviointimuistio (14.11.2007), jossa selvitettiin lainsäädännön muutostarpeita seuraavista aiheista: **vammoja aiheuttavaa toistuvaa nyrkillä lyömistä ei rikosilmoitusvaiheessa luokiteltaisi lieväksi pahoinpitelyksi, pahoinpitelytunnusmerkistöjä täsmennetään siten, että fyysisiin vammoihin johtava aseellinen väkivalta asiakaspalvelutilanteissa luokiteltaisiin entistä useammin törkeäksi sekä selvitetään mahdollisuudet korjata lainsäädäntöä tavalla, joka nykyistä paremmin tunnistaa ja tunnustaa naisiin kohdistuvassa väkivallassa usein esiintyvät läheiseen ihmiseen kohdistuvan väkivallan toistuvuuden ja alistavuuden.** Työtä jatketaan oikeusministeriön 17.10.2008 (OM 18/41/2008) asettamassa työryhmässä, jonka tehtävänä on suunnitella, miten parisuhteessa tapahtuvien pahoinpitelyjen toistuvuus voitaisiin ottaa rikosoikeudellisessa järjestelmässä nykyistä paremmin rangaistuksen mittaamisessa huomioon rikoslain kokonaisuudistuksessa omaksuttuja peruseriaatteita kunnioittaen. Työryhmän toisena tehtävänä on selvittää, tulisiko parisuhteessa tapahtuvat lievät pahoinpitelyt saattaa virallisen syytteen alaisiksi ja mitä vaikutuksia tällä muutoksella olisi. Lisäksi työryhmä selvittää, tulisiko työtehtävien hoitoon liittyvät lievät pahoinpitelyt saattaa virallisen syytteen alaisiksi ja mitä vaikutuksia tällä muutoksella olisi. Työryhmän toimikausi päättyy 31.5.2009.

Rikosseuraamusviraston työryhmän mietintö ”Lähisuhdeväkivaltaan liittyvä toiminta vankeuden aikana” (Rikosseuraamusviraston monisteita 2/2006) selvitti **vankeinhoitolaitoksen roolia ja vankeuden aikana tehtäviä toimenpiteitä lähisuhdeväkivallan vähentämiseksi.** Työryhmä esitti lähisuhteissaan vakavasti väkivaltaisille henkilöille käynnistettävää OMA -ohjelmaa (Cognitive Self Change) ja keskipitkäksi ohjelmaksi Espoon Lyömättömän linjan Väkivallan katkaisu-ohjelmaa vankeinhoitoon sovellettuna. Lisäksi ehdotettiin MOVE! -projektin laajentamista. Selvitystyön pohjalta aloitettiin väkivallan katkaisuohtelmat Helsingin vankilassa (ks. Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentäminen).

Suosituksset

Oikeusministeriön asettaman työryhmän, jonka tehtävänä on selvittää, miten parisuhteessa tapahtuvien pahoinpitelyjen toistuvuus voitaisiin ottaa rikosoikeudellisessa järjestelmässä nykyistä paremmin rangaistuksen mittaamisessa huomioon sekä tulisiko parisuhteessa tapahtuvat lievät pahoinpitelyt saattaa virallisen syytteen alaisiksi, työ on vielä kesken. Lisäksi työryhmä selvittää, tulisiko työtehtäviään hoitaviin henkilöihin kohdistuvat lievät pahoinpitelyt saattaa virallisen syytteen alaisiksi ja mitä vaikutuksia tällä muutoksella olisi. **Oikeusministeriön työryhmän työ on vielä kesken, joten tässä vaiheessa ei tiedetä millaisiin toimenpiteisiin se johtaa.**

- Seurataan työryhmän työskentelyä ja päätetään mahdollisista toimista työn valmistuttua.

Lainsäädännön osalta tarvittaisiin systemaattista kokonaistarkastelua siitä, miten yhteensopivia erilaiset säännökset ovat naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemiseksi ja

uhrien suojelemiseksi ottaen huomioon kaikki väkivallan eri muodot. Parisuhdeväkivallan erityispiirteet tulisi ottaa huomioon siihen kohdistuvissa toimenpiteissä ja lainsäädännössä.

- Tarkistetaan voimassa olevan lainsäädännön tarkoituksenmukaisuus ja toimivuus väkivallan ehkäisemisen ja uhrin suojelemisen näkökulmasta (esim. perheoikeus, työoikeus, lastensuojelua, sosiaaliturvaa ja –vakuutusta koskeva lainsäädäntö, ulkomaalaislainsäädäntö).

Sosiaali- ja terveysministeriön selvitys lasten tuetuista ja valvotuista tapaamisista (Lasten tuetut ja valvotut tapaamiset 2006) osoitti, että lainsäädännössä on puutteita tapaamisten järjestämisessä. Lainsäädäntö mahdollistaa lapsen ja vanhemman välisten tapaamisten määräämisen valvotuksi, mutta siinä ei ole säännöksiä siitä, minkä tahon tulisi huolehtia tapaamisten valvonnasta. Viranomaisilla ei ole velvollisuutta huolehtia valvottujen tapaamisten toteuttamisesta. Mahdollisuudet valvonnan järjestämiseen vaihtelevat sen mukaan, asuuko lapsi paikkakunnalla, jolla valvontaa on saatavissa. Silloinkin, kun valvontaa on saatavilla, vanhemmat saattavat olla eriarvoisessa asemassa valvonnan aiheuttamien kustannusten korvaamisessa. Lapsen ja vanhemman välinen tapaaminen voi kokonaan estyä näistä syistä, vaikka tapaaminen sinänsä olisi lapsen edun mukaista.

- Lakia lasten huollosta ja tapaamisoikeudesta tulisi muuttaa siten, että valvotut ja tuetut tapaamiset toteutuvat käytännössä nykyistä paremmin, ja kuntien vastuuta niiden järjestämisessä tulee selkeyttää.

Seurannassa ei saatu tietoja suosituksesta lisätä velvollisuus työväkivaltilanteen asianmukaisesta jälkihoidosta työturvallisuus- tai työterveyshuoltolakiin. Toimesta vastaa sosiaali- ja terveysministeriö.

- Lisätään velvollisuus työväkivaltilanteen asianmukaisesta jälkihoidosta työturvallisuus- tai työterveyshuoltolakiin.
- Selvitetään mahdollisuutta saattaa urheiluväkivalta aiempaa kattavammin rikosoikeudellisen seuraamusjärjestelmän piiriin.
- Parannetaan todistajansuojelua.

3.2.8. Seuranta- ja tilastointijärjestelmän kehittäminen

Väkivaltarikollisuuden kehityksen seuraamiseksi tarvitaan nykyistä parempia rikollisuuden osoitinjärjestelmiä. Yhtenä keskeisenä osana ovat säännöllisin väliajoin väestökyselyinä tehtävät uhritutkimukset. Niiden avulla kerätään tietoa kokonaisrikollisuudesta, jolloin seurannan kohteena ovat myös rikokset, joista ei tehdä ilmoitusta poliisille. Samalla saadaan tietoa ilmirikollisuuden osuudesta rikoslajeittain, jolloin viranomaistilastojen tietoja kyetään tulkitsemaan aiempaa paremmin. Kokonaisrikollisuudesta saatava tieto täydentää viranomaistilastoista saatavaa tietoa ja on ensiarvoisen tärkeää viranomaisten toiminnan vaikuttavuutta arvioitaessa ja torjuntatoimia kohdennettaessa. Kansallisia uhritutkimuksia on tehty vuodesta 1980 alkaen. Lisäksi on tehty kaksi naisuhritutkimusta (1998 ja 2005) ja ensimmäinen lapsiuhritutkimus valmistui vuonna 2008. Ongelmana on se, että tutkimusten tekemisestä päätetään nykyisin tapauskohtai-

sesti ja rahoitus joudutaan kokoamaan joka kerta erikseen useasta eri ministeriöstä. Väestöpohjaisten kyselyiden rinnalla tarvitaan viranomaistietoa väkivallan kehityksen seuraamiseksi.

Ohjelmassa esitettiin joukko seuranta- ja tilastointijärjestelmän kehittämistoimia. Seuranta- ja tilastointijärjestelmän kehittäminen oli tavoitteena jo ensimmäisessä sisäisen turvallisuuden ohjelmassa. Sisäisen turvallisuuden ministeriryhmä teki asiasta päätöksen 18.5.2006. Tavoite ei kuitenkaan ole toteutunut.

Sosiaalihuollon osalta **väkivaltaa kartoittavat tietosisällöt on määritelty** Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (entinen Stakes) vetämässä sosiaali- ja terveydenhuollon tietoteknologiahankkeessa, ja ne pyritään sisällyttämään sosiaalihuollon asiakastietojärjestelmään 2010-luvulla. Väkivaltaa kartoittava ydinsisältö määriteltiin vuoden 2007 lopussa ja se pilotoitiin kahdessa kunnassa. Tietosisältö on ollut tietosuojavaltuutetun käsittelyssä.

Terveydenhuollon tilastointijärjestelmän osalta kehittäminen on vielä kesken. Pyrkimyksenä on saada seurantatietoa polikliinisesti hoidetuista väkivaltatapauksista sekä sairaalahoitoa vaativasta väkivallasta.

Poliisin rikostietojärjestelmään on liitetty **tiedot väkivallan uhrin iästä ja sukupuolesta**. Tilastokeskus tuottaa vuosittain tällaisen tilaston.

Sisäisen turvallisuuden ohjelmaan vuosille 2008–2011 on sisällytetty ehdotus, jonka mukaan **varmistetaan riittävä tieto väkivallan vähentämistyön pohjaksi kehittämälä väkivallan osoitinjärjestelmät ja parantamalla väkivaltaan liittyvän tutkimuksen koordinoitua**. Ohjelmassa ehdotetaan uhritutkimusten (kansalliset uhritutkimukset, kansalliset nuorisoriikollisuuskyselyt, naisuhritutkimukset, lapsiuhritutkimukset, yritysuhritutkimus) toteuttamista säännöllisesti ja pysyvän rahoituksen osoittamista niille. Henkirikollisuuden seurantaohjelmasta tehdään pysyvä. Lisäksi tehdään tutkimus naisiin, lapsiin ja nuoriin kohdistuneista henkirikoksista, missä selvitetään palveluketjun toimivuutta henkirikosten yhteydessä. Toimenpiteen etenemisen valmistelu on oikeusministeriön vastuulla. Sisäisen turvallisuuden ohjelmassa esitettyjen tutkimuskohteiden resursoinnista päätetään osana sektoritutkimuksen rahoitusta.

Suosituks

Seuranta- ja tilastointijärjestelmien kehittäminen väkivaltaa kartoittavien tietojen osalta on monelta osin vielä kesken tai sitä ei ole aloitettu. Tässä vaiheessa on tärkeää seurata ja varmistaa, että meneillään olevat hankkeet toteutuvat esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon tietoteknologiahankkeen yhteydessä ja uhritutkimusten vakiinnuttamisen osalta sisäisen turvallisuuden ohjelmassa.

Seuraavat toimet seuranta- ja tilastointijärjestelmän kehittämiseksi pitäisi aloittaa pikaisesti:

- Lisätään työpaikkatapaturmien ESAW -luokitukseen oma koodi työpaikkaväkivallalle.
- Poliisin rikosilmoitusjärjestelmään lisätään väkivallan luonnetta (esim. työväkivalta, uhrin ja tekijän välinen suhde) sekä kotihälytystilanteissa paikalla olleiden alaikäisten lasten ikää koskevia tarkenteita.
- Varmistetaan, että kuolemansyyntutkintajärjestelmä säilyy korkeatasoisena.
- Laaditaan systemaattinen seurantamekanismi väkivallan seurantaan.

3.2.9. Tutkimusohjelman kehittäminen ja ohjelman pilotointi Järvenpäässä

Ohjelmassa ehdotettiin päätöstä **useavuotisesta väkivallan tutkimusohjelmasta, jossa väkivaltaa koskevan perustutkimuksen, väkivaltaongelmien kehityksen seurannan, erilaisten väkivaltaa koskevien asennemittausten jne. lisäksi erityisesti otetaan huomioon väkivallan vähentämiseen tähtäävät hankkeet ja niiden vaikuttavuuden arviointi.** Varsinaista tutkimusohjelmaa ei ole toteutettu rahoituksen puuttuessa, mutta osia ohjelmaluonnoksessa esitetystä tutkimusohjelmasta on toteutettu, kuten **ohjelman pilotointi paikallisesti Järvenpäässä**, vuoden 1997 naisuhritutkimuksen seuranta toteutettiin vuonna 2005 (Naisin kohdistuva väkivalta 2005) ja rikosentorjuntaneuvosto on käynnistämässä vuoden 2009 aikana selvitystä työpaikkaväkivallan yleisyydestä yhdessä Tilastokeskuksen kanssa.

Järvenpään pilotti

Kansallisen väkivallan vähentämishojelman pilottipaikkakunnaksi valittiin Järvenpää, koska se on yksi Etelä-Suomen kaupungeista, joissa on väkilukuun suhteutettuna runsaasti väkivaltaa. Kaupungin oma kiinnostus osallistua hankkeeseen oli ratkaiseva. Tarkoituksena oli kokeilla ohjelmassa esitettyjen toimenpiteiden toteutusta paikallistasolla (Järvinen & Uotila 2009).

Lopulliset toimenpiteet suunniteltiin kansallisen väkivallan vähentämisen ohjelman, Järvenpäässä tehdyn kartoituksen sekä kaupungin eri toimijoiden haastatteluiden pohjalta. Lisäksi päällekkäisten hankkeiden välttäminen vaikutti painopisteiden valintaan. Hanketta varten perustettiin kaupunginjohtajan päätöksellä ohjausryhmä, joka kokoontui ensimmäisen kerran maaliskuussa 2006. Ohjausryhmän antamia toimeksiantoja työsti neljä alatyöryhmää: koulutyöryhmä, ikäihmisten turvallisuustyöryhmä, väkivallan uhrin jatko-ohjaustyöryhmä sekä alkoholiehtoisen väkivallan vähentämiseen tähtäävä työryhmä. Rikosilmoituksista saadun tiedon perusteella perustettiin vuoden 2008 alussa lisäksi viides työryhmä, jonka vastuualueena olivat kotihälytykset.

Koulutyöryhmän tavoitteena oli edelleen nuorten päihdekokeilujen aloitustiän nostaminen sekä päihneiden käytön ja tätä kautta päihneiden käyttöön liittyvän väkivalta- ja häiriökäyttäytymisen vähentäminen. Kaikille 7.-luokkalaisille käytettiin syksyllä 2008

Luulot Pois – opetusmateriaalia purkamaan tutkimusten mukaan riskikäyttäytymistä lisäävää sosiaalista harhaa siitä, että ”muut juovat enemmän kuin minä”. Aineisto on saatavilla Nuorten Akatemian internetsivuilla.

Ikäihmisten turvallisuustyöryhmä kokosi toimintaohjeet ikäihmisiin kohdistuvaan väkivaltaan vastaamiseksi ja järjesti koulutusta vastaamaan puheeksi ottamisen ja väkivaltaan puuttumisen haasteisiin. Vanhusneuvola ja palveluohjaajat työstivät kevään 2008 aikana kaavakkeen, jota työntekijät voivat käyttää *väkivallan tunnistamisen* ja puheeksi ottamisen apuna. Lisäksi palveluohjaajat laativat työryhmän kanssa yhteistyössä *toimintamallin työntekijöille* väkivaltaa kohdanneen vanhuksen tilanteeseen puuttumiseksi. Työryhmä myös nimesi koti- ja laitoshoidosta henkilön toimimaan yhteyshenkilönä ikäihmisiin kohdistuvaan väkivaltaan liittyen sekä toimi yhteistyössä eläkeläisyhdistyksen neuvottelukunnan kanssa suunnitellen yhteisiä tapahtumia ikäihmisten pelkojen hälventämiseksi keskustan alueeseen liittyen.

Väkivallan uhrin jatko-ohjaustyöryhmä laati palveluketjukuvaus- ja ohjeita väkivallan uhrien kohtaamiseen. Ohjeet julkaistiin kaupungin internetsivuilla. Terveyskeskuspäivystyksessä alettiin kirjata aikaisempaa tarkemmin väkivaltaa ja siitä aiheutuneita vammoja pahoinpitely- ja kehonkarttalomaketta (PAKE) hyväksikäyttäen. Tarkoituksena oli lisätä väkivallan uhrin oikeusturvaa sekä parantaa väkivallan uhrin avun ja tuen saantia sekä lisätä henkilökunnan kykyä tunnistaa mahdolliset väkivallan uhrit ja ottaa asia puheeksi tapauksissa, joissa väkivaltaa epäillään. Lisäksi neuvoloissa pilotoitiin väkivallan seulontakysely. Uhrien jatko-ohjaus koordinoitiin Rikosuhripäivystyksen kanssa. Moniammatillisen yhteistyön varmistamiseksi kaikkien toimijoiden kesken järjestettiin täydennyskoulutusta yhteistyöseminaarin muodossa tammikuussa 2009.

Alkoholiehtoisen väkivallan vähentämiseen tähtäävä työryhmä selvitti sitä, miten anniskelupaikat saadaan mukaan noudattamaan alkoholilakia ja vastuullisen tarjoilun periaatteita. Marraskuussa 2008 ravintoloitsijoille järjestettiin koulutusseminaari teemalla ”Viireä ja turvallinen Järvenpää”. Majoitus- ja ravintolalakia soveltaen ravintoloiden ulkoalueet päätettiin vastuuttaa yhteistyössä rakennusviraston, poliisin ja lääninhallituksen kanssa. Lisäksi ravintoloille järjestettiin mahdollisuus kehittää keskinäistä yhteistyötään Järvenpäässä toimivan Sykettä ja Sinfoniaa -yhdistyksen kautta.

Etelä-Suomen lääninhallitus ja Keski-Uudenmaan poliisi sopivat siirtymisestä sähköiseen tiedotusjärjestelmään, jonka avulla järjestyshäiriöistä ilmoittaminen toimijalta toiselle helpottuu. Ravintoloita kannustettiin omavalvontasuunnitelmien tekoon sekä työntekijöiden koulutukseen vastuullisen anniskelun varmistamiseksi.

Kotihälytystyöryhmän tehtävänä oli kehittää kotihälytyskäytäntöjä. Työryhmä tarkasteli kotihälytyksiä keväällä 2008 (huhti- ja toukokuu). Seurannan oleellisena huomiona todettiin, että kotihälytykset kuormittavat poliisia paljon ja poliisi joutuu jatkuvasti vierailemaan samoissa osoitteissa. Tästä huolimatta poliisin, sosiaalipäivystyksen ja sosiaalitoimen yhteisiä menetelmiä kotihälytyksiin puuttumiseen ei ole ollut. Sovittiin, että poliisin ja sosiaalipäivystyksen tulee säännöllisesti järjestää yhteisiä palaverreja, jotta tiedonkulku viranomaiselta toiselle varmistuu. Sosiaalipäivystys todettiin tärkeäksi linkiksi poliisin ja alueellisen sosiaalityön välillä. Aikuissosiaalityön vastaava sekä sosiaalipäivystyksen johtaja ottavat informaationkulusta vetovastuun sekä sopivat mahdollisista yhteisistä tapaamisista asiakkaiden kanssa. Kaupungin sosiaalitoimen vastuulla on poliisi-

sin tietoon tulleeseen väkivaltaan puuttuminen sekä osapuolten auttaminen ja tukeminen. Päihdeyö otettiin aktiivisemmin mukaan toimintaan, koska suurin osa asiakkaista on päihdeongelmaisia.

4. Tiivistelmä

Ohjelman tausta ja tavoitteet

Valtioneuvosto hyväksyi 14.12.2006 periaatepäätöksen kansallisen väkivallan vähentämishohjelmasta vuosille 2007—2008. Kansallinen väkivallan vähentämisen ohjelma valmisteltiin osana sisäisen turvallisuuden ohjelmaa. Ohjelman toteutusta seuraamaan ja koordinoimaan rikosentorjuntaneuvosto asetti väkivaltajaoston.

Ohjelmassa keskityttiin erityisesti väkivallan vakavien seurausten vähentämiseen. Päähuomio oli kuolemaan johtavassa väkivallassa, sairaalahoitoa vaativassa väkivallassa ja sellaisessa väkivallassa, joka toistuessaan tai kerrannaisvaikutuksiltaan on seurauksiltaan vakavaa. Ehdotukset koskivat lievempääkin väkivaltaa, jos sellaisen ehkäisemisellä voitiin vähentää myös vakavaa väkivaltaa. Ohjelma sisälsi toimia, joilla pyrittiin saavuttamaan tuloksia sekä lyhyellä että pitkällä aikavälillä. Ehdotetut toimet kattoivat sekä väkivaltaisuuden että väkivaltatapahtumien ja niiden vaikutusten vähentämisen. Onnistuakseen ohjelma edellytti useiden toimijoiden, niin valtion viranomaisten kuin kuntien, kirkon, kansalaisjärjestöjen ja elinkeinoelämänkin yhteistyötä. Ohjelmaa toteutettiin yhdessä muiden valtioneuvoston ohjelmien kanssa ja sillä oli kytköksiä muun muassa seuraaviin ohjelmiin: sisäisen turvallisuuden ohjelma (2004–2007 ja 2008–2011), sosiaali- ja terveysministeriön toimintaohjelma lähisuhte- ja perheväkivallan ehkäisemiseksi (2004–2007), alkoholiohjelma (2004–2007 ja 2008–2011), poliisin toimenpiteet väkivallan estämisessä ja vähentämisessä 2006 ja ”Mediaväkivalta. Lapset ja media-toimintaohjelma” (2005–2007).

Kansallisen väkivallan vähentämishohjelman tavoitteena oli saada aikaan väkivaltaa kokeneiden määrän johdonmukainen lasku kaikissa väestöryhmissä ja kaikilla väkivallan osa-alueilla, puolittaa väkivaltaiset kuolemat pysyvästi ja puolittaa naisten väkivaltakuolemat jo lähivuosien kuluessa, vähentää erityisesti sairaalahoitoa vaativaa väkivaltaa sekä vähentää sellaista väkivaltaa, joka esimerkiksi toistuessaan tai kerrannaisvaikutuksiltaan on seurauksiltaan vakavaa. Ohjelmassa esitettyjen tavoitteiden osalta voidaan todeta, että väkivaltaa kokeneiden määrässä tapahtui positiivista kehitystä vuoteen 2006 saakka niin väkivaltaa kokeneiden väestöosuuksissa, henkirikosten määrässä kuin sairaalahoitoon väkivallan vuoksi joutuneiden määrässä. Kansalliset uhritutkimukset osoittavat, että väkivaltaa kokeneiden osuus 15–74-vuotiaista on laskenut vuodesta 2003 vuoteen 2006. Lasku on tapahtunut erityisesti uhkailua kokeneiden määrässä ja hieman myös fyysisen vamman aiheuttaneen väkivallan kokijoissa. Katu-, ravintola- ja työväkivalta ovat vähentyneet sekä naisten että miesten kokemana 2000-luvulla; pitkällä aikavälillä erityisesti naisten kokema työväkivalta on tosin lisääntynyt 1980-luvusta. Perheväkivaltaa ja muuta tuttuja väkivallan välistä väkivaltaa kokeneiden osuudet ovat pysyneet ennallaan. Henkirikoksia oli ohjelman valmistelua edeltäneiden viiden vuoden (1999–2003) aikana keskimäärin 134 vuodessa kuolemansyytilastojen ja 166 poliisitilaston mukaan.

Käytetäänpä mittarina poliisitilastoa tai kuolemansyytilastoa, henkirikosten määrä on viime vuosina selvästi laskenut verrattuna vuotta 2004 edeltäneeseen viiden vuoden jaksoon. Poliisitilaston mukaan rikosten määrä oli 2004–2008 yhdeksän prosenttia alhaisempi kuin 1999–2003, kuolemansyytilaston mukaan 14 prosenttia alhaisempi vuosina 2004–2007 kuin 1999–2003. Viime aikojen rikollisuusmuutosten ei voi katsoa johduneen kansallisen väkivallan vähentämisen ohjelmasta. Pahoinpitelyrikollisuudessa ja henkirikollisuudessa tapahtunut myönteinen kehitys vuosina 1999–2006 tapahtui ennen kuin kansallinen väkivallan vähentämishjelma oli vahvistettu. Tosin ohjelmassa esitetyt toimet toteutettiin ennen sen vahvistamista muissa siihen kytköksissä olevissa ohjelmissa. Ohjelman vahvistamisen jälkeen henkirikosten määrä kääntyi nousuun vuosina 2007 ja 2008. Sama kehitys näkyy sairaalahoitoon väkivallan vuoksi joutuneiden määrässä. Erityisesti sairaalaan pahoinpitelyn tai muun väkivallan vuoksi kirjattujen miesten määrää on lisääntynyt sairaanhoitoilmoitusjärjestelmän (HILMO) mukaan vuonna 2007. Ohjelmassa esitettyjen toimenpiteiden vaikutukset ovat nähtävissä vasta tulevaisuudessa, sikäli kuin toimenpiteitä ylipäätään on toteutettu tai tullaan tulevaisuudessa toteuttamaan.

Toimien toteutumisen tarkastelu

Väkivaltajaosto seurasi kansallisen väkivallan vähentämisen ohjelman toimeenpanoa lähettämällä periaatepäätöksen yhteydessä vahvistetuille vastuutahoille (ministeriöt, lääninhallitukset ja eräät muut vastuutahot) seurantalomakkeen toimenpiteiden etenemisestä lokakuussa 2007. Tietoja täydennettiin marraskuussa 2008. Väkivaltajaosto lähetti erillisen kyselyn läänien poliisijohdolle kesäkuussa 2008 tappouhkauksiin reagoimisesta ja asevalvonnasta. Lisäksi väkivaltajaosto on kokouksissaan seurannut toimien toteutusta ja täydentänyt tietoja. Joillekin vastuutahoille on lähetetty erikseen pyyntöjä tietojen täydentämisestä. Seuranta ei kattanut järjestöissä tehtyä työtä.

Kansallisessa väkivallan vähentämishjelmassa lueteltiin laaja joukko konkreettisia toimenpidesuosituksia, joiden avulla pyritään vähentämään muun muassa alkoholiehtoista väkivaltaa, lasten ja nuorten tekemää ja heihin kohdistuvaa väkivaltaa, naisiin kohdistuvaa väkivaltaa ja työssä koettua väkivaltaa. Lisäksi esitettiin erityisiä toimia vakavimman väkivallan vähentämiseksi ja sen seurausten lieventämiseksi. Näiden lisäksi ohjelmassa oli joukko yleisiä toimia väkivallan vähentämiseksi, joita toteuttamalla voitiin vaikuttaa väkivallan vähentämiseen yleisesti. Yleiset toimet kohdistuivat **syrjäytymisen ehkäisemiseen, syrjäytyneiden integroimiseen ja hyvinvointipalveluihin, mielenterveyspalveluiden parantamiseen ja kulttuurin muutokseen väkivaltaa välttäväksi**. Näiden lisäksi ohjelmassa esitettiin toimia, joilla edistetään **wäkivallan huomioon ottamista osana paikallista turvallisuussuunnittelua**.

Lasten ja nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseen ja varhaiseen puuttumiseen, nuorisopsykiatrian palveluiden kehittämiseen sekä keskittymishäiriöisten ja aggressiivisesti käyttäytyvien lasten ja heidän vanhempiensa auttamiseen tähtäviä toimia on sisällytetty moneen käynnissä olevaan ohjelmaan ja kehittämishankkeeseen (kuten lasten, nuorten ja perheiden politiikkaohjelma, sisäisen turvallisuuden ohjelma, opetusministeriön käynnissä oleva selvitystyö, Mieli 2009, Kaste-ohjelma). Jokelan ja Kauhajoen oppilaitosjoukkomurhien jälkeen on käynnistetty lukuisia työryhmiä, joissa pohditaan nuorten

mielenterveyspalveluiden parantamista ja hoitoon ohjauksen tehostamista. Paikallistasolla tärkeänä toimenä nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi on lääninhallitusten tuke- ma nuorten työpajatoiminta. Muutamissa lääneissä työpajatoiminta sisältää maahan- muuttajanuorten kotouttamispalveluita. Toimia maahanmuuttajataustaisten nuorten yh- teiskuntaan kiinnittämiseksi on edistetty myös ministeriöiden toimesta, mm. opetusmi- nisteriö on tukenut maahanmuuttajanuorten järjestötoimintaa sekä maahanmuuttajille tarkoitettua perusopetusta, ja työ- ja elinkeinoministeriö tarjoaa kotouttamispalveluja.

Nuorten mielenterveyspalveluiden parantaminen ja syrjäytymisen ehkäisy ovat tärkeitä väkivallan vähentämisen kannalta, mutta tässä vaiheessa ei ole tarkoituksenmukaista ehdottaa uusia toimia, vaan pikemminkin tukea ja seurata meneillään olevien hankkei- den toteutusta. Edelleen on kuitenkin puutteita väkivaltarikoksiin syyllistyneiden mie- lenterveyspotilaiden avohoidon järjestämisessä.

Opetusministeriön Mediaväkivalta-ohjelmassa on toteutettu useita lasten mediakasva- tusprojekteja sekä pyritty uudistamaan kuvaohjelmien tarkastamisesta annettua lakia ottaen huomioon alaikäisten suojelun tarpeen sekä teknologian ja markkinoiden kehi- tyksen. Myös liikenne- ja viestintäministeriö on pyrkinyt edistämään media-alan toimi- joiden parempaa itsesääätelyä sekä lapsille turvallisen mediaympäristön kehitystä.

Sisäisen turvallisuuden ohjelmassa on panostettu turvallisuussuunnittelun edistämiseen ja erityisesti väkivaltatapauksiin puuttumiseen suunnittelussa. Lääninhallitukset ovat omalta osaltaan ohjeistaneet ja edistäneet väkivallan ottamista huomioon paikallisessa turvallisuussuunnittelussa.

Kansallisessa väkivallan vähentämishjelmassa esitettiin toimia sekä alkoholin koko- naiskulutuksen vähentämiseksi että humalajuomisen vähentämiseksi alkoholin nautti- mistilanteisiin ja -ympäristöön vaikuttamalla. Tärkeimpiin toimiin kuuluu alkoholiveron korotus, jonka hallitus on jo toteuttanut, mutta toimenpiteitä alkoholin kulutuksen kään- tämiseksi selvään laskuun tulee edelleen jatkaa. Alkoholiohjelma 2008–2011 jatkaa edelleen toimia nuorten alkoholin käytön aloitustien nostamiseksi sekä valistustyötä al- koholin haitoista paikallisella tasolla. Sen sijaan vakavan väkivallan vähentämiseksi olisi edelleen tärkeä tukea kohdennettua päihdetyötä vankiloissa ja vankiloiden ulko- puolella sekä lisätä väkivallan ehkäisyn osaamista päihdepalveluissa.

Lapsiin ja nuoriin kohdistuvan väkivallan vähentämiseksi tarkoitettujen toimien eteenpäin viemisessä on lääninhallituksilla ollut merkittävä rooli sosiaali- ja terveystoimi- nisteriön lähisuhte- ja perheväkivallan ehkäisyhankkeen toteuttamisen yhteydessä. Pai- kallistasolla on toteutettu paljon toimia varhaisen puuttumisen edistämiseksi, koulutettu ja ohjeistettu sosiaali- ja terveydenhuollon, päivähoidon ja poliisin henkilökuntaa tun- nistamaan ja puuttumaan lapsiin ja nuoriin kohdistuvaan väkivaltaan sekä kehitetty po- liisin ja sosiaalitoimien yhteistyötä. Kuntia on myös tuettu ja ohjattu luomaan omat toimin- tamallinsa näiden tilanteiden varalle sekä perustamaan moniammatillisia ryhmiä väki- vallon ehkäisemiseen ja kriisitilanteiden koordinointiin.

Oppilashuollon edellytyksiä on pyritty parantamaan kehittämällä lainsäädäntöä. Lain mukaan opetuksen järjestäjän tulee laatia suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta ja kiusaamiselta sekä häirinnän ehkäisemiseksi, jossa kuvataan oppilashuollon tavoitteet ja keskeiset periaatteet koskien toimenpiteitä ja työn- ja vastuunjakoa ongelma- ja kriisitilanteiden ehkäisemiseksi, havaitsemiseksi ja hoitamiseksi muuan muassa kiusaamis-, väkivalta- ja häirintätapauksissa. Opetussuunnitelmiin on sisällytetty paikat turvallisuuteen ja väkivaltaan liittyvien kysymysten käsittelyyn. Puutteita on kuitenkin aihetta käsittelevän oppimateriaalin tarjonnassa sekä lasten turvataitokasvatuksen toteuttamisessa. Lisäksi tarvitaan edelleen lainsäädäntöä selkeyttämään tiedon vaihtoa moniammatillisessa oppilashuoltotyössä. Hallituksen esitys laiksi perusopetuslain muuttamisesta, jossa ongelmia pyritään korjaamaan, on menossa eduskuntaan helmimaaliskuussa 2009.

Uusi lastensuojelulaki on selkeyttänyt viranomaisten velvollisuutta tehdä lastensuojeluilmoitus, lisännyt ilmoitusvelvollisten määrää sekä tehostanut lastensuojelutyötä. Puutteita on edelleen valvottujen ja tuettujen lasten ja vanhempien välisten tapaamisten järjestämisessä (tapaamispaikkoja ja valvovaa henkilökuntaa on liian vähän) sekä asiaa käsittelevässä lainsäädännössä. Myös nuorisotyön keinoja levittää materiaalia nuorille väkivallasta ja sen ehkäisystä pitäisi kehittää edelleen ja yhtenä mahdollisuutena tässä voisi olla verkossa tapahtuva nuorisotyö.

Lääneissä on tehty monenlaisia toimia, joilla on edistetty lähisuhteissa tapahtuvasta ja **naisiin kohdistuvasta väkivallasta** puhumista ja siihen puuttumista sekä parannettu menetelmiä lähisuhteissa tai perheissä väkivallan uhriksi joutuneen auttamiseksi. Lääninhallitukset ovat kouluttaneet ja ohjeistaneet eri ammattikuntien edustajia (sosiaali- ja terveydenhuolto, poliisi), luoneet toimintamalleja sekä edistäneet yhteistyötä eri viranomaisten välillä pikaisen avun saamiseksi uhrille ja auttamisketjun jatkuvuuden parantamiseksi. Toimet ovat tapahtuneet sosiaali- ja terveysministeriön lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyhankkeessa. Myös väkivallan tekijöiden hoitoon ohjausta on edistetty mm. lisäämällä vankiloihin väkivallan katkaisuoohjelmia, erityisesti maahanmuuttajamiehille.

Maahanmuuttajanaiset eivät usein ole tietoisia oikeuksistaan tai avun saamisen mahdollisuuksista puutteellisen kielitaidon tai heikon yhteiskunnan tuntemuksen vuoksi. Sisäasiainministeriössä on meneillään useita hankkeita, joilla parannetaan maahanmuuttajainaisille tarkoitettuja palveluita sekä tiedotetaan heille näistä palveluista. Myös ulkomaa-laislakiin on tehty muutos, joka mahdollistaa uuden oleskeluluvan myöntämisen perhesiteen päätyttyä sillä perusteella, että henkilöllä on kiinteät siteet (esim. työnteko, opiskelu) Suomeen, jolloin esimerkiksi avioerolla ei enää ole ratkaisevaa merkitystä.

Uhrien erityispalveluiden osalta on edelleen puutteita turvakotiverkoston kattavuudessa. Suomessa ei liioin edelleenkään ole maksutonta ympärivuorokautista puhelinpäivystystä väkivallan uhreille. Puutteita on myös sosiaalipäivystyksen resursoinnissa, eikä sosiaalipäivystyksen ja kriisityön toiminnasta ole valtakunnallista selvitystä. Lähestymiskiel-lon aikaisten tapaamisten turvaamisen järjestelyissä on edelleen suurta vaihtelua paikkakunnittain. Seksuaalisen väkivallan ehkäisyn osalta kansallisessa väkivallan vähen-

tämisohjelmassa esitettyjen toimenpiteiden toteutus on ollut niukkaa ja erityisesti nuorille suunnattua koulutusmateriaalia tarvittaisiin lisää.

Ohjelmassa esitetyt toimenpiteet **työväkivallan vähentämiseksi** pyrkivät tehostamaan työssä kohdatun väkivallan ilmituloa ja tekijöiden saattamista vastuuseen teoistaan sekä työyhteisön ja työympäristön parantamista väkivallan riskin vähentämiseksi. Useat tahot, mm. sosiaali- ja terveysministeriön työsuojeluosasto ja Työturvallisuuskeskus, ovat tuottaneet väkivallan ehkäisyn toimialakohtaista materiaalia. Työturvallisuuden hyviä käytäntöjä esitellään myös esimerkiksi Euroopan työturvallisuus- ja työterveysviraston verkoston Suomen sivuilla ja Työterveyslaitoksen verkkosivuilla. Työväkivallan riskien hallitsemiseksi on kehitetty arviointijärjestelmiä (mm. Pk-rh ja TVR-Arvi, Kaurismenetelmä). Toimialakohtaiset liitot ovat omassa tiedotus- ja koulustoiminnassaan korostaneet, että työpaikoille tulee laatia työturvallisuuslain edellyttämät ohjeistukset väkivallan uhan ehkäisemiseksi ja poistamiseksi. Myös oppaita ja menetelmiä, joilla voidaan työympäristön suunnittelussa kiinnittää huomiota häiriötilanteiden synnyn ehkäisyyn, on julkaistu ja levitetty mm. Työturvallisuuskeskuksen toimesta. Edelleen tarvittaisiin lisää sekä perus- että täydennyskoulutusta, jotta työntekijöillä olisi riittävä valmius kohdata uhka- ja väkivaltatilanteita.

Ohjelmassa esitettiin joukko toimia, joilla pyrittiin **erityisesti vakavimman väkivallan vähentämiseen sekä sen seurausten lieventämiseen**. Asevalvontaa on tehostettu sisäasiainministeriön lokakuussa 2007 antamien ohjeiden myötä siten, että lupakäytäntö on kiristynyt. Lupia on peruttu erityisesti silloin, kun tiedetään, että luvan hakijalla tai omistajalla on alkoholiongelmia tai hän on syyllistynyt väkivaltarikokseen. Myös tapouhkausten esitutkinnan yhteydessä lupia on peruttu. Toiminnan onnistumisen kannalta on tärkeää, että tieto siirtyy poliisitoimen eri vastuualueiden sekä sosiaalitoimen ja poliisitoimen välillä. Sisäasiainministeriö asetti hankkeen (29.9.2008–28.2.2011) ampuma-aselainsäädännön, ampumaratojen laittamista ja kunnossapitoa koskevan lainsäädännön sekä ilma- ja jousiaseita koskevan lainsäädännön uudistamiseksi. Hankkeessa tarkastellaan myös mahdollisuuksia muuttaa eri viranomaisia koskevia salassapitosäännöksiä sekä työn kuluessa esille tulevia muita muutostarpeita.

Jokelan joukkomurhan yhteydessä on aloitettu onnettomuustutkintalautakunnan periaatteen soveltaminen siihen, miten vastaavanlaisia henkirikoksia voitaisiin ehkäistä tulevaisuudessa. Tutkintalautakunnan työ valmistui helmikuussa 2009. Tämän jälkeen voidaan päättää jatkotoimista ja siitä, miten tämän tyyppinen työskentely sopii väkivallan ehkäisyyn. Ohjelmassa esitetty ehdotus ottaa väkivaltakuolemat työpaikoilla mukaan työpaikkaonnettomuuksien tutkintaan (TOT) ei vielä ole toteutunut.

Uuden vankeuslain myötä mahdollisuudet uusintarikollisuuteen puuttumiseen ovat parantuneet siten, että vankeja voidaan paremmin ohjata heille tarpeellisiin ohjelmiin (mm. kognitiivisia taitoja kehittäviin väkivallan katkaisuojelmiin, päihdeohjelmiin) osana rangaistusajan suunnitelmaa. Vankeuslain toimivuutta haittaa kuitenkin se, ettei vankiloille ja muille vastuuviranomaisille ole myönnetty riittävästi henkilöstö- ja muita resursseja lain ja sen vaatimusten asianmukaiseksi toteuttamiseksi.

Poliisilaitoksissa on kehitetty menettelytapoja toistuvien kotihälytysten varalle. Kotihälytysten seuranta voidaan toteuttaa poliisin operatiivisen analyysijärjestelmän (PONA) avulla. Edelleen tarvittaisiin toimia lähestymiskiellon elektronisen valvonnan kehittämisen suhteen. Samoin tulisi parantaa menetelmiä, joilla poliisin, sosiaalityön, terveydenhuollon ja kolmannen sektorin työssä voidaan arvioida väkivallan uhriksi joutumisen riskiä.

Rikollisuuteen vaikuttaminen ja yhteiskunnan ulkopuolisten erilliskulttuurien synnyn ehkäiseminen ovat osa poliisin ja vankeinhoidon normaalitoimintoja. Sisäisen turvallisuuden ohjelmaan vuosille 2008–2011 sisältyy useita toimia järjestäytyneen rikollisuuden ehkäisemiseksi muun muassa tehostamalla kansallista ja kansainvälistä viranomaisyhteistyötä järjestäytyneen rikollisuuden torjunnassa. Toimenpiteet kohdistuvat järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaan yleisesti. Rikosprosessiin osallistuvien suojeleminen on esitettyistä toimista sellainen, jolla voidaan puuttua erityisesti järjestäytyneen rikollisuuden yhteydessä esiintyvän väkivaltaan.

Rasistista väkivaltaa on pyritty ehkäisemään mm. puuttamalla rasistisia piirteitä omaavaan nettikirjoitteluun, koulutuksella ja levittämällä esitteitä rasistisesta väkivallasta (mm. lääninhallitukset ja poliisi) sekä kehittämällä syrjinnän ja rasismien uhriksi joutuneiden tuki- ja neuvontapalveluita. ESKO -hankkeen (Etnisen syrjinnän vastainen neuvonnan koordinointi TE-keskuksissa) puitteissa on Kaakkois-Suomen TE-keskukseen perustettu pysyvä toimikunta, jonka tehtävänä on etnisen syrjinnän vastaisen neuvonnan ja muun syrjinnän ja rasismien vastaisen työn koordinointi, mm. syrjintää ja rasismia koskevien tiedonkeruumallien kehittäminen ja kokoaminen. Rasistisen väkivallan ehkäisyä on edistetty myös yhdenvertaisuussuunnitelmien avulla, muun muassa vankeinhoidossa.

Etnisten vähemmistöjen turvallisuuden parantamisessa on muutenkin puutteita. Ainakin osittain näitä puutteita pyritään korjaamaan sisäisen turvallisuuden ohjelmassa varmistamalla, että viranomaisilla on riittävät keinot puuttua etnisten vähemmistöjen turvallisuutta uhkaaviin tilanteisiin, joissa kulttuurista johtuvat erityispiirteet vaativat viranomaisilta erityisiä toimenpiteitä perus- ja ihmisoikeuksien turvaamiseksi. Myös rasistisia piirteitä omaavaan koulukiusaamiseen tarvittaisiin lisää opetusmateriaalia.

Kansallinen väkivallan vastustamisohjelma sisälsi joukon ehdotuksia **rikosoikeudellisen järjestelmän ja lainsäädännön kehittämiseksi**. Laki sovittelusta tuli voimaan 1.1.2006. Seuraamusjärjestelmän kehittämistä nuorten rikoskierteen katkaisemiseksi on viety eteenpäin mm. lakiehdotuksissa nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämistä sekä ehdollisen vankeuden valvonnasta. Oikeusministeriö asetti työryhmän, jonka tehtävänä on selvittää, miten parisuhteessa tapahtuvien pahoinpitelyjen toistuvuus voitaisiin ottaa rikosoikeudellisessa järjestelmässä nykyistä paremmin rangaistuksen mittaamisessa huomioon sekä tulisiko parisuhteessa tapahtuvat lievät pahoinpitelyt saattaa virallisen syytteen alaisiksi. Lisäksi työryhmä selvittää, tulisiko työtehtävien hoitoon liittyvät lievät pahoinpitelyt saattaa virallisen syytteen alaisiksi ja mitä vaikutuksia tällä muutoksella olisi. Työ on kesken.

Rikosseuraamusviraston työryhmän mietintö ”Lähisuhdeväkivaltaan liittyvä toiminta vankeuden aikana” selvitti vankeinhoitolaitoksen roolia ja vankeuden aikana tehtäviä

toimenpiteitä lähisuhdeväkivallan vähentämiseksi. Selvitystyön pohjalta aloitettiin väkivallan katkaisuohteimat Helsingin vankilassa.

Ohjelmassa esitetyistä **seuranta- ja tilastointijärjestelmän kehittämistoimista** ovat edenneet uhrin iän ja sukupuolen sisällyttäminen poliisin rikosilmoitustietojärjestelmään sekä väkivaltaa kartoittavien tietosisältöjen määrittely sosiaalihuollon tietojärjestelmään. Väkivaltaa kartoittavat tietosisällöt pyritään sisällyttämään sosiaalihuollon asiakastietojärjestelmään 2010-luvulla. Terveydenhuollon tilastointijärjestelmän osalta kehittäminen on vielä kesken.

Seuranta- ja tilastointijärjestelmien kehittäminen väkivaltaa kartoittavien tietojen osalta on monelta osin vielä kesken tai sitä ei ole aloitettu. Ehdotuksia uhritutkimusten toteuttamisesta säännöllisesti ja pysyvän rahoituksen osoittamisesta niille samoin kuin henkikirikollisuuden seurantajärjestelmän muuttamisesta pysyväksi viedään eteenpäin sisäisen turvallisuuden ohjelmassa. Tilastointia pitää edelleen kehittää monilta osin, jotta väkivallan kehitystä pystytään paremmin seuraamaan.

Ohjelmassa ehdotettiin päätöstä **monivuotisesta väkivallan tutkimusohjelmasta, jossa väkivaltaa koskevan perustutkimuksen, väkivaltaongelmien kehityksen seurannan, erilaisten väkivaltaa koskevien asennemittausten jne. lisäksi erityisesti otetaan huomioon väkivallan vähentämiseen tähtäävät hankkeet ja niiden vaikuttavuuden arviointi**. Väkivallan vähentämisen ohjelma pilotoitiin paikallisesti Järvenpäässä. Raportti pilotoinnin tuloksista julkaistaan kevään 2009 aikana.

Lopuksi

Kansallisen väkivallan vähentämisen ohjelman toteutuksen seuranta osoitti, että paikallistasolla on tehty paljon toimia erityisesti lähisuhde- ja perheväkivallan uhrin tunnistamiseksi ja väkivaltaan puuttumiseksi sekä parannettu menetelmiä lähisuhteissa tai perheissä väkivallan uhriksi joutuneen auttamiseksi sekä parannettu palveluketjun toimivuutta. Kehitys on ollut positiivista ja näitä toimia tulee edelleen jatkaa, sillä paikalliskunnittain palveluiden saatavuudessa on vielä eroja.

Monien väkivallan vähentämisen ohjelmassa esitettyjen toimien toteutus on edelleen kesken. Kaksi vuotta kestävä ohjelmakausi on liian lyhyt aika. Useiden toimien toteutus on käynnistynyt (esim. työryhmätyönä), mutta tuloksia ei ole vielä nähtävissä. Joitakin toimia ei ole vielä aloitettukaan. Osa väkivallan vähentämiseen tähtäävistä toimenpiteistä taas etenee sisäisen turvallisuuden ohjelmassa mm. Arjen turvallisuus-työryhmän ehdottamina. Väkivallan vähentämisen pitäisi olla pitempijaksoista työtä, ei vain lyhyiden ohjelmien varassa. Siksi on tärkeää, että rikosentorjuntaneuvoston väkivaltajaosto jatkaa edelleen väkivallan kehityksen seuraamista sekä kesken olevien toimien toteutuksen edistämistä ja seuranta.

Toimia väkivallan vähentämiseksi tulee jatkaa myös siksi, että erityisesti vakavan väkivallan ja henkirikosten kehityksen suuntaa ei ole kaikesta huolimatta saatu kääntymään laskuun. Jokelan ja Kauhajoen oppilaitosjoukkomurhat ovat herättäneet huolen vakavan väkivallan vähentämisestä, ja toimiin esimerkiksi ampuma-asetlain lupasäännösten tiu-

kentämiseksi on ryhdytty näiden tapausten jälkeen. Muita toimia, joilla voidaan tehokkaasti vähentää vakavaa väkivaltaa, ovat esimerkiksi tappouhkauksiin reagoiminen ja elektronisen valvonnan kehittäminen. Panostusta tarvittaisiin vielä erityisesti syrjäytymisen ehkäisyyn, alkoholiehtoiseen väkivaltaan puuttumiseen sekä nuorisoväkivallan ehkäisyyn. Väkivaltajaoston toiminnan painopisteenä on vuonna 2009 nuorisoväkivalta.

5. Suositukset

Seurattavat toimet	Suositukset uusiksi toimiksi
Yleiset toimet väkivallan vähentämiseksi	
<p>Seurataan muissa ohjelmissa (kuten lasten, nuorten ja perheiden politiikkaohjelma, sisäisen turvallisuuden ohjelma, opetusministeriön käynnissä oleva selvitystyö, Mieli 2009, Kaste-ohjelma) esitettyjen lasten ja nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseen; varhaiseen puuttumiseen lasten ja nuorten ongelmakäyttäytymiseen; nuorisopsykiatrian palveluiden kehittämiseen ja keskittymishäiriöisten ja aggressiivisesti käyttäytyvien lasten ja heidän vanhempiansa auttamiseen liittyvien toimenpiteiden toteuttamista ja niiden riittävä resursointia.</p>	<p>Rikoksantorjuntaneuvosto edistää tiedottamalla ja kouluttamalla tarkistuslistan käyttöönottoa siitä, miten väkivalta tulisi ottaa huomioon paikallisessa turvallisuussuunnittelussa sekä seuraa tarkistuslistan hyödyntämistä turvallisuussuunnittelussa.</p> <p>Rikoksantorjuntaneuvosto järjestää seminaarin paikkatietojärjestelmän käytöstä rikollisuuden ehkäisyssä vuonna 2009.</p>
Alkoholiehtoisen väkivallan vähentäminen	
<p>Toteutetaan alkoholiohjelmassa 2008 - 2011 esitetyt toimenpiteet ja seurataan niiden vaikutuksia.</p>	<p>Toimenpiteitä (verotuksellisia ja muita) alkoholinkulutuksen kääntämiseksi selvään laskuun tulee jatkaa.</p> <p>Kehitetään päihdeongelmaisten vankien hoito-ohjelmia osana rangaistuksen täytäntöönpanoa sekä sen jälkeen. Huolehditaan jo olemassa olevien ohjelmien riittävästä rahoituksesta ja siitä, että vankiloilla on käytettävissään riittävät henkilöresurssit niiden toteuttamiseksi.</p> <p>Väkivaltaa käyttävien päihdeongelmaisten hoitoonohjausta edistetään, jotta päihdepalveluissa osattaisiin paremmin tunnistaa väkivaltaongelma, kysyä siitä ja puuttua siihen. Huolehditaan siitä, että hoitopalveluita, joihin päihdeongelmaiset voidaan ohjata, on saatavissa riittävästi ja hoitoon pääsee välittömästi, että palveluiden rahoitus on kunnossa ja että niissä annetaan tehokasta ja laadukasta hoitoa.</p>

Lasten ja nuorten tekemän ja heihin kohdistuvan väkivallan vähentäminen	
Seurattavat toimet	Suosituksukset uusiksi toimiksi
<p>Sosiaali- ja terveysministeriön arvioinnin poliisin ja sosiaalityön yhteistyöstä valmistuttua päätetään jatkotoimenpiteet.</p> <p>Huolehditaan, että sisäisen turvallisuuden ohjelmassa esitetyt toimet toteutuvat viranomaisten osaamisen lisäämiseksi väkivaltaan liittyvissä asioissa sisällyttäen väkivallan, sen ehkäisyn ja seurausten käsittelyn perustietojen opetus alakohteisesti soveltavin painotuksin kaikkien koulutusasteiden perustutkintoihin (poliisi, sosiaalityö, terveydenhuolto, oikeussektori, varhaiskasvatus-, nuoriso- ja opetustoimi) sekä selvitetään, miten opettajankoulutuksessa pystyttäisiin tarjoamaan enemmän tietoa koulukiusaamisesta, sen ehkäisemisestä ja sen seurausten käsitteystä.</p> <p>Varmistetaan, että Sisäisen turvallisuuden ohjelmassa esitetyt toimenpiteet turvallisuusseikkojen huomioon ottamisesta rakennetun ympäristön suunnittelussa toteutetaan vuoteen 2011 mennessä ja huolehditaan, että kaavoituksessa ja rakennussuunnittelussa otetaan huomioon ympäristö lasten näkökulmasta ja pidetään huolta siitä, ettei lasten arkiympäristö tarjoa eristettyjä alueita tai tiloja, joissa lasten kiusaaminen ja pahoinpitely olisi helppoa.</p> <p>Varmistetaan, että Jokelan koulusurmiin asetetun tutkijalautakunnan suositukset mm. oppilas- ja opiskelijahuollon kehittämisestä, nuorten mielenterveyspalveluiden hoitosuosituksen täsmentämisestä, kiusaamisen ehkäisemisestä, internetin moderoinnista, poliisin nettivihjetoiminnan kehittämisestä ja henkikirosten valmistelun kriminalisoinnista toteutetaan.</p>	<p>Paikallistason toimia väkivallalle altistuneen lapsen tai nuoren auttamiseksi tulee edelleen tukea vahvistamalla lähisuhte- ja perheväkivallan ehkäisyn koordinaatiota valtion tasolla.</p> <p>Kehitetään oppimateriaalia lapsiin ja nuoriin kohdistuvan väkivallan ja seksuaalisen häirinnän tunnistamisesta ja ehkäisystä yhdessä opetushallituksen kanssa sekä arvioidaan olemassa olevaa oppimateriaalia sukupuolisensitiivisestä näkökulmasta.</p> <p>Kehitetään oppimateriaalia rasistisen kiusaamisen ehkäisemiseksi.</p> <p>Edistetään turvataitokasvatusta kouluissa ja tuotetaan materiaalia sen tueksi.</p> <p>Kehitetään nuorisotyötä nuorisoväkivallan ehkäisemiseksi ja edistetään väkivaltaa ehkäisevää ja vähentävää kasvatustyötä.</p> <p>Kehitetään keinoja hyödyntää verkkomaailmaa nuorille suunnatussa väkivallan vähentämistyössä.</p> <p>Levitetään nuorille suunnattua materiaalia perheväkivalta ja seksuaalisesta väkivallasta.</p> <p>Väkivaltaa kotona nähneet tai kokeneet nuoret otetaan mukaan laatimaan väkivallan vähentämiseen tähtäviä toimia.</p> <p>Selvitetään, miten lastensuojelulain muutokset ovat vaikuttaneet sosiaalitoimen poliisille lapsiin kohdistuneesta väkivallasta tekemien ilmoitusten määrään.</p>
Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentäminen	
<p>Varmistetaan, että ehdotukset turvakotien ja rikosuhrapäivystyksen valtakunnallistamisesta sekä kaikkina vuorokauden aikoina saatavilla olevasta maksuttomasta puhelinneuvonnasta toteutuvat sisäisen turvallisuuden ohjelmassa esitetyn mukaisesti. Huolehditaan niiden riittävästä resursoinnista.</p>	<p>Tuetaan paikallistason toimia väkivallan kohteeksi joutuneiden auttamiseksi vahvistamalla lähisuhte- ja perheväkivallan ehkäisyn koordinaatiota valtion tasolla.</p> <p>Päihdehuollon laitostuntoutuksessa tarjotaan väkivaltaa käyttävälle henkilölle erityistukea väkivallan katkaisemiseksi.</p>

<p>Varmistetaan, että sisäisen turvallisuuden ohjelmassa olevat toimet maahanmuuttajille tarjottavasta tiedosta turvallisuuspalveluita ja Suomen lainsäädännön tarjoamista oikeuksista ja velvollisuuksista toteutuvat.</p> <p>Varmistetaan, että naisiin kohdistuvan väkivallan vastainen toimintaohjelma sisältää ne toimenpiteet naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemiseksi, joita on esitetty väkivallan vähentämishojelman suosituksissa.</p>	<p>Selvitetään kuntien kriisityöryhmien toiminta naisiin kohdistuvan väkivallan seurausten lieventämiseksi ja mahdollisuudet kehittää tätä toimintaa.</p> <p>Kehitetään riskin arviointimenetelmiä ja edistetään niiden käyttöönottoa erityisesti lähisuhteessa väkivallan kohteeksi joutuneen suojelemiseksi.</p> <p>Parannetaan lähestymiskiellon aikaisten välttämättömien tapaamisten turvallisuutta tarjoamalla niihin turvajärjestelyjä.</p> <p>Laajennetaan Helsingin vankilan mallin mukainen väkivallan katkaisuohtelma miesvangeille myös maan muihin vankiloihin. Erityisesti katkaisuohtelmaa tulisi tarjota nuorille rikoksentekijöille väkivallan ehkäisemiseksi. Ohjelmia tarjotaan kaikille halukkaille vangeille rikoksen laadusta riippumatta. Varmistetaan, että ryhmien vetäjillä on riittävä asiantuntemus ja kokemus ryhmien vetämisestä. Huolehditaan, että vankiloilla on riittävät taloudelliset ja henkilöresurssit ohjelmien asianmukaiseksi toteuttamiseksi.</p> <p>Suunnitellaan ja toteutetaan naisvangeille tarkoitettuja väkivallasta vapaaksi -ryhmiä.</p> <p>Tehdään selvitys siitä, millaisia väkivallan tekijöille ja uhreille sekä väkivallalle altistuneille lapsille ja nuorille suunnattuja ohjelmia Suomessa on ja laaditaan ohjeet auttamistyölle.</p> <p>Jatketaan peruskoululaisille suunnatun seksuaalista väkivaltaa koskevan valistuksen ja koulutuksen kehittämistä ja koordinoimista sekä väkivallan mahdollisten tekijöiden että uhrien osalta ja kehitetään materiaalia koulutukseen.</p>
<p>Työväkivallan vähentäminen</p>	
<p>Varmistetaan, että sisäisen turvallisuuden ohjelmassa tehdyt ehdotukset koulutuksesta työssä tapatuvan väkivallan uhan tunnistamiseksi ja vaaratilanteiden hallitsemiseksi toteutuvat sekä perus- että täydennyskoulutuksessa.</p>	<p>Lisätään työnantajien tietoisuutta työväkivallasta, jotta he tunnistaisivat riskit ja ryhtyisivät vaadittaviin toimenpiteisiin niiden ehkäisemiseksi muun muassa tiedottamalla ja levittämällä hyviä käytäntöjä.</p> <p>Pyritään siihen, että rikokset ilmoitettaisiin nykyistä systemaattisemmin poliisille. Rikosilmoitusten tekemistä edistetään parhaiten sopimalla työpaikkakohtaisista käytännöistä taikka ohjeistamalla yhdenmukaisesti esimerkiksi koko kauppaketjun ilmoittamiskäytäntöä.</p>
<p>Erityisiä toimia vakavimman väkivallan vähentämiseksi ja seurausten lieventämiseksi</p>	
<p>Seurataan ampuma-aselainsäädännön muutosten toimeenpanoa ja vaikutuksia lupakäytäntöön.</p>	<p>Asetetaan poikkihallinnollinen työryhmä lähestymiskiellon elektronisen valvonnan kehittämiseen.</p> <p>Tehdään erillistutkimus, joka selvittää palveluketjun mahdollisten aukkojen ja puutteiden myötävaikutuksen tapah-</p>

	<p>tumasarjoissa, jotka johtivat henkirikoksiin parisuhteissa vuosina 2003 - 2008.</p> <p>Perustetaan kokeiluluonteisesti henkirikosten tutkintalautakunta selvittämään mm. palveluketjun aukot rikoksiin johdaneissa tapahtumasarjoissa.</p> <p>Huolehditaan, että vangeille tarkoitetuilla väkivallankatkaisuohjelmilla ja päihdeohjelmilla on riittävä resursointi ja että vankiloissa on riittävästi pätevää henkilökuntaa ohjelmien asianmukaiseksi, laadukkaaksi toteuttamiseksi. Huolehditaan, että ohjelmiin pääsevät kaikki halukkaat.</p> <p>Tehostetaan vankien vapautteen valmentamista ja jälkihuoltoa sekä selkeytetään vastuu sen järjestämisestä ja huolehditaan sen riittävästä resursoinnista.</p> <p>Tehdään tutkimus lähisuhdeväkivallan sovittelussa nykyisin sovellettavista viranomaiskäytännöistä huomioiden CE-DAW:in suositukset sovittelumenettelyn toteuttamisesta. Tulosten pohjalta selkeytetään nykyisiä ohjeistuksia.</p> <p>Laaditaan ohjeistus hätäkeskusten henkilökunnalle, miten toimia erilaisissa väkivaltatilanteissa ja minkälaisia ohjeita annetaan puhelimitse.</p>
--	--

Muita erityistoimenpiteitä	
Seurattavat toimet	Suosituksukset uusiksi toimiksi
<p>Jatketaan ja tuetaan vähemmistövaltuutetun toimia nettirasismiin puuttumiseksi ja seurataan asian etenemistä sisäisen turvallisuuden ohjelman tavoitteiden mukaisesti.</p>	<p>Levitetään ESKO-hankkeen (Etnisen syrjinnän vastainen neuvonnan koordinointi TE-keskuksissa) tuloksia alue- ja paikallishallintoviranomaisille.</p>
<p>Varmistetaan, että sisäisen turvallisuuden ohjelmassa mainitut toimet viranomaisille suunnatun tukimateriaalin, ohjeistuksen ja mahdollisten viranomaisten erityistoimenpiteiden suhteen toteutuvat. Valmistelussa tulee huolehtia, että materiaali sopii myös rikoksentorjunnan, vankeinhoidon ja jälkihuollon parissa työskenteleville.</p>	<p>Kehitetään edelleen vangeille tarjottuja rassistista uusintarikollisuutta vähentäviä ohjelmia. Huolehditaan ohjelmien riittävästä resursoinnista.</p>
Muutokset rikosoikeudelliseen järjestelmään tai muuhun lainsäädäntöön	
<p>Seurataan oikeusministeriön asettaman työryhmän työtä, jonka tehtävänä on selvittää, miten parisuhteessa tapahtuvien pahoinpitelyjen toistuminen voitaisiin ottaa rikosoikeudellisessa järjestelmässä nykyistä paremmin rangaistuksen mittaamisessa huomioon, tulisiko parisuhteessa tapahtuvat lievät pahoinpitelyt saattaa virallisen syytteen alaisiksi sekä tulisiko työtehtäviään hoitaviin henkilöihin kohdistuvat lievät pahoinpitelyt saattaa virallisen syytteen alaisiksi. Päätehtään mahdollisista toimista työn valmistuttua.</p>	<p>Tarkistetaan voimassa olevan lainsäädännön tarkoituksenmukaisuus ja toimivuus väkivallan ehkäisemisen ja uhrin suojelemisen näkökulmasta (esim. perheoikeus, työoikeus, lastensuojelua, sosiaaliturvaa ja -vakuutusta koskeva lainsäädäntö, ulkomaalaislainsäädäntö).</p> <p>Lakia lasten huollosta ja tapaamisoikeudesta tulisi muuttaa siten, että valvotut ja tuetut tapaamiset toteutuvat käytännössä nykyistä paremmin ja kuntien vastuuta niiden järjestämisessä tulee selkeyttää.</p> <p>Lisätään velvollisuus työväkivaltatilanteen asianmukaisesta jälkihoidosta työturvallisuus- tai työterveyshuoltoon.</p> <p>Parannetaan todistajansuojelua.</p>
Seuranta- ja tilastointijärjestelmän kehittäminen	
	<p>Lisätään työpaikkatapaturmien ESAW -luokitukseen oma koodi työpaikkaväkivallalle.</p> <p>Poliisin rikosilmoitusjärjestelmään lisätään väkivallan luonnetta (esim. työväkivalta, uhrin ja tekijän välinen suhde) koskevia tarkenteita sekä kotihälytystilanteissa paikalla olleiden alaikäisten lasten ikää koskeva tarkenne.</p> <p>Huolehditaan kuolemansyöntutkintajärjestelmän säilymisestä korkeatasoisena.</p> <p>Laaditaan systemaattinen seurantamekanismi väkivallan seurantaan.</p>

Lähteet

Alkoholiohjelma 2004-2007. Yhteistyön lähtökohdat 2004. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2004:7.

Arjen turvaa. Sisäisen turvallisuuden ohjelma. Tiivistelmä. Sisäasiainministeriö.

Arjen turvallisuus. Sisäisen turvallisuuden ohjelma. Asiantuntijatyöryhmän loppuraportti 31.3.2008.

Esitys sisäisen turvallisuuden ohjelmaksi. Sisäasiainministeriö 31.3.2008.

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi alkoholi- ja alkoholiuomaverosta annetun lain liitteen muuttamisesta 60/2007.

Hallituksen strategia-asiakirja 2003. Hallituksen poikkihallinnolliset politiikkaohjelmat ja politiikat. Hyväksytty hallituksen iltakoulussa 17.9.2003.

”Hellan ja hangen välissä” -selvitys Lapin läänin lähisuhde- ja perheväkivaltapalveluista (2005). Lapin lääninhallituksen julkaisusarja 3/2005. (www.laaninhallitus.fi)

Henkirikosten seurantajärjestelmä. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Julkaisematon taulukko.

Henkirikostyöryhmän raportti 2005. Saatavilla osoitteesta: http://www.rikksentorjunta.fi/uploads/dtzra49m_1.pdf

Hilmo-järjestelmä. Julkaisematon taulukko. Simo Pelanteri 12/2008.

Jokelan koulusurmat 7.11.2007 (2009). Tutkintalautakunnan raportti. Oikeusministeriön julkaisuja 2009:2. Helsinki.

Järvinen, Saija & Uotila, Erika (2009). Tunnista, tunnusta ja toimi. Järvenpään väkivallan vähentämisen pilottihankkeen arviointiraportti. (tulossa)

Kansallinen väkivallan vähentämishjelma (2005). Oikeusministeriön julkaisuja 2005:2. Edita Prima Oy.

Kansallinen ohjelma väkivallan vähentämiseksi. Lausuntoyhteenveto (2005). Lausuntoja ja selvityksiä 2005:25. Oikeusministeriö. (www.rikksentorjunta.fi/julkaisut/neuvoston julkaisut)

Kansallinen rikksentorjunta-ohjelma (1999). Oikeusministeriön yleisen osaston julkaisuja 2/1999.

Kansallinen uhritutkimus-aineisto 1980, 1988, 1993, 1997, 2003, 2006. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Julkaisematon taulukko.

Koko perhe kierteessä. Lähisuhdeväkivalta ja alkoholi (2007).
Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2007:27. Helsinki.

Kyllönen-Saarni, Eija & Nurmi, Reet (2005). Maahanmuuttajanaiset ja väkivalta. Opas sosiaali- ja terveysalan auttamistyöhön. Sosiaali- ja terveysministeriö, työministeriö ja Monika-naiset liitto ry. Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2005:15.

Kyttä, Marketta & Puustinen, Sari & Hirvonen, Jukka & Broberg, Anna & Lehtonen, Hilikka (2008). Turvallinen asuinalue. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja B 93/2008.

Lapsiin ja nuoriin kohdistuvan väkivallan vähentäminen – yhteenveto kyselyn tuloksista (2007). Oikeusministeriön lausuntoja ja selvityksiä 2007:9

Lasten tuetut ja valvotut tapaamiset (2006). Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2006:7. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki.

Lehti, Martti (2002): Henkirikokset 1998-2000. Tutkimus poliisin tietoon vuosina 1998 - 2000 tulleista henkirikoksista. Tilastokeskus, Oikeus 2002:14.
Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 194. Helsinki.

Lehti, Martti (2004). *Suomalainen henkirikollisuus verrattuna Ruotsiin ja Norjaan*. Haaste 1/2004.

Lehti, Martti (2008). Henkirikostarkastus 2008. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Verkkotarkastuksia 8/2008.

Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyhankkeen Itä-Suomen läänin loppuraportti (2007). Itä-Suomen lääninhallituksen julkaisusarja 142/2007. (www.laaninhallitus.fi)

Lähisuhdeväkivaltaan liittyvä toiminta vankeuden aikana (2006). Työryhmän mietintö. Rikosseuraamusviraston monisteita 2/2006.

Meillä jokaisella on vastuu perhe- ja lähisuhdeväkivallasta (2006).
Sosiaali- ja terveysministeriön esitteitä 2006:15.

Oikeus ja kohtuus. Viranomaisyhteistyön mahdollisuudet ja rajoitteet lähisuhdeväkivallan ilmitulossa ja ehkäisemisessä. Oulun lääninhallituksen julkaisuja 115/2007.
(www.laaninhallitus.fi)

Paikallisen turvallisuustyön kehittäminen. Sisäinen turvallisuus.
Sisäasiainministeriön julkaisuja 19/2006.

Palvelutyöpisteiden turvallisuussuunnitteluopas (2007).
Sisäasiainministeriön turvallisuusalan neuvottelukunta.

Poliisille ilmoitettuja väkivaltarikoksia. 13.1.2009. Poliisin rikosilmoitusjärjestelmä.

Poliisin toimenpiteet väkivallan estämisessä ja vähentämisessä (2005).
Poliisin ylijohdon julkaisusarja 10/2005. (www.poliisi.fi)

Perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisy osaksi arjen turvallisuutta (2006).
Itä-Suomen lääninhallituksen julkaisusarja 122/2006.

Piispa, Minna & Järvinen, Saija & Korhonen, Konsta (2008). Väkivallan keskittymät kartalle. Haaste 4/2008:14-17.

Päätöksellä väkivaltaa vastaan (2007). Etelä-Suomen läänin Lähi-suhteissa ja perheissä tapahtuvan väkivallan ehkäisy 2004–2007 –hankkeen loppuraportti.
Etelä-Suomen lääninhallituksen julkaisu STO 6/2007. (www.laanhallitus.fi)

Rikosasiain sovittelulaki (2005/1015).

Selin, Risto ja Leino, Tuula (2005). Väkivaltatilanteet ja niiden hallinta poliisipartio-työssä. Työsuojelurahasto & Työterveyslaitos. Helsinki.

Selin, Risto ja Leino, Tuula (2005). Väkivaltatilanteet ja niistä selviytyminen yksityisen sektorin vartijoiden työssä. Loppuraportti. Työterveyslaitos, Helsinki.

Selin, Risto ja Leino, Tuula (2006). Väkivalta ja sen uhka rajavartijan työssä. Valtion työsuojelurahasto & Työterveyslaitos. Helsinki.

Sisäisen turvallisuuden ohjelma (2004). Sisäasiainministeriön julkaisu 49/2004.

Sirén, Reino & Kivivuori, Janne & Kääriäinen, Juha & Aaltonen, Mikko (2007). Suomalalaisten kokemus väkivalta 1980-2006. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimus-tiedonantoja 74. Helsinki.

Sisäisen turvallisuuden ohjelman toimeenpano ja tulokset 2004-2007 (2007). Sisäisen turvallisuuden ohjelman toimeenpanon seurantaraportti.
Sisäasiainministeriön julkaisu 29/2007.

StatFin 2008. Kuolemansyyt.

Takala, Jukka-Pekka (2008). Euroopan rikoksantorjuntaverkosto käsitteli kotiväkivaltaa. Haaste 1/2008:19–22.

Toteutuvatko turvallisuustalkoot? Oikeusministeriö. Lausuntoja ja selvityksiä 2003:1

Turvallisuustalkoot. Kansallinen rikoksantorjuntaohjelma. Oikeusministeriö.
Yleisen osaston julkaisu 2/1999.

Tunnista, turvaa ja toimi. Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn suositukset. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2008:9. Helsinki.

Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle kotouttamislain toimeenpanosta (2008).

Yritysten rikosturvallisuus 2008. Riskit ja niiden hallinta (2008).

Keskuskauppakamari ja Helsingin seudun kauppakamari.

Liite 1. Ohjelman valmistelutyöryhmät ja niiden kokoonpano

Henkirikosryhmä päätehtävänäään valmistella ehdotukset henkirikoksia vähentäväksi toimiksi. Työryhmän puheenjohtajana toimi johtaja Kauko Aromaa Heunista ja jäseninä olivat tutkija Martti Lehti Oikeuspoliittisesta tutkimuslaitoksesta, erikoistutkija Risto Repo Onnettomuustutkintakeskuksesta ja erikoistutkija Pekka Santtila Poliisiammattikorkeakoulusta. Työryhmän poliisijäsenillä, ylikomisario Tero Haapalalla Keskusrikospoliisista ja komisario Juha Rautaheimolla (sijaisenaan Jari Koskela) Helsingin poliisilaitoksesta ei ollut mahdollisuutta osallistua työryhmän kokouksiin. Työryhmän sihteerinä toimi rikosentorjuntaneuvoston pääsihteeri Hannu Takala.

Viina ja väkivalta -ryhmä tehtävänäään mm. selvittää alkoholin ja väkivallan suhteet ja keinot vähentää alkoholiin liittyvää väkivaltaa ja sen vahinkoja. Työryhmän puheenjohtajana oli hallitusneuvos Ismo Tuominen sosiaali- ja terveysministeriöstä ja jäseninä poliisipäällikkö Lasse Aapio Hyvinkään poliisilaitoksesta, sopimussihteeri Nikolas Elomaa Palvelualojen ammattiliitto PAM:ista, lääninhallituksen alkoholitarkastaja Irja Haljoki Etelä-Suomen lääninhallituksesta, lakimies Juhani Hopsu Suomen Hotelli- ja ravintolaliitosta, osastopäällikkö Arne U. Mäkinen Sosiaali- ja terveydenhuollon tuotevalvontakeskuksesta, tutkija Reino Sirén Oikeuspoliittisesta tutkimuslaitoksesta ja tutkija Esa Österberg Stakesista. Työryhmän sihteerinä toimi suunnittelija Saija Järvinen rikosentorjuntaneuvoston sihteeristöstä.

Naisiin kohdistuva väkivalta -ryhmä. Työryhmän tuli selvittää naisiin kohdistuvan väkivallan (tapahtuipa se parisuhteessa, työtehtävissä tai julkisilla paikoilla), myös sukupuolisen, väkivallan keskeiset muodot ja kehityspiirteet. Ehdotuksissaan työryhmän tuli tasa-arvo- ja uhrien tukemisen lähtökohtien lisäksi ja erityisesti harkita väkivallan vähentämiseksi tuloksellisia keinoja soveltaen myös muun rikollisuuden ehkäisyssä käytettyjä keskeisiä strategioita. Työryhmän puheenjohtajana toimi osastopäällikkö Leena Linnainmaa Keskuskauppakamarista ja jäseninä olivat vastaava ohjaaja Jari Hautamäki Espoon Lyömättömästä Linjasta, erikoistutkija Päivi Honkatukia Oikeuspoliittisesta tutkimuslaitoksesta, ylitarkastaja Sari Karhinen sosiaali- ja terveysministeriöstä, ylikomisario Mikko Lampikoski sisäasiainministeriöstä, lääninsosiaalitarkastaja Anja Lehtonen Itä-Suomen lääninhallituksesta, erityisasiantuntija Sirkka Perttu Suomen Kuntaliitosta, toimitusjohtaja Marita Ruohonen Ensi- ja turvakotien liitosta, pääsihteeri Leena Ruusuvuori Naisjärjestöjen Keskusliitosta, kehittämisjohtaja Liisa Saaristo Suomen Mielenterveysseurasta ja rikosylikonstaapeli Marja Vuento Helsingin poliisilaitoksesta. Työryhmän sihteerinä toimi erikoissuunnittelija Jukka-Pekka Takala rikosentorjuntaneuvoston sihteeristöstä.

Väkivalta työtehtävissä -ryhmä tehtävänäään valmistella ehdotukset niin julkisella kuin yksityisellä sektorilla työtehtävissä kohdatun väkivallan vähentämiseksi. Työryhmän puheenjohtajana oli yliopettaja Harri Koskenranta Laurea-ammattikorkeakoulusta ja jäseninä työympäristöpäällikkö Markku Kuoppamäki Palvelualojen ammattiliitto PAM:ista, erikoistutkija Tuula Leino, erikoistutkija Sirpa Lusa ja erikoistutkija Maarit Vartia-Väänänen Työterveyslaitoksesta, asiamies Antti Mähönen Palvelutyönantajat ry:stä, erikoissuunnittelija Hannu Niemi Oikeuspoliittisesta tutkimuslaitoksesta, ylitarkastaja Olavi Parvikko sosiaali- ja terveysministeriöstä, turvallisuuspäällikkö Seppo Ronkainen Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin kuntayhtymästä, turvallisuusjoh-

taja Harri Uusitalo Tradeka Group Oy:stä ja henkilöstöpoliittinen asiamies Irmeli Vuoriluoto Tehy ry:stä. Työryhmän sihteerinä toimi erikoistutkija Markku Heiskanen Poliisiammattikorkeakoulusta.

Lapsi- ja nuorisoväkivaltatyöryhmä tehtävänänsä selvittää lasten ja nuorten tekemän ja näihin kohdistuvan väkivallan yleisyys ja kehityspiirteet sekä tehokkaat toimet sen ehkäisemiseksi. Työryhmän puheenjohtajana toimi neuvotteleva virkamies Arne Kinnunen oikeusministeriöstä ja jäseninä ovat olleet ylikonstaapeli Timo Heikkonen Helsingin poliisilaitoksesta, tutkimusjohtaja Janne Kivivuori Oikeuspoliittisesta tutkimuslaitoksesta, hankekoordinaattori Seppo Mäenpää Vaasan kaupungin kasvatus- ja opetusvirastosta, ylitarkastaja Heidi Peltonen opetushallituksesta, apulaisosastopäällikkö Markku Poutala Opetusalan Ammattijärjestöstä, professori Lea Pulkkinen Jyväskylän yliopistosta, dosentti Christina Salmivalli Turun yliopistosta, tutkija Heikki Sariola Lastensuojelun Keskusliitosta, tulosaluejohtaja Sirpa Taskinen Stakesista, hallitusneuvos Ulla Taskinen opetusministeriöstä, planeringssekreterare Christian Wenzel Finlands Ungdomssamarbete Alliansista ja koulukuraattori Oili Väisälä Vantaan Länsimäen koulusta. Työryhmän sihteereinä olivat suunnittelija Regina Järg rikosentorjuntaneuvoston sihteeristöstä ja tutkija Marja-Liisa Laapio Poliisiammattikorkeakoulusta.

Väkivalta, kulttuuri, media -työryhmä tehtävänänsä mm. selvittää kulttuurissa tapahtuneita väkivaltaa edistäviä muutoksia ja valmistella ohjelma, kuinka kulttuuria kehitetään väkivallattomuutta tukeväksi. Työryhmän puheenjohtaja toimi toiminnanjohtaja Pirkko Lahti, Suomen Mielenterveysseurasta ja jäseninä olivat tutkimusjohtaja Tommi Hoikkala Nuorisotutkimusverkostosta ja viestintäpäällikkö Anu Mustonen Jyväskylän yliopistosta. Työryhmän sihteereinä toimivat suunnittelija Markus Alanko ja erikoissuunnittelija Jukka-Pekka Takala rikosentorjuntaneuvoston sihteeristöstä.

Liite 2. Valtioneuvoston periaatepäätös kansalliseksi väkivallan vähentämishjelmaksi

1. Johdanto

Valtioneuvosto teki 4.3.1999 periaatepäätöksen kansalliseksi Turvallisuustalkoot-rikoksantorjuntaohjelmaksi. Ohjelman tavoitteena oli luoda yhteinen toimintapolitiikka rikollisuuden vähentämiseksi ja turvallisuuden lisäämiseksi. Ohjelman toteutus jatkuu. Valtioneuvosto hyväksyi 23.9.2004 periaatepäätöksensä sisäisen turvallisuuden ohjelman Arjen turvaa. Osana ohjelmaa, jossa asetettiin määrällisiä tavoitteita väkivallan vähentämiseksi, valtioneuvosto hyväksyy nyt periaatepäätöksensä Kansallisen väkivallan vähentämishjelman. Valtioneuvostolla on muitakin ohjelmia, jotka tähtäävät väkivallan vähentämiseen taikka voivat vaikuttaa siihen, kuten pääministeri Matti Vanhasen hallitusohjelman tavoitteet ja niihin perustuvat toimet syrjäytymisen ehkäisemiseksi, Alkoholiohjelma vuosille 2004 - 2007 ja Hallituksen tasa-arvo-ohjelma 2004 - 2007.

Monet rikollisuusongelmat ovat Suomessa kansainvälisesti verrattuna lieviä ja rikollisuuskehitys on laskeva. Vakava väkivalta, erityisesti henkirikokset, on poikkeus. Henkirikollisuus on noin 2,5 -kertaista muihin Länsi-Euroopan maihin verrattuna. Lievempiä väkivaltatapahtumia ei kansainvälisillä uhritutkimuksilla mitaten ole Suomessa poikkeuksellisen paljon. Väkivaltamme ei siten luonnehdi väkivallan käytön yleisyys, vaan väkivallalla aiheutettujen seurausten vakavuus. Väkivaltaongelmat eivät yleisesti ole vähentyneet samassa määrin kuin useat muut rikollisuusongelmat. Lisäksi väkivallan voidaan todeta joissakin suhteissa lisääntyneen, käyneen seurauksiltaan entistä vakavammaksi ja tekotaivoiltaan tai muilta piirteiltään entistä ongelmallisemmaksi.

Tämä ohjelma pyrkii vähentämään kaikkea väkivaltaa kohtaavatpa ihmiset sitä koti-oloissa, työtehtävissä, koulussa, vapaa-aikanaan taikka muissa elinympäristöissä, riippumatta uhrien iästä, sukupuolesta, asuinpaikasta tai etnisestä tausta tai tekijöiden ominaisuuksista taikka väkivallan käytön menetelmistä tai motiiveista. Tavoitteena on saada aikaan johdonmukainen laskusuunta väkivaltaa kokeneiden väestönosuuksissa kaikilla väkivallan osa-alueilla ja väkivaltaisuutta ennustavissa riskitekijöissä.

Eryityisesti pyritään vähentämään väkivallan vakavia seurauksia. Tavoitteena on puolittaa väkivaltaiset kuolemat nykyisestään ja naisten väkivaltakuolemat jo lähivuosien kuluessa. Niin ikään pyritään erityisesti vähentämään sairaalahoitoa vaativaa väkivaltaa ja sellaista väkivaltaa, joka esimerkiksi toistuessaan tai kerrannaisvaikutuksiltaan on seurauksiltaan vakavaa.

Yleiset linjaukset

Integroitu, ehkäisyä ja yhteistyötä korostava lähestymistapa

Hallitus toteuttaa väkivallan vastaista politiikkaa, jossa väkivaltaan puututaan kokonaisvaltaisesti ja koordinoitusti yhtenäistämällä ehkäisevää politiikkaa ja sen toimeenpanoa kaikilla tasoilla ja tehostamalla väkivallan ehkäisyyn osallistuvien viranomaisten ja muiden toimijoiden yhteistyötä. Väkivaltaan pyritään ensisijaisesti vaikuttamaan tehokkailla toimilla, ettei sellaista esiintyisi. Mikäli väkivaltaa esiintyy, pyritään vähentämään sen seurauksia.

Väkivallan ja sen riskitekijöiden tunnistaminen ja varhainen puuttuminen niihin sekä väkivallan uusiutumisen ehkäisy viranomaistoiminnan yleisohjeena

Hallinnonalasta riippumatta eri viranomaisten, jotka toiminnassaan voivat kohdata väkivallan tekijöitä tai uhreja taikka väkivallan riskitekijöiksi tiedettyjä seikkoja, edellytetään pyrkivän tunnistamaan väkivalta nykyistä varmemmin ja puuttumaan sen riskitekijöihin nykyistä varhemmin. Viranomaisten, joiden kuuluu toimia väkivaltatapausten jälkeen tekijöihin kohdistuvien seuraamusten tai uhreille tuotettujen palvelujen toteuttamiseksi taikka muuten väkivaltaan reagoimiseksi, edellytetään toiminnassaan kiinnittävän erityistä huomiota siihen, miten väkivallan uusiutuminen olisi ehkäistävissä.

Väkivallattomuutta korostava kulttuurimuutos läpäisyperiaatteella

Eri viranomaiset pyrkivät toiminnassaan johdonmukaisesti korostamaan väkivallan käytön tuomittavuutta ja edistämään ristiriitojen ratkaisujen väkivallattomia menetelmiä. Väkivallan käyttö ja sitä ylläpitävät ja edistävät seikat, mukaan lukien median välittämät mallit, otetaan puheeksi, tehdään tunnetuiksi ja saatetaan kriittiseen tarkasteluun. Päätettäessä julkisesta tuesta kansalaistoiminnalle pyritään vaikutukset väkivaltaan ottamaan huomioon yhtenä tuen kriteerinä. Julkinen valta pyrkii kumppanuusperiaatteen mukaisiin järjestelyihin liike-elämän, kansalaisjärjestöjen ja muiden julkisen vallan ulkopuolisten toimijoiden kanssa, että nämä osaltaan edistäisivät väkivallattomuutta kulttuurimuutoksena.

2. Yleiset toimet väkivallan vähentämiseksi

Syrjäytymisen ehkäiseminen, syrjäytyneiden integroiminen ja hyvinvointipalvelut

Nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi välitetään tietoa syrjäytymisestä ja siihen liittyvistä tekijöistä lasten kanssa toimiville aikuisille. Tuetaan lasten ja nuorten elämänhallintaa ja lasta kuntoutetaan tarpeen mukaan. Maahanmuuttajataustaisten nuorten kiinnittymistä yhteiskuntaan ja elämän hallintaa tuetaan panostuksilla näiden koulutukseen ja harrastusmahdollisuuksiin ja levitetään hyviä käytäntöjä näiden syrjäytymisen ehkäisemiseksi, varhaiseksi puuttumiseksi ja kotouttamiseksi. (Vastuutahot: Sikäli kuin kysymys on koulun toimista tai nuoriso- ja

kulttuuritoiminnasta, valtakunnallisena vastuutahona on opetusministeriö. Palvelujen tuottajina toimivat yleensä kunnat. Maahanmuuttajien kotouttamisesta vastaa työministeriö. Yhteistyössä on kolmannella sektorilla keskeinen osuus.)

Erityisesti henkirikollisuuden vähentämiseksi kehitetään vaikeasti työllistettävälle, alkoholisoituneille tai muuten sosiaalisesti moniongelmaisille järjestettyä toimintaa, jossa he voivat kokea olevansa yhteisölle hyödyksi. (Vastuutahot: Tehtävästä vastaavat kunnat yhteistyössä kolmannen sektorin kanssa.)

Huolehditaan, että sosiaalisesti heikoimmat väestöryhmät pääsevät osallisiksi hyvinvointipalveluista, joita kehitetään edelleen. (Vastuutahot: Tehtävästä vastaa valtiovalta hyvinvointipolitiikan suunnan ja palvelujen vähimmäistason määrittäjänä ja kunnat niiden tuottajina.)

Mielenterveys

Keitetään ja lisätään nuorisopsykiatrian palveluita ja parannetaan koulun mahdollisuuksia tunnistaa niiden tarvetta. Keskittymishäiriöisten ja aggressiivisten lasten koulunkäyntiä ja heidän vanhempiaan tuetaan. (Vastuutahot: Nuorisopsykiatrian palveluiden kehittämisestä vastaa sosiaali- ja terveysministeriö, koulun toimista opetusministeriö.)

Keitetään mielenterveyden kriisipalveluja ja tehdään olemassa olevia palveluja tunnetuksi. (Vastuutahot: Sosiaali- ja terveysministeriö yhteistyössä Suomen Mielenterveysseuran kanssa.)

Päätetään väkivaltarikoksiin syyllistyneille mielenterveyspotilaiden tuetun avohoidon järjestämisestä asiaa selvittäneen sosiaali- ja terveysministeriön työryhmän ehdotusten pohjalta (Rikos- ja mielenterveyslain yhteensovittaminen. Kriminaalipotilaita koskevat säännökset. Sosiaali- ja terveysministeriö. Työryhmämuistioita 2005:20). (Vastuutaho: Sosiaali- ja terveysministeriö.)

Kulttuurin muutos

Päätetään *Mediaväkivalta. Lapset ja media* -toimintaohjelmasta 2005-2007 ja ryhdytään toteuttamaan sitä. Sen mukaisesti selvitetään mahdollisuutta vapauttaa kasvatuksellisesti positiivinen peli- ja kuvamateriaali arvonnisäverosta tai suosia sitä muilla tavoin. Pyritään sopimaan viranomaisten ja kaupallisten televisiokanavien kumppanuudesta väkivallattomuutta edistävän materiaalin tuottamiseksi ja esittämiseksi. Estetään internetistä saatavan, raaistavan materiaalin joutuminen lasten käsiin tukemalla helppokäyttöisten ja tehokkaiden suodatinohjelmien saatavuutta ja käyttöä. (Vastuutahot: Opetusministeriö yhteistyössä liikenne- ja viestintäministeriön kanssa ja verokysymyksissä valtiovarainministeriön kanssa.)

Selvitetään, miten ja millainen väkivallan vähentämiseen tähtäävä kasvatus tulisi sisällyttää peruskoulun ja puolustusvoimien opetusohjelmiin ja maahanmuuttajaväestölle suunnattuun koulutukseen. (Vastuutahot: Opetusministeriö, asevelvollisille suunnatun koulutuksen osalta yhteistyössä puolustusministeriön ja maahanmuuttaja-väestölle suunnatun koulutuksen osalta työministeriön kanssa yhteistyössä.)

Alkoholikulttuuria pyritään muuttamaan vähemmän humalahakuiseksi, erityisesti ”tolkutonta” humaltumista syrjiväksi, ja edistetään sosiaalista kontrollia ja keskinäis-vastuuta alkoholin käyttötilanteissa. (Vastuutahot: Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö ja alkoholiohjelman tarkoittamat toimijat.)

Väkivalta osaksi paikallista turvallisuussuunnittelua

Väkivallan vähentäminen sisällytetään osaksi paikallista turvallisuussuunnittelua. Rikksentorjuntaneuvosto valmistelee oppaan siitä, miten väkivallan vähentäminen tulisi ottaa huomioon paikallisessa rikksentorjunta-/turvallisuustyössä. Paikallisesti ja/tai alueellisesti pyritään tiivistämään yhteistyötä väkivallan ehkäisyn toimijoiden kesken. Poliisin RIKI -järjestelmästä tulostetaan maanlaajuisesti väkivallan keskittymät. Kihlakunnat yhdessä kuntien viranomaisten ja kyseisellä alueella olevien kiinteistöjen, toimivien liikkeiden ja aluetta käyttävien ihmisten kanssa selvittävät mahdollisuudet vähentää väkivaltaa näissä keskittymissä. Ympäristöministeriö valmistelee suositukset, miten väkivallan vähentämisen olisi otettava huomioon rakennetun ympäristön suunnittelussa. (Vastuutahot: Sisäasiainministeriö sisäisen turvallisuuden ohjelman ja RIKI -tiedostojen osalta, rikksentorjuntaneuvosto ja ympäristöministeriö mainittujen oppaiden/ohjeistuksen osalta.)

3. Kohdennetut toimenpiteet väkivallan eri osa-alueiden vähentämiseksi

3.1. Alkoholiehtoisen väkivallan vähentäminen

Alkoholiveroa, erityisesti väkevien alkoholijuomien veroa, korotetaan hallitusti vuosittain edellytyksin, että alkoholin kokonaiskulutus pienenee. Vaikutetaan valmisteilla olevaan EU:n alkoholistrategiaan siten, että siinä määritellään selvästi kansanterveyden edistämisen ja alkoholihaittojen vähentämisen asema yhteisön politiikoissa ja varmistetaan aktiivisen alkoholiveropolitiikan toimintamahdollisuudet EU:n tasolla. (Vastuutahot: Sosiaali- ja terveysministeriö yhteistyössä valtiovarainministeriön kanssa.)

Viranomaiset tiivistävät yhteistyötä alkoholilupakäytännössä ja sen noudattamisen valvonnassa alkoholiehtoisen väkivallan ja sen riskien vähentämiseksi ja yhteisöjen turvallisuuden parantamiseksi. (Vastuutahot: Tuotevalvontakeskus, lääninhallitukset ja poliisi yhteistyössä.)

Edistetään anniskelupaikkojen omavalvontaa ja tointen kattavuutta ja vaikuttavuutta. Pyritään siihen, että anniskeluluvanhaltijat huolehtivat asiakkaiden viihtyisyydestä ja turvallisuudesta sekä ehkäisevät humalahakuista juomista ja väkivaltilanteita kokonaisvaltaisesti yhteistyössä henkilökunnan, viranomaisten ja lähiyhteisöjen kanssa. Vastaavia omavalvonnan ja viranomaisten toimia kehitetään yleisissä kokouksissa ja yleisötilaisuuksissa tapahtuvaan anniskeluun. Sovitaan periaatteista, joilla anniskelu- tai vähittäisluvanhaltijat ja Alko Oy pyrkivät yhteistyössä ehkäisemään järjestyshäiriöitä ja väkivaltaa ravintoloiden ja alkoholin myyntipaikkojen ympäristöissä. (Vastuutahot: Alkoholiviranomaiset ja poliisi yhteistyössä ravintola-alan ja kaupan järjestöjen sekä Alko Oy:n kanssa.)

Poliisi puuttuu johdonmukaisesti ja paikallisten tarpeiden mukaisesti tehdyn riskianalyysin perusteella kaikilla julkisilla paikoilla sellaiseen alkoholijuomien nauttimiseen, joka jatkuessaan voi tyypillisesti muodostaa väkivallan riskitilanteita. Poliisi- ja sosiaaliviranomaiset ehkäisevät yhteistyössä yksityisillä paikoilla tapahtuvan humalajuomisen ongelmien syntymistä. Kansalaisten ilmoittamiskynnystä alkoholiehtoisesta väkivaltaepäilystä pyritään laskemaan esim. paikallisesti sopimalla, milloin poliisi kutsutaan paikalle. (Vastuutahot: Sisäasiainministeriö, erityisesti yksityisillä paikoilla tapahtuvan humalajuomisen osalta yhteistyössä sosiaali- ja terveysministeriön kanssa.)

Nuorten alkoholinkäytön kokeilu- ja aloitusikää pyritään nostamaan, humalankäyttöä vähentämään ja vastuullisuutta alkoholin käytössä korostamaan esimerkiksi myynnin ja anniskelun ikärajojen valvonnalla, koulujen terveystieteiden opetuksella ja vanhemmille suunnatulla valistuksella. (Vastuutahot: Sosiaali- ja terveysministeriö, joka kokoaa tarpeellisista yhteistyötahoista työryhmän konkretisoimaan toimia.)

Tehostetaan riskikäyttöä, riskin arviointia ja omaehtoisia alkoholinkäytön rajoittamisen keinoja koskevaa tietotusta. Terveystieteiden huollossa vakiinnutetaan alkoholinkäytön riskien arviointi osaksi terveydentilan arviointia kaikissa asiakaskontakteissa ja otetaan käyttöön riskiryhmiin kohdennettu neuvonta ja varhaisen puuttumisen toimintamallit niin perusterveydenhuollossa kuin erikoissairaanhoidossa. Päihdeongelmien hoitopalveluiden ja päihdeongelmaisia tukevien muiden palveluiden kattavuus ja saatavuus turvataan. Henkilöille, joiden väkivalta on yhteydessä alkoholiongelmiin, kehitetään hoito-ohjelmia ja niiden käyttöä lisätään osana rangaistuksen täytäntöönpanoa. Väkivaltaisten alkoholiongelmaisten hoitoon hakeutumista edistetään tiedotuksen ja suostuttelun menetelmin. (Vastuutahot: Sosiaali- ja terveysministeriöllä on päävastuu toimista riskikäytön vähentämiseksi, mutta palveluiden ja informaation tuottajina ovat keskeisiä myös kunnat, A-klinikkasäätiö ja järjestöt. Vastuu rangaistuksen täytäntöönpanon aikaisista hoito-ohjelmista kuuluu oikeusministeriölle.)

3.2. Lasten ja nuorten tekemän ja heihin kohdistuvan väkivallan vähentäminen

Lastensuojelu ja vanhemmuuden ja kasvattamisen tukeminen

Äitiys- ja lastenneuvolatoimintaa kehitetään ja resursoidaan kasvatustuen antamiseksi, varhaiseksi puuttumiseksi lasten kehitysriskeihin ja perheissä tapahtuvan väkivallan ehkäisemiseksi. Vanhemmuutta ja erityisesti isyyttä tuetaan tiedollisesti esimerkiksi vapaassa sivistystyössä. Pyritään siihen, että media tuottaisi ja esittäisi vanhemmuutta ja kasvatusta tukevia ohjelmia. (Vastuutahot: Sosiaali- ja terveysministeriö vastaa politiikasta, kunnat palvelujen tuottamisesta, missä järjestöillä voi olla keskeinen rooli.)

Lastensuojelutyötä tehostetaan vanhemmuutta tukevaksi ensimmäisten ongelmien ilmaannuttua ja perheitä tuetaan kohdennetuilla palveluilla lapsen kehityksen kuormittaessa vanhempia erityisen paljon. Perheiden, joissa on väkivallan riski yleisesti ja alkoholia kohtuuttomasti käyttävien väkivallan riskiperheiden lasten tilanteeseen puututaan tarvittavin tukitoimin johdonmukaisesti. (Vastuutahot: Sosiaali- ja terveysministeriö vastaa politiikasta, kunnat lastensuojelun palvelujen tuottamisesta.)

Kehitetään järjestelmiä, joilla lastensuojelu- ja sosiaaliviranomaiset saavat tiedon poliisin tietoon tulleesta lasten vanhempien väkivallasta kohdistuipa se lapsiin, toiseen vanhemmista taikka johonkin perheen ulkopuoliseen. Poliisitutkinnaassa kiinnitetään nykyistä enemmän huomiota siihen, miten lapset kokevat vanhempien väkivallan ja mitä tukea he mahdollisesti tarvitsisivat. (Vastuutahot: Sisäasiainministeriö sosiaali- ja terveysministeriön kanssa yhteistyössä.)

Lasten ja nuorten lähiympäristö

Kaavoituksessa ja rakennussuunnittelussa otetaan huomioon ympäristö lasten näkökulmasta ja pidetään huoli, ettei lasten arkiympäristö tarjoa eristettyjä alueita tai tiloja, joissa lasten kiusaaminen ja pahoinpitely olisi helppoa. (Vastuutahot: Valtiollinen ohjaus ympäristöministeriöllä, toteutusvastuu kunnilla.)

Päivähoito

Edistetään 4 - 6 -vuotiaiden lasten vanhempien mahdollisuutta taloudellisesti tuettuun lyhennettyyn työpäivään. Päivähoidon ryhmäkoko pidetään riittävän pienenä ja edistetään päivähoitossa lasten ja perheiden erityisen tuen tarpeen varhaista havaitsemista sekä tehostetaan tuen antamista. Päivähoitopaikkojen henkilöstölle valmistellaan ohjeistus käytännön toimiksi tilanteissa, joissa syntyy huoli lapsen altistumisesta väkivallalle. Lisätään lastenneuvola- ja päivähoitotoiminnan yhteistyötä ja turvataan lasten edun mukainen tiedonkulku. (Vastuutahot: Lyhennetyin työpäivän osalta työministeriö ja työmarkkinajärjestöt, sosiaali- ja terveysministeriö vastaa päivähoitotoiminnan ohjeistuksesta, kunnat päivähoitopalvelujen tuottamisesta.)

Koulu

Huolehditaan siitä, että koulutusta koskevien lakien ja opetussuunnitelman perusteiden mukaisesti kouluissa laaditaan suunnitelma ja se toimeenpannaan väkivallan, kiusaamisen ja häirinnän (kuten tyttöihin kohdistuvan sukupuolisen häirinnän) ehkäisemiseksi aikaansaamalla koko kouluyhteisön ja oppilaiden vanhempien sitoutuneisuus suunnitelmaan. Kouluissa pyritään vahvistamaan lasten ja nuorten sosioemotionaalista kehitystä ja toteutetaan laadukasta oikeuskasvatusta. Kehitetään koulun ja kodin yhteistyötä. Koulun tulee edistää vanhempien verkottumista oppilaiden sosiaalisen kehityksen tukemiseksi ja väkivallan ehkäisemiseksi. Koulukiusaamista ja väkivaltaa vähennetään myös parantamalla koulun fyysistä ja psyykkistä toimintaympäristöä ja tarjoamalla riittäviä oppilashuollollisia palveluja. Esi- ja alkuopetuksessa kiinnitetään huomiota lasten oppimisvaikeuksien tunnistamiseen ja ehkäisemiseen sekä tarjotaan riittäviä tukitoimia. (Vastuutahot: Valtiollinen ohjaus opetushallituksella, kunnat keskeisimpinä koulutuksen järjestäjinä ovat päävastuussa.)

Selkiinnytetään oppilashuoltoa koskevien tietojen luovuttamista koskevat rajoitukset terveys-, sosiaali- ja opetusviranomaisen välillä, jos käynnissä oleva selvitystyö osoittaa sellaisen tarpeelliseksi. Opettajankoulutuksessa tarjotaan nykyistä enemmän tietoa koulukiusaamisesta ja toimista sen ehkäisemiseksi. Samoin siinä kiinnitetään nykyistä enemmän huomiota opettajien mahdollisuuksiin tukea lasten sosioemotionaalista kehitystä. Hyödynnetään kokemukset eheyttettyä koulupäivää koskevasta kokeilusta. (Vastuutahot: Sosiaali- ja terveysministeriö, jonka oppilashuoltotyöryhmä selvittää tietojen luovuttamista koskevia asioita.)

Nuorison vapaa-aika

Iltapäivätoimintaa ja harrastusmahdollisuuksia järjestetään 3. luokasta eteenpäin. Lasten ja varhaisnuorten käyttöön tarjotaan mahdollisuuksien mukaan koulun tiloja ja uusien koulutilojen suunnittelussa otetaan tällainen monikäyttöisyys huomioon. (Vastuutahot: Opetushallitus ja kuntien koulutoimet.)

Korostetaan päihteettömyyttä kaikessa nuorille järjestetyssä vapaa-aikatoiminnassa. Kolmannen sektorin toimintaa nuorten vapaa-ajanvieton järjestämiseksi tuetaan ja sille myönnettävän yhteiskunnan taloudellisen tuen kriteereinä käytetään mm. päihteettömyyttä, väkivallattomuutta ja sukupolvien välistä vuorovaikutusta. (Vastuutahot: Opetusministeriö ja kuntien nuorisotoimet.)

Sosiaali- ja terveydenhuolto

Terveydenhuollossa kehitetään käytäntöjä tunnistaa vanhempiensa väkivallan kohteeksi joutuneet lapset. Sosiaali- ja terveydenhuollossa tehostetaan väkivaltaa kokeneiden lasten ja nuorten auttamista ja varhaista puuttumista. Lisäksi kehitetään toimia toistuvan uhriksi joutumisen välttämiseksi poliisin ja sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyöllä. (Vastuutahot: Valtiollinen ohjaus sosiaali- ja ter-

veysministeriöllä tarvittaessa yhteistyössä sisäasiainministeriön kanssa, toteutusvastuu kunnilla.)

Viritetään ja ylläpidetään kulttuurista keskustelua lasten asemasta avioerotilanteissa. (Vastuutahot: Erityisesti lastensuojelujärjestöt.)

Kehitetään edelleen lasten turvataitoja edistäviä ohjelmia ja toimintamuotoja sekä edistetään niiden käyttöönottoa. (Vastuutahot: Opetushallituksella vastuu yleisestä ohjauksesta ja kouluissa toteutettavien ohjelmien kehittämisestä, lastensuojelu- ja muilla järjestöille vastuuta toteuttamisesta.)

3.3. Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentäminen

Väkivallasta puhuminen ja siihen puuttuminen

Madalletaan väkivallan puheeksi ottamisen ja väkivaltaan puuttumisen kynnyksiä. Väkivallan tunnistamista, tiedostamista, havaitsemista ja ehkäisemistä pyritään parantamaan kaikkialla yhteiskunnassa. (Vastuutahot: Koordinointivastuu sosiaali- ja terveysministeriöllä, toteutusvastuu koskee kaikkia naisiin kohdistuvaa väkivaltaa kohtaavia viranomaisia ja kansalaisjärjestöjä.)

Suositaan sellaista naisten turvallisuustaitojen kehittämistä, jossa ei syyllistetä uhria. (Vastuutahot: Koordinointivastuu sosiaali- ja terveysministeriöllä, toteutusvastuu enimmäkseen järjestöillä.)

Väkivallan katkaisuohteimat

Tiedotetaan väkivaltaa tehneille mahdollisuuksista hakeutua tarjolla oleviin väkivallan katkaisuohteelmiin tai ohjelmiin, jotka vähentävät väkivallan käytön todennäköisyyttä. Ohjelmia tehdään tunnetuksi myös väkivallan uhrien ja muun väestön keskuudessa. Toteutetaan sisäisen turvallisuuden ohjelman mukaisesti toimia, joiden avulla voidaan rangaistuksen täytäntöönpanon yhteydessä parantaa väkivalta- ja seksuaalirikosten ehkäisyyttä. (Vastuutahot: Rangaistuksen täytäntöönpanon yhteydessä toteutettujen ohjelmien vastuu oikeusministeriöllä, muiden ohjelmien tunnetuksi tekemisestä vastaavat poliisi, sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmät ja ohjelmien tuottajat.)

Yhteistyö

Parannetaan kaikilla tasoilla viranomaisten yhteistyötä väkivallan tunnistamiseksi ja sen uhrien, tekijöiden ja näkijöiden auttamiseksi. Erityisesti kehitetään sosiaalitoimen ja poliisin yhteistyötä pikaisen avun saamiseksi ja auttamisketjun jatkuvuuden parantamiseksi sekä sosiaalitoimen ja terveystoimen välistä yhteistyötä mm. väkivallan ja avun tarpeen tunnistamiseksi, avun ja hoidon järjestämiseksi ja hoitoon ohjaamiseksi, palveluketjun luomiseksi ja tiedottamiseksi. Pai-

kallistasolla luodaan tai kehitetään olemassa olevia verkostoja ja muita yhteistyömuotoja väkivallan vähentämiseksi esimerkiksi kuntien tai alueellisten turvallisuus- tai hyvinvointiohjelmien puitteissa. Kehitetään julkisen vallan ja järjestöjen sekä muiden toimijoiden välistä yhteistyötä erityisesti paikallistasolla. (Vastuutahot: Koordinointivastuu sosiaali- ja terveysministeriöllä erityisesti perheissä tapahtuvaa ja lähisuhdeväkivaltaa koskevan toimintaohjelman ja sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmän osalta, muuten tämän ohjelman toteutusta yleensä koordinoivalla elimellä.)

Terveydenhoito

Terveydenhoidossa kehitetään välineitä pahoinpitelyn uhrien tunnistamiseksi. Systematisoidaan fyysisten vammojen vuoksi terveyskeskuksiin ja sairaaloihin tulevien potilaiden haastattelua ja tutkimusta esimerkiksi ns. Malmin mallin mukaan koko maassa käytettäväksi. Terveydenhuollon henkilöstöä koulutetaan väkivallan uhrien kohtaamiseen ja ohjaamiseen palveluihin, jotka auttavat vähentämään väkivallan uusiutumisen riskiä ja väkivallan psyykkisiä vaikutuksia. Niin ikä kehitetään väkivallan uhrien hoitokäytäntöjä. (Vastuutaho: Sosiaali- ja terveysministeriö toimintaohjelmansa lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisemiseksi vuosille 2004 - 2007 mukaisesti.)

Sosiaalitoimi

Luodaan valtakunnallisesti kattava sosiaalipäivystysjärjestelmä. Sosiaalitoimi huolehtii, että apua tarvitsevat ohjataan asianmukaisten palvelujen piiriin. Sosiaalityöntekijä laatii väkivallan uhrin kanssa tälle selkeän palvelu-, tuki- ja turvatoimien suunnitelman. Väkivallan tekijöitä vastuutetaan ja ohjataan hoitoon. Päihdehuollon laitostuntoutuksessa tarjotaan väkivaltaisille henkilölle erityistukea väkivaltaisen käyttäytymisen katkaisemiseksi. Erikseen selvitetään kuntien akuutin kriisityöryhmien toiminta naisiin kohdistuvan väkivallan seurausten lieventämiseksi ja mahdollisuudet kehittää tätä toimintaa. (Vastuutaho: Sosiaali- ja terveysministeriö.)

Poliisi

Poliisi kehittää edelleen omaa koulutustaan ja toimintaansa naisiin kohdistuvan väkivallan käsittelemiseksi ja ehkäisemiseksi sekä toimintavalmiuksiaan kotihälytystilanteissa. Väkivallan uhkaa kokevaa autetaan tekemään turvasuunnitelmaa väkivaltatilanteiden varalle. (Vastuutaho: Sisäasiainministeriö.)

Uhrien erityispalvelut

Kuntien sosiaali- ja terveystoimen on varmistettava, että väkivallan uhrien tarvitsemia tukipalveluita on kattavasti saatavilla koko maassa tarvittaessa kehittä-

mällä seudullista yhteistyötä. Turvataan väkivallan uhriksi joutuneille naisille kaikkina vuorokauden aikoina saatavilla olevan ja maksuttoman puhelinneuvonnan saatavuus. Varmistetaan alueellisesti kattavat turvakotipalvelut. Selvitetään turvakotipaikkojen tarjonnan riittävyys ja pyritään vakiinnuttamaan toiminnassa olevien turvakotien rahoituspohja. Selvitetään mahdollisuudet järjestää väkivaltaa tai sen uhkaa kokeneille naisille matalan kynnyksen tuki- ja käyntipaikkoja. Parannetaan lähestymiskiellon aikaisten välttämättömien tapaamisten turvallisuutta tarjoamalla tähän turvajärjestelyjä. (Vastuutahot: Valtiollinen ohjaus sosiaali- ja terveystieteiden ministeriöllä ja lääninhallituksilla, palveluiden järjestämisvastuu on kunnilla, mutta palveluja tuotetaan yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa.) Maahanmuuttajanaisten erityistarpeet

Parannetaan maahanmuuttajanaisten palveluita ottamaan paremmin huomioon väkivaltaa ja sen uhkaa. Esimerkiksi huolehditaan väkivaltaa kokeneiden maahanmuuttajanaistenkin maksuttomasta ja kaikkina vuorokauden aikoina saatavilla olevasta puhelinneuvonnasta ja siitä, että maahanmuuttajanaisten oikeuksista ja apujärjestelmistä tiedotetaan eri kielillä ja tapaamiset ja tulkkaukset järjestetään tavalla, joka mahdollistaa väkivallasta keskustelemisen. Selvitetään mahdollisuudet käsitellä väkivaltaa parisuhteissaan kokeneiden maahanmuuttajanaisten oleskelulupakysymykset oikeudenmukaisesti siten, ettei pelko oleskeluluvan menetyksestä ehkäise väkivaltaan puuttumista ja ettei uhria tosiasiallisesti rangaista karkotuksella. Kehitetään ja kokeillaan maahanmuuttajamiehille suunnattuja palveluita ja ohjelmia niin, että ne rohkaisevat heitäkin hakeutumaan niiden piiriin. Edistetään Suomessa asuvan miesväestön kulttuurirajat ylittävää vuorovaikutusta. (Vastuutahot: Työministeriö sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön ja sisäasiainministeriön sekä maahanmuuttajajärjestöjen kanssa yhteistyössä.)

Turvatekniikka

Tarjotaan väkivallan uhkaamille naisille kokeiluluonteisesti hälytyslaitteita, joilla he saavat nopeasti ja huomaamatta yhteyden hätäkeskukseen, jolla on käytössä asiaa koskevat taustatiedot. Tiedotetaan kaikille mahdollisuuksista parantaa turvallisuutta matkapuhelimen asetuksin ja muilla teknisillä laitteilla. (Vastuutahot: Sisäasiainministeriö yhteistyössä järjestöjen kanssa.)

Toimet erityisesti seksuaalisen väkivallan vähentämiseksi

Pyritään lisäämään seksuaalirikoksiin syyllistyvien kiinnijäämisriskiä kehittämällä poliisitutkintaa ja selvittämällä mahdollisuudet lisätä uhrien ilmoitusalttiutta sekä sitä, että ilmoitetuista rikoksista olisi käytettävissä menestyksellisen poliisitutkinnan edellyttämät perustiedot. Parannetaan raiskauksen ja muiden seksuaalirikosten uhreille tarjottavia palveluita estämällä ja vähentämällä leimautumista ja rikostutkinnan lisähaittaa. (Vastuutahot: Sisäasiainministeriö vastaa toimista poliisitutkinnan kehittämiseksi ja kiinnijoutumisriskin lisäämiseksi, sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö sekä palvelujen tuottajat muiden palveluiden kehittämisestä.)

Kehitetään ja koordinoidaan valistusta ja koulutusta, joka kohdistuu seksuaalirikosten mahdollisiin tekijöihin (kuten poikien kasvatus tyttöjen sukupuolisen itsemääräämisoikeuden kunnioitukseen peruskoulussa ja ohjelmat asevelvollisille) ja uhreihin (esimerkiksi turvataitojen ja riskitilanteiden tunnistuksen opetus) sekä niihin kolmansiin henkilöihin, jotka voivat toiminnallaan vähentää väkivallan riskiä (kuten kavereista huolehtimisen neuvot peruskoululaisille). Varmistetaan, että maahanmuuttajilla ja maassa vierailevilla on tarjolla riittävästi tietoa Suomen lainsäädännöstä ja tavoista, ja vastaavasti suomalaisia valistetaan muiden kulttuurien normeista. (Vastuutahot: Opetushallitus vastaa kouluissa tapahtuvasta, puolustusministeriö asevelvollisten ja työministeriö maahanmuuttajien valistuksesta.)

3.4. Työväkivallan vähentäminen

Kiinnijoutumisriski

Pyritään siihen, että rikokset ilmoitettaisiin nykyistä systemaattisemmin poliisille. Tämän edistämiseksi pitäisi päättää yhteisistä periaatteista, miten lievä väkivalta, joka yleensä on asianomistajarikos, ilmoitetaan poliisille. Yrityksien toivotaan lisäävän kiinnijoutumisriskiä teknisen ja muun valvonnan keinoin. (Vastuutahot: Toimialakohtaiset liitot.)

Riskien hallitseminen

Kehitetään Kauris-menetelmää (kaupan eri riskien, mm. väkivallan selvittämiseksi, seuraamiseksi ja hallitsemiseksi kehitetty menetelmä) toimialakohtaisesti helppokäyttöiseksi eri yritysten ja julkisten yhteisöjen työpaikkaväkivallan seurannan ja hallitsemisen työkaluksi. (Vastuutaho: Työturvallisuuskeskus yhteistyössä toimiala-kohtaisten liittojen kanssa.)

Valmiudet kohdata väkivaltaa

Ammatillista koulutusta kehitetään aloilla, joilla väkivallan riski on olennainen. Tuotetaan väkivallan ehkäisyn/hyvien käytäntöjen keskitetyt verkkosivut ja toimialakohtaista ehkäisymateriaalia. (Vastuutahot: Vastuu koulutuksen kehittämisestä kuuluu asianomaisille koulutuslaitoksille, verkkosivujen kehittämisen ja ylläpitovastuu kuuluu Työterveyslaitos, toimialakohtaisen ehkäisymateriaalin tuottamisessa ja levittämisessä liitoilla keskeinen osuus.)

Työyhteisön sisäinen yhteistyö

Luodaan ja tuodaan selkeästi esiin yhteinen väkivallan vastainen tahtotila työpaikoilla käyttäen hyväksi olemassa olevia hyviä käytäntöjä (kuten nk. HUS -

mallia). (Vastuutahot: Toimialakohtaisilla liitoilla vastuu edistämisestä, toteutus riippuu työpaikoista.)

Työympäristö

Työympäristön suunnittelussa kiinnitetään huomiota häiriötilanteiden synnyn ehkäisyyn esimerkiksi näkyvyyttä parantamalla ja tilasuunnittelulla. Vähennetään mahdollisesti väkivaltaisia asiakkaita tai potilaita tarpeettomasti ärsyttäviä tekijöitä ja omaisuuden suojaa ja valvontaa parantamalla houkutusta anastuksiin, joissa käytettäisiin väkivaltaa taikka jotka tilanteena voivat kehittyä väkivaltaisiksi. Arvioidaan ammattimaisen vartioinnin tarve riskikohteissa. Rajoitetaan päihtyneiden ja häiriöihin ilmeisen alttiiden sekä asiattomien henkilöiden pääsyä työpisteisiin ja toimitiloihin. Tarkistetaan riskityöpaikkojen henkilöstömitoitus. Painotetaan ja valikoidaan erilaiset varotoimet riskien mukaan. Kehitetään niiden henkilöiden koulutusta, joiden päivittäisiin työtehtäviin kuuluu väkivaltaisten taikka sellaiseksi mahdollisesti kehittyvien ongelmatilanteiden ratkaisu. (Vastuutahot: Koordinoitivastuu työsuojeluviranomaisilla.)

Yritysten yhteistoiminta

Edistetään samoissa tiloissa toimivien yritysten yhteistoimintaa työpaikkaväkivallan ehkäisyssä. (Vastuutahot: Työturvallisuuskeskus vastaa hyviä käytäntöjä koskevasta tiedotuksesta, toteutusvastuu kuuluu samoissa tiloissa toimiville yrittäjille, joiden yhteistoimintaa voidaan edistää esim. kuntien kaavoitus- ja rakentamispäätöksillä.)

3.5. Erityisiä toimia vakavimman väkivallan vähentämiseksi ja seurausten lieventämiseksi

Tappouhkauksiin reagoiminen

Tappouhkauksista kehoitetaan ilmoittamaan poliisille, joka ryhtyy uhattua suojaaviin toimiin ainakin silloin, kun uhkauksen esittää henkilö, jolla on tuomio törkeästä ratti-juopumuksesta ja tuomio jostakin väkivaltarikoksesta. (Vastuutaho: Sisäasiainministeriö.)

Lähestymiskiellon elektroninen valvonta

Kehitetään valvontateknologiaa lähestymiskieltoon. (Vastuutaho: Oikeusministeriö, jonka työryhmä selvittää rangaistusluonteista elektronista valvontaa.)

Asevalvonta

Poliisi on johdonmukaisesti myöntämättä alkoholin ongelmakäyttäjiksi tai väkivaltaisiksi tiedetyille henkilöille aseenkantolupia ja peruuttaa voimassa olevan luvan, jos sen haltija on alkoholisoitunut (juopumuspidätykset, törkeä rattijuopumus) tai syyllistynyt väkivaltarikokseen. (Vastuutaho: Sisäasiainministeriö.)

Tutkijalautakunnat henkirikoksiin ja työväkivaltakuolemat TOT –tutkintaan

Väkivaltaisiin kuolemiin sovelletaan kokeiluluonteisesti onnettomuustutkintaperiaatteiden mukaan työskenteleviä tutkijalautakuntia, jotka selvittävät, mihin tekijöihin vaikuttamalla vastaava kuolemantapaus olisi ollut estettävissä. Väkivaltaiset kuolemat työpaikoilla tutkitaan samojen periaatteiden mukaisesti kuin kuolemaan johtaneet työtapaturmat vastaavien uusien tapausten ehkäisemiseksi. (Vastuutahot: Kokeilu järjestettäisiin Onnettomuustutkintakeskuksen yhteyteen, TOT-tutkinnasta vastaa Tapaturmavakuutuslaitosten liitto.)

Pelastustoimi

Huolehditaan nopean ja osaavan ensiavun saannista myös syrjäseuduilla väkivallan uhrien saattamiseksi mahdollisimman nopeasti hoitoon. (Vastuutaho: Sisäasiainministeriö.)

Uusintarikollisuuden ja uusiutuvan uhriksi joutumisen ehkäisy

Lisätään kognitiivisia taitoja kehittäviä, erityisesti väkivaltarikoksesta tuomituille tarkoitettuja ohjelmia ja tehostetaan niiden käyttöä ottamalla huomioon ulkomaiset kokemukset tuloksellisuuden edellytyksistä. Lisätään päihdehoidon mahdollisuuksia rangaistuksen täytäntöönpanossa ja kiinnitetään huomiota vankilasta vapautuneiden elinolojen ja tarvittavien tukipalvelujen järjestämiseen. (Vastuutaho: Oikeusministeriö.)

Poliisi kehittää väkivaltaisten kotihälytystilanteiden hoitoon uusiutumisriskiin perustuvat porrastetut käytännöt, joissa lieväänkin väkivaltaan puututaan perusteellisemmin, jos sitä esiintyy toistamiseen samassa perheessä. Ainakin kokeillaan mahdollisuuksia siihen, että poliisi tai muu asiantuntija selvittäisi vakavan väkivallan uhrin kanssa väkivallan uusiutumisen todennäköisyyttä ja keinoja sen vähentämiseksi. (Vastuutaho: Sisäasiainministeriö.)

Tuetaan kokeiluja väkivallattomuuteen sitouttavien restoratiivisen oikeuden menetelmien kehittämisestä lähisuhdeväkivaltatapauksiin. (Vastuutaho: Rikosasioiden sovittelun neuvottelukunta.)

3.6. Muita erityistoimenpiteitä

Järjestäytyneeseen rikollisuuteen liittyvän väkivallan torjunta

Pyritään rikollisuutta yleisesti ja yhteiskunnan ulkopuolisten erilliskulttuurien syntyä ehkäisemällä vaikuttamaan järjestäytyneen rikollisuuden kasvupohjaan ja vaikuttamaan tekijöihin, jotka organisoivat ammattimaista rikollisuutta, kuten vankiloissa tapahtuvaan verkostoitumiseen ja rikoksilla hankittuihin taloudellisiin hyötyihin. (Vastuutahot: Sisäasiainministeriö vastaa yleisesti järjestäytyneen rikollisuuden ehkäisy-politiikasta, vankiloiden osuudesta vastaa oikeusministeriö.)

Rasistisen väkivallan ehkäisy

Puututaan johdonmukaisesti ja nopeasti rasistisia piirteitä omaavaan koulu-kiusaamiseen ja –väkivaltaan. Lisätään koulutusta rasistisesta väkivallasta rikoksentorjunnan, vankeinhoidon ja jälkihuollon palveluiden parissa työskenteleville. Kehitetään rasistisen väkivallan uhreille tarjottuja palveluita ja erityisesti uhrien kanssa työskentelevien osaamista. Rasismi otetaan esille mm. poliisien, vartijoiden ja vankilatyöntekijöiden työhönottohaastatteluissa. Kehitetään vangeille tarjottuja rasistista uusintarikollisuutta vähentäviä ohjelmia. Ehkäistään ääriyhmien toimintaa ja kehitetään ja jaetaan rasismin vähentämiseen tähtäävää informaatiota. (Vastuutahot: Tointen koordinoinnista vastaa vähemmistövaltuutettu, toteutuksesta mainitut viranomaiset.)

3.7. Muutokset rikosoikeudelliseen järjestelmään tai muuksi lainsäädännöksi

Nuorten rikosseuraamusjärjestelmää kehitetään siten, että väkivaltaan on käytettävissä nopea, mutta nuoren oikeusturvaa vaarantamaton, rikoskierteen katkaiseva toimenpide, esimerkiksi nuorisoaresti. Rikosasioiden sovittelutoiminta valtakunnallistetaan ja saatetaan voimaan lainsäädäntö sovittelutoiminnan hallinnollisesta organisoimisesta, rahoituksesta ja menettelystä sovittelua toteutettaessa. (Vastuutahot: Oikeusministeriö, sovittelun osalta yhteistyössä sosiaali- ja terveysministeriön kanssa.)

Oikeuskäytäntöä ohjataan ja tarvittaessa harkitaan lainmuutosta, jotta vammoja aiheuttavaa toistuvaa nyrkillä lyömistä ei rikosilmoitusvaiheessa luokiteltaisi lieväksi pahoinpitelyksi. Selvitetään mahdollisuus täsmentää pahoinpitelytunnusmerkistöjä siten, että fyysisiin vammoihin johtava aseellinen väkivalta asiakaspalvelutilanteissa luokiteltaisiin entistä useammin törkeäksi. Selvitetään mahdollisuudet korjata lainsäädäntöä tavalla, joka nykyistä paremmin tunnistaa ja tunnustaa naisiin kohdistuvassa väkivallassa usein esiintyvät läheiseen ihmiseen kohdistuvan väkivallan toistuvuuden ja alistavuuden. Selvitetään mahdollisuudet liittää väkivallan katkaisuun tähtäävät ohjelmat rikosseuraamusjärjestelmään ja miten tekijöiden motivaatiota osallistua ohjelmiin voitaisiin lisätä. (Vastuutaho: Oikeusministeriö.)

Lisätään velvollisuus työväkivaltatilanteen asianmukaisesta jälkihoidosta työturvallisuus- tai työterveyshuoltolakiin. (Vastuutaho: Sosiaali- ja terveysministeriö.)

3.8. Tutkimusohjelman sekä seuranta- ja tilastointijärjestelmän kehittäminen

Terveystieteiden tilastointijärjestelmää kehitetään siten, että niin polikliinisesti hoidetuista väkivaltatapauksista kuin sairaalahoitoa vaativasta väkivallasta saataisiin kunnollinen tieto. Lisätään työpaikkatapaturmien ESAW -luokitukseen oma koodi työpaikkaväkivallalle. Suunnitellaan kokonaisuutena, miten väkivallasta aiheutuvia sosiaalisektorin palveluja pitäisi tilastoida. (Vastuutahot: Sosiaali- ja terveysministeriö ja tilastoviranomaiset.)

Kehitetään väkivaltarikollisuuden tilastointia siten, että uhrin iän ja sukupuolen mukaiset tarkastelut käyvät mahdollisiksi. Poliisin rikosilmoitusjärjestelmään lisätään väkivallan luonnetta (esim. työväkivalta) koskevia tarkenteita. Jatketaan ja kehitetään Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen, Poliisiammattikorkeakoulun ja sisäasiainministeriön poliisiosaston henkirikosseuranta. (Vastuutahot: Tilastoviranomaiset, henki-rikosseurannan osalta sen osapuolet.)

Huolehditaan kuolemansyyn tutkintajärjestelmän säilymisestä korkeatasoisena ja kehitetään sitä palvelemaan väkivaltaisten kuolemien ehkäisytoimenkin suunnittelua. (Vastuutaho: Sosiaali- ja terveysministeriö.)

Päätetään, miten väkivaltaa seurataan toistuvilla uhritutkimuksilla ja väkivaltaan osallistumista koskevilla kyselyillä, ketkä näistä vastaavat ja miten kyselyiden jatkuvuuden varmistavasta rahoituksesta huolehditaan. (Vastuutaho: Oikeusministeriö koordinoi osana väkivallan tutkimusohjelmaa.)

Päätetään useavuotisesta väkivallan tutkimusohjelmasta, jossa väkivaltaa koskevan perustutkimuksen, väkivaltaongelmien kehityksen seurannan, erilaisten väkivaltaa koskevien asennemittausten jne. lisäksi erityisesti otetaan huomioon väkivallan vähentämiseen tähtäävät hankkeet ja niiden vaikuttavuuden arviointi. (Vastuutaho: Oikeusministeriö valmistelee ja koordinoi yhteistyössä tutkimusyhteisöjen kanssa.)

Tutkimusohjelmaan sisällytetään tämän ohjelman pilotointi paikallisesti Järvenpäässä. (Vastuutaho: Rikoksenteorjuntaneuvosto.)

4. Ohjelman toteutuksen ja muun väkivallan vastaisen työn koordinointi ja muu edistäminen

Ohjelman toteutusta koordinoi rikoksenteorjuntaneuvosto, joka raportoi toteutuksen edistymisestä sisäisen turvallisuuden ohjelman ministeriryhmälle. Ohjelma on voimassa vuoden 2008 loppuun, jolloin rikoksenteorjuntaneuvosto laatii sen toteutuksesta raportin valtioneuvostolle.

Rikksentorjuntaneuvosto asettaa väkivaltajaoston edistämään väkivaltatyötä. Jaosto on aloittanut työskentelynsä työryhmänä. Työryhmään on kutsuttu jäsenet rikoksen-torjuntaneuvoston jäsenistä ja muissa ministeriöissä toimivista väkivallan vähentämiseen tähtäävistä ohjelmista. Jaostoa täydennetään tämän ohjelman toteutuksen kannalta keskeisten ministeriöiden ja muiden tahojen edustajilla. Jaosto on valmistellut ehdotuksen kansallisen väkivallan vähentämisohjelman toimeenpanon painopisteiksi vuodelle 2007 ja suosituksen hallinnonalojen yhteiseksi toimintamalleiksi. Vuoden 2007 painopistealueena on lapsiin ja nuoriin kohdistuvan väkivallan vähentäminen. Jaosto valmistele syksyllä 2006 selvityksen väkivallan vähentämistyön resursseista.

Rikksentorjuntaneuvoston ja sen sihteeristön toiminnassa keskitytään tämän ohjelman toteutukseen ja sihteeristöön on otettu ohjelman toteutuskaudeksi koordinaattori yksinomaaisena tehtävänä ohjelman toteutuksen edistäminen. Neuvosto edistää ohjelman toteutusta mm. keräämällä ja välittämällä yleisölle ja asiantuntijoille pätevää tietoa väkivallasta ja sen torjuntakeinoista sekä huolehtimalla yhteyksistä kotimaisiin väkivallan ehkäisyn toimijoihin ja asiantuntijatahoihin, joista koottaisiin verkosto. Neuvosto perustaa Internet-sivuston, jolta suoraan tai yhteyksien kautta löytyisi väkivallan ehkäisyn keskeinen materiaali, ja ylläpitää sitä. Neuvosto pyrkii edistämään väkivaltaan liittyvää koulutusta ja oppimateriaalien sekä väkivallan ehkäisyn oppaiden tuottamista.

Lisäksi sosiaali- ja terveysministeriön johdolla on asetettu työryhmä laatimaan selvityksen siitä, miten virastot ja laitoksen, joihin on valtakunnallisesti keskitynyt väkivallan vähentämiseen liittyvää osaamista, voisivat tehokkaasti tukea alueellista ja paikallista väkivallan vähentämistyötä. Työryhmän tulee myös selvittää, onko tarvetta keskittää väkivallan vähentämiseen liittyvää valtakunnallista osaamista.

Liite 3. Alkoholiehtoisen väkivallan vähentäminen / Alkoholiohjelma 2008–2011

Paikallinen alkoholipolitiikka -hankkeen (PAKKA) implementointi

PAKKA-hanke oli edellisen alkoholiohjelmakauden 2004–2007 kärkihanke. Hankkeen tavoitteet olivat:

- Nuoret ja nuoret aikuiset juovat vähemmän ja juomisen aloitusikä nousee
- Humalajuominen ja siihen liittyvät haitat vähenevät
- Alueellinen ja seudullinen alkoholihaittojen ehkäisy tehostuu

Keinot

Pakan keskeisinä keinoina ovat olleet alkoholin saatavuuden virallisen (poliisi, läänin alkoholihallinto) ja epävirallisen sääntelyn (lasten vanhemmat, alkoholin välittäminen) vahvistaminen. Yhteistyötä on tehty laajasti koko alkoholielinkeinoon toimijakentän (ravintolat, vähittäismyymintapaikat. Toimenpiteinä on ollut alkoholielinkeinoon tehostettu valvonta ja työntekijöiden koulutus sekä kansalaisten, viranomaisten ja päättäjien aktiivointi monin eri tavoin. Hankkeeseen kuuluu laaja tutkimusosio, jonka tehtävänä on arvioida toiminnan tuloksellisuutta ja tulosten pysyvyyttä.

Tutkimus osoitti, että ravintolat noudattivat alkoholilain rajoituksia aiempaa selkeämmin ja sitä kautta myynti "selvästi päihtyneille" väheni. Tämä puolestaan näkyi vähentyneenä ravintolaväkivaltana ja vähentyneinä asiakasvirtoina poliklinikoilla. Tutkimus myös osoitti vähittäismyymintapaikkojen tiukentaneen omavalvontaansa (mm. ikärajavaltvontaa). Nuoret olivat itse hankkeessa monella tavalla toimijoita. He tekivät opinnäytteitä aiheesta, olivat mukana järjestämässä seminaareja ja erilaisia tempauksia ja testasivat itse ravintoloiden vastuullisen anniskelun pitävyyttä. Nuoret itse kokivat alkoholi-juomien hankinnan vaikeutuneen. Hankkeen väestökysely osoitti, että kansalaiset pitivät nyt todennäköisempänä jäädä kiinni alkoholilain rikkomuksista kuin ennen hanketta. Hämeenlinnan seudulla ravintolaväkivalta väheni hankkeen toimintakaudella.

Alkoholiohjelmakaudella 2008–2011 paikallisen alkoholipolitiikan mahdollisuuksia hyödynnetään jo saatujen kokemusten, hankearvioiden sekä hankkeista johdettujen hyvien käytäntöjen perusteella. Ehkäisevässä työssä haetaan aiempaa selkeämmin tasapainoa erilaisten kysynnän ja tarjonnan ehkäisykeinojen välillä ja kehitetään tätä yhteistyötä tukevia työmuotoja. Lääninhallitukseen sijoittuvat alkoholiohjelman aluekoordinaattorit vastaavat osaltaan PAKKA-hankkeen hyvien käytäntöjen levittämisestä.

Kuntien avainpäihdeindikaattorit

Alkoholiohjelma levittää osaltaan päihdeiden käytön vaikutuksia paikalliseen hyvinvointiin luotaavaa kuntien päihdeavainindikaattori-patteristoa. Näissä indikaattoreissa on suoraan päihde-ehtoisia väkivaltatapauksia luotaava kohta: Poliisin tietoon tulleet henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset / 1000 asukasta kohti. Päihdeavainindikaattoreiden avulla voidaan seurata alueen päihdetilannetta ja tehdä vertailuja muihin alueisiin (www.sotkanet.fi).

Alkoholiohjelma hakeutuu aiempaa tiiviimmin yhteistyöhön myös jo vakiintuneiden valtakunnallisten kampanjoiden kanssa (liikenne- ja vesiturvallisuuskampanjat, turvallisuustalkoot, lähi- ja parisuhdeväkivallan ehkäisy) hyödyntäen niiden antamaa tukea alueellisessa ja paikallisessa ehkäisytyössä.

Liite 4. Kysely lääninhallituksien poliisiosastoille 2008

KANSALLINEN VÄKIVALLAN VÄHENTÄMISEN OHJELMA 2007-2008

SEURANTA TOIMENPITEIDEN TOTEUTUKSESTA

VASTAUKSET KYSELYSTÄ LÄÄNINHALLITUKSIEN POLIISIOSASTOILLE

Tappouhkauksista kehotetaan ilmoittamaan poliisille, joka ryhtyy uhattua suojaaviin toimiin ainakin silloin, kun uhkauksen esittää henkilö, jolla on tuomio törkeästä rattijuopumuksesta ja tuomio jostakin väkivaltarikoksesta.

Etelä-Suomen lääninhallitus

Tappouhkauksen ollessa kyseessä rikosnimike on laitton uhkaus (RL 25:7). Uhkauksen käyttäminen sisältyy moneen rikokseen. Laittomassa uhkauksessa uhkaaminen ei ole keino jonkin tavoitteen saavuttamiseksi, vaan rikos tyhjentyy pelkkään rikoksella uhkaamiseen. Käytännössä kysymys on erilaisista humalassa tehdyistä uhkailemisista ilman sen parempaa näkyvää syytä. Tunnuksmerkistö edellyttää aseiden nostamista toista vastaan tai muunlaista rikoksella uhkaamista. Rangaistavaa on henkilökohtaiseen turvallisuuteen tai omaisuuteen kohdistuvalla rikoksella uhkaaminen.

On myös huomattava, että usein uhkaamista käytetään pakottamiskeinona johonkin muuhun pyrittäessä. Laittomasta uhkauksesta ei rangaista erikseen, jos teko täyttää sellaisen rikoksen tunnuksmerkistön, johon sisältyy laitton uhkaaminen jonkin tavoitteen toteuttamiseksi tai edun saamiseksi.

Todettakoon, ettei ole tarkoituksenmukaista luoda jotakin yleistä yhteistä toimintamallia koskien laittomia uhkauksia, koska laittomat uhkaukset ovat rikoksina sellaisia, joiden kohdalla toimenpiteet tulee aina harkita tapauskohtaisesti. Toimenpidevalikoima on laaja; aina kiinniottamisesta, pidättämisestä ja vangitsemisesta sovitteluun ja neuvontaan.

Poliisi suhtautuu poikkeuksetta vakavasti laittomiin uhkauksiin. Poliisi kirjaa rikosilmoituksen aina, kun henkilö tulee ilmoittamaan poliisille häneen kohdistuneesta laittomasta uhkauksesta. Ilmoituksen kirjaamisen jälkeen poliisi pääsääntöisesti aloittaa asian esitutkinnan.

Tiettyjä periaatteita noudatetaan yleisesti. Esimerkiksi jos laittomassa uhkauksessa, joka kohdistuu puolisoon, on ollut lapsia paikalla, niin se johtaa lastensuojeluilmoituksen tekemiseen sosiaaliviranomaisille. Jos poliisi katsoo, että uhkaus aiheuttaa välittömän vaaran, niin poliisi määrää väliaikaisen lähestymiskiellon. Myös poliisin rekistereistä

tarkastetaan henkilön mahdolliset ampuma-aseluvut, jotka otetaan väliaikaisesti poliisin haltuun.

Poliisin lääninjohto on lähettänyt selvityspyynnön kaikille Etelä-Suomen kihlakuntien poliisilaitoksille koskien ”tappouhkauksia”. Poliisilaitosten antamat vastaukset ovat tämän selvityksen liitteenä (Liite1).

Taulukko. Poliisin tietoon tulleista laittomista uhkauksista Etelä-Suomen läänissä vuodelta 2006–2007 sekä alkuvuodelta 2008.

Kihlakunnan poliisilaitos	Vuosi 2006		Vuosi 2007		1.1.-31.5.2008	
	Laittomat uhkaukset	Uhannut tappaa, uhkasi tappaa	Laittomat uhkaukset	Uhannut tappaa, uhkasi tappaa	Laittomat uhkaukset	Uhannut tappaa, uhkasi tappaa
Espoo	303	66	380	75	158	32
Forssa	27	5	39	6	22	2
Hamina	37	0	37	5	14	4
Heinola	16	4	25	2	12	2
Hyvinkää	40	9	48	5	20	5
Hämeenlinna	72	9	87	17	38	8
Imatra	31	5	38	8	13	4
Keski-Uusimaa	104	22	98	14	54	10
Kotka	90	12	77	14	36	6
Kouvola	62	8	70	10	36	7
Lahti	149	22	150	21	65	9
Lappeenranta	99	25	92	29	46	14
Lohja	40	8	36	4	9	3
Loviisa	20	6	26	6	7	2
Orimattila	37	7	44	10	18	1
Porvoo	95	13	114	23	48	9
Raasepori	43	2	64	6	25	2
Riihimäki	33	2	32	5	12	3
Vantaa	294	45	329	56	117	24
Vihti	48	7	65	8	19	4
ES-lääni	1640	277	1851	324	769	151

Helsingin kihlakunnan poliisilaitos

Poliisi suhtautuu kaikkiin esimerkiksi tappamisella tai muulla väkivallalla toteutettavaksi aiottuihin uhkauksiin aina vakavasti. Huomioitavaa näissä tilanteissa on se, että ne ovat aina yksilöllisiä ja toimenpiteet ovat tapauskohtaisia.

Poliisin tehtävänä on laatia uhka-arvio siitä, kuinka todellisesta tilanteesta on kyse ja onko uhattu henkilö todellisessa hengen tai terveyden vaarassa, onko uhka välitön ja konkreettinen, vai mahdollisesti tulevaisuudessa tapahtuva ehkä kuviteltu.

Tapauksissa selvitetään uhatun ja uhkaajan välinen tilanne, uhkaajan taustaselvitys tehdään ja mm. se, onko henkilöllä esimerkiksi aseita. Selvitellään myös mahdollisia toimenpiteitä varten osoite, auto, puhelin, työpaikka yms. tiedot. Uhatusta ja uhkaajasta hankitaan kaikki etukäteistieto.

Uhattua informoidaan siitä, mistä ja miten hän saa nopeasti ja akuutissa tilanteessa apua. Tarvittaessa informoidaan esimerkiksi hätäkeskusta ja poliisin kenttäjohtoa mahdollisesti konkretisoituvasta uhkatilanteesta, jotta apua osataan toimittaa nopeasti. Uhattua neuvotaan myös kaikin tavoin siitä, miten hän voi itse vaikuttaa turvallisuuteensa, mitä havaintoja hänen on tehtävä, miten liikuttava jne. Neuvotaan ja apua annetaan myös siitä, miten uhattu voi estää mm. osoite- ja puhelin-, auto- ja verotietojensa luovutuksen.

On olemassa myös tapauksia, joissa on jouduttu järjestämään salaista tarkkailua ja seuranta, jotta saataisiin selville, onko uhka todellinen ja mitä uhkaaja aikoo. Tarvittaessa voidaan käyttää televalvontaa. Jossain vaiheessa on myös tehtävä päätös siitä, milloin asiaan puututaan, milloin rikoksen tunnusmerkistö täyttyy, milloin käytetään pakkokeinoja jne.

Kuten sanottua, tilanteet ovat yksilöllisiä ja toimenpiteet tapauskohtaisia. Suurimmassa osassa tapauksista uhka on kuviteltua tai paisuteltua ja usein myös poliisin välitön puuttuminen tapahtumaan ja uhkaajan puhuttelu voivat laukaista tilanteen.

Huomionarvoista on se, että Suomen lainsäädännön mukaan esimerkiksi murhan valmistelu ei ole rangaistavaa.

Itä-Suomen lääninhallitus

Rikoksesta epäillyn rikostaustan selvittäminen poliisin omista rekistereistä on osa esitutkintaa - myös ohjelmassa mainittuja tappouhkauksia (laittomia uhkauksia) tutkittaessa. Rikostaustan selvittämisellä on merkitystä kuulusteluissa ja syyteharkinnassa, sekä harkittaessa asian tai asiakkaiden lähettämistä esimerkiksi väkivaltaa torjuviin yhteisöihin tai sovitteluun; tapauksien lähettäminen sovitteluun onkin vakiintunut läänin alueella poliisin päivittäiseksi rutiiniksi.

Poliisi kertoo väkivallan kohteeksi joutuneille niistä mahdollisuuksista, joilla väkivallan uusiutumisriskiä voidaan vähentää. Lähinnä sellaisissa tapauksissa, joissa uhkaukset

liittyvät parisuhdeongelmiin ja lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskeviin kysymyksiin, järjestää poliisi usein turvakodin, psykiatrin ja poliisin yhteisneuvottelun riskiarvion tekemiseksi. Asiantuntijoiden yhteisen riskiarvion jälkeen asianomistajalle annetaan tilanteen mukaiset ohjeet uhkatilanteen uusiutumisen varalle. Lähestymiskieltoa on joissakin tapauksissa käytetty onnistuneena suojaamisinstrumenttina.

Poliisi ottaa vuosittain väliaikaisesti haltuunsa huomattavan määrän ampuma-aseita laitoman uhkauksen takia. Tapauksissa käynnistetään poikkeuksetta ampuma-aseiden lupaharkintamenettely. Varsin usein se johtaa aselupien peruuttamiseen tai vähintään varoitukseen.

Monissa poliisilaitoksissa (vuoden 2009 alusta lukien kaikissa) työskentelee kokopäiväinen sosiaalityöntekijä. Näin ollen sosiaalitoimi yhdessä poliisin kanssa pystyy reagoimaan nopeasti erilaisiin väkivallan uhan sisältäviin tilanteisiin.

Länsi-Suomen lääninhallitus

Väkivallan vähentäminen valittiin erityiseksi poliisitoiminnan painopistealueeksi vuonna 2006. Poliisin ylijohto asetti työryhmän laatimaan ehdotus toimintalinjoiksi, joilla väkivaltaa voidaan vähentää. Toimeksiannon mukaan keskeisimmät toimintalinjat valmistuivat kesällä 2005, ja ne otettiin huomioon poliisin toiminta- ja taloussuunnitelmas-
sa 2005 - 2009. Toimintalinjat otettiin mukaan myös vuotta 2006 koskeviin tuloso-
hjausasiakirjoihin. Työryhmä korostaa suosituksissaan erityisesti kenttäpartioiden toiminta-
ta ja tutkintaa, joissa tavoitellaan laadukasta perustyötä sekä kattavaa ja tarkoituksen-
mukaista keinovalikoimien käyttöä. Pyrkimyksenä on entistä parempi väkivaltarikosten
ennalta ehkäisy ja tunnistaminen sekä esitutkinnan turvaaminen ja väkivaltarikoskier-
teen katkaisu. Yhteistyön kehittäminen muiden viranomaisten ja tukipalveluja tarjoavi-
en järjestöjen kanssa on myös tärkeää.

Poliisin tehostettuja toimenpiteitä väkivallan ennalta estämiseksi ja vähentämiseksi on jatkettu myös vuosina 2007 ja 2008 sisällyttämällä niitä koskevia kirjauksia edelleen tuloso-
hjausasiakirjoihin. Poliisi jatkaa työtä väkivallan vähentämiseksi ja tässä on huo-
mioitu myös VN:n 14.12.2006 hyväksymä periaatepäätös väkivallan vähentämiseksi
vuosille 2007 - 2008. Jatkotyö kohdistuu väkivaltatilanteisiin, joiden torjunta edellyttää
erityistä asiantuntemusta koskien väkivallan kohteen ja tekijän välistä suhdetta ja siihen
liittyvän väkivallan erityisluonnetta.

Työryhmän suositusten toimeenpanoa seurataan tulossopimusten seurannan yhteydessä. Väkivallan vähentämistoimien suunnittelun tueksi alue- ja paikallistasolla tulee kehittää
mittareita, joilla voidaan selvittää ja verrata rikos- ja hälytystilastoja käytettyyn työai-
kaan ja toimenpiteisiin. Olemassa olevaa oheis- ja oppimateriaalia käytetään hyödyksi.

Lapin lääninhallitus

Tappouhkaustilanteiden osalta poliisi on pyrkinyt parantamaan uhatun tilannetta seu-
raavilla konkreettisilla toimenpiteillä:

- arvioinnin suorittaminen siitä, miten todellinen tappouhkaus on
- mahdollisten ampuma-aseilupien peruuttaminen ja aseiden otto poliisin haltuun
- rikosilmoituksen kirjaaminen ja esitutkinnan suorittaminen
- väliaikaisen lähestymiskiellon hakeminen uhkailijalle
- poliisilain mukainen kameravalvonta uhatun asuinympäristöön
- tehostettu poliisipartiointi uhatun henkilön asuinympäristön lähellä
- uhatun henkilön neuvominen riskien vähentämiseksi
- uhatun toimittaminen esim. perheväkivaltatilanteessa sosiaalitoimen ylläpitämään turvapaikkaan.

Edellä mainitut ovat keskeisimpiä poliisin käyttämiä keinoja uhatun henkilön suojelemiseksi. Keinovalikoiman käyttö arvioidaan tapauskohtaisesti ottaen huomioon, miten vakavasti otettavasta uhkausesta on kysymys.

Oulun lääninhallitus

Kansallinen väkivallan vähentämishjelma on huomioitu Oulun poliisin lääninjohdon ja Oulun läänin poliisilaitosten välisissä tulossopimuksissa. Konkreettisia toimenpiteitä väkivallan vähentämishjelman em. kohdan toteuttamiseksi (tulossopimukset, erilliset ohjeet ja määräykset):

- kaikesta ja etenkin läheissuhteeseen liittyvästä väkivallasta tulee kirjata rikosilmoitus. Rikosilmoitus johtaa pääsääntöisesti esitutkintaan ja takaa sen, että väkivallanteko tulee käsiteltyä ainakin jossain muodossaan myös jälkikäteen.
- poliisin tietoon tulleen väkivaltauhkauksen sisältävässä tehtävässä uhkaajan taustat tarkistetaan poliisin rekistereistä ja näin saadaan taustatietoa arvioitaessa tehtävän vaarallisuutta ja toisaalta tarvetta tiedon jakamiseen esim. poliisin lupahallinnon puolelle (ajo-oikeusasiat / aseiden hallussapitoluvat).
- tärkeimpinä uhria suojaavina toimenpiteinä ovat tietysti, lainsäädännön niin salliessa, uhkaajan kiinniotto ja säilöissäpitäminen (PolL 20§) sekä väliaikaiseen lähestymiskiellon määrääminen.
- lisäksi poliisin käytäntöihin kuuluu uhrin neuvonta ja opastus mm. turvakodin käytöstä, uhripäivystyksistä ja lähestymiskiellon hakemisesta. Lasten osalta käytetään myös lastensuojeluilmoitusta sosiaalitoimelle.

Poliisi on johdonmukaisesti myöntämättä alkoholin ongelmakäyttäjiksi tai väkivaltaisiksi tiedetyille henkilöille aseenkantolupia ja peruuttaa voimassa olevan luvan, jos sen haltija on alkoholisoitunut (juopumuspidätykset, törkeä rattijuopumus) tai syyllistynyt väkivaltarikokseen.

Etelä-Suomen lääninhallitus

Ampuma-aseiden osalta niiden myöntämismenettelyä on aktiivisesti ohjattu ja yhtenäistetty vuodesta 2006 lähtien. Yhtenäistämistyön tarkoituksena on ollut, että aselupaasioissa noudatettaisiin kaikissa Etelä-Suomen läänin poliisilaitoksissa keskenään sa-

manlaisissa asioissa yhtenäistä käytäntöä. Ampuma-aselupien peruuttamismenettely käynnistetään aina kun siihen ovat perusteet olemassa.

Ampuma-aseiden käyttöön liittyvän turvallisuuden säilymisen kaikkein tärkein edellytys on, että ampuma-aselupa annetaan vain henkilölle, joka on aseiden hallussapitoon sopeutunut sekä käyttäytymisensä että terveydentilansa puolesta. Täten lupaharkinnalla on erityisen suuri rooli ampuma-aseturvallisuuden ylläpitämisessä ja parantamisessa. Kennelläkään ei ole ehdotonta oikeutta ampuma-aseen hankkimiseen ja hallussapitoon, vaan hankkiminen ja hallussapito ovat sallittua vain viranomaisen luvalla. Lupaharkinnalla pyritään estämään ampuma-aseiden väärinkäytön vakavia seurauksia.

Viranomaisen lupaharkinta perustuu kaikilta osin lakiin ja sen nojalla viranomaiselle annettuun harkintavaltaan. Viranomaisen päätösten tulee perustua säädöksiin ja niiden tulee myös olla hyvin perusteltuja. Yksi julkisen hallinnon keskeisistä periaatteista on luottamusperiaate. Ampuma-aseasioissa luottamusperiaate tarkoittaa sitä, että kansalaisilla on oikeus tiettyjen lailla säädettyjen edellytysten täytyessä hankkia ja pitää hallussa ampuma-aseita.

Ampuma-aseissa on säädetty sekä hankittavaa ampuma-asetta että hankkimisluvan saajaa koskevat edellytykset sekä myös hyväksyttävät käyttötarkoitukset, joihin hankkimislupa voidaan antaa. Lupaviranomaisen tulee ratkaista lupahakemus ampuma-aseissa säädettyjen edellytysten ja asiassa esiin tulleiden konkreettisten tosiseikkojen perusteella. Jos kaikki ampuma-aseissa säädetyt edellytykset täyttyvät, hakemukselle on esitetty hyväksyttävä peruste ja ase soveltuu hyvin ilmoitettuun käyttötarkoitukseen eikä ole tullut esille konkreettisia tosiseikkoja, joiden perusteella olisi syytä epäillä, että lupa tai sen nojalla hankittuja esineitä käytetään väärin, lupa tulee myöntää.

Ampuma-aselain 67 §:n 2 momentin 4 kohdan mukaan ampuma-aseiden hallussapitoon oikeuttava lupa voidaan peruuttaa, jos luvanhaltijaa on hänen terveydentilansa taikka omaa tai toisen turvallisuutta vaarantavan elämäntapansa tai käyttäytymisensä vuoksi pidettävä sopimattomana hankkimaan tai pitämään hallussa ampuma-aseita.

Poliisin tietoon aseluvanhaltijan tai -hakijan alkoholin väärinkäyttö tulee esim. silloin kun tällä on poliisilakiperusteisia kiinniottoja tai hän on syyllistynyt rattijuopumukseen. Myös kentällä työskentelevät poliisimiehet saavat asiaan liittyvää informaatiota suorittaessaan hälytystehtäviä. Aseturvallisuuden kannalta on erityisen tärkeää, että poliisin saama aselupiin liittyvä tieto kulkeutuu lupaharkintaa suorittavan lupaviranomaisen tietoisuuteen. Tämän vuoksi poliisin lääninjohto on tammikuussa 2007 antanut erillisen määräyksen koskien ampuma-aselupien luvanhaltijoiden soveltuvuuden seuranta- ja tiedonkulkua.

Määräyksessä poliisin lääninjohto on edellyttänyt, että poliisilaitosten tulee kehittää ja suunnitella omaan organisaatioonsa soveltuvan seurantajärjestelmä. Poliisilaitoksilta on edellytetty lupahallinnon, järjestyspoliisin ja rikospoliisin tiivistä yhteistyötä, jotta tiedonkulku lupahallintoon toteutuisi ja seuranta olisi asianmukaista ja riittävän kattavaa.

Poliisin lääninjohton poliisimies toimii valtionasiamiehenä ampuma-aseasioissa. Valtionasiamies mm. seuraa oikeuskäytäntöä, valvoo, ohjaa ja neuvoo poliisilaitoksia ampuma-aseasioissa, yhtenäistää ampuma-asekäytäntöjä jne.

Poliisi tarkastaa kaikkien aseluvan hakijoiden taustat ja seuraa luvanhaltijoiden soveltuvuutta, ja jos ilmenee jotakin, jonka johdosta henkilöä ei ole pidettävä sopivana pitämään hallussaan ampuma-aseita, poliisi hylkää hankkimislupahakemuksen tai peruuttaa voimassa olevat ampuma-aseen hallussapitoon oikeuttavat luvat. Esimerkiksi yksi juopumusperusteinen kiinniotto on este uuden luvan saamiselle ja jos henkilöllä on kaksi tai useampi poliisilakiperusteinen kiinniotto kahden vuoden aikana, henkilöltä peruutetaan aseluvat.

Vastaavasti toistuvat vakavat liikennerikokset ovat sekä peruutusperuste että este uudelle luvulle. Useampi rattijuopumus tai yksi törkeä rattijuopumus on niin ikään este uudelle luvulle ja myös peruutusperuste. Näin siksi, että em. rikosten katsotaan osoittavan tekijässään välinpitämättömyyttä toisten ihmisten turvallisuutta kohtaan, jolloin se myös vaikuttaa aselupiin.

Poliisin lääninjohto on ollut mukana laatimassa uutta aselupakäytäntöjen yhtenäistämisohjetta ja järjestänyt kaksipäiväisen koulutuksen ohjeen soveltamisesta. Ohjeeseen liittyvä tekninen koulutus on tulossa ja toteutuu syksyllä 2008. Poliisin lääninjohto myös valvoo aselupakäytäntöjen yhtenäistämisohjeen noudattamista ja soveltamista poliisilaitoksissa.

Etelä-Suomen läänissä (pl. Helsinki) myönnetään vuosittain noin 17 000 ampuma-aselupaa. Vuonna 2006 aloitettu ampuma-aseturvallisuuden parantaminen ja siihen liittyvä ampuma-aseluvanhaltijoiden soveltuvuuden seurannan tehostaminen on johtanut siihen, että ampuma-aseiden hankkimislupahakemusten hylkäysten määrä on kasvanut 42 % vuoteen 2006 verrattuna. Vastaavasti aselupaperuutuksia vuonna 2007 on ollut 40 % enemmän kuin vuonna 2006.

Etelä-Suomi (-Hki)	2006	2007	Muutos 2006-2007	
			kpl	%
Hylätyt hakemukset	277	392	115	42
Aselupaperuutukset	409	574	165	40
Myönnetyt aseluvat	16 657	17 066	409	2,5

Lähde: Aserekisteri/PTHK

Helsingin kihlakunnan poliisilaitos

Ampuma-aseluvan hakijan sopivuus ampuma-aseluvanhaltijaksi selvitetään aina, kun asiakas lupaa hakee. Luvan hakijan käyttäytymistä ja sopivuutta arvioidaan niin hänen menneen kuin nykyisenkin käyttäytymisen valossa. Sopivuuden selvittämiseksi käytetään apuna kaikkia niitä keinoja, joita lupaviranomaisella on käytössään (ampuma-aselaki 45§, lainsäädännön esityöt). Lupaviranomaisella on myös oikeus edellyttää, että luvan hakija esittää viranomaisen

tarpeelliseksi katsoman selvityksen myös terveydentilastaan tai päihteiden käyttöön liittyvistä seikoista, jos on syytä epäillä luvan hakijan sopivuutta ampuma-aseluvanhaltijaksi. Jos pyydettyä selvitystä ei toimiteta, ei haettua lupaa myöskään anneta (ampuma-aselaki 45§, lainsäädännön esityöt).

Kielteisiä ampuma-aselupapäätöksiä tehtiin Helsingin poliisilaitoksella v.2007 63 kappaletta (myönnettyjä lupia 4130). Vastaavat luvut heinäkuun lopussa 2008: kielteisiä päätöksiä 9 kpl ja myönnettyjä lupia 2247 kpl.

Esimerkkejä kielteisistä päätöksistä:

Henkilö on hakenut tammikuussa 2007 lupaa kivääriin metsästysperusteella. Hakijalla on voimassa oleva metsästyskortti. Hakija on otettu poliisilain perusteella kiinni päihtymyksen takia marraskuussa 2005 ja hänet on tuomittu käräjäoikeuden lainvoimaisella tuomiolla törkeästä rattijuopumuksesta vankeuteen sekä sakkoihin joulukuussa 2005. Hakijalle ei myönnetty lupaa ampuma-aselain 45§ nojalla. Poliisilaitos katsoi hakijan olevan sopimaton pitämään hallussaan ampuma-aseita.

Henkilö hakenut lokakuussa 2007 lupaa haulikkoon metsästysperusteella. Hakijalla on voimassa oleva metsästyskortti. Hakija on otettu kiinni poliisilain perusteella päihtymyksen takia toukokuussa 2007. Hakija rikoksesta epäiltynä virkamiehen väkivaltaiseen vastustamiseen, väkivallan kohdistuttua poliisin henkilökuntaan toukokuussa 2007. Hakija rikoksesta epäiltynä pahoinpitelyyn syyskuussa 2003 sekä tammikuussa 2004. Hakija otettu kiinni poliisilain perusteella päihtymyksen takia toukokuussa 2005. Hakijalle ei myönnetty lupaa ampuma-aselain 45§ nojalla. Poliisilaitos katsoi hakijan olevan sopimaton pitämään hallussaan ampuma-aseita.

Ampuma-aselaki antaa lupaviranomaiselle hyvät mahdollisuudet voimassaolevien ampuma-aselupien valvontaan. Helsingin poliisilaitoksen lupayksikön ase- ja turva-alan ryhmään on keskitetty kaupungin kaikki aselupa-asiat. Ase- ja turva-alan ryhmä tekee yhteistyötä poliisin tutkinta- ja kenttäyksiköiden kanssa saadakseen tietoja sellaisista aseluvan haltijoista, jotka tekojensa, terveydentilansa tai käyttäytymisensä vuoksi eivät enää ole sopivia pitämään hallussaan ampuma-aseita. Yhteistyötä ollaan edelleen tehostamassa.

Ase- ja turva-alan ryhmä "hankkii" mahdollisia aseluvan peruutusmenettelyyn tulevia asiakkaita myös itse. Vuorokausiraporttien aktiivinen seuraaminen pitää ase- ja turva-alan ryhmän hyvin tietoisena siitä, mitä kaupungin alueella tapahtuu ja onko poliisin

kanssa negatiivisessa mielessä tekemisiin joutunut kansalainen ampuma-aseluvanhaltija ja onko syytä ottaa ampuma-aseluvat peruutusharkintaan. Peruutusmenettelyn lisäksi on otettu lievemmissä tapauksissa käyttöön asiakkaalle lähetettävä selityspyyntö. Selityspyyntöä käytetään luvanhaltijan syyllistyttyä esim. lievään pahoinpitelyyn, lievään vahingontekoon tai muuten sellaiseen tekoon, joka ei johtaisi aselupien peruuttamiseen tai varoituksen antamiseen. Selityspyynnön vastaukset ovat pääsääntöisesti johtaneet huomautuksen antamiseen luvanhaltijalle. Huomautuksen on todettu olevan varsin tehokas keino saada luvanhaltija ymmärtämään valvonnan olemassaolo.

Ampuma-aselupia on peruttu Helsingissä v.2007 ampuma-aselain 67§ nojalla 113 ase-luvan haltijalta. Varoituksen ampuma-aseasiassa ampuma-aselain 67§ ja 69§ nojalla on saanut 32 luvanhaltijaa. Selityspyyntö on lähetetty 26 luvanhaltijalle Vastaavat luvat heinäkuun lopussa 2008: peruutuspäätös 56 luvanhaltijalle ja varoitus 19 luvanhaltijalle. Selityspyyntö on lähetetty 21 luvanhaltijalle.

Esimerkkejä ampuma-aselupien peruuttamisesta:

Asekeräilijäksi hyväksytty luvanhaltija tuomittiin lainvoimaisella tuomiolla viisi kertaa yhteensä seitsemästä törkeästä rattijuopumuksesta 1986 - 2001 välisenä aikana. Rattijuopumusrikosten ja kolmen poliisilakiperusteisen juopumuskiinnioton vuoksi Helsingin poliisilaitos antoi luvanhaltijalle varoituksen ampuma-aseasiassa ampuma-aselain 67§ ja 69§ nojalla vuosina 2000 sekä 2002. Viimeiseksi annetun varoituksen jälkeen luvanhaltija on otettu kiinni poliisilain perusteella päihtymyksen takia v.2002 ja hän syyllistyi jälleen törkeään rattijuopumukseen v.2003. Edelleen v.2004 luvanhaltija otettiin voimakkaan päihtymystilan takia kiinni poliisilain perusteella.

Helsingin poliisilaitos peruutti luvanhaltijan ampuma-aseluvat v.2004 ampuma-aselain 67§ 2mom 4kohdan nojalla. Poliisilaitos myös esitti Sisäasiainministeriön Poliisiosaston Arpajais- ja asehallintoyksikölle luvanhaltijan asekeräilijästatuksen peruuttamista. Asekeräilijästatus peruttiin esityksen mukaisesti v.2004. Aselupien ja keräilijästatuksen peruuttamisesta entinen luvanhaltija ja asekeräilijä valitti Helsingin hallinto-oikeuteen v. 2004, joka kumosi valituksen päätöksellään v.2005. Hallinto-oikeuden päätöksestä asianosainen valitti Korkeimpaan hallinto-oikeuteen ja KHO v.2007 antamallaan päätöksellä piti voimassa HHO:n päätöksen. Näin ollen myös poliisilaitoksen ja ministeriön peruutuspäätös jäi voimaan.

Luvanhaltija oli otettu kiinni poliisilain perusteella syyskuussa 2006, jolloin hän oli maannut portaissa päihtyneenä kykenemättömänä poistumaan. Kesäkuussa 2007 kiinniotto poliisilain perusteella luvanhaltijan maattua maassa kykenemättömänä huolehtimaan itsestään. Lokakuussa 2007 kiinniotto poliisilain perusteella luvanhaltijan maattua maassa päihtyneenä. Helsingin poliisilaitos peruutti luvanhaltijan ampuma-aseluvat tammikuussa 2008 ampuma-aselain 67§ 2mom 4 kohdan nojalla. Poliisilaitos katsoi luvanhaltijan olevan sopimaton pitämään hallussaan ampuma-aseita.

Luvanhaltija ollut marraskuussa 2007 rikoksesta epäiltynä kahteen ampuma-aserikkomukseen, rattijuopumukseen, liikenneturvallisuuden vaarantamiseen sekä huumausaineen käyttörikokseen. Luvanhaltija on joulukuussa 2007 tuomittu Helsingin kä-

räjäoikeuden lainvoimaisella tuomiolla em. rikoksista päiväsakkorangaistukseen. Helsingin poliisilaitos perui luvanhaltijan ampuma-aseluvat tammikuussa 2008 ampuma-aselain 67§ 2mom 1 ja 2 kohdan nojalla. Poliisilaitos katsoi luvanhaltijan olevan sopimaton pitämään hallussaan ampuma-aseita.

Itä-Suomen lääninhallitus

Poliisin lääninjohdon kuluvan vuoden aikana poliisilaitoksiin tekemissä laillisuusvalvontatarkastuksissa tarkastuksien pääpainopisteenä ovat olleet poliisilaitoksien aselupakäytännöt, erityisesti käsiaseita koskevien lupahakemuksien käsittelyyn liittyvät menettelyt ja lupien myöntämiseen liittyvät käytännöt. Tarkastuksien perusteella voidaan todeta, että poliisi noudattaa ampuma-aseiden hankkimislupia koskevassa ratkaisukäytännössään ja voimassa olevien hallussapitolupien peruuttamiskäytännössään varsin hyvin sisäasiainministeriön poliisiosaston 16.10.2007 vahvistamassa aselupakäytäntöjen yhtenäistämisohjeessa mainittuja menettelytapoja ja tulkintasuosituksia.

Alkoholin ongelmakäyttäjien ja väkivaltaisten henkilöiden ampuma-aseiden hallussapitolupien peruuttamisen menettely aloitetaan matalan kynnyksen periaatteen mukaisesti, eikä tällaisille henkilöille myönnetä hankkimislupia. Toiminnan onnistumisen kannalta on tärkeää, että tieto siirtyy poliisitoiminnan eri vastuualueiden välillä. Käytännön toiminnassa tiedon siirtyminen on varmistettu eri tavoin, muun muassa osastojen välisten yhteispalaverien ja päivittäin lupahallinnossa tapahtuvien poliisin tehtävät sisältävien vuorokausiraporttien seuraamisen avulla. Lisäksi rikostorjunnassa ja kenttätoiminnassa korostetaan erityisesti kotihälytysten osalta ampuma-aseiden väliaikaisen haltuun ottamisen kynnyksen mataluutta, sekä lupahallinnon kanssa tapahtuvan vuorovaikutuksen merkitystä.

Länsi-Suomen lääninhallitus

Sisäasiainministeriö antoi 16.10.2007 aselupakäytäntöjen yhtenäistämisohjeen. Ohjeesta järjestettiin koulutus kaikille aselupien kanssa poliisilaitoksissa työskenteleville alkuvuonna 2008. Ohjeistus määrittelee selkeästi, milloin esimerkiksi juopumusperusteiset kiinniotot tai erilaiset rikokset voivat johtaa jo voimassa olevan luvan peruuttamiseen tai kielteiseen päätökseen henkilön hakiessa uutta lupaa.

Alla taulukko Länsi-Suomen läänissä myönnetyistä aseluvista, peruutuksista ja hylätyistä hakemuksista. Yksi syy peruutusten ja hylättyjen hakemusten määrän kasvuun on ollut SM:n ohjeen voimaantulo - ohjetta on alettu noudattamaan melko hyvin heti sen voimaantulon jälkeen.

Myönnetyt aseluvat kpl

2007	2006	kasvu	%
24674	22726	1948	8,6

Peruutukset

2007	2006	kasvu	%
577	400	177	44,3

Hylätyt

2007	2006	kasvu	%
277	232	45	19,4

Länsi-Suomen poliisin lääninjohto suoritti laillisuustarkastukset vuodelta 2007 kevään 2008 aikana ja yhtenä tarkastuskohteena oli aselupien myöntäminen ensikertalaiselle hakijalle ja aselupaperuutukset. Tarkastusten perusteella oli todettavissa se, että joissakin poliisilaitoksessa on erittäin toimivat järjestelmät tarkistettaessa onko päihtyneenä säilöön otetulla, rattijuopumukseen tai väkivaltarikokseen syyllistyneellä aselupia. Lähes kaikilla poliisilaitoksilla oli jokin järjestelmä, missä em. asioita tarkistettiin.

Laillisuustarkastuksissa ilmeni myös se, että todellisuudessa hylättyjä hakemuksia on huomattavasti tilastoituja enemmän, sillä jo hakuvaiheessa poliisilaitokset ilmoittavat hakijalle ettei hänelle tiedossa olevien seikkojen vuoksi voida missään tapauksessa myöntää aselupaa.

KEHITTÄMISEHDOTUS: Nykyinen lainsäädäntö ei mahdollista jo luvan hakuvaiheessa sitä, että poliisi voisi pyytää hakijasta tietoja terveydenhuollosta, tämä pitäisi jotenkin saada mukaan nykyiseen systeemiin

Lapin lääninhallitus

Sisäisainministeriön poliisiosasto vahvisti 16.10.2007 aselupakäytäntöjen yhtenäistämisohjeen. Ohjeen alkuperäisenä tarkoituksena oli yhtenäistää eri poliisilaitosten aselupakäytäntöjä, mutta ohje kiinnittää myös huomiota entistä enemmän aseiden hankkimisluvan hakijan ja hallussapitoluvan haltijan nuhteettomuuden ja soveltuvuuden tarkempaan seuraamiseen.

Ohjeessa on katsottu, että törkeä rattijuopumus ja toistuvat rattijuopumukset osoittavat toisaalta henkilön piittaamattomuutta yhteiskunnan säännöksistä ja toisaalta saattavat osoittaa alkoholin väärinkäyttöä. Ohjeessa on samoin kiinnitetty muutenkin huomiota alkoholin väärinkäytön merkitykseen, kun harkitaan henkilön soveltuvuutta ampuma-

aseen hallussapitoon. Ohjeen mukaan esim. useammat juopumusperusteiset kiinniotot ovat este uuden hankkimisluvan myöntämiselle ja peruste ampuma-aselupien peruuttamiseen.

Ohjeella on ollut selvää aselupakäytäntöjen tiukkenemiseen johtanutta vaikutusta. Esimerkiksi Lapin läänissä aseluvan haltijoille annettujen varoitusten ja lupien peruutusten yhteismäärä on vuoden 2008 ensimmäisen viiden kuukauden aikana lisääntynyt 60 %:lla verrattuna vastaavaan aikaan vuonna 2007. Hylättyjen aselupahakemusten määrä on samaan aikaan lisääntynyt noin 50 %:lla.

Lapissa poliisiyksiköistä esimerkkinä asiassa voi hyvin käyttää Koillis-Lapin kihlakunnan poliisilaitosta, jolla jo aiempinakin vuosina on ollut normaalia tiukempi aselupakäytäntö. Koillis-Lapin kihlakunnan poliisilaitos on vuoden 2008 ensimmäisen viiden kuukauden aikana antanut varoituksen tai peruuttanut ampuma-aseen hallussapitoon oikeuttavan luvan yli 90 %:a useammin kuin vastaavana aikana vuonna 2007. Saman aikajakson aikana hylättyjen aselupien määrä on lisääntynyt 60 %:lla. Alkoholien käyttöön liittyvät seikat, rattijuopumus ja juopumuspidätykset, selittävät lähes kokonaan luvanhaltijoille annettujen varoitusten ja aselupien peruutusten määrän lisääntymisen sekä hylättyjen lupahakemusten määrän lisääntymisen.

Oulun lääninhallitus

Oulun läänin poliisilaitokset soveltavat ampuma-aseiden hallussapitolupia käsitellessään noin vuoden vanhaa valtakunnallista aselupakäytäntöjen yhtenäistämisohjetta. Ohjeen mukaisesti uuden luvan hakijan taustat tarkastetaan mm. poliisin rekistereistä. Mikäli päätöksentekijän tietoon tulee riittävässä määrin merkkejä luvan hakijan alkoholisoitumisesta, häiriökäyttämistä tai taipumuksista rikollisuuteen, lupaa ei myönnetä.

Aseiden hallussapitoluvan omaavien osalta hallussapitoluvan voimassaolon harkintaan vaikuttavista asioista kerätään tietoa lupahallinnon toimesta lähinnä poliisin rekistereistä ja vastaavasti kentällä toimivat poliisimiehet tiedottavat havainnoistaan päätöksen tekijöille. Mikäli kertynyt materiaali osoittaa, että aseiden hallussapitoluvan omaava on alkoholisoitunut tai syyllistynyt sellaisiin rikoksiin, että hänen henkilökohtaiset ominaisuutensa eivät enää täytä lain edellytyksiä aseiden hallussapitoluvan saamiseksi, poliisi käynnistää menettelyn, jossa harkitaan aselupien peruuttaminen.

Vaikka tiedonkeruuta ja tiedottamista on ohjeistettu eri poliisilaitoksissa, on menettelyissä vielä kehittämisen varaa. Esimerkiksi poliisin rekistereistä tulisi pystyä tekemään aseluvan haltijoiden toistuvista rikkeistä ns. yhdistelmäajoja helpottamaan seurantaa ja varmistamaan tiedonkulkua.

Sarjan aiemmat julkaisut vuonna 2009

1. Hallinto-oikeuksien sähköinen tiedoksianto Veronsaajien oikeudenvalvontayksikköön
2. Jatkokäsittelylupa hovioikeudessa. Lausuntotiivistelmä
3. Väkivallan vähentäminen Suomessa
4. Pikaluottoihin liittyvän lainsäädännön uudistaminen. Lausuntotiivistelmä

OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

PL 25
00023 VALTIONEUVOSTO
puh. (09) 160 03
www.om.fi

PB 25
00023 STATSRÅDET
tfn (09) 160 03
www.jm.fi